Digitized by Google

Digitized by Google

<36620141210018

<36620141210018

Bayer. Staatsbibliothek

243

Digitized by Google

Ling. lat. 655. (1
~~528~~

Ling. Latina.
Gram. Progymn.
Pg. 314. 916.

Digitized by Google

Colleg. Soc. Jes. Monach. 1760.

JACOBI PONTANI
DE SOCIETATE JESU
PROGYMNASMATUM LATINITATIS, SIVE DIALOGORUM

Volumen primum, cum Annotationibus

DE REBUS LITERARIIS.

EDITIO NOVISSIMA
prioribus correctior.

Acceſſit ex Codice Auguſtano de Scholaſticorum, aliorumque ridiculis Farrago, eodem Interprete.

BIBLIOTHECA REGIA MONACENSIS.

Cum Privilegio Cæſareo & facultate Superiorum.

AUGUSTÆ VINDELICORUM ET OENIPONTI,
Sumptibus JOSEPHI WOLFF, Bibliopolæ.
MDCCLVIII.

Digitized by Google

FACULTAS
Reverendi Patris Provincialis S. J. in Provincia Germaniæ Superioris, cum Privilegio Cæſareo.

Cum D. Joſephus Wolff, Bibliopola Auguſtanus, typis vulgare deſideret librum, cui Titulus: P. JACOBI PONTANI S. J. Volumen primum, ego Georgius Hermann, ejusdem Societatis per Superiorem Germaniam Præpoſitus Provincialis, poteſtate ad id mihi facta ab Adm. R. P. N. Aloyſio Centuriono, univerſæ Societatis Præpoſito Generali, eidem ad novam hanc editionem Facultatem impertio ſimulque communico Privilegium Cæſareum, quo aliis Bibliopolis, atque Typographis prohibetur, ne librum illum citra conſenſum Superiorum recudere, aut intra fines S. R. I. inferre præſumant. In cujus rei fidem has ei manu propria ſubſcriptas, & conſueto officii mei Sigillo munitas dedi, Biburgi 23. Aprilis 1756.

(L. S.)

GEORGIUS HERMANN.

INDEX

Digitized by Google

INDEX
PROGYMNASMATUM PRIMI VOLUMINIS.

1. *Deductio pueri ad Magiſtrum, & primum examen.* pag. 1
2. *Conſimile argumentum.* 10
3. *Euntes in ludum.* 17
4. *Tarde ludum petentes.* 21
5. *Redeuntes a Gymnaſio.* 23
6. *Excuſatio abſentiæ.* 32
7. *Calami apparatio.* 37
8. *Elementorum conformatio.* 41
9. *Ejusdem materiæ.* 43
10. *Orthographia.* 48
11. *Dimiſſio improviſa.* 51
12. *Serus in ludum adventus.* 53
13. *Silentium & attentio.* 57
14. *Suggeſtio.* 61
15. *Abſentes.* 62
16. *Accuſationes.* 66
17. *Petitio luſus.* 72
18. *Idem argumentum.* 77
19. *Ludus ex pacto conceſſus.* 82
20. *Nox transacta.* 87
21. *Virgæ.* 93
22. *Colloquium in ſchola.* 97
23. *Arma ſcholaſtica.* 99

)(2 24. *In-*

24. *Invitatio Magiſtri.* 104
25. *Ludimagiſter defenſus.* 108
26. *Dies remiſſionis.* 111
27. *Emendatio ſcriptionis.* 115
28. *Diverſarum ſcriptionum emendatio.* 122
29. *Leges.* 131
30. *Aſcenſus.* 139
31. *Præmia.* 144
32. *Repulſam paſſi.* 148
33. *Vacationes.* 159
34. *Studium in ſilvis ac nemoribus.* 167
35. *Mutatio calami.* 172
36. *Fruſtratio petiti atramenti.* 173
37. *Ludendi poteſtas recuſata.* 175
38. *Comparatio nominum, verborumque conjugatio.* 177
39. *Explicationum repetendarum ratio.* 180
40. *Dicta alterna.* 181
41. *Interrogationes variæ.* 183
42. *Amiſſus & promiſſus liber.* 185
43. *Auxilium & Conſilium.* 187
44. *Chartæ in membrana inſutæ.* 189
45. *Nomenclatura.* 191
46. *Iterum Nomenclatura.* 196
47. *Exercitationes.* 198
48. *Temeraria ſuſpicio.* 201
49. *Aſtutia puerilis.* 203
50. *Somnus in Gymnaſio.* 205
51. *Spes & metus ob certamen Scholaſticum.* 207
52. *Litigium.* 209
53. *Simplicitas, & lenitudo Magiſtri.* 211
54. *Hora producta.* 214

55. Pe-

Digitized by Google

55. *Pecunia utiliter collocata.* 216
56. *Virtus in teneris.* 218
57. *Præceptor honeſta imperat.* 221
58. *Pueri multandi verberibus.* 223
59. *Literæ Bellerophontis.* 230
60. *Minæ.* 232
61. *Recitatio.* 234
62. *Repetitio.* 236
63. *Diſputatio.* 239
64. *Concertatio ſcriptionis.* 241
65. *Examen.* 246
66. *Auditiones.* 249
67. *Induſtria diſcendi.* 252
68. *Penſum diurnum.* 257
69. *Obſervator.* 262
70. *Formulæ petendarum facultatum.* 264
71. *Certamen copiæ.* 266
72. *Cantus muſicus.* 279
73. *Græcæ literæ.* 282
74. *Bibliotheca.* 290
75. *Deſcriptio Gymnaſii.* 296
76. *Pædagogi.* 299
77. *Præceptores.* 304
78. *Auctores Scholaſtici.* 309
79. *Formulæ ſalutandi atque valedicendi in congreſſionibus atque literis.* 312
80. *Cupiditas proficiendi.* 318
81. *Munditia librorum.* 322
82. *Academia.* 324
83. *Honores Academici.* 327
84. *Depoſitio.* 334
85. *Actio Latinitatis.* 341

86. *Li-*

86. *Litera Pythagoræ, ſeu bivium Herculis.* 351
87. *Laudatio eruditionis.* 372
88. *Studia politioris Humanitatis.* 384
89. *M. T. Cicero.* 395
90. *Epiſtolæ M. Tullii.* 413
91. *Rhetorica M. Tullii.* 417
92. *Orationes M. Tullii.* 427
93. *Philoſophica M. Tullii.* 437
94. *Tres linguæ principes.* 443
95. *Hebræa lingua.* 448
96. *Græca lingua.* 450
97. *Latina lingua.* 355
98. *Solutæ pedeſtrisque ſcriptionis varietas.* 458
99. *Poeticæ ſcriptionis varietas.* 464
100. *Actio ſcenica.* 471

Digitized by Google

PROGYMNASMATUM LATINITATIS, SIVE DIALOGORUM VOLUMEN PRIMUM.

PROGYMNASMA SIVE DIALOGUS PRIMUS.

Deductio pueri ad Magiſtrum, & primum examen.

PATER. MAGISTER. PUER.

PATER. Salute plurima doctorem te literarum impertio. M. Habeo gratiam, vir optime. Quid eſt negotii, quamobrem me velis? P. Si non gravaberis parvam dare operam mihi, paucis exequar, qua cauſa ad te acceſſerim. M. Adverto animum. P. Ego germani patris officium ſecutus parvulum hunc, quem cernis, filium meum honeſtiſſimis doctrinarum ſtudiis, & virtuti à primordio ætatis deditum eſſe nimium quantum cupio. M. Laudabili, & juſtiſſimo atque præclariſſimo deſiderio incenſa voluntas: quamprimum enim, & quam diutiſſime diſcendum ſapientes prædicant, quod nunquam perdiſcitur, & proficit in perpetuum. Præterea multum refert, quibus odoribus teſta recens imbuatur. P. Eſt vero ita, ut dicis. Hunc igitur puerum (quod mihi, familiæque meæ feliciter eveniat) tibi in manum do, tibi committo, tuæque mando fidei, natura ego ſum, amore, cu-

ra & ſollicitudine tu illi pater eſto. Tua inſtitutione, ac diſciplina probitatem, & intelligentiam rerum (quanta quidem in iſtam teneritudinem cadit) adipiſcatur. M. Certe quidem haud repugnanter in album diſcipulorum ipſum retulero, ſi, ut eſt in more poſitum, ingeniolum ejus, atque progreſſum, quem in literis hactenus effecit, periclitatus ante fuero. P. Teneas licet ſolemne tuum, & exquiras quodcunque tibi exquiſito opus videbitur. M. Age, mi fili, ede nomen tuum. Pu. Mihi nomen eſt Jacobus. M. Quotum agitas annum? Pu. Hic opinor, nonus incipit. M. Elementa conformare noſtin'? Pu. Maxime: quanquam haud venuſtiſſime. M. Quid? rudimenta Grammaticæ num docte calles? etenim in hoc meo gymnaſio illa non traduntur: inſtructum ab iis venire ad me audiendum oportet. Pu. Spero me ſcientia comprehendiſſe illas præceptiones, quantum potuerim M. Cujus autem Grammatici erant illa tua rudimenta? Pu. Emmanuelis Alvari Luſitani. M. Emmanuelis? Viſne explorem quam ſtudioſe didiceris? Pu. Explora, ſi placet. M. Cedo, inflexiones nominum quot ſunt? Pu. Quinque. M. Hæc vox, ſenſus, quota declinatione continetur? Pu. Quarta M. Quo caſu effertur? Pu. Nominandi, generandi, vocandi ſingulari: & rurſum nominandi, accuſandi, vocandi multitudinis numero. M. Bonus, cujus generis? Pu. Maſculini. M. Certumne iſtud habes? Pu Certiſſimum. M. Ejus fœmininum? Pu. Bona. M. Neutrum? Pu. Bonum. M. Da comparativum, & ſuperlativum. Pu. Melior, optimus. M. Cur non dicis, bonior, boniſſimus,

ſimus, perinde ut doctior doctiſſimus? Pu. Dicerem vero, niſi eſſet anomalum, ſive inæquale, ut illa quoque: malus, pejor, peſſimus: parvus, minor, minimus. M. Probe reſpondet adoleſcentulus. Dehinc Pronominis definitionem recita. Pu. Quod loco nominis poſitum, certam, finitamque perſonam adſignificat. M. An emendate ſic loquemur: ſalvum te advenire gaudemus? Pu. Prorſus emendate. M. Undenam hoc intelligis? Pu. Ex regula IV. M. Audiamus. Pu. Verbum perſonale infiniti modi, poſtulat ante ſe accuſandi caſum. M. Pernoſco, & demiror egregiam, ſingularemque diligentiam tuam. Hanc ſi in poſterum ſimiliter ad diſcendum attuleris (quod te facturum eſſe, mihi quidem dubitare in mentem non venit) promitto, ac recipio huic parenti tuo, te hominem eruditiſſimum venientibus annis evaſurum. P. Diligentiam quidem pueri in ſpe optima ponat Magiſter. Ego item, quo minus illi ceſſare, & ſocordia, atque deſidia bonum otium conterere ſit integrum, curabo ſedulo. Pu. Ignavus non ero. M. Macte indole, ſic facies, mi Jacobe, & cras poſtquam luxerit, cum libellis tuis, armisque ſcholaſticis ad ſextam in ludum hunc meum itare, Divis bene juvantibus, occipies. Tu interim filium reduces domum: quem propter ingenii bonitatem, & quam facile perſpicio, naturæ præſtantiam multo commendatiſſimum nobis, chariſſimumque fore credas velim. P. Liberalis iſta, & humanitatis plena pollicitatio, vir doctiſſime, omnibus neceſſitudinibus me tibi obſtringit. Bene vale. M. Et tu.

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

Progymnaſma, ſive Dialogus) *Qui tyrones fuos*
ciendis belli ſimulacris ſeu ludicris quibuſdam
certaminibus & umbratilibus pugnis ad ſerios
conflictus, atque ad vera prælia ineunda prius ex-
ercent, ac præparant: quique aliis in rebus & arti-
bus idem faciunt, προγυμνάζειν *& antecedentes il-*
la, primæque exercitationes προγυμνάσματα *di-*
cuntur, verbum e verbo praexercitationes præex-
ercitamenta. Poſſis etiam proluſiones appellare.
Ego itaque, cum jam inde uſque ab initio laboris
mei progymnaſten me eſſe optaverim, & ſtudue-
rim, hoc eſt, adoleſcentes, Humanitatis alumnos
latina lingua myſteriis initiare, & ad ejus in om-
ni vita uſum veluti bellicis quibuſdam concurſio-
nibus præparationem ipſis adbibere contenderim,
non incommode videbor hoc quidquid eſt, quale-
cunque eſt ſcriptorum meorum, nominaſſe Pro-
gymnaſmata. Quoniam autem in hoc genere ſcri-
pturæ Dialogorum contritiſſima eſt appellatio, nec
nos eam repudiamus. Doctorem literarum) *Magi-*
ſtros Grammaticæ nitidius, & honoratius ita vo-
cabimus, voce nimirum generali, reſpicientes ip-
ſum nomen artis quod à literis ductum eſt: ἀπὸ τῶν
γραμμάτων, *quippe* ἡ γραμματικὴ, *& pro Gramma-*
ticis dicti ſunt literatores; ut Sylla quidam apud
Catullum. Et Sueton. de illuſtrib. Grammat. Ap-
pellatio Grammaticorum Græca conſuetudine in-
valuit, ſed initio literati vocabantur. Eodem re-
ſpexiſſe apparet M. Tullium 1. de Orat. Quis nuſ-
cis, inquit, quis huic ſtudio literarum quod profi-
tentur ii, qui Grammatici vocantur, &c. ſtudium
lite-

literarum nominat Grammaticam. Idem alias cum de Grammaticæ rebus loquitur, literas vocare ſolet. De Orat. 3. ſcribit literas ab Ariſtophane tractatas fuiſſe. De Servio Sulpitio in Bruto. Sed adjunxit etiam & literarum ſcientiam, & loquendi elegantiam. In Piſonem: Quid nunc te, aſine, literas doceam? non opus eſt verbis, ſed fuſtibus. Non dixi hanc togam, qua ſum amictus: nec arma, ſcutum, aut gladium, & quæ ſequuntur. Qui in Academiis hanc ſcientiam profitentur, latinæ linguæ Profeſſores audire volunt, & ipſi hoc ſe nomine afficiunt. Id neque falſo, quod omnes vident, neque injuſte, quando Grammatici nomen hoc ſæculo vileſcit, ac deſpicitur. Et Seneca Epiſtola XCV. cuſtodes latinitatis nuncupat. A primordio ætatis) *Propert. lib. 3. eleg. 4.*

Me juvat in prima coluiſſe Helicona juventa,
Muſarumque choris implicuiſſe manus.

Sunt eadem huic. Ab adoleſcentulo, ab adoleſcentulis, ab ineunte, a prima adoleſcentia, ab ineunte, a prima ætate, ab initio ætatis, a primis temporibus ætatis, a puero, a pueritia, a parvulo, a puero parvulo, a puſillo, a pauxillo puero, a tenero, a teneris, a teneris unguiculis, de tenero ungui, Horat. quod Græci ἐξ ἁπαλῶν ὀνύχων. Nimium quantum cupio) *Immane quantum, nimium quantum, non aliud ſibi volunt, quam illa, ſummopere, mirifice, valde, majorem in modum, & ſimilia, Græci θαυμασίον ὅσον, ἀμήχανον ὅσον, &c. mirabile quantum, ſeu, mirabile admodum, difficile quantum, ſeu difficillimum, ſeu valde difficile. Cic. in Orat. Huic generi orationis aſpergentur etiam ſales, qui in di-*

cendo mirum quantum valent. Saluſt. apud Nonium. Immane quantum animi exarſerunt. Horat. Ode 27. l. 1. Vino & lucernis Medus acinaces. Immane quantum diſcrepat. Quam diutiſſime) *Tamdiu immorandum in ſtudiis liberalibus ſuadet Seneca, quamdiu melius agere nihil poteſt. Et tamdiu diſcendum eſt, quamdiu neſcias, & ſi proverbio credimus, quamdiu vivas, epiſt. 76. Idem de philoſophia, quæ laudatarum artium fons & parens eſt, epiſtol. 72. cui nullum tempus ſatis magnum eſt, etiamſi a pueritia usque ad longiſſimos humani ævi terminos vita protendatur.* Quibus odoribus teſta) *Horat. epiſtol. 2. l. 2. Quo ſemel eſt imbuta recens ſervabit odorem Teſta diu. Quo carmine quam nihil verius, tam nihil pervulgatius. Geminum huic eſt, quod legitur in 3. de Finibus de filio Luculli puero. Sed infici tamen debet iis artibus, quas ſi, dum eſt tener, combiberit, ad majora veniet paratior. Et quod ex ejusdem Hortenſio producit Nonius. Ut qui combibi purpuram volunt, ſufficiunt prius lanam medicamentis quibusdam: ſic literis talibusque doctrinis ante excoli animos, & ad ſapientiam concipiendam imbui ac præparari decet. Ariſtot. 2. de moribus.* οὐ μικρὸν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθὺς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπολυ μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν; *Non parum refert, ſed per multum, utrum ſic, an ſic a pueris aſſueſcamus: imo vero totum in eo poſitum eſt. Addamus & Fabium. Natura, inquit, tenaciſſimi ſumus eorum, quæ rudibus annis percepimus: ut ſapor quo nova imbuas durat: nec lanarum colores, quibus ſimplex ille candor mutatus eſt, elui poſſunt. lib. 1. c. 1. Huc*

perti-

pertinent canes Lycurgi, diſſimili ratione educati. Plutarch. de liberis educand. Quod mihi familiæque) *Cic. 1. de Div. Neque ſolum deorum voces Pythagoræi obſervabant, ſed etiam hominum, quæ vocant omnia, quæ majores noſtri quia valere credebant, idcirco omnibus rebus agundis:* Quod bonum, fauſtum, felix, fortunatumque ſit *præfabantur. Varro l. 5. de ling. Latin. Ubi noctu in templum cenſura auſpicatur, atque de cælo nuntiatum erit: præconi ſic imperato. ut viros vocet. Quod bonum, fortunatum, felix, ſalutareque ſit populo Romano Quiritium, Reique publicæ populi Romani Quiritium, mihique, collegæque meo, fidei, magiſtratuique noſtro, &c. Livius l. 1. Quod bonum, fauſtum, felixque ſit, inquit Quirites regem create. Idem. Quod bonum, fauſtum, felixque ſit populo Romano ac mihi vobiſque Albani. Talia ſunt apud Plautum. Aulul. Dii bene vertant. Ibidem: Quæ res bene vertat mihique, tibique, tuæque filiæ. Et Capt. Quæ res bene vertat mihique, meoque filio, vobiſque. Et Trin. Uxor venerare, ut nobis hæc habitatio bona, fauſta, felix, fortunataque eveniat. Virg. eclog. 9. Hos illi, quod nec bene vertat, mittimus hædos. Liv. l. 7. Quod bene vertat, caſtra Albanos Romanis jungere jubet. Cicero pro Muræna. Idem ego precatus ſum, ut ea res fauſte, feliciter, proſpereque eveniret. Fuit & hæc apud veteres præfandi ratio θεὸς, θεὸς, ut ex Pauſania recitat Rhodig. l. 1. c. 2.* Solemne tuum) *Tenere, ſervare ſolemne ſuum, eſt tenere inſtitutum ac morem ſuum. Cicer. ad Attic. l. 7. epiſt. 6. Tantum igitur*

noſtrum illud ſolemne ſervemus, ut ne quem iſtuc euntem ſine literis dimittamus. Mihi nomen eſt Jacobus) *Quatuor modis priſcos Latinos in proprio nomine indicando uſos invenio. Dicebant enim. Eſt mihi, eſt illi nomen Fabius, Fabii, Fabio. Qui quidem tres modi in vulgus noti ſunt ſatis, quartus nonæque, accuſandi caſu nimirum. Liv. l. 1. cui parentes Aſcanium dixere nomen. Eodem libro: Lucium Tarquinium Priſcum edidere nomen. Gellius quoque l. 15. c. 29. fatetur hanc novam figuram eſſe, adducitque ex annalibus Piſonis hoc exemplum. L. Tarquinium collegam ſuum, quia Tarquinium nomen eſſet, metuere: eumque orat, uti ſua voluntate Romam contendat. Hoc perinde eſt, inquit, tanquam ſi ego dicam. mihi nomen eſt Julium. Virg. 3. Æneid. Æneadasque meo nomen de nomine fingo. Quaſi dixerit: impono illis nomen Æneadas. Serv. in 1. Æneid. Dicimus eſt mihi nomen Cicero, Ciceronis, Ciceroni, Ciceronianum.* Quotum agitas annum?) *Verbum agitare, Salluſtius in ore habet quam ſæpiſſime. Vita hominum ſine cupiditate agitabatur. Agitabatur magis magisque in dies animus ferox. Beneficiis magis quam metu imperium agitabant. Gaudium atque lætitiam agitabant. Multa agitanti nihil proceſſit. Rempub. agitavere. Cum præcepta patris mei agitarem. Quæ mente agitavi.* In hoc meo gymnaſio) *Loca in quibus nudi luctarentur, ſeſeque exercerent, dicta ſunt gymnaſia* παρὰ τὸ γυμνάζω *nudo. Ipſa exercitatio palæſtra. Placuerunt deinde illa loca philoſophis, in quibus diſputationes ſuas habere cœperunt, quod etiam 2. de Orat. teſtatus eſt Cicero.*

vo. Nunc pro quibuscunque locis ad docendas litteras deſtinatis iſta vox capitur. Venientibus Añis) *Hor. ad Piſ. Multa ferunt anni venientes commoda ſecum. Multa recedentes adimunt. Veniunt anni dum ad ævum juvenile vivendo progredimur: recedunt dum ad ſenectutem tendimus. Seu, anni venientes ſunt ab infantibus usque ad mediam, & virilem ætatem: recedentes, a virili ætate ad ſepulchrum.* Quo minus illi ceſſare) *Cic. 1. de nat. Deor. Profecto Epicurus quaſi pueri delicati, nihil ceſſatione melius exiſtimat. At ipſi tamen pueri etiam cum ceſſant, exercitatione aliqua ludicra delectantur.* Poſtquam luxerit) *Simul atque cælum albeſcere cœperit. Seu, ut Caſ. 1. de bello civili, albente cælo, & l. 4. de bello Gall. orta luce Cum primum dies orta fuerit. Primum aurora nova cum ſpargit lumine terras. Cum ſol ortus ſua luce conveſtit, ac perfundit omnia. Dum roſea face ſol inferret lumina cælo: quæ ſunt Lucretii. Cum prima luce, diluculo, primo diluculo. Hæc omnia volunt, lucere, diem, inquam, ac lucem eſſe. Cic. pro Sex. Roſcio. Occiſus eſt a cœna rediens. Nondum lucebat, cum Ameriæ ſcitum eſt. De Div. l. 2. Ubi lucere cœpiſſet. Epiſt. 4. lib. 15. expedito exercitu ita noctu iter feci, ut ad 3. Id. Octob. cum luceſceret, in Amanum aſcenderem. Catull. ad Calvum. Nam ſi luxerit, ad librariorum curram ſcrinia. Plautus Milite. Priusquam lucet, adſunt. Apud hunc, & Terentium crebro legas, lucet hoc, luceſcit hoc: ſubaudiendum cælum, aut intervallum, quod inter cæleſtes orbes, terrarumque ſola interjectum eſt, quod digito videntur oſtendiſſe: ut proinde illud, hoc, demi-*

νῶς accipiatur. Divis bene juvantibus) *Livia-num. Ennius dixit: cum magnis diis volentibus. Profert Cic. 1. de Offic. Sic Plaut. Perſa. Gellius l. 18. c. 10. cum diis benevolentibus. Vulgaria ſunt illa, Deo favente, Deo annuente. Jac. Apoſt. cap. 4. Chriſtianos bene ominari docet in hunc modum.* ἐὰν ὁ κύριος θελήσῃ καὶ ζήσομεν, καὶ ποιήσομεν τοῦτο, ἢ ἐκεῖνο. *Si Dominus voluerit, vivemus, & hoc aut illud faciemus. In Xenophonte iſta paſſim occurrunt.* σὺν θεῷ, σὺν τοῖς θεοῖς, εἰ θεὸς θέλῃ, θεῶν συν θελόντων, θεῶν λεωνόντων, εἰ θεὸς μὴ βλάπτῃ, εἰ ὁ θεος μὴ ἐναντιοῖτο.

PROGYMNASMA SECUNDUM.

Conſimile Argumentum.

MATER. PUER. LUDIMAGISTER.

Mater. Narciſſule, agedum, coopertus palliolo tuo actutum ſequere me. P. Quo conceſſura es mater? M. In locum perjucundum, perque amœnum, & ſalutarem. P. In hortum? M. Etiam, in hortum ibimus. P. Tollam ergo mecum corbulam meam ad poma, & floſculos colligendos. M. Non opus iſtis corbulis ad hæc poma, atq; ad iſtos flores, ejus de quo loquor hortuli aſportandos: move te ocyus. P. Non intelligo, mater, quorſum me ductura ſis. M. In ſcholam ad Magiſtrum te ducam: fili! ibi latinitatis tyrocinium pones, poſteaquam intra domeſticos parietes a pædagogo usq; ad hoc temporis legere, & formas literarum quoquo modo conſcribere doctus es. P. Hei, nolo in ſcholam itare. M. Cave ſis malam rem, debes velle, quæ pater & ego volumus. P. Virgas pertimeſco, quibus me Præceptor aſſiduiſſime tacturus

rus

rus eſt. M. Ne timueris, mitiſſimus atque leniſſimus homo eſt, puerosque dociles, ac dicto audientes amat unice: nec eos digito attingit. P. Miſſum me fac iſto anno; in ſequenti quod conſtitutum habes, transfige. M. opprime os, & ſequere. P. Sequor. M. Hem, illæ ſunt ædes, illic eſt Gymnaſium, quo maturo pergere. At ipſe Ludimagiſter eccum prodit foras. Cum proxime acceſſerimus, primum nudato capite inflecte aliquantum genua: deinde dextram manum tuam oſculatus eidem porrige. Aſtabis autem ſolo fixos tenens oculos, & quam modeſtiſſime, placidiſſimeque ad interrogata reſpondebis. P. Ut jubes mater. L. Salve bona fœmina cum iſtoc parvulo tuo. M. Salve multum vir literatiſſime. L. Tuane iſthæc ſoboles? M. Mea, Deo ſint laudes, cui in acceptis refero. L. Quid venis? in meamne fidem ac poteſtatem permiſſura filiolum tuum? M. Ea propter huc me aſtero, mi Domine, & te per illos, quos ipſe genuiſti liberos, rogo atque oro, inſtitue mihi hunc puerum literarum atque morum præceptis, pro eo ac conſuevisti diligenter. Pretium tibi large cumulateque perſolvam: & ille qui omnibus omnia muneratur Chriſtus, majoribus te præmiis in cœlo dignabitur. L. Ita ſpero quidem. Tibi autem affirmo, me in iſto puerulo informando nullam laboris partem prætermiſſurum. Hoc porro fidelis, ac piæ matris eſt munus, quo tu perfungeris modo: optare ſcilicet & curare ſuos eruditi liberos: nam ſi manſerint literarum imperiti atque rudes, haud minus differant à doctis, quam arbores infructiferæ à fructiferis, equi in-

domiti

domiti à domitis, & a vivis mortui. Qui vocare? mi parvule. P. Narciſſus. L. Conveniunt rebus nomina ſæpe ſuis. Perquam ſcitus puer natus eſt tibi, & præſagum ipſi nomen indidiſti. Viſura es aliquando hunc virtute, & ſapientia florentiſſimum. Deum quæſo, ut vitæ tuæ ſuperſtes ſit. M. Idem ille faciat, ut huic formæ mores conſimiles ſint, aptæque membrorum compoſitioni & coloris ſuavitati præclara animi ſpecies olim, pulchritudoque reſpondeat. L. Jamne legere noſti, Narciſſe? P. Novi. L. Et ducere literas? P. Ita. L. Lege quod typis impreſſum cernis in hac paginula. P. *Cum & contra voluntatem meam, & præter opinionem accidiſſet; ut mihi cum imperio in provinciam proficiſci neceſſe eſſet, in multis & variis moleſtiis, legationibusque meis hæc una conſolatio occrrrebat, quod neque tibi amicior.* L. Sufficit; perfecte legis. Libenterne frequentabis ſcholas? M. Permetuit virgas Domine, ut pueritiæ mos fert: alioqui non invitus diſcit. Veruntamen in hoc metu illum eſſe haud inutile eſt. L. O Narciſſule, habe bonum animum. Niſi fueris incredibiliter turbulentus & ſegnis (quod minime futurum credo) nihil grave patieris: ſed primum apud me amicitiæ locum tenebis, diſputatorum duces familiam: ſedebis loco primario, & quam ſæpiſſime bravio potiere. Nec me defectura eſt pomorum, ficuum, amygdalorum, & ſacchari copia, unde crebra ſedulitati tuæ dem munuſcula. Tu, matrona, cures licet, ne domi nimium luſibus vacet inter coævulos ſuos; neve mulierum, ancillarum blandimentis abſtrahatur a ſtudiis. Pro-

videas,

videas, ne abſit a ſchola, niſi forſitan morbo teneatur. Progreſſus plurimum impedit abſentia. M. Scilicet ita res eſt. Satis contente illum habeo: neque ſinam, ut abſit a gymnaſio. L. Emes libellos illi ad hanc ſcholam neceſſarios, & in diebus paucis in ludum mittes. M. Etiam. L. Vale. M. Communis ille omnium magiſter & imperator Deus te noſtræ juventutis moderatorem lectiſſimum, longiſſimo tempore vivum ac ſoſpitem præſtet.

ANNOTATIONES.

Quæſitum eſt a doctis, quo tempore literis tradendus foret puer. Summus ille juventutis moderator Quintil. etiam ante ſeptimum ætatis annum id fieri oportere cenſet. Cur, inquit, non pertineat ad literas, quæ ad mores jam pertinet? Chryſippus, ut idem ſcribit, cum nutricibus triennium daret, etiam tum ab illis infantiam optimis inſtitutis informandam judicavit. Lege cætera l. 1. c. 1. Alia ponitur quæſtio: majorene cum fructu inter parietes domeſticos, an foris in ſchola, in celebritate coævorum condiſcipulorumque erudiantur pueri. Complures, & ſane quam idoneas rationes idem Quintil. affert l. 2. c. 2. quamobrem publice docendi videantur, & aliud ſentientes refellit. Tertio loco quæri poteſt, ecquid extra fines patriæ inſtitutionis cauſa mittendi ſint. Hac de re legendus Maphæus Vegius l. 2. c. 3. Cujus præterea conſilium eſt c. 2. ejusdem libri, ne ſubito multo diſcendi labore obruantur ingenia puerilia: quando nec aratores, nec equorum domitores id faciunt: illi dum juvencos jugo, hi dum equulos fræno aſſueſaciunt. Eadem ante ipſum Quintil. cujus eſt illa omnibus

nibus

nibus notiſſima ſimilitudo de vaſculis anguſti oris; quæ ſuperfuſam humoris copiam reſpuunt, ſenſim autem influentibus, vel etiam inſtillatis complentur. Præcipitur hoc quoque prudenter a Maphæo: ne Magiſtri pueros aſſiduo in ſcholis cum cæteris morari cogant: ſed ſpectatores magis, quam diſcipulos eſſe patiantur. Sicut vinitores periti novellas vites non ſolent multum extendere, quo vinum proferant, donec in ſtirpem robuſtiorem ſuccreverint. Denique de officio Doctorum nec pauca, & perutilia diſſerit l. 2. c. 7. 8. 9. 10. ſparſim nonnulla etiam Quintil. l. 1. & 2. Tacturus eſt) *Quam Græci* μέιωσιν *&* ἐλάττωσιν, *Latini imminutionem, & extenuationem dixere: per quam ſe tetigiſſe ajunt, qui dicto factove graviter quempiam læſerunt, aut durius etiam verberarunt. Ter. Eunuch. Quo pacto Rhodium tetigerim in convivio. Id eſt, dicto aculeato vulneraverim. Catullus velut prati ultimus flos prætereunte poſtquam tactus aratro eſt. Propertius libro 2. elegia 34.*

Me juvet æternis poſitum languere corollis:
Quem tetigit jactu certus ad oſſa Deus.

Uſurpatur item tangere pro fallere, fraudare, circumvenire, decipere. Plaut. Epid. Iſtis adeò tetigi te triginta minis. Et Pſeudol. Si neminem alium potero, tuum tangam patrem. Sic uſus eſt verbo, ferire, Terentius. Phorem. Geta ferietur alio munere Eapropter huc me affero) *Ter. And. Haud auſpicato huc me attuli. Id eſt, huc veni, huc acceſſi, hic me ſtiti. Contrarium, aufer te hinc, abi, diſcede. Cic. ad Tir. ſimiliter locutus eſt: Ut te Leucadem deportares. Quomodo & Sophocles Antig.*

τῶν μὲν κομίζεις ἂν σεαυτὸν ἐθέλεις. Per illos, quos ipſe genuiſti) *In obteſtationibus, & obſecrationibus nominabant, aut res magnas, aut iis charas, quos obſecrabant. Cic. pro Quintil. Obſecravit per fratris ſui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipſius conjugem & liberos Plaut. Capt. Per deos atque homines ego te obteſtor Hegio, Ne tu iſtunc hominem perduis. Ibid.*

Hæc per dextram te dextra retinens manu,
Obſecro, infidelior mihi ne fias, quam ego ſum tibi.

Pretium tibi large) δίδακτρον, *minerval. Large autem, digniſſimi enim hi operarii mercede ſua. Sed reperiuntur, quibus Magiſtri nimis grande minerval exigere videantur, quique mille denariis mancipium, aut jumentum malint emere. Emant, & ſibi habeant duo ſeu mancipia, ſeu jumenta, ut reſpondit Ariſtippus cuidam. Plutarch. de l. educ.* Equi indomiti à domitis) *Ariſtippi eſt, qui præterea interroganti, quanam re melior eſſet evaſurus filius, ſi eum inſtituendum literis curaret: ut nihil aliud inquit, certe in theatro non ſedebit lapis ſuper lapidem. Quod ſequitur de vivis & mortuis in dialogo, protulit Ariſtoteles.* Lege quod typis impreſſum) *Cum pueri docentur legere, audiendus eſt Quint. cujus hæc ſunt verba. Incredibile eſt, quantum mora lectioni feſtinatione adjiciatur. Hinc enim accidit dubitatio, intermiſſio, repetitio, plusquam poſſunt audientibus: deinde cum errarunt, etiam iis quæ jam ſciunt diffidentibus. Certa ſit ergo in primis lectio, deinde conjuncta, & diu lentior, donec exercitatione contingat emendata velocitas.* Familiam duces) *Qui in re aliqua primam*

mam merentur laudem primumque locum obtinent, ii ducunt familiam. Tralatio ab his, qui quod poteſtate, aut honore, aut ſcientia præſtant, cæteros ducunt, & comites habent. Muræn. l. 4. c. 17. Man. in Cic. epiſt. 5. l. 17. Quint. l. 1. c. 2. ducere claſſem. Cic. in Phil. ducere ordinem. Pomorum, Ficuum) *De genere & inflexione vocabuli ficus, lege Vallam l. 1. c. 4. Legitur etiam ficulus, pro fructu apud Plaut. Sticho, Meminit hujus moris Hor. ſat. 1. l. 1.*

---- ut pueris olim dant cruſtula blandi
Doctores, elementa velint ut diſcere prima.

Qui hujusmodi cruſta & cruſtula parans, coqui & artifices cruſtarii & cruſtularii dicuntur, Küchelbacher. *Plato in l. 7. de Republ. non vi cogi pueros ad diſciplinas, ſed lubentes potius invitari vult: ut appareat, ad quod quisque genus ſtudiorum natura ſit idoneus. Veruntamen non debent iidem ſemper, & ſecundi quidem ſtare venti. Nunc pluit, & claro nunc Jupiter æthere fulget.* Mulierum, ancillarum) *Salluſt. Jugurth. Cum interim Hiempſal reperitur, occultans ſe in tugurio mulieris ancillæ. Omnis ancilla mulier, non quævis mulier ancilla. Ter. Andr. Mirum vero, impudenter mulier ſi faciat meretrix. Plaut. Menæch. frater geminus Pæn. Lapis ſilex. Cæſ. l. 3. de bello Gall. digitus pollex. Ibid. homo adoleſcentulus, Hujusmodi apud claſſicos ſcriptores ſunt, terra Gallia, terra Italia, terra Græcia, terra Campania, & alia.* In diebus paucis) *Idem prorſus valent, in diebus paucis, paucis diebus, intra paucos dies. Ter. And. In diebus paucis, quibus hæc acta ſunt, vicina hæc moritur. Cic. epiſt. 7. l. 1. paucis enim diebus eram miſſurus tabellarios domeſticos. Catull.* Ca-

Cœnabis bene mi Fabulle apud me
Paucis, ſi tibi Dii favent, diebus.
Propert. lib. 2. eleg. 19.
Tu quoties aliquid conabere, vita memento,
Venturum paucis me tibi luciferis.

PROGYMNASMA TERTIUM.

Euntes in ludum.

ANTONIUS. MARCELLUS.

Antonius. Securusne, & timore expeditus in phrontiſterium vadis Marcelle? M. Quid tibi iſta percunctatione vis? explica dum, non enim ſatis intelligo. A. Fabor ergo apertius. Contexuiſti epiſtolam, quam a nobis hodie requiret Præceptor? M. Contexui, & deſcriptam porto mecum. A. Præcurrit alacritas tua, meam tarditudinem. Quanquam haud ita pigritia me, ut chartæ penuria, qua premebar, remorata eſt, fecitque, ut meam non totam deſcripſerim: ſerius quippe adeptus ſum papyrum. M. Quid acturus, ſi popoſcerit? A. Dum veſtras emendat, interea quod reliquum eſt, nullo negotio deſcribam. Hoc conceſſurum mihi ſpes eſt: ſiquidem aliis alias conceſſit. M. Oſtende ſis tuam ſcriptionem. A. Hem. M. Quam fœde tu componis literas? gallinam ſcripſiſſe arbitror. Quam item vacillant verſus? A. Dummodo legi queat ſcriptura, parvi duco, triſtia ſint, an læta, pulchra viſu, an deformia elementa: verſus ad amuſſim nequeo dirigere, quantumvis coner. Atqui non tam valde utraque laude mihi anteſtas. M. Judicium cœci. A. Aliter doceat me Præceptor, ſi ipſi diſpliceo cum

iſtis illepidis, invenuſtisque characteribus. M. Abhorrent iſtæ partes ab ejus munere. A. At unde diſcam tandem? Quid tu nunc mihi auctor es? M. Aliquem peritum adoleſcentem pacta pecunia conducant parentes tui, quem hanc ad rem magiſtrum capias. A. Attamen doctrina quoque ſpectati & clari homines plerumque inſcite, & indecore efformant figuras iſtas. M. Dici aliter non poteſt: verum non idcirco ſunt docti: & tamen multi illorum decenter. A. Parentes mei (quod vitium ſenectus affert) attentiores ſunt ad rem, quam ſat eſt: defraudant genium ſuum: vereor, ut illis perſuadeam. M. Adhibe procuratorem Magiſtrum, cujus unum verbum huc plus valebit, quam centum tua. A. Rogabo, ut hanc mihi opellam ſurripiat. M. Cæterum, quæ heri explicata ſunt in Cicerone, ſi te forte nominaverit, poteriſne repetere? A. Niſi ipſemet opituletur, parum bene: oblitus enim ſum quorundam, & quem domi interrogem, habeo præter parietes neminem. M. Hærenti ſubveniet: Ego inſuper, quoad ejus facere potuero, tibi opem feram. A. Mi optime Marcelle. M. Sponden' te mutuum facturum eſſe mecum, ſi in eodem luto hæſitavero? ſi neceſſitudo poſtulaverit. A. Spondeo firmiter. M. Salva res eſt.

ANNOTATIONES.

Timore expeditus) *Quemadmodum apud probatos ſcriptores legimus curis expeditus & curis expeditis, curis ſolutus & ſolutis, ſolvere animum cura, ſolvere curam, ita licebit dicamus,*

Digitized by Google

mus, timore expeditus, timore expedito, &c. Poſſunt etiam pronomen accuſandi caſu, & præpoſitio interponi. Expedire ſe ærumnis, expedire ſe ab occupationibus. Dicimus item expedire negotium, nodum, &c. In Phrontiſterium) *a* φροντίζω, *cogito, meditor, commentor, deflectitur,* φροντιςήριον, *locus ad commentandum, meditandum, cogitandum. Locus nempe, in quo cogitationes & ſenſa noſtra explicamus, atque ad audientes proferimus. Accomodatur ad ſcholam: ibi ſiquidem Magiſtri diſcipulis ſua, & auctorum quos interpretantur, cogitata mentemque explanant.* διδασκαλεῖον *quoque dici poteſt, a docendo:* διδάσκω, *namque eſt doceo,* σχολὴ *eſt otium & ceſſatio. Hinc ſchola, quod a cæteris negotiis omnibus vacui atque liberi, in ea unis tantum ſtudiis impertiri nos debeamus. Eodem vocabulo diſputationes, & controverſiæ inter doctos agitatæ, & quæſtionum denique non levium tractationes ſignificantur. Gellius cap. 26. lib. 1. diatribam nominat, græca item voce: ob ſtudium ſcilicet, operamque liberalem, qua tempus diſcendo atque audiendo conſumimus. Latine auditorium, Sueton. Item ludus, quoniam generatim locus, in quo quis exercetur, ſic dicitur: Ludus gladiatorius, ludus muſicus, ludus fidicinus, ludus paleſtræ. Ac merito quidem ludus, quando, ut 3. Off. Cicero ait, diſcendi voluptas potius eſt, quam labor. Addimus interdum, literarius. Hinc ludum aperire. Cic. 1. Tuſc. loquens de Dionyſio: quod parum latine quidam: profeſſionem ſuſcipere.* Gallinam ſcripſiſſe) *Plau-*

tus initio Pſeud. hujuſcemodi lepidas literas, lepida conſcriptas manu irridens, inter cætera:

An obſecro hercle habent quodq; gallinæ manus?
Nam has quidem gallina ſcripſit.

Vacillant verſus) *Quid hoc ſit, ſequentibus ſtatim verbis de amuſſi declaratur. Cic. epiſt. 15. lib. 16. Accepi tuam epiſtolam vacillantibus literulis. Nec mirum tam gravi morbo. Vacillare memoria, ad Atticum.* Doctrina quoque clari) *Vulgata ac propemodum vera opinio. Iſtuc enim negotium illi ἐ τιμῶνται τῆς Φροντίδ☉, quemadmodum Anacreon Polycrati Samiorum tyranno quinque talenta, quibus ab eo donatus fuerat, & ob quæ duabus noctibus ſomno caruerat, reſtituens dixiſſe fertur. Theodoſium minorem, Arcadii Filium jam ad clavum ſedentem Nicephorus cap. 3. lib. 14. deſcribendis libris mire delectatum, & καλλιγραφώτατον, multaque ejus manu exarata ad ſuam ætatem permanſiſſe, potuiſſeque ipſum ea ſcientia vitæ ſumptum tolerare commemorat.* Quod vitium ſenectus) *Tenacitas, & avaritia ſenum, effuſio juvenum eſt. Illi quærunt, & inventis miſeri abſtinent, ac timent uti, quoque minus reſtat viæ, eo plus corradunt viatici. Nihil abſurdius. Hi utilium tardi proviſores, prodigi æris, ut inquit ad Piſones Horatius.* Neceſſitudo poſtulaverit) *Neceſſitas & neceſſitudo, ſicut ſuavitas & ſuavitudo, ſanctitas & ſanctitudo idem ſunt, & utraque vox conjunctionem benevolentiæ ſeu familiariorem amicitiam, conſanguinitatem, & id quod neceſ-*

ſum

Digitized by Google

ſum eſt ſignificat, Gell. lib. 13. cap. 3. apud Salluſtium quidem poſterius frequenter ſane. Vide inſuper Manut. in epiſt. ult. lib. 2.

PROGYMNASMA QUARTUM.

Tarde ludum petentes.

EMMANUEL, EUSTACHIUS.

Emmanuel. Salvus ſis Euſtachi. Eu. O ſalve Emmanuel. Quo ire intendis? Em. In ſcholam. Quo te pedes? Eu. Eodem. Em. Ubi libri? ubi atramentarium? Eu. Sub pallio & axilla geſtito. Em. Audiviſtin' primam? Eu. Pridem. Em. Ain' tu pridem? Væ nobis? Eu. Quid conſternaris? aut quid metuis? Em. Quid metuam? quod ſolent ſero venientes, ah! Eu. Ego ſane probabilem excuſationem adducam. Em. Obſecro, quam? Eu. Mater me cum mandatis ad ſororem miſit, cujus reſponſum renuntiandum fuit domum; & abſunt illius ædes a noſtris longius, eo tardius venio. Em. Quid ſi hanc rationem tanquam commentitiam repudiet? Eu. Fiducia id eſt minime facturum. Nam me ab hujuſcemodi mendaciunculis temperare non raro expertus didicit. Em. Me miſerum, malique fati: quid machiner? quid confingam, cum (ut hoc æſtivum, & pomeridianum tempus etiam magno nutu homines invitare ſolet) ſomno captus obdormiverim ſuper libro? in extremo ſitæ ſunt fortunæ meæ, nec quid agam certum eſt. Eu. Si rem ipſam ingenue confiteare, forſitan

delicti gratiam faciet. Quid forſitan? certe faciet, exonera te metu. Em. Obtemperabo bene monenti: abſterſiſti metum. At enim ecce aliud mihi timorem objicit. Eu. Aliud? dic; quæſo. Em. Formido mali, ne hinc elapſus, alibi in caſſes incidam. Eu. Ubi? Em. Quæ memoriter pronuntianda præſcripſit, haud teneo abſolute. Eu. Suſpicari fas eſt, non te inter primos interrogatum iri: tum ego, qui ſecundus tibi ſedeo, oblita inſuſſurabo diſſimulanter & fideliter. Em. Id, amabo, adjuta me. Summum tibi beneficium debuero, hoc ſi perfectum dederis: nam nunc ſpes, opesque meæ omnes in te ſunt ſitæ. Eu. Ambulemus contentius. Em. Tam ſtrenue te conſequi vix poſſum.

ANNOTATIONES.

Quo te pedes?) *Virgil. Eclog. 9. Quo te Mœri pedes? an (quo via ducit) in urbem?* *Subaudimus, ducunt, portant, aut ſimile quid.* Ain' tu pridem?) *Ain' tu? &, ain' tandem? dicere conſuevimus ea de re interrogantes, quæ ab alio dicta, admiratione nos affecit. Cicero epiſt. 21. lib. 9. Ain' tandem? inſanire tibi videris, quod imitere verborum meorum, ut ſcribis, fulmina? Ad Attic. lib. 4. epiſt. 5. Ain' tu? an me exiſtimas ab ullo malle mea legi, probarique, quam a te? Et epiſtol. 1. lib. 6. ad famil. Ain' tu? Scipio hic Metellus proavum ſuum neſcit cenſorem non fuiſſe? Terentius Andr. Ain' tandem? civis*

Glyce-

Glycerium eſt? Hecyra. Ain' tu tibi hoc incommodum eveniſſe iter? Plaut. Aſinaria. Ain' tu meum virum hic potare? Manut. in epiſt. 21. lib. 9. Pomeridianum tempus) *De meridiatione, ſeu ſomno meridiano nos quædam diſſeremus ſecunda voluminis tertii, cum de re medica & morbis agemus. Plaut. Moſtell. Non bonus ſomnus eſt de prandio.* Somno captus) *Varias & elegantes locutiones creat adjectivum captus, per metaphoram. Exempla ſint hæ: Captus mente, pro delirio, captus amore, errore, dolis, verbis, voluptate. Illa de valetudine proſtrata, & offenſione partium humani corporis quam venuſta ſunt? captus membris omnibus, captus oculis, captus pedibus. Auderem quoque dicere, captus auribus, captus manibus, captus lingua; captus naribus non auderem. Etiam oculis captus is dicitur, qui rei alicujus ſpecie captus eſt, & allectus, ut eam vehementer concupiſcat, & habere ardeat. Cicer. 6. in Verr. Tametſi ne oculis quidem captus in hanc fraudem tam ſceleratam, ac nefariam decidiſti.*

PROGYMNASMA QUINTUM.

Redeuntes à Gymnaſio.

ANDREAS. LUDOVICUS. TIBURTIUS.

Andreas. Portenti ac prodigii ſimile numerandum. Hodie nullus ploravit in ſchola. L. Poſt meridiem fortaſſis eveniet, ut tu princeps fleas. T. Quid ſi uterque veſtrum?

A. Nos fleamus? quare fleamus? quid offendimus? L. Crimen aliquod fabricatus es, niſi aberrat ſuſpicio, quod nobis inferres: ibi ſi litem perdiderimus, tu in noſtra incommoda, & afflicta fortuna triumphabis gaudio. Si me audias, te ipſum conſulas, ad te prius referas, quid moliare: ineſt & formicæ ſua bilis. T. Minime gentium ego quidem: veſtra vos ſingularis eximiaque virtus ad tribunal reos citabit. Dixi. A. Iſte Harpocrates indigniſſime patitur, Ludovice, nos conferre capita, & interdum ſermones communicare in auditorio. Tanto magis confabulabimur, ut tibi oculi doleant. Ecquid intellexiſti? T. Proh hominem. Incedit laneis pedibus noſter doctor, & quo tardius, hoc gravius vindicare ſolet in noxios. Ecquid intellexiſtis? Quando autem excellenter vapulantes præ acerbitate plagarum miſerrime ululabitis, duplicesque ad ſidera palmas tendetis, tum ſcilicet cognoſcemus, quibus male ſit, mihine an vobis? L. Tun' optas virgis nos percuti? T. Opto vos cum ſilentio diſcere: ſi id contemnitis, opto condignis decorari præmiis, ut metatis nimirum, quemadmodum ſementem facitis. A. Et quod Lucellum ad te redibit, peſſime, ſi nos diverberabimur? T. Lucellum? imo enimvero quam plurimum lucri. L. Quodnam eſt iſtud lucrum, quod iſte ſomniat? nequeo perſpicere. T. Ut gaudeam de conſervata juſtitia, quæ cuique, quod ſuum eſt, tribuit. A. Hoccine illud immenſum, infinitumque

A

tumque compendium? credebam te exſpectare tot talenta, quot Alexander Rex Phocioni Athenienſi miſiſſe dono fertur. L. Eſtne aliud quod nobis exprobres maleficium? T. Eſt ſane. A. Quin dicis? T. Dicam liberrime. Tantum non quotidie, cum e memoria recitandus eſt Cicero, libros veloci oculo inſpicitis, & ſuggeritis invicem, in quibus vacillat memoria, ea aſtutia, ut Magiſter vix advertat. L. Non me fefellit, te iſtuc exprompturum. Quid tua (malum) intereſt, quomodo nos geramus? nunquam tu hujusmodi præſidiariis indiguiſti? T. Studioſus nunquam, deſidioſus ſæpiſſime. A. Quis poteſt, niſi capite ferreo, & viſceribus æneis usque adeo ſe macerare ſtudiis, ut tu? L. Diligit ſe Tiburtius, & magnifice circumſpicit: albæ gallinæ filius. Utcunque merebitur, non conſulet in ipſum paulo durius Præceptor. T. Quanto rectius, ſi conaremini vos quoque penitius intrare in ejus amicitiam? at bonis artibus, modeſtia nimirum atque induſtria, quas ille amat, cum diſcipulos amat. A. Morem habes deferendi condiſcipulorum nomina, & es clandeſtinus noſter Judas: propterea nempe blanditur tibi, Phuy. T. Tu ut me tam maledice appelles? non hoc tibi ſic abibit, non. Haud feres tacitum: ad Magiſtri aures perveniet. L. Ne feceris Tiburti. Meminiſti, ob convitium non diſſimile, in Lambertum pro nuper jactum, quam atrocem pœnam ſuſtinuerit. T. Cur ergo (nefas) ictus piſcator

 non

non ſapuit? L. Quid vis? lingua mentem antevertit. Roga veniam Andrea: alioqui cribrum carnificinum futurus. T. Parum etiam præ ut futurum eſt prædicas. A. Eja ignoſce Tiburti; & iſtuc inſipienter a me factum ſapienter ferto: præ vibicibus etiamnum vix poſſum ſedere. T. Itaque jam tergum dolabitur fuſtibus, quoniam alibi recentibus plagis, ut te affirmantem audio, non eſt locus. A. Obteſtor te per fortunas meas, chariſſime Tiburti, ſi unquam poſthac. T. Tam ſubito ex Juda factus ſum huic convitiatori chariſſimus? quis riſum teneat? L. Quid quaſſas caput? ſine te placari. T. Egone ut contumeliam tam inſignem in me accipiam? A. Per Chriſtum te rogo, ne inaudiat Præceptor. L. En, quam ſuppliciter. Ne ſic te obfirmaveris. Adeone ingenio te eſſe inexorabili, ut precibus iſtis molliri non queas? an vis, ut tibi flens muliebriter, ad pedes accidat? At meæ ſaltem voluntati, ac precibus injuriam iſtam, doloremque tuum condona, ejusque memoriam abjice. T. In Chriſti gratiam tacebo nunc quidem. A. Aſperſiſti aquam, rediit animus. T. In ejusdem gratiam, ſi denuo tale quid ſive adverſus me, ſive adverſus alium quemcunque evomentem te audivero, Præceptori palam faciam, ne inultum auferas. Satin' hoc planè, ſatin' diſerte ſum locutus? L. Cauto opus erit, Andrea.

Anno-

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

Portenti ſimile) *Cicer. 1. de Divinat. Quorum quidem vim, ut tu ſoles dicere verba ipſa prudenter a majoribus poſita declarant. Quia enim oſtendunt, portendunt, monſtrant, prædicunt, oſtenta, portenta, monſtra, prodigia dicuntur.* Princeps ſleas) *Vocabulum princeps, apud majorum gentium latinos auctores frequentiſſimè non dignitatis, ſed ordinis eſt. Atque inde natum arbitror, ut dignitatem quoque ſonaret. Etenim qui aliquo in ordine primi ſunt, ferme etiam cæteris antecellunt. Cic. de Juvent. Exordium princeps omnium debet eſſe. Idem ad Attic. lib. 2. Ego princeps in adjutoribus, ego ſecundus. Et Accuſat. lib. 2. Omnium nationum princeps Sicilia ſe ad amicitiam, & fidem populi Romani applicuit. Cæſar lib. 1. de bello Gall. Et pars princeps pœnas perſolvit, Lucretius lib. 1. de Iphianaſſa, ſeu Iphigenia Agamemnonis.*

Nec miſeræ tali prodeſſe in tempore quibat;
Quod princeps patrio donarat nomine Regem.

Id eſt, quod prima patrem feciſſet Agamemnonem, cum ante ſorores, & ante fratrem eſſet progenita. Horat. Ode 16. lib. 1.

Fertur Prometheus addere principi
Limo coactus particulam undique
Deſectam

Principem limum vocat lutum, ſeu argillam, e qua poetæ fictum primum hominem a Prometheo Iapeti filio fabulantur. Ovid. lib. 1. Metamorph. Rurſum Horat. Ode ult. lib. 3. Princeps Æolium carmen ad Italos deduxiſſe modos.

Ait

Ait ſe primum inter Latinos Lyricum extitiſſe, ante ſe nullum. Virgil. 5. Æneidos de navibus Æneæ.

Princeps ante omnes denſum Palinurus agebat
Agmen, ad hunc alii curſum contendere juſſi.

Plura teſtimonia, pluresque auctores mitto prudens, ne paulo humaniori videar ſoli lumen inferre. Fleas) *Lamentari proprie mortuos dicimur, & mulierihus hoc verbum magis convenit. Terent. Andr. Quia tum mihi lamentari præter cæteras viſa eſt. Et Phorm. Miſeram, ſuam matrem lamentari mortuam. Cicer. de Orat. Matremne ut miſeram, lamentantemque videam? Patuvius. Conqueri fortunam adverſam, non lamentari decet. Id viri eſt officium. Fletus muliebri ingenio additus. Flere eſt emittere lacrymas & vocem: plorare lacrymas tantum. Gemere in pectore. Ejulare eſt ſublata voce flere, quod ad mulieres pertinet. Lamentari eſt voce querula & triſti oratione calamitatem teſtari ſuam. Hæc Muret. in Terent.* Dixi) *Lepide, quaſi contra vos egiſſet in judicio: Nam oratores cauſa perorata addebant; Dixi. Et hoc erat mittere in conſilium: Id eſt, Judices dimittere ad dicendam ſententiam. Lucian* εἴρηται ὁ λόγος. *Solebant autem e conſilio dimitti judices per præconem, ita pronuntiantem: Actum eſt, ſcilicet, id eſt, ire licet. Concio his verbis dimittebatur. Si vobis videtur, Quirites, diſcedite. Senatus hac formula. Nihil vos moramur P. C.* Iſte Harpocrates) *Deus quidam apud*

apud veteres ita effingebatur, ut primo digito labris admoto ſilentium indiceret, qualis Romæ Angerona Dea colebatur. De qua ſcriptum eſt apud Plinium lib. 3. cap. 5. his verbis: Namque Diva Angerona, cui ſacrificatur ad diem XII. Kal. Januarii, ore obligato, obſignatoque ſimulacrum habet. Reddere, ſeu efficere quempiam Harpocratem, eſt illi ſilentium imponere, eum quaſi mutum, & elinguem reddere. Oculi doleant) *Iis dicuntur dolere oculi, qui rem moleſtam ſibi & odioſam coguntur aſpicere. Iis etiam apud Græcos, qui rem pulchram atque jucundam cernerent, qua tamen frui non poſſent. Lege c. 5. lib. 2. apud Victorium.* Laneis pedibus, & quo tardius) *Paræmia: Dii laneos habent pedes. Qua docemur, divinum numen ad capiendas de ſceleratis pœnas non feſtinare. In eos tamen nec opinantes tandem animadvertere, & plerumque quo ſerius, eo ſeverius. Cæſar l. 1. de Bell. Gall. Conſueſſe Deos immortales, quo gravius homines ex commutatione rerum doleant, quos pro ſcelere eorum ulciſci velint, his ſecundiores interdum res, & diuturniorem impunitatem concedere. Tibull. lib. 1. cap. 1. Sera tamen tacitis pœna venit pedibus. Val. lib. 1. c. 1. Lento enim gradu ad vindictam ſui divina procedit ira: tarditatemque ſupplicii gravitate compenſat.* Phocioni Athenienſi) *Centum talenta miſit Rex Phocioni. Idem Xenocrati quoque magnam vim pecuniæ. Ad C. Fabricium, & Curium Romanos, Samnites multum auri attulerunt. Hi omnes qua animi magnitudine oblata recuſaverint, quidque fecerint ac reſponderint, vide Plu-*

tar-

tarchus in Phocione, & in Apophthegmatis Regum, ac Ducum. Cic. in Catone & in Off. & V. Tuſcul. Athenæum lib. 10. c. 5. Ælian. l. 1. c. 25. Laertium in Xenocrate. Gellium lib. 1. c. 14. Viſceribus æneis) χαλκέντερος *id eſt, ænea ſeu ferrea inteſtina habens. Sic cognominatus eſt Didymus Grammaticus, quem librorum 4. millia ſcripſiſſe, affirmat Seneca epiſt. LXXXVIII. ubi etiam docet, quam inanes quæſtiunculas ſit perſecutus. Propter indefeſſum in ſtudiis, ſcribendisque libris animum, etiam Origenes dictus eſt Adamantinus.* At bonis artibus) *Latini & virtutibus, & vitiis artium nomen tribuunt. Ter. Andr. Nihil iſtac opus eſt arte ad hanc rem quam paro: ſed his quas ſemper in te intellexi ſitas, fide & taciturnitate. Plaut. Trin. Aut ſi ægrotant in te artes antiquæ tuæ. Sall. Catil. Namque avaritia fidem, probitatem, cæteraſque bonas artes ſubvertit. Et paulo ſupra. Agitabatur magis magisque in dies animus ferox inopia rei familiaris, & conſcientia ſcelerum, quæ utraque iis artibus auxerat, quas ſupra memoravi. Cic. pro lege Manil. Sed multæ ſunt artes eximiæ hujus adminiſtræ, comitesque virtutis. Ac primum, quanta innocentia, &c. Eſt ergo unum hoc de communibus, ancipitibus, mediis vocabulis, ut tempeſtas, valetudo, facinus, dolus, gratia, induſtria, periculum, venenum, contagium, pretium, fortuna. Gell. l. 12. c. 9. in hunc ordinem referenda ſunt, honeſta turpitudo, felix ſcelus, & alia nonnulla cum græca, tum latina.* Non hoc tibi ſic abibit, non) *Eleganter geminata negatio. Catull. Non, non hoc tibi ſalſe ſic abibit. Propert. Non, non humani partus*

nus ſunt talia dona. Apud Ter. Quædam interjiciuntur. Adelph. Non equum dicis, non. Et apud Cic. ad Atticum ep. 9. l. 1. Non ſunt ab obſequio noſtro, non: ſuas radices habent, ſic enim legendum cenſuit Manut. Pro, *nam: qui in ejusdem epiſtolæ comment. exempla plura hujus figuræ loquendi ex Cic. collegit. Eadem vis ſentitur in voce nihil. Agravia 2. Nihil ſibi appetit præcipue. Pompejus, nihil.* Lingua mentem antevertit) *Præceptum Iſocratis ad Demonicum,* πᾶν ὅ, τι ἂν μέλλῃς λέγειν, πρότερον ἐπισκόπει τῇ γνώμῃ. πολλοῖς γὰρ ἡ γλῶττα προτρέχει τῆς διανοίας. *Quicquid dicturus es prius expende apud animum. Sunt enim non pauci, quorum cogitationibus lingua antevertat.* Cribrum carnificinum) *Plaut. Moſtell.*

O carnificinum cribrum, quod credo fore:
Ita te forabunt patibulatum per vias
Stimulis, ſi huc reveniat ſenex.

Indicat loris, flagris, & virgis ejus pellem ita laceratum, perforatum, ac pertuſum iri a lorariis tanquam carnificibus, furcam in collo per viciniam geſtantem, prædicantemque delictum ſuum, quod ſervis alicujus facinoris compertis fiebat, ut cribri ſpeciem exhibere videatur. Lamb. Per fortunas meas) *tuas noſtras, &c. genus obteſtationis in re miſera, nec unquam ſine dolore, quod omnia undique ex antiquis libris collecta exempla teſtabuntur. Manut. in epiſt. 20. l. 3. ad Att. Idem tamen in epiſt. 7. l. 10. ad eundem. Uſurpatur hic loquendi modus cum dolore, aut certe cum ſumma cupiditate obſecrantis, &c.* Ne inaudiat Præceptor) *Hujus verbi inaudire, vis eſt*

hæc,

hæc, ut non niſi in rebus occultis ponatur. Ut in epiſtola ad Pætum. Aquini & Fabrateriæ conſilia ſunt inita de me, quæ te video inaudiſſe. Et apud Plautum aliosque ejusdem generis ſunt exempla. Manut. in epiſt. 1. lib. 9. ad Attic. Ad pedes accidat) *Germana huic: ad genua ſeu genibus accidere, procumbere ad genua, ſe alicui ſummittere, ad pedes ſe abjicere, proſternere, ad pedes procumbere, procidere, ad pedes ſe provolvere. Græci.* προσπίπτειν. *Cur autem ſupplicantes ad genua caderent, eaque tangerent, cauſa affertur quod illa conſecrata eſſent miſericordiæ, ut dextra fidei, aures memoriæ, frons pudori, ſeu Genio, digiti Minervæ. Servius in Eclog. 6. Junius Animad. lib. 2. cap. 11.*

PROGYMNASMA SEXTUM.

Excuſatio abſentiæ.

MAGISTER. ANIMADVERSOR. ANTONIUS. JOANNES. MARCUS.

Magiſter. Euge animadverſor, adesdum. A. Adſum, impera. M. Quinam heſterno die ſcholam non obierunt? A. Qui? Antonius Niger, Joannes Faber, Marcus Sylvius. M. Perpaucos memoras. A. Reliqui ad unum omnes coram præſentes affuerunt. M. Extra eos videlicet, qui munuſculis te elinguaverunt. A. Hoc quidem alias cum tentarent nonnulli, ſemper Auſtrum perculerunt. M. Probatus es adoleſcens, & Magiſtro tuo fidelis. Heus prodite vos in medium, repente,

Digitized by Google

ſente, ſtatim, ſine mora. An nondum etiam? confeſtim, inquam, advolate. Quid habes Antoni dicere ad excuſandam abſentiam. A. Ingens quidem, & intolerabilis dolor occupaverat ſinciput meum. Quocirca mihi in mandatis dabat mater, extra ædes pedem ne usquam ponerem. M. Fabulæ, Tibi ut credam? non ego te novi? A. Si verbis meis exigua apud te eſt fides, certum hominem ad matrem, & familiares indagatum ablega. M. Logi. A. Haud ſecus reperies. M. Somnium. Quaſi vero tu, ut es callidus, & verſipellis, hoc tuis non impoſuiſſes, tibi nimirum condolere caput: Studebas verberationem effugere, quæ propter ſegnitiem te manebat. A. Neutiquam Præceptor: non impoſui profecto: revera nihil finxi. M. Poterone hodie verum ex iſto puero exſculpere? cave mihi mendacii quidquam A. Vera loquor. Si aliter fuerit ac dixi, cauſæ nihil erit, quin tibi dem pœnas. M. Iſeſſum: rem ego nunc quidem in medio relinquam. Tu bone Faber, quo negotio implicatus tenebare? I. Pater quopiam profectus ad animum ſuum relaxandum, remittendumque me perduxit illuc ſecum. M. Quo profectus? I. In villulam noſtram, quæ mille paſſus ab urbe diſtat. M. Cur pridie a me copiam non petebas? I. Noctu hac de re deliberavit pater: tum multo mane in viam nos dedimus. ut ad te adire nequiverim, nec voluerim, quod verebar, ut cubitu ſurrexiſſes. M. Dictum inopinatum atque mirabile: te alioqui ſomniculoſiſſimum, id temporis, ſub galli cantum ſcilicet experrectum, Mon-

ſtra, ac portenta loqueris. I. Videre me ſomnum haud ſinebat gratiſſimæ promiſſionis exſpectatio. M. Quid tu exoraveras patrem, ut hoc permitteret? I. Factum eſt, ut patre ſecundo villam amœniſſimam petiverim, ibique animum ſtudiorum perpetuitate fatigatum triduo iſto inſtauraverim. Proinde, amabo, mi Præceptor, parce ultra quærere: quandoquidem te clam non eſt, quanto me opere ſchola delectet, nuſquam ut ſim libentius. M. Qui tibi inceſſit metus plagarum inſolitus, hic de improviſo oratorem te reddidit. Nunc condonabitur erratum. Poſthac niſi quoquo modo de abſentia certiorem me feceris, verberibus te cædam, ut ſi in piſtrino moleres. Percepiſti? I. Planiſſime. M. Reſtat ut te quoque purges, ſolute adoleſcens, & omnium inertium inertiſſime. Quid egiſti? aut ubi fuiſti? aut quare in ludum non veniſti? Quid eſt Sylvi? quid taces? Mar. Exiſtimabam eſſe ferias literarias. M. Ridiculum. Hoccine os tuum? iſtane frons tua? Ecquid, o inſulſe, nudius tertius, aut quartus primum auditiones obire cœpiſti? quomodo? an tu neſciebas vacationi diem Mercurii conſecratum? Hic ego te manifeſtum mendacii teneo. Mar. Aſt mihi occurrebat heri Mercurius. M. Aſt ego faxo tibi hodie Tiſiphone accincta flagellis occurrat lepidum capitulum. Tene errare in iſto negotio tam antiquo, tam noto, tam vulgato? Quamobrem autem horis antemeridianis non comparuiſti in hoc loco? Prætexis culpam hoc figmento: non fit mihi veriſimile, quod ais. Illi illi ſodales, & congerrones tui aliquo te ambula-

tum

Digitized by Google

tum, aut luſum avocarunt. Para: mox tibi virgis corium conſcribam. Mar. Miſer, ah miſer! cui tam male venit dolus. Sed te obteſtor, unam hanc dimitte noxiam: ſi quando rurſus admiſero, tum occidito. M. Nihil agis.

ANNOTATIONES.

Adesdum) *Ades, imperativum eſt, dum παρέλκον. Eſt enim productio, & adjectio ſyllabæ, ut Ebodum ad me. Donat. in And. Non tam vero ſignificat, veni huc, quam hic eſto, age hoc, attende, ades animo.* Quis) *Feſtive per verbum ejus quo cum loquimur, ac præſertim extremum reſpondemus, aut interrogamus, ταυτολογικῶς ſcilicet. Cujus feſtivitatis exempla in Plauto, & Terentio ſexcenta, & in hiſce quoque dialogis non pauca. Adducamus tamen aliquot. Terent. And. Factum eſt hoc Dave? D. Factum. Ibid. Aut ſi tibi nuptiæ hæ ſunt cordi. P. Cordi? Idem Phorm. Scisne hoc certo? C. Certo. Plaut. Amphit. In eodem lecto? A. In eodem. Ain' tu geminos? B. geminos. Cic. ad Att. l 7 Coronatus Quintus noſter Parilibus? Parilibus, & pro Sex. Roſcio. Patri, inquit, non placebat. Patri non placebat?* Ad matrem, *&c.* allega) *Quæ ſit proprietas & vis horum trium, allegare, legare, ablegare quidque differant. Card.* Qui tibi dem pœnas) *Idē eſt quod dare alicui ſupplicium, puniendum ſe præbere ſcilicet, Ter. And. Eunuch. Plaut. Epid. Catul.* Somnum haud ſinebat) *Cura vehemens, & affectus ingens inſomnium conciliant. Quare ſub noctem defæcandus eſt animus, ut ſopor ſuavis oculos operiat: quo ſe privatum propter immodicam ex*

verſuum ejus elegantia conceptam delectationem. Catull. ad Licinium conqueritur. Et Cic. ad Att. l. 9. epiſt. 12. Sed cum me ægritudo non ſolum ſomno privaret, verumne vigilare quidem ſine ſummo dolore pateretur. Patre ſecundo) *Elegans hujus voculæ uſus eſt pro favente, amico, benevolo, felice ac proſpero. Horat. Ode 10. l. 2. Sperat infeſtis, metuit ſecundis. Alteram ſortem bene præparatum Pectus. Sic apud eundem rumore, omine, Aquilone ſecundo. Secundis, & adverſis auribus aliquid accipere, Liv. Secundæ admurmurationes, fortuna ſecunda. Cic. Exiſtimatio ſecunda, Suet. Clamor ſecundus, curſus ſecundi, Virg.* Tiſiphone) *Furias Acherontis, ac Noctis filias tres inducunt Poetæ, Tiſiphonem, Alecto, & Megæram, de quibus Ovid. in 4. Metamorph. & in 6. Æneid. Virgil.* Tene errare in iſto) *Iſtiusmodi orationes per modum infinitivum cum accuſ. caſu ad animi affectum vehementiorem exprimendum aptæ ſunt, ſubauditurque, oportet? æquum eſt; credibile eſt? cenſet? putet, credat aliquis? patiar? par eſt? verum eſt? &c. Cic. Ep. 1. l. 14. Me miſerum: te iſta virtute, fide, probitate, humanitate in tantas ærumnas propter me incidiſſe? ep. 2. ejusdem lib. Hem mea lux, meum deſiderium, unde omnes opem petere ſolebant, te mea Terentia ſic vexari, ſic jacere in lacrymis & ſordibus? l. 2. ad Att. Facinus indignum: tibi hoc contigiſſe. Virg. 1. Æneid. Mene incepto deſiſtere victam? & paulo poſt: Mene Iliacis occumbere campis. Non potuiſſe? tuaque animam hanc effundere dextra? Plaut. Perſa: ſiccine hoc te mihi facere? Amphit. Ita me probri, ſtupri, dedecoris argutam a viro*

a viro meo? Horis antemeridianis ſaltem) *De vi, & origine vocis ſaltem, lege, quæ tradit Gellius l. 12. c. 14. & Donat. ad illud Ter. And., Ut aliquot ſaltem nuptiis prodat dies, & Adelph. ad illud. Meum mihi reddat ſaltem quanti eſt. Syre. Barbari dicunt, ad minus.* Corium conſcribam) *Plautus dixit, virgis dorſum ſcribere. Corium autem humani corporis pellem ſæpius per jocum nominat, Pſeud.*

Quaſi in libro cum ſcribuntur calamo literæ,
Stilis me totum usque ulmeis conſcribito.

Amphit. Ejus ornamenta, & corium uti conciderent. Huc etiam facete tranſtulit verbum pingere. Epid.

Ex tuis verbis meum futurum corium pulchrum prædicas,
Quem Apelles, atque Zeuxis duo pingent pigmentis ulmeis.

Catullus quoque ad contubernales: Namque totius vobis Frontem tabernæ ſcipionibus ſcribam, & ad Thallum, a quo pallium ſibi, & ſudarium ſurreptum indignatur.

Quæ nunc tuis ab unguibus reglutina & remitte,
Ne laneum latuſculum, manusque mollicellas
Inuſta turpiter tibi flagella conſcribillent.

Hoc verbi, conſcribillo, ex Varrone iterum affert Nonius.

PROGYMNASMA SECUNDUM.

Calami apparatio.

VEDASTUS. BALTHASARUS.

Vedaſtus. Cum haud invenuſte exares elementa, doleo tibi nec chartam eſſe bonam, nec cala-

calamos aptos. B. Ab his ſingulis fateor me inopem. Charta nec candida multum, nec firma & plana: ſed aſpera, & pilis parviſſimis plena: quos cum a calami crena detraho; mora ſcriptioni affertur: quod ſi non detraho, ſcis ipſe, quales efformentur literæ. Sed quod intolerabilius mihi accidit, etiam perfluit: verum hæc culpa ſit atramenti potius, quod cum eſſet heri ſpiſſum valde, aqua nimia effecit dilutiſſimum, & ſubalbidum. Calamos ad uſum accommodare cultello prorſus neſcio: & te etiam atque etiam, vehementerque rogo, ut hanc rem me doceas, ſi ipſe ſcias. V. Miſeret me tui, qui pæne ſolus ignores, quod condiſcipuli tui didicerunt magnam partem. B. Libera tu me iſta ignorantia. V. Auſculta igitur. Anſerinæ pennæ ſunt ad ſcribendum imprimis appoſitæ, iisque plures utimur, ac ſæpius quam pavonum, aut cygnorum; quarum illæ nimis ſunt duræ, hæ nimis amplæ: quanquam diutius bonæ permanent, atque anſerinæ. B. Teneo. V. Ex his ipſis anſerinis meliores judicantur, quæ ſunt pellucidæ, mediocriter duræ, caule longiore, ampliore, firmiore. Quæ autem habent caulem brevem, anguſtum, & ſunt admodum duræ, ut quæ inhærent extremæ alæ, non probantur. B. Jam noverim deligere pennas. V. Ubi delegeris, ita apparabis. Reſcindes caudam, plumulas utrinque detrahes, ſcapelli tergo cavum pennæ levigabis, extremum cavi ſeu caput reſcindes ex utraque parte, antrorſum & retrorſum: hoc modo, ut fiat bifurcata (aſpice.) Tantum porro reſecabis, quantum latus eſt unguis auricularis digiti,

Digitized by Google

digiti, & medullam extrahes. B. Meminero. V. Poſthæc in dorſo crenam facies: id eſt, calamum cuſpide cultelli, ſive extremo cultello juſte per medium ſcindes, ſic ut fiſſio ſeu inciſura diametro dorſi pæne æqualiterque reſpondeat. Tum ubi adhuc aliquantillum deorſum a fronte exſecueris, dextris, & ſiniſtris acuere calamum, & mucronem facere perges: ſeu æquabis duos illos pediculos, ſive cruſcula. Nunc me vide, quomodo indita crena utrumque horum abſolvam. B. Obſervo. V. Raſtellum hoc, quem mucronem antea vocavi, temperatæ gracilitatis eſſe debet, de quo quanto plus abſcideris, tanto habebis calamum obtuſiorem, & grandioribus notis ducendis aptiorem: dextera tamen pars, in quam calamus, dum ſcribimus, incumbit, fit aliquanto altior ſiniſtra, quod diſcrimen adeo ſit minutum, vix ut perſpiciatur. Age, experiamur hunc noſtrum. Accipe, vide an placeat. Quare ſic eum capis? B. Sic aſſuevi. V. Tene pollice, & medio digito, molliterque ſuperpone indicem, ſic: ita minus vacillabit manus, & firmius eam chartæ imprimes. Sit autem brachium usque ad cubitum liberum, dum ſcribis, & pondere ſuo tabulæ, ſeu pluteo innitatur, tota autem manus auriculari. Intuere me ſcribentem. B. Imitabor te ad unguem, & quibuscunque officiis potero, tuam erga me humanitatem aut obruam, aut exæquabo.

ANNOTATIONES.

Parviſſimis) *Hoc ſuperlativo ſemel, iterum, ac tertium uſus eſt Lucret. lib. 1.*

 Præ-

Digitized by Google

Præterea niſi erit minimum, parviſſima quæque
Corpora conſtabunt ex partibus infinitis.

Uſus etiam Varro, libris de re ruſt. A. calami crena) *Subtilem illam, & parvam ſectionem in dorſo calami, quo is atramentum remittat, ſimilitudine quadam crenam vocemus licet. Nam extremum ſagittæ, cui nervus inſeritur, & ſumma arcus cornua, quibus extrema nervi aptantur, crenæ dicuntur a ſectionibus, & inciſuris. Et crenata quædam herbarum folia. Noſſe porro quæ charta proba, quæ non proba: quomodo recte apparetur calamus ſcriptorius, & quæ ſint ejus genera: qua ratione excellens coquatur atramentum: quis ſit modus venuſte literas figurandi: quæ ſtudioſorum denique inſtrumenta ad uſum commodiora, hæc, inquam, & ſimilia noſſe haud indecorum eſt adoleſcentibus iis, qui ad artes ingenuas omne ſuum ſtudium contulerunt. Ea etiam ratio de iis rebus pure, ac proprie loquendi paucis nota: quandoquidem & ſimplices earum voces, & conjunctionem plurimi penitus ignorant. Quorum ignorantiæ toto hoc volumine conabimur ſuccurrere. Sciendum nihilominus in talibus circuitionem, metaphoram, catachreſin eſſe neceſſarias.* Auricularis digiti) *Habent ſua cognomenta digiti utriusvis manus, quorum ſatis eſt manifeſta ſignificatio. Lege nihilominus Iſidorum l. 11. c. 1. & Ter. in Suet. Aug. c. 80. qui cur indicem dexteræ manus digitum ſalutarem nominet, cauſam adhuc neſcire me fateor. Sed quare is, qui minimo ſive auriculari eſt proximus, annularis dicatur, ſeu potius quamobrem annulo decoretur (nam inde adeptus eſt id nomen)*

Digitized by Google

nomen) cauſam explicant Gellius lib. 10. Macrob. lib. 7 cap. 1.

PROGYMNASMA OCTAVUM.

Elementorum conformatio.

JOSIAS. EXUPERIUS.

Joſias. O ſcitiſſimum archetypon, o ſpecioſiſſimas literas, o illecebras! Divina, quod ajunt, virgula adeptus es hanc elegantiam. Sed unde? E. Meus germanus patris juſſu manu ſua mihi confecit. I. Ubi porro ipſe didicit ductus hosce belliſſimos? E. Semper hujus artificii cupidus fuit, & in quendam magiſtrum anno proximo ſuperiore incidit, qui Latinas, Græcas, Germanicas figurabat excellentiſſime. I. Exemplar, & prototypon quoddam mihi quoque datum eſt muneri ab amico: verum præ tuo ſordet. En! E. Quare contemnis, ſi ad iſtum modum ac formam effinxeris elementa, uti in hac tua papyro efficta conſpiciuntur, judicabo te oleum non perdidiſſe. I. Atqui optima imitandi cupido aſſidue verſat animum meum. E. Atqui hic non quæritur optimum. I. Laudatur tamen. E. Non nego. I. Oſtende ſis mihi tuam manum. E. Ecce. I. Quasdam formas propemodum perfecte: quasdam non aſſequeris, quod pace dixerim tua. E. Paulatim, & conſuetudine imitandi aſſequar. I. Pro quam decentia f. quam decora p. q. & omnes denique caudatas literas facit ille frater tuus? E. Quid notas grandiores? nonne amas. I. Mirifice. E. Aſpice. A. Vide D. & M. tanquam ſi ex typis æneis in

chartam eſſent impreſſæ. I. Ipſa vero quæ alphabeto ſubjecta eſt ſcriptura, quam ad lineam rectam ſine linea directis verſibus? quam æqualibus ſurſum, ac deorſum elementis? Unum te volo. E. Vel decem. I. Nonne tibi præcepta dat formandi, & lapſus corrigit? E. Certe: & nonnunquam ſua manu meam, tenentem calamum comprehendit, atque alienis digitis rem peragit, ut ego figuris probe conficiendis hac ratione aſſueſcam. I. Inires a me non vulgarem gratiam: ſi exemplum a fratre mihi curares. E. Difficulter inducam. Nihilominus quoniam te tanto ſtudio pulchre exarandorum characterum ardere animadverto, curabo, ut voti compos fias. I. Quotum intra diem polliceris daturum in manus? E. Intra quartum. I. Perlubenter gratiſſimum hoc donum tamdiu expectabo, cogitaboque interim, quo te honorario remunerer. E. Sic habeto, me gratuito hoc operis non eſſe facturum.

ANNOTATIONES.

Tuam manum) *Dicta eſt manus, ut vult Iſidorus, quod ſit totius corporis munus. Ipſa enim cibum ori miniſtrat, ipſa operatur omnia atque diſpenſat: per eam accipimus, & damus l. 11. c. 1. Sunt autem notiones hujus vocis diverſæ, quæ ut modo recenſeantur, non eſt neceſſe. Tantum hoc breviter monendum, capi pro figura ipſa literarum, quas alii aliter, & quidam pulchrius, alii deformius ducere ſolemus. Sic vero Ciceronis exemplo loquemur. Hoc eſt aliena*

na manu, mea, tua, ſua manu, ſubaudi ſcriptum, Hæc eſt librarii, Petri, mea, tua manus. Amo te de iſta manu, ſeu, amo manum tuam. Scripſi iſtuc mea manu, non, propria manu. Et conſuetudine imitandi aſſequar) *Quid ni tantillam rem aſſiduitate, & diligentia conſequamur, quando vel difficillima, & vix ſperabilia non aliter conſequimur? De quo dicerem, niſi id aliis locis arbitrarer fieri poſſe commodius. Nunc, quoniam proximum eſt nomina ſcribere: poſtquam literas cœperit effingere puer, auſcultemus. Quint. illumque hanc operam in vulgaribus, & forte occurrentibus perdere ne ſinamus. Plura dialogo ſequenti.*

PROGYMNASMA NONUM.

Ejusdem materiæ.

DAMASUS. ALBANUS.

Damaſus. Tam artificioſe tamque graphice characteres Romanos efformare, tanta proportione, & tam compoſite mutuo reſpondentes, verſibus præterea paribus intervallis a ſumma pagina ad imam usque diremptis, & nulla omnino in parte vacillantibus, dic ſodes quid tandem utilitatis affert? A. Modus ipſe quærendi tuus clamat, te iſtuc in quæſtione ponere non debuiſſe. D. Quid ita non? A. Quoniam oſtendit non diſplicere tibi hanc manus meæ elegantiam. Atque ut agam apertius, delectarisne, ſi quando quidpiam a me exaratum aſpicis? D. Ac multum profecto, non ſecus, quam

quam ſi nitidam, & colluſtratam picturam intuerer. A. Hæc igitur una eſt utilitas, ut mearum literarum veluti pictura tuis, aliorumque oculis blandiatur, lectoresque meos voluptate quadam nec illiberali demulceat. D. Bene tu quidem hactenus: ſed plura deſidero. A. Ego ipſe quoque (id quod omnibus mei ordinis uſuvenire exiſtimo) propterea libentius, facilius, majoreque cum jucunditate ſcribo. Adde quod lectu expeditior eſt venuſta, quam ruſtica, indocta, imperitaque manus: nec aliud in cauſa eſt, quare tantopere typis deſcriptos libros amplectamur, nobiſcumque feliciter actum credamus, ſi calamo ad illorum typorum venuſtiſſimam ſpeciem quam proxime acceſſerimus. D. Negari non poteſt, manum tuam exquiſitam, probe diſtinctam, & luculentam eſſe. Nunc da, qua via & ratione ad hujus ſcientiæ facultatem perveneris. A. Quorſum id noſſe expetis? D. Etiam tu hoc rogas? Ut facere queam ſimilia. A. Si animum huc advertas, narro tibi. D. Aſto avidiſſimis auribus. A. Principio percommodum fuit exemplar, in quo erat alphabetum majoribus minoribusque literis compoſitum. Nec ibi ſolum completæ & integræ, verum etiam imperfectæ, partesque, & fruſtilla earum viſebantur. Oſtendebatur item, quo pacto illa fragmenta coagmentanda eſſent, ut abſolutum literæ corpus efficeretur. Verbi cauſa: ducebatur ab alto virgula ad hunc modum l. appingebatur minutus ſemicirculus dextrorſum ſeu inverſum c. ſic. ɔ. ut docerer b. componere,

ponere, ſi illi porrectæ deorſum ad angulos rectos lineolæ hanc notam copulaſſem. In d. idem præſtabitur, præpoſito c. ſic tamen, ut poſtquam c. illud cum virgula coiviſſet, puncti inſtar de infimo ejus extra emineret. In majuſculis eadem plane ratio cuſtodiebatur. Sed ut rem clarius cognoſcas, ipſum tibi prototypon demonſtrabo, ſi fuerit occaſio. D. Optatiſſimum acciderit. A. Poſthæc binæ, ternæ, quaternæ connectebantur, ut, ab. do. mu. ptu. go. gramtrum. Subjiciebatur adhuc vocum ſeries, quæ aliquam animantem, arborem, herbam, morbum, inſtrumentum indicarent, eæque haud ita vulgatæ ac tritæ. Tandem breviores ſententiolæ, ut illæ (nam edidici, ſicuti vocabula, de quibus dicebam) *Vacare culpa, magnum eſt ſolatium. Medio tutiſſimus ibis. Feſtina lente. Neſcis quid veſper ſerus vehat. Homo bulla.* D. Videtur Magiſter hoc exemplar meditatus confeciſſe. A. Credo. D. Quid erat noviſſimo loco? A. Longior ſcriptura, ſex, ſeptem verſuum ſcilicet, quæ ad virtutem excolendam me hortabatur. Ex Platone, Tullio aut Seneca, ut reor, deprompſerat. D. Nec illius te capere debuiſſet oblivio. A. Non cepit. Erat autem concepta his verbis: *Altum quiddam eſt virtus, excelſum, regale, invictum, infatigabile: voluptas humile, ſervile, imbecillum, caducum, cujus ſtatio ac domicilium fornices & popinæ ſunt. Virtutem in templo invenies, in foro, in curia, pro muris ſtantem, pulverulentam, coloratam, calloſas habentem manus; voluptatem latitantem*

ſæpius,

ſæpius, ac tenebras captantem: circa balnea ac ſudatoria, ac loca ædilem metuentia, mollem, enervem, mero atque unguento madentem, pallidam, fucatam, & medicamentis pollinctam. D. Quid? tantumne ſæpius inſpectanda hac formula perdidiciſti hoc tuum artificium? A. Non. D. Quid egiſti hoc amplius? A. Sua manu Præceptor meam complexus moderabatur ac dirigebat. Jubebat item tenuiſſimæ, ac ſubtiliſſimæ papyro membranam ſubſternere, in qua ineſſent feſtiviſſime picta elementa cum egregie concinnata ſcriptura, & calamum ſuper literas per chartam ſatis tralucentes ducere, ut ſic ductibus earundem æmulandis aſſueſcerem, & habitu quodam confirmarer. Quin imo ſtylo plumbeo interdum literas cum exaraſſet, eas me atramento tegere, & de lividis nigras reddere volebat. Cæterum ne facerem inæquales, eas, inquam quæ vel ſurſum lineas non projiciunt, vel infra non demittunt, ut vocales, & conſonantes c. m. n. r. &c. applicata regula trahebat lineas duas anguſto ſpatio diſtantes: intra has mandabat mihi, ut ſcriberem aliquid. Idem in grandioribus ſervavi, quarum inter ſe omnium æqua eſt magnitudo. His ego exercitationibus uſus, quantum cernis proceſſum effeci. D. Si nanciſci poſſem magiſtrum æque ſcientem ac peritum, diſcerem hanc artem ſane. A. Si ſollicitus quæras, puto te inventurum. D. Difficillime: paucorum eſt enim bella manus: contra deformiter ſcribentium numerus infinitior, quam frondium in ſylvis, piſcium in undis.

ANNO-

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

Quid tandem utilitatis) *Duæ utilitates καλλιγραφίας; infra ponuntur & ab illo loco.* Principio percommodum fuit) *rationes quinque enumerantur, quibus pueri elementa ductu calami conficere docebuntur. Quintil. Non eſt aliena res quæ fere ab honeſtis negligitur, bene ac velociter ſcribendi.* Feſtina lente) *Auguſt. Imper. & dicere in ſermonibus, & ſcribere in epiſtolis ſolebat, σπεῦδε βραδέως. Per quod monebat, ut ad rem agendam ſimul adhiberetur & induſtria celeritas, & diligentiæ tarditas. Gell. l. 10. c. 11. Atque hoc dictum nummis quoque ſuis exprimebat, cum terminum fulmini conjungeret, ſicuti anchoram delphino. Titus Imp. Crebro etiam jactabat illud ſat celeriter fieri, quicquid fiat ſatis bene. Suet. Octavio cap. 25. Catonis quidem eſt: ſat cito, ſi ſat bene. Quint. l. 1. c. 1. verſus hujuscemodi morales pueris ad imitandum in ſcriptura proponendos ſuadet. Non otioſas velim inquit, ſententias habeant ſed honeſtum aliquid monentes. Proſequitur hæc memoria in ſenectutem: & impreſſa animo rudi, usque ad mores proficiet.* Noviſſimo loco) *Gell. l. 10. c. 21, hoc verbum Ciceronem fugiſſe narrat, uti etiam adverbium, noviſſime, (quibus tamen plures illa ætate uterentur) quod ea veluti non latina haud probaret. Priore nihilominus uſus eſt pro Q. Roſcio. Alterum invenies epiſt. 24. l. 10. Planci ad Ciceronem.* Sua manu Præceptor meam) *Vide quæ ſint hac de re apud eundem eodem capite, quo ſuperiora, Quintilianum inquam.*

PRO-

PROGYMNASMA DECIMUM.

Orthographia.

SEPTIMIUS. ANSELMUS.

Septimius. Si tibi faciendum videtur, Anſelme, conferamus inter nos, quæ ante meridiem a Magiſtro de Orthographia accepimus. A. Ordire, ego cœpta perſequar. S. Tu major, & plura tenens memoria. Si quid effluxerit jam tibi, fortaſſis id mihi occurret; tum repente ſubjiciam. A. Affirmabat igitur, illam ſe ſtatuere Orthographiam probatiſſimam, & præcipue complectendam, quæ conſtaret perbene formatis literarum figuris: quæ haberet verſus ad amuſſim extenſos, minimeque velut a recto tramite usque deflectentes. S. In hisce duobus ipſemet magno nobis exemplo eſt: quis enim eo literas ductitat ſpecioſius? quis tam recta linea? verum hæc potius ornamenta ſunt quædam Orthographiæ, quæ ne doctis quidem ſingulis contingunt; nec illi magnopere inflammato eorundem ſtudio rapiuntur. A. Sic eſt, ut ais. Attamen cum ornamenta hæc amemus, & admiremur in aliis, quid eſt, quod ipſi non conſectamur? S. Quod erat tertium? A. Quod? ſcire quæ cum Latinæ ac Romanæ, tum Græcæ, hoc eſt, e fontibus Græcorum in latinitatem derivatæ transfuſæque voces (quarum innumerabilis eſt multitudo) diphthongo; quæ vocali, & quanam ſcriberentur: quibus

quibus conſonantibus, ubi addendum aſpirationis indicium. Quid ſequebatur? S. De voculationibus, ſeu accentibus neſcio quid. A. Jam recordor. Noſſe etiam quo tono, acuto, gravi, inflexo ubi utendum. Adhæc de interpunctionibus, quæ videlicet nota hypodiaſtoles disjungenda, quæ per ὑφ, ἓν conjungenda; quando demum ſyllaba porrecta ſuper ſe puſilla linea inſignienda: quando ſemilunula inferiore ad brevitatem indicandam: quando comma ſeu inciſum, quando puncta, quando bina puncta, ſeu colon, quando interrogationis ſignum, quando parentheſeos nota adhibenda. S. Dicebat in Orthographia locum eſſe non derivationibus duntaxat, notationibus ſive etymologiis, originibus, ſed conſuetudini etiam: videndumque quid ſolerent eruditi, qui ſi diſcreparent, & alii hoc, alii alio modo verbum idem ſcriptitarent, plurium valere oportere judicium. A. In reprehenſionem denique vocabat eos, qui cum pervicacia manuſcriptis codicibus, ſaxis ac numiſmatis vetuſtis adhærerent; quoniam illi ſculptores, ſcalptores, monetarii ſæpius illiteratiſſimi fuiſſent. Locutos quidem latine, uti nos omnes patria lingua Teutonice loquimur, non tamen idcirco ſciſſe Grammaticam: & ita falſo putari myſterium, atque auctoritatem graviſſimam, quæ eſſet alicujus idiotæ opificis mera inſcitia. S. His addebat, inſpiciendos crebro decoris typis in typographeo deſcriptos libros, illosque imitandos. A. Ultimum proponebat hoc præceptum.

Non ſolum formas literarum decoras ſtudioſe contemplari: Sed aſtare etiam ſcriptoribus librariis, & ductus atque tractus quam diligentiſſime obſervatos intimis ſenſibus mandare. Hoc quale eſſet, ſimilitudine ante oculos ponebat. Ut enim viva vox magis nos afficit, quam lecta in libris & muta: ſic ipſa manus ſcriptoris multo vehementius imprimit in animo ideam elementi: ſeu potius rationem ipſius conformandi, quam ipſum ſolum jam in charta abſolutum, & relictum elementum. S. Hæc fere audivimus hodie? cras & deinceps reliqua exſpectemus. A. Non omittendum illud præterea conſilium quod dabat. Ut orthographicos libellos Aldi Manutii, Pauli F. aliorumque volveremus. S. Diu eſt, cum hoc factito.

ANNOTATIONES.

Hoc progymnaſmate aliquot, & quidem, ut videmus, bina, nec difficilia orthographiæ præcepta complexi ſumus, quæ Magiſter induſtrius diſtincte diſcipulis, & paucioribus verbis ediſcenda commendabit. Noſtri autem propoſiti non eſt hæc & ſimilia ex inſtituto perſequi. Qui autem nonnulla ὁδοῦ πάρεργον, *& tanquam aliud agentes tractemus, facere nequimus: quandoquidem latinitatem in re literaria* διαλογικῶς *perſequimur.* In Typographeo) τυπογραφεῖον *locus eſt, in quo formis æneis libri deſcribuntur, invento duorum fratrum Moguntiæ: primique omnium excuſi Lactantius Firmianus, & Auguſtinus de civitate Dei. Typographia, ipſa deſcriptio,*

ſcriptio, ſeu γραμματόθεσις. Inepte igitur ac falſo. In typographia fui, ſi locum intelligas. Verum hæc & alia id genus infinita, quæ in lingua latina quaſi herba irrigua ſuccreverunt uberrime, quorumque licet meſſem metere maximam, ut eſt apud Plautum, curioſius emendare velle ac diligentius, vereor ne ſit apud ſimum odorem ſpargere, & boves inviſos plauſtro ſubjungere, aut docere cancros recta ingredi.

PROGYMNASMA UNDECIMUM.

Dimiſſio improviſa.

GORGONIUS. THEOBALDUS. EUSEBIUS.

Gorgonius. De ſcholane? T. De ſchola. G. Proripuiſtis vos inde, an poteſtatem abeundi obtinuiſtis? T. Neutrum. G. Quid igitur exeundi tempus ante capitis? nec dum enim ſecundam audivimus, & exiri ſolet ad quartam demum. E. Quin taces? non diſplicebit tibi, ſimul rem intellexeris. Bonum factum te in nos incidiſſe; lætitia & lubentia onuſti incedimus. G. Expedi te brevi. E. Præceptor nos dimiſit luſum. G. Hui, luſum? Dies Mercurii præſtitutus eſt, ad quem exerceantur ludi, non Martis. T. Sciſcitare ex aliis, ſi lubet, & ſi inveneris ſecus, mentitos dicito. G. Ain' tandem ita eſſe, ut dicis? T. Quidni ajam? G. Quapropter dimiſit hodie? quid natum eſt novi? quid viro in mentem venit? E. Duplex

cauſa. G. Cedo. E. Una, quia miſit ſanguinem e brachio dextro, quod videbamus illum geſtare in mitella bombycina, & nigra. T. Altera, quia hodie dabit natalitia. G. Multa loquimini: jam aſſentior. Eſt enim utraque cauſa perquam veriſimilis: & in memoriam regredior, alias quoque nos ideo juſſos redire domum, quia cum amicis diem ſuum natalem acturus erat. T. Nobis nec opinantibus hæc fortuna obtigit: ſiquidem ita ingreſſi eramus gymnaſium tanquam veteri more exituri. C. Eu, probe. Nemo igitur hanc gratiam extorſit? E. Nemo, quod ſciam: ſponte ſua benefecit bonis. G. Omnium quantum eſt qui vivunt hominum optimus eſt homo. Verum in iſto conceſſu, ſeu libertate ſui magis quam noſtri rationem duxit: nam hæc lux, quia ipſe primum lucem hanc aſpexit, & vitales auras hauſit, omnino hilaris ei, & ſine ulla perturbatione, moleſtiaque ſumenda eſt. E. Nos luſum vadimus recta. G. Siccine eſt ſententia? E. Sic. G. Celeriter revertar, & adjungam me vobis tertium. T. Vola curriculo: hunc diem ſuavem & amœnum agitabimus.

ANNOTATIONES.

Bonum factum te) *Plinius de viris illuſtribus, ubi de Scipione Africano. Bonum factum ſi in Capitolium eamus. Sueton. Vitellio cap. 14. Et Chaldeos dicere, bonam factum ne Vitellius germanicus intra eundem Kalendarum diem uſquam eſſet. Plaut. Pœnulo. Bonum factum eſt,*

edicta

edicaq; ut ſervetis mea. *Horum verborum uſus erit proprie in dictis, quibus illa veteres boni omnis cauſa præponere, ac ſcribere, præfarique ſolebant. Tertullian. Edictum, cui adſcribi non poterit, bonum factum. Turneb. l. 3. c. 22. & alii.* Eu, probe) *Particula approbantis ſeu laudantis, Græce εὖ, bene, recte, optime.* Quantum eſt, qui vivunt hominum) *Catullus creber eſt in illis. Et quantum eſt hominum venuſtiorum. O quantum eſt hominum beatiorum, pro, quotquot ſunt, ſeu, quam multi ſunt homines venuſti, beati. Sic Plautus Perſa. Exi e fano, quantum eſt hominum ſacrilegiſſime. Idem, niſi fallor, alibi. Omnium quantum eſt qui vivunt hominum homo honoratiſſime.*

PROGYMNASMA DUODECIMUM.

Serus in ludum adventus.

MAGISTER. DISCIPULUS.

Magiſter. Quouſque tandem hoc feſtiviſſimum, lepidiſſimumque fruſtum diſcipuli ad me audiendum, multo jam die, ultimum omnium ventitabit?

Tota mihi dormitur hyems, & pinguior illo
Tempore ſum, quo me nil niſi ſomnus alit:

inquit apud Martialem glis. Eho, aſpice ad me, ſomni mancipium. Videte, ut illi turgeant oculi, ut ſoporis adhuc pleni ſunt, impexum eſt caput, illota facies, non apparet circum collum intima tunica, pendet indecore in ſiniſtrum latus pallium. Quid eſt, quod ſtata hora nun-

 quam

quam expergiſceris? auſcultate, ut componet ſycophantias, & opplebit aures meas vaniloquentia. D. Credas mihi affirmanti, tam matutinus hic adeſſem, quam iſtorum ullus, ſi quispiam domeſticorum e ſomno me vellet excitare. M. Eja vero, quia laudator deeſt, ipſe te lauda. Quid tu ais? non te ad quintam, ſero utique, capit dormiendi ſatietas: ut e lecto allubeſcat ſurgere, explicata relegere, ediſcenda ediſcere, quo paratior ſcholam intres? D. Enimvero non poſſum profecto ultro expergiſci. M. Nullus ergo domi tuæ ſervus, nulla eſt ancilla, quæ te ſtertentem expergefaciat? D. Sunt famuli, ſunt ancillæ: at enim ne ipſi quidem primo diluculo ſuos lectulos deſerunt, ſomnoque, ut nos pueri æque paſcuntur. M. Vah, iſta ratio ponderoſa eſt. Parentes autem qui tandem hoc patiuntur? D. Neſcio, connivent. M. Auſim ſponſionem facere, ni tu ab illis excitere. Sed illa ipſiſſima cauſa eſt: e ſtrato, ubi concaluerit, invitiſſime te moves, nunc potiſſimum ſumma hyeme, ne conglacies. D. Ama me, illa veriſſima cauſa eſt, quam expoſui, nec alia. Proinde iram tuam mollire velis, & animum in me quietiorem accipere. M. Tu igitur (turpe) ex tanta diſcipulorum frequentia repertus es unicus, qui neque per te evigiles, neque per alium. Quam timeo ne mihi verba des. D. Non te circumvenio. M. Dedam alicui negotium, qui domi quærat, num ita ſit, ut tute narraſti modo. Si mentitum deprehendero, neque fidem in poſterum dictis tuis tribuam,

Digitized by Google

buam, & pro fallacia iſta meritam tibi mercedem dabo. Jamne hoc tenes? D. Oppido. Fortaſſis non fatebuntur illi culpam ſuam. M. Imo fortaſſis fatebuntur culpam tuam & dicent, te ab ancilla clare inclamatum nihil conſueſſe reſpondére: ſimiliter ac ſi etiam tum arcte, & graviter dormires. Quod ſi iterato clamet, & minetur, te nonnihil ſurrigere caput, & ſtridulo gutture quidpiam murmurare, velut januam in cardine: rurſumque ſuper pulvinum illud dimittere, ac placide, ut antea, ſopori indulgere: & hanc eſſe vigilantiam tuam, viderique aut præacutis ſudibus te fodiendum, aut faces tibi admovendas. D. Quod libido eorum feret, comminiſcantur: ipſi tamen gallos canentes nihil morantur: non ſurgunt. M. Tu vero ne poſt crebram quidem ancillarum vociferationem potes ſomnum excutere, o pigerrime homuncio. Sed nunc intempeſtive de ſomnolentia tua longo ſermone utimur, diemque conficimus. Cognoſcam de domeſticis tuis. Si fueris verax, rem tuam feceris meliuſculam: ſin erit, ut vanitatis in te culpam admiſeris, tu ipſe clamore tuo omnes Endymionas vigilantiſſimos præſtabis. Aſſequeris, puto, quorſum hæc ſpectet comminatio. D. Admodum Præceptor.

ANNOTATIONES.

Fruſtum diſcipuli) *Qui non eſt integer, qui non eſt totus diſcipulus, non verus, non germanus diſcipulus. Cauſa patet. Plaut. Rud. proprie & per hyperbolen. Loquere tu etiam fruſtum*

 pueri?

pueri? Id eſt, qui propter breviſſimam ſtaturam tuam magis dicendus es pars pueri, quam puer. Intima tunica) *Sic Gellius lib. 10. cap. 15. Valerius, interior tunica. Græce* χιτώνιον ἐχέσαρκον. *Vide Brod. lib. 6. cap. 6. Vulgo induſium, ſubucula. De quibus ita Varro l. 4. Subucula quod ſubtus: induſium quod intus, ſubaudi geſtatur. Nonius ſic. Induſium eſt veſtimentum, quod corpori inter plurimas veſtes adhæret, quaſi intuſium. Quidam non inſulſe lintea, & lintea tunica.* Auſim ſponſionem facere) *Quid ſit ſponſio, quibus verbis conciperetur vide Sigonium lib. 1. de judiciis. c. 21. & Budæum in Pandect. Exponit etiam, quid ſit ſponſione, & ſacramento contendere. Manut. in Epiſt. 21. l. 7.* Ne conglacies) *Verbum glaciare tanquam activum extulit Horat. Ode 10. lib. 3. & poſitas ut glacie nives puro numine Jupiter. Cic. conglaciandi verbum abſolute 2. de nat. Deor. Tum aquæ declarat effuſio quæ neque conglaciaret frigoribus, neque nive pruinave concreſceret. Cælius ad Cic. Curioni noſtro tribunatus conglaciat.* Gallos canentes) *Martial. l. 14. Criſtatas lucis aves pulcherrima periphraſi appellat.*

Surgite jam vendit pueris jentacula piſtor,
Criſtatæque ſonant undique lucis aves.

Ovid. autem 2. Faſt. Jam dederat cantum lucis prænuntius ales. Plinius l. 10. c. 21. Proxime gloriam ſentiunt & hi noſtri vigiles nocturni, quos excitandis in opera mortalibus rumpendoque ſomno natura genuit. Norunt ſidera, & ternas diſtinguunt horas interdiu cantu. Cum

ſole

ſole eunt cubitum, quartaque caſtrenſi vigilia ad curas laboremque revocant. Nec ſolis ortum incautis patiuntur obrepere diemque venientem nuntiant cantu ipſum vero cantum plauſu laterum. Et alia ibidem pulchra de gallis gallinaceis. Jam vero cauſam, cur ante lucem galli canant, ex Democrito his verbis reddit Cic. l. 2. div. Depulſo enim de pectore, & in omne corpus diviſo, & modificato cibo, cantus edunt, quiete ſatiati: qui quidem ſilentio noctis, ut ait Ennius favent faucibus. Lege fabulam Æſopi de muliere vidua & ancillis, quas ad gallorum cantus excitare ad opera conſueverat. Endymionas) *Canunt Poetæ Endymionem a Jove ſomnum petiiſſe perpetuum, & captum amore Lunæ, quoniam hominum primus, ut ait Plinius l. 2. c. 9. motus ejus varietatem, ac diſſimilitudinem deprehendit. Cic. 1. Tuſc. Quaſi vero quisquam ita nonaginta annos velit vivere, ut cum ſexaginta confecerit, reliquos dormiat. Ne ſues quidem id velint, non modo ipſe. Endymion vero, ſi fabulas audire volumus, neſcio quando in Latmio obdormivit, qui eſt mons Cariæ, nondum (opinor) experrectus.*

PROGYMNASMA DECIMUM TERTIUM.

Silentium & attentio.

SIGISMUNDUS. CÆLESTINUS.

Sigismundus. Dupliciter peccatur in gymnaſio quotidie, ab aliis hoc, ab aliis illo modo. C. Quæ ſunt iſta peccata? S. Confabulari, & Præceptori non attendere. C. Qui prius deſignant, utroque tenentur. S. Ita prorſus exiſtimo. Ve-

rum qui aliud agunt, alibi oculis curioſe divagantur, pingunt animalia, equites, ſtultos, libellos ineptos legunt, chartas & ſcamna conſcindunt, illi in poſteriore genere culpam caſtigabilem committunt. C. Vere dictum ſentio, & novi quorum iſta eſt conſuetudo. S. Tu ipſe unus de illis es. C. Egone? S. Ita, næ. C. Falſo hoc in me vitium confers. S. Mentiri non eſt meum. C. Attentiſſime audio. S. Non ſemper. C. Si quando eorum, quæ tu commemoraſti, aliquid ago; quaſi ſi quid per tranſennam inſpicerem, & levi brachio id fit. S. Ut elevat hic peccatum ſuum? C. Haud elevo: ut loquor, ita res eſt. S. Quin eſt quando ſermunculos ſeris cum proximis. C. Demiror tantum tibi eſſe otii a rebus tuis, ut aliena cures. S. Tam ſine pudore id perpetratis, ut non poſſim non tacere: videret vel cæcus, audiret etiam ſurdus. C. Viciſſim te captabo. S. Capta, non capies tamen. Sed extra jocum: deſiſte, ſi te amas, ab hujusmodi virtutibus, & noli cum te ipſum privare tantarum utilitatum fructu, cum alios impedire. C. Quos alios impedio, cum tenuiſſimo ſono loquar? S. Qui propius tibi aſſident, dextra, ſiniſtra, & a tergo. C. Apage cum ſuperſtitioſa iſta religione tua. S. Amice monenti volens obſecunda, & boni conſule: alioqui coactus, non mihi, ſed Magiſtro flagris te operienti obſecundabis. C. Adeo infanda hæc tibi peccata videntur? S. Magna procul dubio ſuo in genere. Nam quid indignius, ac turpius in ſchola delinqui poſſit, haud diſpicio. C. Niſi aut ego mutus fiam, aut

tu

tu obſurdeſces, difficile pax inter nos erit. S. Tu conſidera, quorſum eas, & quid tibi futurum ſit. Auceps quando concinnavit aream, offundit cibum: aves aſſueſcunt, ſæpe edunt, ſemel ſi ſunt captæ, rem ſolvunt aucupi. C. Intelligo parabolam. Opere maximo dabitur opera, ne fraudi ſit hoc aucupium.

ANNOTATIONES.

Per tranſennam) *Proverbium, ortum a negotiatoribus & mercatoribus, qui cancellos vimineos aut ligneos mercibus objiciunt, quæ tranſennæ dicuntur, quod per eas aſpectus tranſeat. Per hujuſmodi igitur tranſennas non ſigillatim, ſed ſummatim, nec prope ſed procul res videntur. Cic. 1. de Orat. Quin tu igitur facis idem quod faceres, ſi in aliquam domum plenam ornamentorum veniſſes? ſi ea ſepoſita, ut dicis, eſſent, tuque valde ſpectandi cupidus eſſes, non dubitares rogare dominum, ut proferri juberet, præſertim ſi eſſes familiaris. ſimiliter nunc petes a Craſſo, ut eam copiam ornamentorum ſuorum, quam conſtructam non in loco quaſi per tranſennam prætereuntes ſtrictim aſpeximus, in lucem proferat, & ſuo quidque loco collocet. Ut igitur per tranſennam aliquid inſpicere eſt non prope nec diligenter, & in tranſitu inſpicere: ſic quaſi per tranſennam aliquid agere erit idipſum agere obiter: translatione ab oculis ad ſenſus alios, id quod ſæpe fit.* Levi brachio) *Hoc ut etiam illo, molli brachio opera indiligens ſignificatur. Hinc molli brachio aliquem objurgare, levi brachio aliquid agere, Cicero ad Atticum. Tranſlatum a parentibus & magiſtris fortaſſe, qui remiſſius*

miſſius filios ac diſcipulos verberant. Quid tibi futurum ſit) *Quod admirantes aut de malo aliquo ſive accepto, ſive accipiendo interrogantes dicere ſolemus, quid illi contigit? quid de illo fiet? quid mecum agetur? quid de iſto faciam? & ſimilia, Latini ſic multo venuſtius: quid illi, quid mihi fiet? quid illi, aut, illo factum eſt? per dandi ſcilicet atque etiam auferendi caſum, omiſſa præpoſitione. Cic. epiſt. 1. l. 13. Si nos premet eadem fortuna, quid puero miſero fiet? Ibidem epiſt. 4. Quid Tulliola mea fiet? In Verr. Quid hoc homine facies? Terent. And. Quid me fiet? Plaut. Trinum. Si quid eo fuerit.* Ne fraudi ſit hoc aucupium) *Fraus pœnam quoque, damnum, periculum & incommodum veteribus ſignificat: non modo deceptionem, fallaciam, atque dolum. Liv. l. 1. Rex, facisne me tu regium nuntium populi Romani Quiritium? Quod ſine fraude mea, populique Romani Quiritium fiat, facio. Cicero ad Lentulum, epiſt. 5. Si quid ex his rebus, quas tibi fortuna largita eſt, nonnullorum hominum perfidia detraxerit, id majori illis fraudi quam tibi futurum. Et pro Cluent. quæ res nemini unquam fraudi fuit. Ideſt, nunquam pœna dignum exiſtimarunt, vel nunquam damno fuit. Terent. Heaut. Id eandem fraudem ex largitate nimia, atque ex parſimonia incides. Id eſt, utrumque perinde damnoſum eſt. Sed prioris illius ſignificatus ſunt duo belliſſima loquendi genera apud Lucretium, dare fraudem alicui, & induere ſe in fraudem; quomodo dicimus induere ſe in plagas, in laqueos.*

PRO-

PROGYMNASMA DECIMUM QUARTUM.

Suggeſtio.

MAGISTER. STEPHANUS DISCIPULUS.

Magiſter. Sæpenumero cum minis ſeveriſſimis interdixi vobis pueri, ne ſubveniretis recitantibus, ubi eos deſerit memoria: vos nihilominus, qui mos eſt veſter, idem peccatum peccare non deſinitis, & patientia nimium mea abutimini. Jam poſtremum moneo, prædico, & ante denuntio, tibi præſertim capillate, tibi bone Stephane, quem obſervavi præter cæteros in iſta noxia contrahenda diligentiſſimum, niſi temperaveritis ab iſta intempeſtiva benevolentia, non ego mihi temperabo ab iracundia. S. Non ſoleo tam frequenter. M. Non ſoles? nemo quiſquam frequentius. Proſpice rebus tuis: nam acriter ulciſcar te, ſi vel ſemel amplius ſuggerentem conſpexero. S. Spero mitiora. M. Spera quæ vis, quod acciderit, patienter ferto. S. Oportet me gratum eſſe adverſus benemeritos. M. Etiam tu taces? Illa merita tua merebuntur, quod dixi, præmium. Itaque niſi finem datis mutuo bene merendi, & imperium meum minuendi, faciam ego, ut hujus diei, locique, meique in omnem vitam memineritis. Et ego quidem verberando, vos vapulando defatigabimini. S. Crudele promiſſum. M. Nihil hoc genere puerorum pernicioſius in ſchola. Quid enim? dum hinc inde dextra levaque, antrorſum, retrorſum, recitantibus ſubveniunt,

ubi

ubi eos memoria fugit, illos reddunt ignaviſſimos, & ipſi exſpectatione ſimilis beneficii ſocordia ſocordiores fiunt. Quisque ſui memor, ut pœnam ne ſentiat, punienda ne deſignet.

ANNOTATIONES.

Idem peccatum peccare) *Atticiſmus eſt* χάιρειν χαρὰν φόβον φοβεῖσθαι, σπόνδας σπόνδεσθαι, *Æſcbyl. Promet.* ἔκαμε νοσεῖν τήν δε τήν νόσον, *& ſimilia multa, quæ etiam non luculenter græce doctus novit. Latini eodem modo, furere furorem, gaudere gaudium, canere cantilenam, currere curſum, ſomniare ſomnum, metere meſſem, pugnare pugnam, ludere ludos, aut ludum, quo poſtremo uſi ſunt Plaut. Moſtell. Terent. Eunuch. Horat. Ode 29. lib. 3.* Crudele promiſſum) *Hoc quaſi non audiente magiſtro, ſummiſſa voce, aut averſo ad condiſcipulos vultu dici intelligendum eſt, ut ſæpe fit apud Comicos. Tale fuit, quod dialogo ſexto in extremo poſuimus, cum puer mendax jam cædendus ita loquitur. Miſer, ah miſer, cui tam male vertit dolus.*

PROGYMNASMA DECIMUM QUINTUM.

Abſentes.

BENEDICTUS. AUGUSTUS.

Benedictus. Multorum dierum intervallo non te vidimus in gymnaſio, Auguſtine: nec tamen fuit, quod miratus ſum vehementer, cum Præceptor te requireret, aut mitteret, qui,

qui, ubi eſſes, & quid ageres, inveſtigaret. Cur abfuiſti? A. Male me habebam: idque ut ne lateret Magiſtrum, curavi, quo bona cum ejus venia, & tuto abeſſe liceret. B. Meritiſſimo non apparuiſti: ſi quidem eſt, ut autumas. Convaluiſtine? A. Nondum plene me confirmavi. B. Quamdiu ægrotaſti? A. Quamdiu me in ſchola non conſpexiſti? B. Haud equidem recordor quantum temporis abierit. A. Dies compluſculi undeviginti omnino. B. Quid erat morbi? A. Febricula. B. Quo medicamento ei ſubveniſti? B. Inedia probe ſola, qua maximos quosque morbos, & graviſſimos depelli ſolere, ajebat Magiſter, auctores in medicina claros & nobiles aſſerere. Vacuus mihi venter crepitare: ego flocipendere. B. Facili negotio conſequere: quæ interim præcepta nobis & explicata ſunt. A. Sic mihi perſuaſi: & in eam rem, ſi non recuſas, utar tuis ſupetiis. B. Repetam tibi omnia, & rectiſſimis tuis atque optimis ſtudiis non gravate obſequar. Quando te rediturum cenſes? A. Secundum natalia Domini. At tu quid vagaris? cur non es in ludo? B. Eram in itinere cum libris: ecce tibi! pompa procedit ferentium inſtrumenta gladiatoria, ſive athletica. Ego illos ſequi in aulam curiæ: ibi ludicrum illud certamen certantes ſpectavi voluptate mirifica. Nam ubi ætas maturuerit, eandem artem addiſcere cogito: quandoquidem diſciplinis liberalibus non eſt aliena. Novi perplures literatos, eosdemque athletas non ſpernendos. A. Craſtina luce quam expur-

expurgationem habebis? B. Intendenda erit aliqua fallacia, quæ me virgarum periculo eximit: nox dabit conſilium. Si mendacium dixero, ſolens meo more fecero. A. Timeo ne aliorſum cadat res, & tu propter hanc curioſitatem ſpectandorum gladiorum ſine vibicibus à Magiſtro non dimittare. B. Evaſi non ſemel, confictis cauſis abſentiæ. A. Beſtiæ quædam cum canibus bis, ter, elapſæ fuerint, tandem capiuntur & pereunt. B. Oh, non adimet mihi vitam iſta verberatio. Gymnaſium flagrorum me appelles licet, quibus mea cutis induruit, ut ſi ad fumum pependiſſet. A. Tua res agitur. In quem exempla fient, quique clamaverit usque ad ravim, illi, puto, aliquid dolebit.

ANNOTATIONES.

Undeviginti) *Sic undetriginta, undequadraginta, undequinquaginta, & deinceps, unum de viginti ſi auferas, & manent decem & novem: ita in aliis. Similis modus eſt, duodeviginti, duodetriginta, duodequadraginta. Utraque ratione dicendi crebro boni auctores utuntur.* Quo medicamento ei) *Primum eſt cavere, ne in morbum dilabamur. Cavebimus ſi ſervemus, quæ de tuenda valetudine a Plutarcho; a Marſilio Ficino, & aliis ſcripta ſunt. Proximum, ut ex illo convaleſcamus: quod quidem ſi non per inediam ſolam, at certè nunquam ſine inedia videmus fieri. Cauſa enim ſublata, etiam effectus tollitur. Atqui morborum cauſæ quæ ſunt aliæ, niſi humores vitioſi, ac nimii? humores*

mores autem unde niſi e cibis oriuntur? Quorum moderationem ac delectum qui adhibent, & rarius ægrotant, & citius curantur. Venter crepitare) *Plaut. Menæch.*

MED. Dic mihi, an unquam tibi inteſtina crepitant, quod ſentias?
M. Ubi ſatur ſum nulla crepitant: quando eſurio, tum crepitant.

Horatius ſat. 2. lib. 2. latrantem ſtomachum ſale & pane bene leniri affirmat. Nox dabit conſilium) *Plutarch. lib. de Curioſit. noctem (velut amicam intelligentiæ) vocabant euphronem: videlicet arbitrantes quietem & aſſiduitatem illam, nullis interpellantibus aliarum rerum curis, multum habere momenti ad inventionem eorum, quæ inquiruntur. Cicer. 2. de Orat. Nox te nobis, Antoni, expolivit, hominemque reddidit.* Si mendacium dixero) *Inter mendacium dicere, & mentiri, Nigidius apud Gellium hoc intereſſe vult, quod qui mentitur, ipſe non fallitur, ſed alterum fallere conatur. Qui mendacium dicit, ipſe fallitur. Vir bonus præſtare debet, ne mentiatur; prudens ne mendacium dicat. Nihilominus hæc ſæpe confunduntur.* Non adimet mihi vitam) *Exemplum projectæ in puero audaciæ. Tax tax tergo meo erit, inquit ille in Perſa, non curo.* Gymnaſium flagrorum) *hominem in quo aſſidue verberando flagra & virgæ exercentur. Salutatio duorum verborum in Plauti Aſin. hæc eſt,* LE. *Gymnaſium flagri ſalveto.* LI. *Quid agis cuſtos carceris?* LE. *O catenarum colone.* LI. *O virgarum laſcivia.* Tua res agitur) *Ge-*

nus loquendi haud inelegans, cum dicimus alicujus rem, famam, dignitatem, gloriam, ſalutem, caput, rem agi, id eſt, in diſcrimine periculoque verſari. Cicer. pro lege Manil. Aguntur bona multorum civium. De Orat. Agitur non ſolum ingenii noſtri exiſtimatio. In Philipp. libertas agitur populi Romani. In quem exempla fient) *Puniendorum peccatorum rationes tres adducit Gellius lib. 6. c. 14. Tertia ratio vindictæ eſt, inquit, quæ* παράδειγμα *a Græcis nominatur: cum punitio propter exemplum neceſſaria, ut cæteri a ſimilibus peccatis, quæ prohiberi publicitus intereſt, metu cognitæ pœnæ deterreantur. Idcirco veteres quoque noſtri exempla pro maximis graviſſimisque pœnis dicebant. Jam Latini dicunt exemplum prodere in aliquo, ut Cic. pro Flacco, In aliquo exemplum ſtatuere, ut idem in 4. Verr. Exempla cruciatus edere in aliquem, ut Cæſar 1. de bello Gall. Exempla edere, ut Terent. Eunuch. Exempla faciam ego in te: aut ſine præpoſitione (ut quidam legunt) eſt apud Plaut. Moſtell.*

PROGYMNASMA DECIMUM SEXTUM.

Accuſationes.

HIERONYMUS. FELIX. MAGISTER. ALEXIUS. PANTALEON. BERNARDUS. EVARISTUS. GERVASIUS. CYPRIANUS. DAVID. JONAS.

Hieronymus. Papæ, quid tu audaciſſime locum alienum occupas? F. Alienum? H. Ita loquor,

quor, alienum. F. Tuumne? H. Meum, inquam. F. Non eſt hic locus tuus. H. Cujus eſt, doce me. F. Meus. H. Age ſi quid agis. F. Quid ego agam? H. Reſtitue meum mihi locum, quem involaſti. F. Si tuus ſit, reſtituam. Aufer hinc jurgium, ſi ſapis. H. Præceptor, iſte mihi injuriam infert. M. Quid illic clamóris exoritur? H. Felix, dum ego aliquanto poſt tempus venio in ſcholam, impudenter vendicavit locum meum. F. Falſo me accuſat: teneo locum meum. M. Quid tu ad hæc? H. Quia honoratior eſt locus, idcirco me abſente auſus eſt in alienam poſſeſſionem irruere. F. Non irrui. H. Irruiſti: reſtitue debitum. F. Nihil debeo. M. Dirimam litem. Meridianis horis parati inſtructique ad concertationem eritis. Tum ſi tu Felicem, Hieronyme, diſputando viceris, infimo ipſum loco, prope januam collocabimus, ut ei tutelam gerat, & humilietur, qui ſe novo exemplo exaltaverit. Sin ipſe te ſuperarit, retinebit hunc locum, quoniam te dignior omnium punctis cenſebitur, qui hic ſedeat, & juſte eum repetere non poteris, mea quidem ſententia. F. Æqua conditio. H. Non detracto hanc pugnam. Commutabo tibi nomen hodie, ſi vivam, ut pro Felice, Infelix vocere. F. Minas tuas, floccipendo. M. Quos ego poſt tergum meum confabulantes audio? Heus, quinam modo inter ſe confabulati ſunt? A. Pantaleon & Bernardus. M. Linguati pueri, quare non ſilentio ediſcitis, quæ mox recitetis? P. Non ſumus confabulati. A. Eſtis, & diu ſatis. B. Revera non garrivimus. M. Quid

E 2 fuit

fuit igitur? P. Interrogabam nonnulla Bernardum, quæ minus intelligebam. M. Qua in re? B. In Catechiſmo. A. Hoc ſe facere ſimulabant illi quidem, vere autem de ſuis quibusdam nugis ſermonem miſcebant. P. Te tam audacter aſſeverare? M. Hem aſtutiam: faturne rem Alexius? B. Certe hic minime. A. Convincam vos argumento palam: etenim ſententias quasdam retineo de ſermunculo veſtro. M. Premit adverſarius. Fateamini, quod res eſt, & culpa vos ſolvam. Si pergitis inficiari, virgas cernitis: iis non tam ob ruptum ſilentium, quam ob mendacium tangam vos usque ad necem. B. Fatemur: de prandio heſterno, in quo ſimul accubuimus, colloquebamur. M. Cavete, alioqui peſſime cœnatos dimittam. E. Eſt, quod exponam, Præceptor. M. Expone. E. Heri Gervaſius, & Cyprianus ſe conviтiis alternatim conſectabantur, viciſſimque pugnis onerabant egregie. M. Vidiſtin'? E. Vidi, cum forte fortuna in eos ambulans incidiſſem. M. Quo tempore? E. Haud multo poſt, quam ſolutæ ſunt ſcholæ. M. Quo in loco? E. In publico, ante domum Cypriani. Mirabantur prætereuntes, & conſiſtebant. Quin his auribus audivi, qui dicerent: ô pueros male moratos! Utinam aliquis Magiſtro rem indicet, ut is ambobus pro dignitate ſtipendium numeret. M. Tantumne eſt? E. Tantum. M. Facinus improbum. Surgite, & procedite in medium bellicoſi homuli. Hanccine diſciplinam aut a parentibus veſtris, aut a me percepiſtis? hæccine vos flagitia conſciſcere? contumelias intorquere, &

obſerere

obſerere pugnis ſodales ſuos? G. Coegit me Cyprianus. C. Tu me coegiſti. M. Utrumque nequitia ſua coegit: ambo furore & amentia impulſi ab officio diſceſſiſtis; de hoc nulla eſt quæſtio. Me tamen cogitis vobis pro iſto conflictu mercedem liberalem, præſenti & probata pecunia tribuere. Expedito mihi virgam, Evariſte, de virgis melioribus, actutum. E. Curabitur. M. Quæ porro controverſia conflavit hoc duellum? G. Irridebat me ſuſpenſo naſo Cyprianus, quod per femoralia induſium dependebat, & riſu pæne emoriens: multis, qui forte circumſtabant, audientibus: en, inquit, iſte tam avide cibum voravit, ut ipſas quoque mappas deglutiverit. M. Magna vero, & ſine dubitatione intolerabilis injuria. Cur ad ſartorem ſubligaculum reficiendum non deportaſti? G. Non adverti eſſe lacerum. M. Non advertiſti? Sat argumenti, te morum civilitatem non attigiſſe vel extremis digitis. Ad ruſticanos cum iſto Gervaſio: qui cum urbanus ſit, urbanum nihil habet. Jam, quas tibi contumelias impoſuit? C. Nebulonem, & proditorem me appellabat. M. Quibus tu Gervaſium epithetis contra cohoneſtaſti? G. Subulcum, & aſinum me nominabat. M. Hoc fuit tubis ceciniſſe; deinde extemplo ſecutum eſt prælium, ventum ad manus, contudiſtis alterutrum: nonne? G. Factum, heu. C. Ac niſi me in pedes dediſſem, cerebrum mihi diminuiſſet: ſic iracundia & furore exarſerat. M Ego, ut munificus Imperator, iſtis duobus tam ſtrenuis bellatoribus propter generoſiſſimam veli-

 tatio-

tationem dabo donativum. Et quia Gervaſius ob cauſam leviorem tantopere non debuit excandeſcere, dabo illi majus. Te quoque docebo, Cypriane, hujusmodi ſcurrilibus jocis, & intempeſtiva dicacitate abſtinere de cætero. Ite, & ad præmia capienda reſolutis ligulis vos comparate. P. Præceptor, Alexius pingit. M. Alexi, quid facis? A. Nihil. M. Nihil? at jam faciam tibi aliquid. Exhibe chartam. A. Nihil eſt. M. Oſtende ſine mora. A. Quæſo. M. Videam. O Alexi, ecquando in ludum pictoris ivisti? quam graphice adumbras canes & cervos? Suppone ſiniſtram ferulæ: ſuppone, ecquid audis? A. Ah, ah. M. Concerpito. Si rurſus deprehendero pingentem, ſcis quid tibi depicturus ſim? A. Scio. D. Præceptor, licetne pauca? M. Quid dicturus? D. Jonas non habet librum. M. Ubi eſt liber tuus? I. Amiſi. M. Siccine rem tuam cuſtodis? domine, an in ſchola, an in via? I. Neſcio. M. Quæſiviſti? I. Tanquam ſi aciculam quærerem. M. Niſi tu ante noctem repereris, cras in te exemplum edetur, ut ne quis deinceps perdet libros ſuos.

ANNOTATIONES.

Omnium punctis) *Horatius ad Piſones. Omne tulit punctum, qui miſcuit utile dulci. Omne punctum ferre, eſt omnibus omnium ſententiis atque ſuffragiis aliqua re dignum, ſeu in aliquo præſtantem judicari, ſeu placere univerſis. In ſuffragiis, in quibus magiſtratus, vel leges, vel tale quid rogabatur, binæ niſi fallor, tabellæ ſingulis ſuffragium laturis dabantur: quarum altera punctum*

ſtum ſine dubitatione, altera nihil, ut ego puto, ſcriptum habebat. Itaque qui favebant, tabellam puncto inſcriptam: qui adverſabantur, alteram in ciſtam conjiciebant. Hinc Cicero pro Plancio dixit: tribus nonnullas punctis totidem tulit. Idem Tuſc. 4. Quid de noſtris ambitionibus, quid de cupiditate bonorum loquar? Quæ flamma eſt, per quam non concurrerint ii, qui hæc olim punctis ſingulis colligebant? Corrad. in Brut. Pugnis ſe onerabant) *Plautus Amphit. Onerandus eſt pugnis probe. Sic onerare maledictis in Pſeud. Onerare lætitia ſenem in Cap. Cicer. epiſt. 10. lib. 3. Onerare aliquem mendaciis. Plauti ſunt etiam pugnum impendere, Bacch. Pugnis aliquem contundere, ibid. Pugnum in os impingere, pugnis pectere, pugnis aliquem incurſare. Rud. & Pſeud. Pugnis cedere Amphit. Pugnis conciſus, ibid.* Dabo donativum) *Munus, ſeu donum quod populo dat Princeps ſeu Imperator, dicitur Congiarium, de quo Sueton. in Octavio cap. 41. & Caligula c. 17. Quæ autem largitio fit in milites, ultra ſtipendia, videlicet ob victorias, adoptiones, inaugurationes Cæſarum, ea donativum vocatur. Budæus in Pandect. Steuechius ad c. 20. l. 2. Vegetii. Attamen idem Suetonius non malus latinitatis auctor libello de claris Rhetorib. c. 3. cum de Sex. Clod. agit vocem, congiarium pro dono uſurpat, quo quis privatim a Principe afficitur his verbis. A quo (Antonio) mox Conſule ingens etiam congiarium accepit, ut ei Cic. in Philippicis objicit. Eodem modo in Julio c. 27. & in Veſpaſiano c. 18. & Cælius ep. 1. l. 8. Plancus inquit, magno congiario dona-*

tur a Caſare. Seneca item epiſt. 29. Scrutabitur ſcbolas noſtras, & objiciet Philoſophis congiaria, amicas, gulam. Sic videtur Cic. uſus, ep. 6. l. 10. ad Attic. Ante noctem repereris) *Quod Gramatici quidam ex verſu Ovidii 1. Metam. Tu non inventa reperta es, inter invenire, & reperire hoc diſcriminis eſſe volunt, ut illud ſit cum labore diu quæſitam rem aſſequi: hoc, fortuito oblatam nanciſci, iſtuc nihil eſt: Nam & reperio, clariſſimi ſcriptores dixerunt pro eo, quod eſt opera ſtudioq; adbibito adeptus ſum, & inveniri ab iisdem dici videas, quod non eſt quæſitum. Legendus Alex. ab Alexand. & in eum Tiraquellus lib. 4. c. 17.*

PROGYMNASMA DECIMUM SEPTIMUM.

Petitio luſus.

PHILIPPUS. MAGISTER. PUERORUM TURBA.

Philippus. Memoriter memini, Præceptor, dixiſſe te aliquando nobis, neceſſarium eſſe in rebus viciſſitudinem, nec durare poſſe, quod alterna requie careat. M. Quid tum poſtea? quam ob cauſam tu id mihi nunc ſubjicis? P. Haud ſane inconſulto, ac temere tuam hoc loco repetivi ſententiam. M. Ergo quid te movit? dicito. P. Quoniam res quædam eſt, quam me a benignitate tua impetratam auferre volo. M. Memora puer. P. Si moleſte non es laturus. M. Niſi tu injuſtum quid a me petas, indigne non feram, quidquid petiveris. Nam ut juſta ab injuſtis petere inſipientia eſt: ſic injuſta a juſtis impetrari non decet. P. Ne tibi lubeat ſiniſtrum ſuſpicari. Juſte

ab

ab juſtis juſtus ſum orator datus, & advenio omnibus lubentibus, ut quod in rem noſtram communem ſit, hoc a tua lenitate obtineam. M. Eloquere, quid eſt, quod obtinere geſtis? P. Paulum eſt. M. Quin tu uno verbo dic, quid eſt? P. Jam dies effluxere complures, ex quo libris ſemper affixi fuimus. M. Trabalibus clavis, opinor. Suboleo quorſum evaſurus ſis. Bene habent tibi principia. Pertexe telam; ſed apte, ut ne compellam te retexere. P. Et exercitationibus auditionum, ſcriptionum, recitationum, concertationum pæne exhauſti ſumus. M. Itane vero? exhauſti? O me in diſcipulos atrocem, o crudelem. P. Nec unquam nobis vel ad momentum reſpirare, viresque feſſas reparare datum eſt. M. Ut res ſuas exaggerat, quodque contritum vetuſtate proverbium: ex muſca elephantem. P. Quare vehementer & ſubmiſſe te rogamus, Præceptor noſter, pomeridianis horis ad luſum remiſſionemque animi deſcendere tuo conceſſu licitum ſit. M. Æquiſſimum poſtulas. Verum ego his conditionibus hanc poteſtatem largior, ut abſque tumultu ludatis, neve quis alteri turbas ciere inſiſtat. Ut ante quintam ad libellos redeatis. Ut deinceps manibus pedibusq;, cum haſta, cum ſcuto, quod ajunt, ad veſtra ſtudia incumbatis. P. Juſtæ conditiones: accipimus, ut pro tota ſchola reſpondeam. M. Capeſſe curſum: condiſcipulos affice tam bono nuncio. P. Gratias magnas, ingentes tibi agimus, humaniſſime atque optime Præceptor. Heus heus pueri. Pu. Nunquidnam apportas novi? frontem exporrexiſti, hoc omen placet.

 P. One-

P. Oneratum lætitia pectus apporto. Ego veſter hodie orator & exorator fui apud Magiſtrum. Pu. In quo? P. In ludendi venia. Pu. Voluptatem magnam nuntias. Habemus ergo rem factam? P. Factam. Pu. Bene factum, & volup' eſt. Deus te bene amet. Ludemus igitur? P. Niſi mavultis inhærere libris. Pu. Valeant libri. Ludamus; ſocii, euge, ludamus. P. Silete, non permittit gratis ludere. Pu. Qua mercede? P. Ut abſque inconditis clamoribus, abſque ſtrepitu, crepitu, fremitu: ſic enim interpretor, quod dicebat de tumultu & jurgio vitandis. Pu. Fiet. P. Ut ante quintam ad libros nos recipiamus. Pu. Fiet. P. Ut deinceps nervis omnibus diſcamus. Pu. Hic melius eſt reſpondere, fiat, quam fiet: optare, quam promittere.

ANNOTATIONES.

Petitio luſus) *Quomodo ſtirpes mediocribus aquis aluntur, abundantibus ſuffocantur: ſic animus moderatis creſcit laboribus, nimiis obruitur. Danda eſt ergo pueris a continentibus laboribus reſpiratio: idq; in animo habendum, totam vitam noſtram in remiſſionem eſſe, ſeriumque ſtudium diviſam. Plut. de lib. educand. Quint. l. 1. c. 3. Danda eſt tamen omnibus aliqua remiſſio: non ſolum, quia nulla res eſt, quæ perferre poſſit continuum laborem, atque ea quoque quæ ſenſu & anima carent, ut ſervare viam ſuam poſſint, velut alterna quiete retenduntur, ſed quod ſtudium diſcendi voluntate, quæ cogi non poteſt, conſtat. Plura ibidem de luſibus puerorum.* Neceſſariam in rebus viciſſitudinem) *Seneca epiſt. 36. Obſerva orbem rerum inter*

inter ſe remeantium: Videbis in hoc mundo nihil extingui, ſed vicibus deſcendere ac reſurgere. Æſtas abit, ſed alter annus illam adducit. Hyems cecidit, referent illam ſui menſes. Solem nox obruit, ſed ipſam ſtatim dies abiget. Stellarum iſte diſcurſus quidquid præterierit, repetit. Pars cæli levatur aſſidue, pars mergitur. Plutarchus de lib. educand. Quam ob cauſam non vigilia modo, ſed & ſomnus inventus eſt: neque bellum duntaxat, ſed & pax: neque ſine ſerenitate tempeſtas: neque ſeria negotia tantum, ſed & feriæ. Utque in unam ſummam contrahamus, requies laborum eſt condimentum, & quæ ſequuntur. Alterna requie careat) *Ovid. Quod caret alterna requie, durabile non eſt. Pub. Syr. Jucundum nihil eſt, niſi quod reficit varietas.* Memora puer) *Ut Græcis παῖς, ſic Latinis puer pro ſervo, pro filio, pro eo, cui contrarium eſt puella, pro ætate, annisque primis capitur. Numero autem multitudinis utrumque ſexum comprehendit Gell.* Trabalibus clavis) *Clavi trabales grandes clavi ſunt, quibus configuntur trabes. Figere aliquid trabali clavo, proverbium. Cic. in Verr. ut hoc beneficium (quemadmodum dicitur) clavo trabali figeret: id eſt, confirmaret & conſtabiliret. Telum trabale 12. Æneid. eſt ingens & magnum telum, inſtar trabis.* Ne compellam te retexere) *Alluſum ad dictum vetus, Penelopes telam retexere, id eſt, inanem operam ſumere, & deſtruere quod effeceris. Hom. Odyſſ. 2. caſtiſſimam illam & fidiſſimam viro ſuo Penelopem procos connubium ejus flagitantes, & impotenter jam inſtantes hoc modo eluſiſſe*

ſiſſe fingit. Promittit ſe nupturam, ubi telam, quam tum haberet in manibus, pertexuiſſet. Quam conditionem cum illi non repudiaſſent, callida mulier, quod per diem texuerat, per noctem diſſolvebat. Belle autem ea de re Propert. eleg. 9. lib. 2.

Penelope poterat bis denos ſalva per annos
Vivere, tam multis fœmina digna procis.
Conjugium falſa poterat differre Minerva,
Nocturno ſolvens texa diurna dolo:
Viſura & quamvis nunquam ſperaret Ulyſſem,
Illum exſpectando facta remanſit anus.

Numquidnam) *Ter. And. Ut ſciam nunquidnam hæc turba triſtitiæ afferat. Nunquidnam amplius tibi cum illa fuit? & alias quoque Cicer. 2. de Orat. Quid vos tandem. Craſ. Numquidnam, inquit novi?* In ludendi venia) *Hæc vox non ſemper ad culpam refertur, nec perpetuo ea vi effertur, qua in Amphitruone Plautus, ut hoc pro ſexcentis adducam.*

Per dexteram tuam te Alcumena oro, obſecro.
Da mihi hanc veniam, ignoſce, irata ne ſies.

Sæpius etiam poteſtatem, & petitionis conceſſionem approbationemq; notat. Cic. pro Archia. Quæſo a vobis, ut in hac cauſa mihi detis veniam. 1. de Orat. Date nobis hanc veniam, ut ea, quæ ſentitis de omni genere dicendi, ſubtiliter perſequamini. Cornific. in 4. ad Herennium. Veniam ad vos, ſi mihi ſenatus det veniam. Plaut. Trin.

LY. Ob eam rem hæc, pater autumavi, quia res quædam eſt, quam volo;
Ego me abs te exorare. PH. Quid eſt? veniam jam dare geſtio.

Æmi-

Æmilius Probus in Themiſtocle. Hujus Rex animi magnitudinem admirans, cupienſque talem virum ſibi conciliare, veniam dedit. Annum videlicet ei conceſſit, quem petebat ad diſcendam linguam Perſicam. Iterum in Pauſania, Quod ſi eam veniam ſibi dediſſet. Sic cum verbum, licentia, in vitio ſemper putetur eſſe, proferaturque e Terent. Deteriores omnes ſumus licentia, id ſecus eſt. Aliquando enim honeſtam poteſtatem ſignificat, & dare licentiam eſt, ἐξουσίαν διδόναι. Cicero 1. Offic. Nec quenquam hoc errore duci oportet, ut ſi quid Socrates, aut Ariſtippus contra morem conſuetudinemque civilem fecerint locutive ſint, idem ſibi arbitretur licere. Magnis enim illi, & divinis bonis hanc licentiam aſſequebantur. Et in 3. Nobis autem Academia noſtra magnam dat licentiam, ut quodcunque maxime probabile occurrat, id noſtro jure liceat defendere. His duobus locis haud exiſtimo recte facturum, ſi quis licentiæ nomen immoderatam libertatem, impunitatemque interpretetur.

PROGYMNASMA DECIMUM OCTAVUM.

Idem argumentum.

PHILIPPUS. MAGISTER.

Philippus. In memoria mihi eſt, commendaſſe te aliquoties nobis requietem, & otium a continuatis ſtudiorum occupationibus, cum, haud ſcio, ex quo poeta, verſiculum illum recitares; Interpone tuis interdum gaudia curis,

M.

M. Optimum eſt: vellem perinde fixiſſes animo tuo alia permulta, quæ non ſemel de me audiviſtis. P. Compacto ad te venio. M. Quapropter venis? P. Ut quidpiam abs te auferam. M. Ut aliquid auferas? hem. Ergo furatum huc veniſti, quantum intelligo. Scin' quomodo ſe tibi res habet? tute auferaris ſaxo, cum te in manifeſto facinore deprehenſum, loris adeo benigne cooperuero, ut veſtigium facere non poſſis. P. Ridicularia nihil moror: alio, & interiore ſignificatu hoc verbum cepi: quod prætervectum eſt mentem tuam. M. Impetrabundus, ut ſic dicam, ingreſſus es, quod ſenſi equidem a principio. P. Facultatem ludendi ut abs te impetrarem, ideo huc aditum tuli. M. Morem antiquum atque ingenium hic adoleſcens obtinet: magis de ludo & ſomno, quam Alexander Macedo de orbe terrarum ſub imperium ſubjungendo cogitat. Cum dies ſtatus venerit, tum ludes ad laſſitudinem, contradicente nemine. P. Mi Præceptor, ſine nos luſitare ſecundum meridiem. M. Non ſino, neque tu iſtam rem in ſpe aliqua habueris. P. Quare tam præfracte recuſas? M. Quod vos ſimiliter ſatis præfracte indiligentes, & ignavi eſtis. P. Imo certe diligentes. M. Quam inique comparatum eſt, ut nemo unquam licenter ſemetipſum fateatur malum? omnes ſeſe amant. P. De reliquo ſenties nos quam ſtudioſiſſimos. M. Quod promittunt pueri, in vento & rapida ſcribere oportet aqua. P. Obſecramus (nam ego totius ſcholæ perſonam recepi) ne te hodie inexorabilem præbeas. M.

Res

Res ex compoſito geritur, quod ſentiebam equidem a principio. Actum agis, abi. Tempus diſcendi, tempus ludendi. P. Hodie ſudum ad deambulandum per amœna camporum, & umbroſa vallium nos invitat, qua commoditate hoc toto menſe caruimus: quippe cum in ſingulos pæne dies pluviam toleravimus. Opprimenda videtur, quæ præter ſpem obvenit occaſio. M. Non moriemini, Philippe, hac quidem de cauſa, ſi luſionem differatis in perendinum. P. Sed ſi rurſum cadant pluviæ, & cogamur domi reſidere, tanquam ſi dati ſimus in carcerem? M. Tum vos indigniſſime vexatos prædicabunt etiam ipſi lapides. Licet domi quoque ſub tecto, & ſecurius ludere. P. Licet ſane quidem, at foris ſub dio longe jucundius: ubi certamus curſibus in ſtadio, ut Olympionicæ, & venationes inſtituimus, aliaque delectamenta, quæ præſens ſæpe vidiſti. O importunum flagitatorem. Sit poteſtas ambulandi foras, & ludendi. Dicite Hypodidaſcalo verbis meis, uti vos proſequatur, proſpiciatque ſedulo; ne quid poſtea querimoniarum ad me deferatur. P. Deus det tibi, Præceptor integerrime, quidquid voles.

ANNOTATIONES.

Interpone tuis interdum) *Danda eſt remiſſio animis, meliores acrioresque requiete ſurgent. Ut fertilibus agris non eſt imperandum: cito enim exhauriet illos nunquam intermiſſa fœcunditas: ita animorum impetus aſſiduus labor frangit. Vires recipient paulum reſoluti & remiſſi.*

Digitized by Google

miſſi. Naſcitur ex aſſiduitate laborum animorum hebetatio quædam & languor. Lege c. 15. Senecæ, de Tranquill. animi. Adeo benigne) *Uſum quendam reconditum, & elegantem hujus adverbii, cum videlicet ei, qui nobis aliquid offert, ſignificare volumus gratiam quidem ipſi habere nos, ſed tamen ejus dono nolle uti, explicat Muret. ex Hor. annot. in Eunuch. Ter.* In vento & rapida) *locus erit in promiſſis, & rebus inconſtantibus, quæ nihil habent firmitatis. Græcis* εἰς τέφραν γράφειν *in cinere ſcribere. Nam & cinis a vento facile diſpellitur, & commiſſa non retinet. Contrarium eſt, in mente inſculpere, quod Cicero ſæpius, & Græci dicunt* γράφειν ἐν φρεσίν, *Æſchyl. Promotheo.* ἐγγράφου σὺ μνήμοσιν δέλτοις φρενῶν, *inſcribe tabulis mentis memoris. Vide ſcholiaſten ibid. Ter. Andr. etiam nunc mihi ſcripta illa dicta ſunt in animo Chryſidis. Victor. l. 9. c. 13. Sed de ſuperiore locutione pergamus dicere. Catull. ad Ortalum.*

Ne tua dicta vagis nequicquam credita ventis
Effluxiſſe me forte putes animo.

Tibull. eleg. 5. lib. 1.

Hæc mihi fingebam, quæ nunc Eurusq; Notusq;
Jactat odoratos vota per Armenios.

Lucret. l. 4. Tu fac, ne ventis verba profundam. Virg. Æneid. 9. Sed auræ omnia diſcerpunt, & nubibus irrita donant. Et 10. Nec ferre videt ſua gaudia ventos. Horat. Ode lib. 1.

Muſis amicus triſtitiam & metus
Tradam protervis in mare Creticum
Portare ventis.

Ovid.

Ovid.

Quæ tibi ſunt facienda tamen cognoſce, nec Euris
Da mea, nec tepidis verba ferenda Notis.

Exiſtimabant enim antiqui, ventos interpretes & nuntios eſſe, noſtrasque preces & vota ad deorum aures deferre, & noſtra verba, in ſumma omnia. Hinc eclog. 3. Partem utinam venti divum referatis ad aures. Et Ovid. 10. Metaph. Detulit aura preces ad me non invida blandas. Quæ autem vota non eveniebant & irrita cadebant, ea ad eos non eſſe perlata a ventis, ſed vel diſſipata, vel procul in regionem longinquam avecta arbitrabantur. Hinc: quæ nunc Eurusque Notusque &c. atque his affinia. Denique quidquid evenire nolebant, aut averſabuntur & abominabantur, vento differri disjicique optare ſolebant, aut pernici curſu procul amandari & aſportari jubebant. Tibull. lib. eleg. 4.

Hæc Deus in melius crudelia ſomnia vertat,
Et jubeat tepidos irrita ferre Notos.

Turneb. l. 1. c. 23. Vict. l. 30. c. 7. Sudum) *Sine udo, cœlum ſerenum, ſine nubibus, aut certe non pluvium. Nonius. Sudum dicitur quaſi ſemiudum, ut eſt aer poſt pluvias, ſerenus & liquidus. Cic. ad Tironem lib. 16. Horologium mittam, & libros, ſi erit ſudum. Plaut. Milite.*

Curate, ut ſplendor meo ſit clypeo clarior,
Quam ſolis radii eſſe, olim cum ſudum eſt, ſolent.

Idem Rud. Quin pertegamus villam, dum ſudum eſt; Virg. 8. Æneid. Arma inter nubes cœli regione ſerena, per ſudum rutilare vident. Omittunt ergo adoleſcentes dicere: eſt pulchrum

tempus, eſt bona aura: jam ſplendet ſol, ſimilesque modos inquinatiſſimos. Amœna Camporum) *Græci ſubſtantivum patrio caſu ſolent efferre* σπȣδαῖα τῶν πραγμάτων, μεγάλα τῶν ξύλων, οἱ σοφοὶ τῶν ἀνδρῶν, αἱ πλεῖςαι τῶν πόλεων. *Hujusmodi apud Poetas quamplurima. Virg. 1. Æneid. Miratur portas, ſtrepitumque & ſtrata viarum, pro, ſtratas vias. Sic Lucr. l. 1. Strataque jam vulgi pedibus detrita viarum Saxea conſpicimus. Idem, clauſa, opaca domorum, rara viarum, ut Virg. anguſta viarum. Apud Horatium amara curarum, vana rerum, abdita rerum. Apulejus uno loco hæc omnia: ardua montium, lubrica vallium, roſcida ceſpitum, gleboſa camporum. Plinius dicit, Ovorum oblonga, & nigra lanarum. c. 48. lib. 8. Livius, ſubita rerum, incerta caſuum. Vides Latinis adjectivum mutari in genus neutrum? idque plane perpetuum eſt.*

PROGYMNASMA DECIMUM NONUM.

Ludus ex pacto conceſſus.

MAGISTER. PUERI VII.

Magiſter. Nimis crebro ludendi copiam, perinde, ut ſi quæratis cibum ante famem, potum ante ſitim, requiem ante laborem: vultis enim remittere cogitationes, priusquam eas poſt remiſſionem rurſum intenderitis. Itaque vereor, ne facilitas mea veſtros corrumpat animos. P. I. Tantummodo duas horas largire nobis in gratiam D. Caſſiani, quem a diſcipulis pueris, librariis, ſcalpellis, ſtilisque æneis immi-

miſericorditer vita & ſpiritu privatum perhibent. M. Permittam equidem ludere, ſed qua conditione? Pu. II. Hoc tuæ poteſtatis eſt. M. Hac nempe, ut e vobis ſeptem ludant ii, qui vel apophtegma, vel ſimile, vel ſententioſum ex poeta verſiculum, vel Ciceronis gnomicum aliquid, vel tria proverbia, vel Æſopicam fabellam ex memoria protulerint. Pu. I. Ego, ſi placet, fabellam narrabo. M. Audio. Pu. I. Hœdus forte a grege cum deerraſſet, cumque lupus inſequeretur, converſus inſequentem ſic eſt affatus: Mi lupe, quandoquidem tibi eſcam me futurum ſcio, quo jucundius moriar, quæſo, primum cane tibia, ut ſaltem. Lupus canere cœpit, & ſaltare hœdus. Tum canes id audientes, lupum acerrime inſtiterunt perſequi. Is ſeſe ad hœdum vertens: merito, inquit, hoc patior: oportebat enim me, cocus cum ſim, tibicinem non agere. Docet apologus, eos qui negligunt, ad quæ natura ſunt idonei, & quæ aliorum ſunt, exercent, in incommoda ſæpius incurrere. M. Dicat ſecundus. Pu. II. Virg.

Optima quæque dies miſeris mortalibus ævi
Prima fugit: ſubeunt morbi, triſtiſque ſenectus;
Et labor: & duræ rapit inclementia mortis.

Pu. III. Cic. Grave eſt homini prudenti petere aliquid magnum ab eo, de quo ſe bene meritum putat: ne id quod petat, exigere magis, quam rogare, & in mercede potius, quam in beneficii loco numerare videatur. M. Elegans, & veriſſima ſententia. Pu. IV. Ignis non extinguitur igni. M. Explica. P. IV. Malum ma-

lo non emendatur: iram non ſedat iracundia, ſed lenitas: adverſos caſus reddit leviores patientia, injuria ſuperatur beneficio. M. Belle: Jam ſecundum profer, nam tria imperavi. Pu. IV. Annoſa vulpes haud capitur laqueis. In eos valet, qui ob longinquam ætatem multarumque rerum uſum callidiores ſunt, quam ut arte, dolisque decipi queant. M. Optime. Pu. IV. Canis ſævit in lapidem. In eos, qui mali ſui cauſam non veris auctoribus adſcribunt. M. Audiamus jam quintum. Pu. V. Nihil occurrit mihi. M. Nihilne? hem.. Pu. V. Nihil prorſus. M. Ne luſeris. Sextus. Pu. VI. Ut graviore pœna multandi cenſentur, qui venenum non in unum aliquem craterem, ſed in fontem injiciunt, unde omnes bibunt: ſic ſceleratius peccant, qui Principum, quam qui privatorum ingenia pervertunt. M. Præclare dictum, a Plutarcho ſcilicet. Pu. VII. Diogenes formoſas mulieres, quæ pudicitiam in propatulo habent, ſimiles dicebat mulſo lethalibus ſuccis temperato: quod afferrent quidem initio voluptatem, ſed quam perpetuus dolor conſequeretur. M. Senſibus hæc imis, res non eſt parva, reponite. Fugite fornicationem, & templa DEI ne facite membra meretricis. Ergo omnes, dempto illo uno, qui fuit ἀσύμβολος ad ludendum properate: veruntamen, ut poſtulaſtis, horas non amplius unam & alteram. Pu. I. Præ gaudio ubi ſim neſcio.

C

ANNOTATIONES.

Qui vel Apophthegma) *Tale pretium luſus a pueris magiſtri poſtulant, quo ipſi potius dantes, quam accipientes rem faciant, atque ita etiam judicia eorum exerceant, ut non ſint quovis apophthegmate, verſiculo ſententioſo, fabella, proverbio contenti: ſed iis demum, in quibus plus acuminis, leporis, gravitatis, utilitatis ineſſe videatur.* Cocus cum ſim) *Idem contigit lupo, qui aculeum roganti aſino quem devoraturus erat, ſummis dentibus e pede detraxit. Cum enim illiſa calce frontem & naſum comminuiſſet, dentesque excuſſiſſet, & jam celeriter aufugeret, merito, inquit lupus, hæc mihi merces redditur, quoniam qui didici jumentorum eſſe lanius, cur eorum volui eſſe chirurgus?* Optima quæque dies) *Hos tres verſus interpretatur Seneca libro de brevitate vitæ, cap. 9. his verbis: Clamat ecce maximus vates, & velut divino furore inſtinctus ſalutare carmen canit. Quid cunctaris, inquit, quid ceſſas? niſi occupas, fugit: cum occupaveris, tamen fugiet. Itaque cum celeritate temporis velocitati certandum eſt. Velut ex torrente rapido, nec ſemper caſuro cito hauriendum eſt. Hoc quoque pulcherrime, ad exprobrandam infinitam cogitationem, quod non optimam quamque ætatem, ſed diem dicit. Quid ſecurus, & in tanta fuga temporum lentus, menſes tibi, & annos, & longam ſeriem, utcunque aviditati tuæ viſum eſt, exporrigis? de die tecum loquitur, & de hoc ipſo fugiente. Lege cætera usque ad finem. cap. Epiſt. porro 108. dicens, quo pacto Grammaticus*

ticus hos verſus, & quo Philoſophus conſideret, rurſus illos doctiſſime explanat. Qui Principum, quam qui privatorum) *Cicer. de leg. Nec tantum mali eſt peccare Principes (quanquam eſt hoc magnum per ſeipſum malum) quantum illud, quod permulti etiam imitatores Principum exiſtunt. Nam licet videre quæcunque mutatio morum in Principibus extiterit, eandem in populo ſecutam, &c. Iſocrates ad Nicoclem.* δέδεικται γὰρ ὅτι τοιαύτας ἕξουσι τὰς βασιλείας οἵας περ ἂν τὰς αὐτῶν γνώμας παρασκευάσωσιν. *Certum eſt enim, ita ſeſe regna ipſorum habitura, quomodo ipſi animos ſuos excoluerint.* Perpetuus dolor) *Notum illud Demoſthenis de Laide:* οὐκ ὠνοῦμαι μυρίων δραχμῶν μεταμέλειαν. *Vulgo, pœnitere tanti non emo. Gellius lib. 1. cap. 8. En, quid in Proverb. Salomon ſapientiſſimus de muliercula meritoria. Inclinata eſt ad mortem domus ejus, & ad inferos ſemitæ ipſius. Nulli autem, ut Seneca ſcribit cap. 6. de brevit. vitæ. turpius occupati ſunt, quam qui nulli rei niſi vino, & libidini vacant: cæteri etiamſi vanæ gloriæ imagine teneantur, ſpecioſe tamen errant. Licet avaros mihi, licet vel iracundos enumeres, vel bellatores, omnes iſti virilius peccant. In vinum, & libidinem projectorum inhoneſta labes eſt, &c.*

PRO-

PROGYMNASMA VIGESIMUM.
Nox tranſacta.

GABRIEL. LAURENTIUS. NAZARIUS.

Gabriel. Salvere jubeo ſodales meos, te Laurenti, & te Nazari. L. Nos te viciſſim. Ut vales? valuiſtin'? nam te quatuor ipſos dies nunquam oculis uſurpavimus. G. Paulo deterius, quam heri, & nudius tertius, quartus, quintus. N. Quamobrem? G. Propterea quod iſta nocte, quæ præceſſit proxima, haud placate dormivi. L. Male narras. Aliquo fragore nimirum iterum iterumque expergefactus? G. Fragor quidem nullus me perturbavit: ſed. N. Sed quid? G. Mirum atque inſcitum ſomniavi ſomnium. N. Quod ſomnium? G. Terriculamentorum pleniſſimum. L.

Somnia fallaci ludunt temeraria nocte,
Et pavidas mentes falſa timere jubent.

G. Non eo dico, quia nunc metuam, ſane quidem novo metu fractus omnino, ac debilitatus cohorrui, ſteteruntque comæ, & vox faucibus hæſit. Videbar enim (oblitus ſum perpetrati piaculi) ad ſubſellia judicum ſeveriſſimorum raptari a lictoribus, inde condemnatus ad mortem duci. Jam carnifex romphæam diſtringebat, ut caput meum a cervicibus amputaret. Amabo, quid vos animi in illo omnium graviſſimo, præſentiſſimoque periculo haberetis? L. Ingenue dicam quod ſentio. Ego qui vel muſcas prætervolantes horreo, ante mortem ipſam more-

morerer. N. Abeant ſomnia in malum crucia-tum: nos vota Deo faciamus, ut mala ſomnio-rum tenus, & bona quæque vigilantibus nobis eveniant. G. Quid vero? vos hac nocte quie-viſtis ex ſententia? N. Ab octava veſpertina ad ſeptimam matutinam jucundiſſime: & toto proflabam pectore ſomnum. L. O factum pul-chre! Macte nova virtute puer, ſic itur ad aſtra. Ego ad intempeſtam noctem legi, donec me lucerna deſeruit. N. Tu alter Demoſthenes eris. Pro diſcendi ardorem inſolitum. L. Tibi inſo-litum, & gregalibus tuis, qui libidinem in ſom-no habetis. N. Parcius iſta viris tamen obji-cienda memento, Laurenti, nos, ut noris, quieti noctem, labori diem impendimus, ad naturæ præſcriptum ſcilicet: cui repugnare, quid eſt aliud, quam gigantum more cum diis bellare? ait apud Ciceronem Cato. L. Apage cum iſtac propugnatione ignaviæ tuæ. Nam hoc, crede mihi, nunquam obtinebis, ut te ſomniculoſum, & laboris fugitantem ne judicem. N. Quod lubet. Ideone aut ero, qui non ſum, aut non ero, qui ſum? G. Qui deinde, mi Laurenti, ſomnum inire potes, cum ita pervigiles? L. Cœna terreſtris eſt mihi: quocirca inter me & ſomnum perbene convenit: cum volo, me ob-tinet: cum nolo, me reliquit. G. Malim equi-dem tuas vigilias, quam hujus ronchos. N. Ec-ce autem ſecundum adverſarium. Noli tu quo-que Gabriel, me ludos facere, cum hoc Lau-rentius affatim præſtiterit, & in iſto officio te anteverterit. Quod niſi deſiſtitis, Magiſter mox

aderit,

aderit, quo diſceptatore bellum utrique indicam. Ibi cognoſcetur, quantum veſtris pervigilationibus conſecuti ſitis. G. Caveto ne iſtos tibi ſpiritus comprimamus. N. Veſtras ego linguas ita occludam, ut de ſomno meo ne muſſare quidem audeatis. L. Eris mihi magnus Apollo. G. Res ipſa jam erit teſtimonio. Audione advenientem quempiam? Præceptor eſt, vere eſt, ipſus eſt.

ANNOTATIONES.

Quatuor ipſos dies) *Quatuor integros dies. Locutio uſitata. Cic. ad Attic. lib. 3. ep. 21. triginta dies erant ipſi cum has dabam literas. Et epiſt. ad Cælium. Ego cum Athenis decem ipſos dies fuiſſem. Et epiſt. 8. lib. 6. ad Attic. Detraxit viginti ipſos dies.* Male narras) *Cum quid lætum & animis gratum nuntiaretur, diceretur ve, bene narras dicebant, cum triſte aut quod nollent: male narras. Item ubi quid accidiſſet proſpere & optato. O factum bene. Bene factum, & gaudeo. Factum optime. In contrariis. O factum male! Male factum. Exempla multa in Plaut. Terent. Catull* Somniavi ſomnium) *de ſomniis & ſomniorum generibus conſule Macrob. in Som. Scip. lib. 1. cap. 3. Valerium lib. 1. cap. 7. Alexander ab Alexandro lib. 3. c. 26. Nihil autem tam præpoſtere, tam incondite, tam monſtroſe cogitari poteſt, quod non poſſimus ſomniare. Cic. 2. de Divinat. Unde ſomnia tetra, ex Platone idem lib. 1. explicavit. Somniare nos autem ea plerumque, quibus dediti ſumus, & in quibus animo, cum vigila-*

gilaremus, occupati fuimus, docet his verſibus ornatiſſimis Lucretius lib. 4.

Et cui quisque fere ſtudio devinctus adhæret,
Aut quibus in rebus multum ſumus ante morati,
Atque in qua ratione fuit contenta magis mens,
In ſomnis eadem plerumque videmus obire.
Cauſidici cauſas agere, & componere leges,
Endoperatores pugnare, & prælia obire,
Nautæ contractum cum ventis cernere bellum,
Nos agere hoc autem, & naturam quærere rerũ
Semper, & inventum patriis exponere chartis.

Novo metu) *Servius in Eclog. 3. ad illum verſum: Pollio & ipſe facit nova carmina, exponit (nova) magna & miranda. Et rurſum Eclog. 9. novas lites, id eſt, magnas. Eadem vis eſt verbi hujus in illo 4. Georg. Huic perculſa nova mentem formidine mater. Cicer. Novum cum vocibus inauditum, inuſitatum admirabile conjungit.* Ante mortem ipſam morerer) *talia dicuntur* ὀξύμωρα, *id eſt ſententiæ, quæ ita ſunt acutæ, ut videantur fatuæ. Apud Græcos frequenter occurrunt. Eurip. Hecuba.* νύμφην ἄνυμφον, παρθένον ἀπάρθενον *Sophoc. Ajace.* ἐχθρῶν δῶρα ἄδωρα. *Ariſtoph.* βίος ἀβίωτος. *Hujuſcemodi ſunt Ciceroni, Cum tacent, clamant. 1. Catil. Inſepulta ſepultura. 1. Phil. Ipſam victoriam viciſſe videris pro Marcello, Eloquentia obmutuit, in Brut. Inſaniens ſapientia, Horatio Ode 34. l. 1. Magnas inter opes inops. Ode 16. lib. 3. Concordia diſcors. epiſt. 12. l. 1. Plaut. Aulul. In opibus magnis pauperes, Et ſitibundos in medio Oceani gurgite. Ovid. de fortuna. Et tantum conſtans in levitate ſua eſt.*

Vide

Vide Victor. lib. 10. c. 12. Alter Demoſthenes) *Vigilabat multum Demoſthenes, & ad lucernam orationes ſuas diligentiſſime elaborabat. Id cum ei Pythias per jocum objiceret, ac diceret orationes ipſius* ἐλλύχνιον ὄζειν, *lucernam olere, reſpondit: melius hic quidem, quam ſi hircum. Idem interrogatus quo pacto tantam ſibi eloquentiam comparaſſet: plus olei, inquit, quam vini conſumpſi. Celebrantur præterea lucernæ Ariſtoph. Grammat. & Cleanth. Epicteti autem Stoici lucernam fictilem tribus drachmarum millibus emptam tradidit Lucianus. Ac ſolent certe inter ſtudioſos literarum, qui ardentius amant ſuas artes, atque in iis cupiunt excellere, ad lucernam lectitare & ſcribere. Hinc Proverb. de re meditata, magnaque cum ſedulitate facta: lucernam olet. Niſi forte a Demoſthenis aliorumque lucernis natum eſt. Non queo præterire, quod Niceph. de Theodoſio juniore ſcriptum reliquit c. 3. lib. 14. Sacrorum librorum eorundemque interpretum congerendorum adeo fuit ſtudioſus, ut ea laude Ptolomæo inferior non eſſet. Noctu eis legendis operam navavit, lucerna ſe ſponte ſua, machinula quadam monente: ſibique ipſi oleum infundente: ut ne quis miniſtrorum ejus in laboribus hujusmodi moleſtiam quampiam ſubiret, neque vim naturæ cum ſomno colluctans inferret.* Ideone aut ero) *Ariſtoteles libro de Interpret.* οὐ γὰρ διὰ τὸ καταφαθῆναι, ἢ ἀποφαθῆναι ἔσται, ἢ οὐκ ἔσται. *Non quia affirmatum, aut negatum ſit, ideo res erit aut non erit. Apud Plaut. in Capt. cum Hegio ſenex mortem Tyndaro ſervo minarentur, a quo deluſus*

deluſus fuerat, illeque ſubjeciſſet: Qui per virtutem peritat, non interit, excipit ſenex:

Quando ego te exemplis excruciavero peſſimis,
Atque ob ſutelas tuas te morti miſero,
Vel te intreſſe vel periſſe prædicent,
Dum pereas, nihil interdico, dicant vivere.

Cœna terreſtris) δεῖπνον αἷμα οὐκ ἔχον, *cœna ſine ſanguine, conſtans ex iis, quæ e terra naſcuntur, ex herbis & leguminibus, vilibus dapibus inſtructa, ob quam nullæ caſæ animantes: eratque pauperum, & plebejorum hæc cœna. vide Victor. lib. 7. cap. 16.* Muſſare) *ex litera* μυ, *υ pronuntiato, ut Galli, u, fiunt mutire, muſſare, muſſitare. Et quoniam* μῦ *ſeu mu, proprium eſt mutorum qui hanc ſyllabam proferre ſolam poſſunt, ſignificant illæ voces* μῦ, *ſeu mu facere, id eſt, tacere, obmuteſcere, hærere, quid dicas non habere. Nonius, Muſſare eſt hominum occulta & depreſſa voce loquentium, quod celatum velint. Nunc teſtes aliquot producamus, ad uſum vocis cognoſcendum. Plaut. Milite. Ergo ſi ſapis, muſſitabis.* Et *Caſina. Ita omnes ſub arcis, ſub lectis latentes metu muſſitant. Lucret. lib. 1. Sed quia multa ſibi cernunt contraria, muſſant. Virgil. 12. Æneid. muſſat Rex ipſe Latinus. Quos generos vocet aut quæ ſeſe ad fœdera flectat. Expone igitur (ne muſſare quidem) ut eſt in adagio ne* μῦ *quidem facere, quod eſt, omnino tacere: quanquam &* μῦ *ſeu mu dicere, eſt nihil loqui.*

PRO-

PROGYMNASMA VIGESIMUM PRIMUM.
Virga.
VALENTINUS. SIMON.

Valentinus. Tune ignoras, Simon, Magiſtrum, heſterno die pomeridianis explicationibus finitis, pueros aliquot virgarum miſiſſe in ſuburbanum nemus? S. Proh dolor, qualem hiſtoriam, quam terribilem auditu? Quis retulit? V. Ipſemet unus fui de illo ternario. S. Multasne confeciſtis? V. Bene multas, bene craſſas, bene longas. S. Væ, væ. V. Haud libenter utique in eam rem locavi operam. Sed quid agas? accerſit, accurrendum: præcipit, faciendum: vetat, intermittendum eſt. Niſi extemplo pareas, primodum acris increpatio, increpationem acriores plagæ comitantur. Ego vero præoptarim quamvis multas ex arboribus defringere & colligare virgas, quam virgarum cauſa virgis lacerari. S. Non improbo, quod mandanti parueris, cum ipſemet non aliter facturus fuerim. Recentibus & flexilibus virgis, atque ut tute confirmas, tam craſſis pejus metuo, quam arefactis, gracilibus, uſuque ipſo detritis. Hujuſcemodi tres quatuorve elapſa hebdomade, cum primus ſcholam introgreſſus, nullum præter me conſpicarer, confregi, confractas in hortum de feneſtra abjeci. V. Nulla te religione tactum tam periculoſum feciſſe facinus? S. Haud te præterit, non fieri ſine periculo magnum & memorabile facinus. Non multum interceſſit temporis, cum Ma-

Magiſter ira inflammatus auctorem, & conſcios noxæ inveſtigavit. Negantibus reliquis, ego quoque negare liquido, & fingere alia omnia. V. Cur non es confeſſus veritatem? S. Cur? quia mercedem nimis grandem huic confeſſioni deſtinatam, ſummum ſcilicet in cruciatum me venturum eſſe intelligebam. V. Ne chorda oberres eadem; nam in tales (nec ipſorum immerito) ſævire mos eſt Præceptoribus: videntur quippe oſores, & inimici juſtitiæ. S. Volebam iſta gratificatione meum honorare corpus, & vos ſingulos. V. At nullus extitiſſet, qui ſi ob commiſſa verberibus accipiendus fuiſſes, ipſe ſuum corpus pro te ſuppoſuiſſet. S. Recte. Omnes ſibi melius eſſe malunt, quam alteri. V. Cæterum non eſt quod timeas: prius exareſcent omnes virgæ, quam tu cædare, eo tolerabiliores erunt. S. Ecquis præſtabit me vel unum diem fore tutum? frequenter tua interrogatiuncula, cui reſpondere nequeas, in extremum te periculum adducat. V. Quam vellem reperiretur aliqua via evadendi iſtas percuſſiones, ſeu carnificinam potius. S. Alia nulla eſt, niſi ut diſcamus quam diligentiſſime, quo ab iſtis plagoſis, & eiulantibus ſcholis, ad felices illas, tranquillas, & quaſi beatorum inſulas transferamur. V. Hoc intra triennium non erit. S. Eheu. V. Deterrimo loco ſumus. S. Attamen eo, quo fuerunt quondam, qui nunc ſunt Juriſconſulti, Philoſophi, Oratores: quo fuit ipſe Præceptor: ſiquidem in pueris fuerunt omnes. Adhæc non eſt nobis

Digitized by Google

nobis dedecori multari virgis a doctoribus in gymnaſio. Populo inſpectante per vias oppidorum cœdi atrociter a carnificibus ob edita ſcelera, hoc eſt in turpiſſimum ſempiternumque dedecus incurrere. Quod ſi vocifereris elatiſſime, minus ſentiuntur ictus. V. Tanto ferit ille validius, quanto tu clamas horribilius. S. Ob clamoris magnitudinem ceſſare interdum cogitur. V. O vafritiem. Cave, ne os tibi obturet, aut lignum transverſum inſerat. S. Hic eſſet Phalarismus, meo quidem animo. Preces & obteſtationem item non mediocri emolumento ſunt illo tempore. V. Aſſentior: & nunc redeo in memoriam, te non ita multos ante dies ideo percuſſum leviter, paucisque ictibus quod te ſtatim moriturum clamares, & per divina humanaque omnia, perque extremi Judicii diem, ut temperaret, obſecrares. S. Unde unde auxilium, Valentine, in tam horrendo diſcrimine accerſendum eſt. Egomet mihi, ſibi quisq; eſt charo-

ANNOTATIONES.

Virgatum) *Ut aquatum, lignatum, pabulatum, frumentatum, quæ ſunt bonis ſcriptoribus familiaria. Novavimus igitur hoc verbum ſimilitudine. Sic virgatores. Plaut. Aſin. Cæſ. l. 1 de bell. Civ. Cujus etiam ſunt Lignator, aquator: ut Livii pabulator. Rurſus Plauti virgidemia in Aſin.* Fingere alia omnia) *Dictum ut ire in alia omnia, quod eſt epiſt. 2. l. 1. & apud Cælium l. 8. ad Cic. Sic præco clamabat boni ominis cauſa, pro, qui non cenſetis. Vide explanat. Manutii.* Omnes ſibi melius) *Ter. And. Plato 5. de leg. Hoc eſt, quod dicunt,*

unum-

unumquemque ſibi natura amicum eſſe idque recte fieri. Ariſt. Ethic. l. 7. Nonnullis videtur quemque ſibi potiſſimum amicum eſſe. Præſtare) *Præſtare interdum Jureconſ. pro, exitum rei in ſe recipere, vel alienæ culpæ diſpendium velle luere: ut præſtare eventum, præſtare promiſſum alienum. Sic Cicero ad Vatinium epiſt. 11. l. 5. De ſervo Dionyſio, ſi me amas, confice: quamcunque ei fidem dederis, præſtabo, Et 1. de Orat. Perge vero Craſſe: iſta enim culpam, quam vereris, ego præſtabo. Id eſt, ego in me recipio. Græci* ἐγγυᾶσθαι. *Budæus in Pandect.* Beatorum inſulas) *Plaut. Trium.*

Sicut fortunatorum memorant inſulas.
Quo cuncti, qui ætatem egerunt caſte ſuam,
Conveniant.

Ubinam ſitæ ſint iſtæ inſulæ, & qualis earum natura, Muretus politiſſima deſcriptione docebit, c. 1. l. 5. Hor. Ode 16. Epod. Homerus Odyſſ. 4. Strabo l. 1. Plinius l. 6. c. 32. Minus ſentiuntur ictus) *Clamore corpus intenditur: intenta autem quam remiſſa magis reſiſtunt plagis & pulſibus. Etiam qui armis & ferro concurrunt, hanc cauſam habent, cur vociferentur. Nobiſcum faciunt illa Cic. Tuſc. 2. Nec vero unquam ne ingemiſcit quidem vir fortis, ac ſapiens, niſi forte ut ſe intendat ad firmitatem: ut in ſtadio curſores exclamant quam maxime poſſunt. Faciunt idem, cum exercentur athletæ. Pugiles vero, etiam cum feriunt adverſarium, in jactandis cæſtibus ingemiſcunt: non quod doleant, animove ſuccumbant: ſed quia in profundenda voce omne corpus intenditur, venitque plaga vehementior.* Perque extremi judicii

diem)

diem) *Videamus num iſtud (extremus dies, ſive extremum judicium) pluribus, & ornatius, planeque oratorie dici poſſit. Dies ille formidoloſus, quo die univerſi mortales in judicium vocabuntur, totius vitæ rationem reddituri. Dies ille, quo hominum corpora e ſomno mortis ad lucem alterius vitæ excitabuntur. Dies, quo nobis omnibus iterum dabuntur vitæ lumina, & ad Chriſti omnes tribunal ſiſtemur. Quando ad vitam revocatis quotquot unquam nati ſunt, Dei Filius e cælo ad judicium exercendum, ſententiamque pronuntiandam deſcendet.* Unde unde) *Hujus ordinis ſunt, ut ut, ubi ubi, qua qua, qualis qualis, quantus quantus, pro undecunque, utcunque, ubicunque, quacunque, qualiscunque, quantuscunque, Donat. in Andr.*

PROGYMNASMA VIGESIMUM SECUNDUM.

Colloquium in ſchola.

GEORGIUS. THOMAS.

Georgius. Oho Thoma, jam ulciſcar me. Frequenter abs te accuſatus, paria reponam. T. Aliquoties accuſavi te, non eo inficias: ſæpius, nego. G. Quare autem vel aliquoties? T. Quod commerueras, & mihi quoque non plus eſt parſum ab aliis. G. Nunquam te læſi. T. Imo reum me feciſti. G. Nunquam. T. Quid eſt porro, quod me cogitas accuſare? quid culpæ contraxi? G. Scamnum cultello ſcriptorio conſcindis, quod prohibuit Præceptor: & tuum nomen

Bayerische Staatsbibliothek MÜNCHEN

men incidis, quod gravius prohibuit: eaque de re flagris alios accepit. T. Oro te, tace: cera complebo ſulcos illos, aut radam lignum, ne appareant literæ. G. Hui conſilium callidum. Quid dabis in loco mercedis? T. Summiſſe, ne audiat Magiſter: Pulcherrimum de globulis meis. G. An tuliſti tecum? T. Non omnes. G. Quot habes? T. Septem. G. Monſtra, ſi placet. T. En! G. Sunt elegantes. Facisne mihi copiam eligendi, quem præcipue probavero? T. Facio. G. Hunc eligo. T. Iſtum eligeres: meo enim judicio relinquit alterum præſtantia. G. Non tam aptus eſt ad manum meam propter magnitudinem. T. Ergo iſtum, paulo minorem. G. Sine, tentem. Nimium parvus eſt. T. Retinebis igitur, quem primum omnium ſumpſeras. G. Ita faciam. Quam venuſte nigro alboque diſtinctus, venulas quaſdam oſtentat? Emiſtine, an lucro acquiſiviſti? T. Lucro. G. A quo? T. A Leonardo noſtri vicini filio, quicum perſæpe ludo. G. Si tàm ſcite factis abundat globulis, provocabo illum ego ſimiliter ad certamen. T. Vix aliquando vincitur: peritiſſimus enim hujus ſcientiæ puer eſt. G. Et me luſorum non ultimum eſſe cognoſcet. At at, comprimamus orationem: Præceptor de cathedra deſcendit: ne confabulantes inveniat, & ad pœnam vocet. Profecto haud multum a nobis abeſt infortunium.

ANNOTATIONES.

Naturæ puerilis & in hoc, & in aliis prætereaquam plurimis utriusque voluminis dialogis

Spere

Digitized by Google

ſperis a me adumbratam, ſi minus expreſſam, & depictam imaginem. Mirum ſane, quam illa injuriarum impatiens, ad par pari referendum, ad delicta celanda, ad ludendum ingenioſa atque prompta ſit, quæ quidem hoc loco a nobis inſinuata ſunt. Quæ autem aliis & ſparſim, eorum teſtem advocare viſum eſt Cic. V. de finibus. Eos inquit, parvi agnoſcunt a quibus educantur: deinde æqualibus delectantur, libenterque ſecum his congregant, dantque ſe ad ludendum, fabellarumque auditione ducuntur, deque eo quod ipſis ſuperat aliis gratificari volunt: animadvertuntque ea, quæ domi fiunt, curioſius, incipiuntque commentari aliquid, & diſcere: & eorum quos vident nolunt ignorare nomina, quibusque rebus cum æqualibus decertant, ſi vincunt, efferunt ſe lætitia: victi debilitantur, animosque demittunt, & quæ ſequuntur.

PROGYMNASMA VIGESIMUM TERTIUM.

Arma ſcholaſtica.

MICHAEL. AMBROSIUS.

Michael. Scholam petentibus nobis in dies ſingulos, ac pæne incolentibus, cum inſtrumenta, ut aliis cujusvis generis artificibus, ſua neceſſaria ſint, illorumque appellationes quædam mihi exciderint, obſecro, quod ſine moleſtia tua fiat, redige illas in memoriam meam, & velut ſub unum aſpectum ſubjice univerſa. A. Forſitan non ſubibunt animo omnia: quanquam adeo multa non ſunt. Verum ſi quid neſciero,

ait Platinus Pſeudotyndarus, id neſcium tradam tibi. M. Non vertam vitio, aut non recordari, aut neſcire te, quod ipſemet vel neſciam, vel non meminerim in præſentia. A. Interroges licet, quo commodius accipias, quæ cupis. M. Sic agam, & ad duo capita, quo diſtinctius res agatur, argumentum totum revocabo. A. Ad quæ? M. Scholaſtici aut legunt, aut ſcribunt: quocirca duorum generum inſtrumentis indigent: unis quæ ad lectionem ipſis inſerviant: alteris quæ ad ſcriptionem. Videorne opportune diſtribuiſſe? A. Et valde quidem. M. Enumera jam quæ referuntur ad primum genus. A. Liber, libellus, quo ſpectant pagina, pagella, margo ſeu ora libri, involucrum ſeu operculum, quo veſtiuntur libri, ut ab injuria vetuſtatis & pulverum conſerventur. Hunc filum, acum, ceram, quorum apud nos non infrequens eſt uſus, referre potes. Eodem pertinet pluteus. M. Quid eſt pluteus? A. Pluteorum alius dicitur armarium, ſive repoſitorium librorum, qui etiam in forulis reponuntur. Alius eſt tabula, ſeu ſcrinium, quod ſibi ſcribentes ſubjiciunt: barbaris pulpitum. M. Habeo iſta: procede ad cætera. A. Reſtant nomina ſecundi ordinis. M. Quænam illa? A. Charta ſive papyrus. Jam chartarum alia vocatur Auguſta, tenuis nempe & candida, ad epiſtolas accommodata: appellata ſic eſt ab Auguſto. Alia dentata, alia bibula, quæ tranſmittit literas, alia Claudiana, regia, imperialis, amplo folio, & craſſa, alia emporica, mercibus involvendis idonea, unde cuculli fiunt, alia charta virgo, ex qua

nullum

nullum eſt deſcriptum exemplar, alia pura, in qua nihil eſt literarum, alia pergamena, quoniam apud Pergamum Aſiæ urbem inventa ſit: etiam membrana dicitur. Hæc de chartarum generibus. Atramentum ſcriptorium, ſive librarium. M. Cur addidiſti ſcriptorium ſive librarium? A. Quod aliud eſt atramentum fuligineum, quo utuntur typographi, aliud ſutorium: quanquam conſuetudo, quæ eſt verborum domina, nihil ſolet adjicere. Atramentarium, calamus abſolute ſeu calamus ſcriptorius. Cultellum graphiarium, ſeu ſcalpellum, ſcalprum librarium vocat in Vitellio Suetonius, ut docti annotarunt. Theca calamaria, ſeu graphiaria, theca ſive pixis pulveraria, ſive arenaria. M. Annon putas aliis quibusdam armis nos indigere? A. Immo: ſed præcipua recenſui. Sunt ergo inſuper forfices, clepſydra, regula, circinus æneus, & nonnunquam, præſertim in æſtate, cum Sirius ardor findit agros, & verſiculi componuntur, moderatus vini hauſtus.

Ingenium potis irritat Muſa poetis,
Bacche, ſoles Phœbo fertilis eſſe tuo,

inquit Propert. M. Optatiſſimum vero inſtrumentum: nominaſſes hoc primo loco. A. Nam quia carmina lætum ſunt opus, ut cecinit Ovid. Vinum exhilarat animum. Et ſæpe audiſti illud Eccleſiaſtici: *Vinum lætificat cor hominis.* M. Probabilius dixiſſes, pecunia quoque ut inſtrumento opus eſſe ſcholaſticis, idque non interdum, ſed continenter: qua ſuppeditante, multo hilarior fit mens, quam vini potu: & pecunia

vinum emi poteſt, vino pecunia non emitur: emi certe quidem non dicitur. Nunc de hoc in me collato beneficio multum te amo, tibique gratias ago.

ANNOTATIONES.

Arma ſcholaſtica) *Armorum nomine non bellica modo, verum etiam quarumvis artium atque rerum inſtrumenta intelliguntur. Agricolarum arma ſunt ligones, ſarcula, plauſtra, vomeres, &c. Nautarum rudentes, vela, antennæ. Virgil. Georg. 1. Dicendum & quæ ſint duris agreſtibus arma. Æneid. 5. Colligere arma jubet, validisque incumbere remis. Et ſua item piſtorum. Æneid. 1. Tum Cererem corruptam undis, cerealiaque arma, expediunt feſſi rerum. Coquorum ollæ, ſartagines, cochlearia. Studioſorum libri, calami, &c. Sacerdotum breviaria quæ vocant, miſſalia, calices, &c. Cicer. in Bruto, ingenii, auctoritatis: in Oratore prudentiæ: in Catone, arma aptiſſima ſenectutis artes & exercitationes; Quintil. arma facundiæ dixit.* In forulis reponuntur) *Meminit forulorum in Octavio Tranquillus c. 31. in hæc verba. Quidquid fatidicorum librorum Græci Latinique generis, nullis vel parum idoneis auctoribus vulgo ferebatur, ſupra duo millia contracta undique cremavit: ac ſolos retinuit Sybillinos. Hos quoque delectu habito, condiditque duobus forulis auratis ſub Palatini Apollinis baſi.* Alia vocatur Auguſta) *De hoc, ut item de aliis chartarum generibus, Hieratica, Livia, Saitica, Teneotica, Corneliana, Fanniana, legendus Plinius lib. 13. cap. 12. & Turneb. lib.*

lib.7. cap.2. Alia dentata) *Apri, aut etiam equi dente levata. Quod idem nunc, ubi quid ſcribimus accuratius facere ſolemus, ad inæqualitatem chartæ complanandam, quo calamus quaſi currat expeditius. Hæc Manutius in epiſt.4. lib.2. ad Q. F. Reprehendit deinde Eraſmum, qui charta dentata, pro acerbe, & iracunde ſcripta interpretatus ſit.* Alia emporica) *Hac mercatores utuntur pro involucris & integumentis mercium, tanquam ad ſcripturam inutili & craſſa nimis.* Aliud Sutorium) χάλκανθος *Græcis, a quibuſdam vitriolum. Galenus inter maxime noxia pharmaca numerat: nec tuto iis medicamentis admiſceri putat, quæ per os aſſumuntur. Significat item colorem, quo corium ſutores ad calceos faciendos imbuunt. Cicer. epiſt.21. l.9. Hoc vero qui Lilibæi a Pompejo noſtro interfectus eſt, improbior nemo, meo judicio fuit. Jam pater ejus accuſatus a M. Antonio, ſutorio atramento abſolutus putatur. Quem locum aliter explanat Manut. aliter Turneb. lib.6. c.1.* Sirius ardor findit) *Caniculæ exortu accendi ſolis vapores quis ignorat? cujus ſyderis effectus ampliſſimi in terra ſentiuntur. Plinius lib.2. cap.4.* Moderatus vini hauſtus) *Vinum parce ac moderate ſumptum, ingenium acuit, ut alia multa bona, quæ affert, omittam. Immodice, immoderateque hauſtum rationem perturbat, intellectum hebetat, memoriam imminuit, omnem animi vigorem quodammodo enervat atque interficit. De hilari autem animo ad verſus pangendos neceſſario, & de enthuſiaſmo in hunc modum. Cic. ad Q. F. epiſt.4. l.3. De ver-*

ſibus quos tibi a me ſcribi vis, deeſt mihi quidem opera, qua non modo tempus ſed etiam animum vacuum ab omni cura deſiderat: ſed abeſt etiam ἐνθουσιασμός. Non enim ſumus omnino ſine cura venientis anni. Epiſt. 5. Opus eſt ad poema quadam animi alacritate, quam plane mihi tempora eripiunt.

PROGYMNASMA VIGESIMUM QUARTUM.

Invitatio Magiſtri.

DISCIPULUS. MAGISTER.

Diſcipulus. Pater mihi pro imperio dixit, amantiſſime Doctor, ut ſimul ac docendi finis eſſet factus: & dimiſſus auditorum cœtus, nec latum pedem abs te diſcederem, niſi mecum ires domum noſtram ad prandium. M. Præter opinionem iſta vocatio, penitusque inſperata mihi accidit. Egone ad prandium? Renuntia ſalutem a me patri tuo: tum iſti ejus humanitati verbis meis gratias age, & narra: Præceptorem tuum de veteribus amicis in hunc ipſum diem exſpectare quendam invitatum ad prandium: timereque, ne ille poſtea in ſe illuſum arbitretur, ſi invitatorem ſuum non invenerit. D. Legitimam excuſationem tuam haud contemnet pater, ut reor. Veruntamen ut una eſſe velis hodie in cœna, te impenſe, mi Præceptor, rogamus. M. Alienum eſt moribus meis cœnare foris, niſi quam rariſſime, & ſi quis precibus me forte expugnaverit. D. Qua de

de cauſa? M. Rogas? Quoniam non plus fere quam acetarium cum minutis piſciculis, cum fruſtulo agninæ, aut vitulinæ cœnitare conſueverim, vereri ſoleo, ne convivis hilarioribus ob iſtam, ut apparet, Xenocrateam victus moderationem aliquid moleſtiarum aſpergam: ſæpius item ſtomachi averſionibus laboro. D. Ut ita ſit, & te ſine arte menſa delectet, tamen (quod ex ore tuo audivi plus millies) ſermo feſtivus, qui in conviviis adhibetur, etiam quidam cibus eſt, quo velut condimento epularis illa amicorum accubatio commendatur. Proinde ſi comedere de patinis omnibus minus libuerit: at patrem, & qui una diſcubuerint, tuorum leporum ſuavitatibus, illisque rerum geſtarum, quibus multum dediſti ſtudium, utiliſſimis juxta, atque deſideratiſſimis commemorationibus recreare etiam atque etiam, & hilares opera adventuque tuo hilariores reddere poteris. M. Gaudetne parens tuus rerum antiquarum notitia? D. Ut qui maxime. Quidquid ipſi vacui, ac liberi temporis conceditur, perire non ſinit, hiſtoriis legendis conſumit. M. Pluresne affuturi ſunt in cœna, & qui? D. Cur iſtud quæris? M. Imitor Chilonem, quem narrat Plutarchus, cum vocaretur, non ante foras promiſiſſe, quam eorum qui eodem invitarentur nomina ſingulatim cognoviſſet. D. Cur ita tandem? M. Dicebat quibusdam neceſſe eſſe una navigare, aut militare, eorum etiam moleſto comitatu atque contubernio utendum eſſe. Ultro autem quibuscunque ſe admiſcere convivis, non eſſe ſani hominis. D. Præter

 ter

ter patruum, avumque maternum, qui crebrius adſunt, nemo mortalium. M. Qui utrumvis norit, ambos noverit: viri ſunt honeſti & graves. Referes ergo patri, me hominem eſſe non multi cibi, ſumptuoſiſque cœnis non amiciſſimum: atque ad eum, quando ita vult, colloquendi potius, quam edendi cauſa ſub veſperam eſſe venturum. D. Quacunque gratia ad domicilium noſtrum acceſſeris, tuo adventu omnibus nobis magnam es lætitiam oblaturus.

ANNOTATIONES.

Vocatio (*Vocare dicebant veteres, nihil adjicientes, cum ad cœnam, ſeu prandium ſubintelligerent. Plaut. Aſin. Vocet convivam neminem, illum tu voces. Mænecb. Qui neque vocantur neque vocant. Cic. epiſt. 20. lib. 9. Nos jam tantum habemus, ut Verrium tuum & Camillum, qua munditia homines? qua elegantia? vocare ſæpius audeamus. Catull. ad Fund. Qui tunc vocat me, cum malum legit librum. Vocatores quoque ſervos nominabant, quorum opera in vocandis convivis uterentur. Ipſum præterea invitationem* vocationem. *Catull. ad Porcium & Socrat.*

Vos convivia lauta ſumptuoſe
De die facitis mei ſodales
Quærunt in triviis vocationes.

Sic Græci κληθέντες, *ſubintelligentes,* ἐπὶ δεῖπνον, *&* κλήσεις *vocationes ſeu invitationes bujusmodi. Victor. l. 5. c. 17. Vocandi verbo e regione reſpondet, revocare, id eſt, eum apud quem convivio acceptus bilare fueris, viciſſim ad te invi-*

invitare. Cætera, Janus Guilielmus Quæſt. in Amphit. Plaut. cap. 8. Ut una eſſe velis) *Donat. illud Terent. And. forte (ita ut fit) filium perduxere illuc ſecum, ut una eſſet mecum, exponit: ut ſimul cibum caperet, priore natura producta, a verbo edo. Sic in Eunuch. ut de ſymbolis eſſemus, id eſt, ut comeſſaremur. Apud aliquem autem cœnare, non eſt cum illo cœnare, ſed in ejus ædibus. Et poteſt aliquis cum aliquo, nec tamen apud eum cœnare. Plura Manutius in epiſt. 13. l. 4. ad Att.* Cum fruſtulo agninæ) *Imbecillo ſtomacho omnes pæne cupidi literarum. Celſ. l. 1. c. Illis itaque cibi ad concoquendum difficiles dandi non ſunt. Arnobius lib. 7. Ne ſtomachum fatiget invalidum hic bubulam duritiem vitat, & lactentium lenitatem, quo digerat expeditius, ſumit. Negavit Cleanthes ullum cibum eſſe tam gravem, quin is die ac nocte concoquatur: cujus etiam in reliquiis ineſt calor iis, quas natura reſpuerit. Cicer. 2. de natura Deor.* Xenocrateam victus) *Singularis fuit Philoſophi hujus frugalitas, quæ ſæpius obſonis jam rancida facta abjecit: nec raro cum cadum aliquem vellet relinere, vinum acidum factum invenit. Proverbium, Xenocratis cæſeolus: quod non ad cibum duntaxat, ſed ad veſtem, libros, aliasque res, quibus ita parce cauteque utimur, ut quam diutiſſime durent, accommodabitur. Laudatur & moderatio Platonis. Qui cum in Academiam invitaſſet Timotheum Cononis filium principem in Athenienſium Republica, frugali eum cœna accepit. Itaque videns ſequenti luce Philoſophum Timotheus: veſtra*

cœnæ, inquit, non præſens modo, verum impoſterum quoque diem ſunt jucundæ. Ælianus lib. 2. cap. 18. reverſum a cœna ſuis dixiſſe tradit. Qui cum Platone cœnam, etiam poſtero die bene habent. Ipſi autem Platoni poſtera luce. Vos, o Plato, melius cœnatis ſequenti die quam præſenti. Meminit etiam Cic. Tuſc. 5. Plutarchus de tuend. valetud. Victor. lib. 18. c. 3. Sine arte menſa) *Hoc unum ex illis eſt, quæ pulcherrimo carmine vitam beatiorem facere canit Martial. lib. 10.*

PROGYMNASMA VIGESIMUM QUINTUM.

Ludimagiſter defenſus.

KILIANUS. JOACHIMUS.

Kilianus. Etiamnum, Joachime, corium doleo, ita me blandis modis permulſit Magiſter. I. Mihi vero vola toties impacta ferula adhuc fervet. K. Quantum datur perſpicere, moroſus eſt homo iſte, & infeſtus tardioris ingenii pueris. I. Non, ſed tardioris diligentiæ pueris. Et certum ſcio, ſancteque adjurare poſſim, ſuapte natura ad manſuetudinem eſſe propenſiſſimum, ac perſonam tetricam, vultuoſamque induere noſſe, viciſſimque deponere, cum uſus venerit. Non ſolum enim multa doctrina, ſed plurimo etiam rerum uſu ſummaque prudentia eſt. K. Sæpiſſime cholera incenſum, ac frementem notavi. I. Quia nimirum ſæpiſſime exſtiterunt, qui ipſi bilem cierent: parce ac molliter cæteroqui iraſci-

iraſcitur. K. Mihi Deum ſatis fuiſſe iratum ſcio, qui hunc virum nactus ſim, a quo acciperem diſciplinam. Qualis qualis ſit, utinam meus Præceptor non ſit. I. Garris, cur iſtuc precaris tibi? K. Quia præſtat verbis, quam verberibus puniri. I. Præſtat; atqui utrumque uſurpandum eſt, cum alterutro nihil efficitur. K. Quo tandem modo, Joachime? I. Eſt apud quem verbis, eſt apud quem plagis uti, eſt quem acrius objurgatum nihilominus virgis pulſare neceſſe ſit. K. In illis primis profiteor nomen meum. I. Exiſtimo totam rem doctoris judicio reſervandam eſſe: qua ſcilicet ratione nos erudiat, & merentibus pœnam irroget. In ſua cauſa nemo incorruptus arbiter. Ac Senecæ quidem nulla videtur dura curatio, cujus effectus eſt ſalútaris. K. Vereor ne aliqua ad familiam hoc permanet, me percuſſum in Gymnaſio, & ita inſuper irrideat, ut malum malo geminetur. I. Quod tu times, propulſabo facile. Nullus mortalium indicium faciet, niſi forte inſaniat. K. Valde abhorret a me voluntas hominis: acerbe odit me, inquam, Præceptor: nunquam tamen ſciens commerui, ut illum merito caperet odium mei. I. Quo argumento id affirmas? K. Toties ingerit verbera. I. O Chryſippeum acumen: perinde quaſi non etiam parentes filios dicto minus audientes pulſent frequentiſſime, quos nihilominus amant, charosque habent. Nunquam pater pugnos tergo incuſſit? K. Etiam in capillos involavit frequens, meumque caput implevit fuſtibus. Poſtulas ergo, ut cum pœnas a me repetit Magiſter, ego hoc

ſignum

ſignum amoris interpreter? I. Certe. K. Si Suadæ medulla ſis, non perſuadebis. I. At ſaltem ſignum ſollicitudinis. Nam ſi neque amaret, neque noſtri cura tangeretur, haud aliquando interrogaret nos, haud unquam errantes corrigeret. K. Tu quantus quantus, nihil niſi ſapientia es. Age jam credo non ſine cauſa ipſum virgas tam crebro in meam pellem expedire. De cætero ſtudebo, ut ne tanto in me amori occaſionem ſæviendi offeram. I. Si pluſculum ſedulitatis in diſcendo ſuſceperis, tute tibi conſules; alioqui nugas magnas egeris. K. Vel ad mortem diſcam, dum iſtis execrabilibus virgis corpus meum eripiam. I. Fac ſis verba ad rem conferas, ne audias: Promiſſis dives.

ANNOTATIONES.

Toties ingerit verbera) *Lege hiſtoriam plane gravem & jucundam, quam de Plutarcho & ſervo philoſopho verberari juſſo Taurus ejuſdem Plutarchi diſcipulus Gellio auditori ſuo narravit. l. 1. c. 26. & diſce, quo pacto ſimiliter conquerentibus reſpondeas.* Chryſippeum acumen) *Ingenioſiſſimus, & acutiſſimus fuit Chryſippus, atque in dialecticis adeo excellens & inſignis, tantaque apud omnes opinione, ut plerique dicerent, ſi apud Deos eſſet uſus Dialecticæ, non alius quam Chryſippeæ futurum Laert.* Si Suadæ medulla ſis) *Ennius M. Cornelii Cethegi eloquentiam prædicans, poſt cætera de eodem ita ſcripſit: Flos delibatus populi, Suadaque medulla. Vocat medullam, qua voce res reconditas & ſuaves ſolemus appellare, quod quæ talia ſunt, natura intima*

me recondat, uti medullas. Suadam porro Græci πειθὼ, *Quintilianus perſuadendi Deam, Horatius ſuadelam, Cicero leporem. Simile eſt illud Ariſtophanis.* ου γὰρ πείσεις, ου δ' ἂν ει πείσης. *Non perſuadebis, ne ſi perſuaſeris quidem.* Ut ne tanto in me) *ut ne, eandem vim habet, quam ne. Cic. Fides tua patietur, ut ſocrus adoleſcentis rea ne fiat. Plaut. Mercat. At ego expurgationem habebo, ut ne ſuccurrat. Ter. Andr. Si poterit fieri, ut ne pater per me ſtetiſſe credat. Eunucho. Ut ne impune in nos illuſeris.* Promiſſis dives) *Verſiculus eſt Ovid. Promiſſis dives quilibet eſſe poteſt. Mos eſt Ciceroni, quos ex auctoribus adducit locos, primis duntaxat verbis indicare; quem licet imitemur, ubi tamen legentibus noſtra loci illi noti fuerint. Obſervavit hoc Manut. in epiſt. 18. quæ eſt ad Leptam, l. 6.*

PROGYMNASMA VIGESIMUM SEXTUM.

Dies remiſſionis.

POLYCARPUS. IGNATIUS.

Polycarpus. O dies Mercurialis, credibile non eſt, quam optatus & charus illuxeris, ut alias in hebdomadas ſingulas. Celebritatis, venuſtatiſque plenus es. I. Pernovi cogitationes tuas. Quia luſurus es, idcirco tam amice ſalutas præſentem diem. P. Vellem alternis revertere: nam continens biduum nauſeabundus tracto literas. I. Votum aſinorum: qui, ſi loquerentur, optare ſe dicerent cum Polycarpo meo: ut alternis tantum dorſa onerati incederent.

rent. P. Non ego hoc ſolus, Ignati, complures mecum deſiderant. I. Nempe ſic eſt profecto, ut dicam tibi: multi tecum magnis amant catellos ſuos, quam ſtudia bonarum artium, creduntque ſibi dormientibus omnia confecturum Deum. P. Dum latine loqui ſciam modo, Ariſtotelem, & Euclidem tibi & aliis relinquam. I. At tu ne latine quidem aliquando diſces, ſi audiendi, legendi, loquendi, ſcribendi quandam perſeverantiam non adhibeas. P. Quorſum hæc tetrica, & jucunditatis omnis experſia, ut Catones aliqui fabulamur? Hodie inſigniter ludendum eſſe ajo, inſtaurandasque vires, quas labor tam longus delaſſavit. I. Nec Ignatius ludum quietemque neceſſariam recuſaverit: quin paratus ſum hac ipſa hora tibi colludere: nulla tibi hoc quidem in negotio a me difficultas erit. Remiſſiones crebras, & extraordinarias odi: ſiquidem honeſtis moribus, optimarumque artium ſtudiis detrimentoſæ ſunt. P. Tu fac, & ſenti, quod collibuerit: mihi indulgentia vocationum nihil poteſt contingere gratius. Magiſtri viderint quid, quibus, quando indulgeant: noſtrarum partium eſſe ſtatuo, quod conceditur, non invitos accipere, quotiescunque conceditur. I. Olim cognoſces te nimium luſiſſe. P. Et tu perſpicies olim, te nimium ſtuduiſſe; quando, inquam, oculi caligabunt, ventriculus cibum male concoquet, corpus totum pallor & macies obſidebunt. Nimia omnia nimium exhibent negotium hominibus. I. O falſidicum vatem. Haud

ita

ita me intemperanter ingurgito literis, ut iſtas prædictiones formidare oporteat. Audivi etiam eruditos plurimos ad decrepitam ætatem ævum extendiſſe, cum aſſidue in libris literiſque eſſent volutati. P. Ipſe Thales ad ſapientiam tuam merus nugator eſt. Deſine philoſophari: hæc lux hilariter conſumenda eſt. I. Qua tandem ratione conſumenda? P. Visne in prata virentia concedamus, ibique pila experiamur palmaria? I. Volo ſane, utile & jucundum eſt hoc ludendi genus. Aſcende e veſtigio in conclave, & defer amborum pallia cum pila. P. Ubi eſt pila? I. In pluteo, aut certe in capſa ductili ſub menſa. P. Eo, ut afferam. I. Actutum redi, hic te expectavero. P. Illic ſum, atque hic ſum.

ANNOTATIONES.

Sibi dormientibus omnia) *Alluſio ad picturam, qua pingebant invidi dormientem Timotheum Cononis filium fortunatiſſimum Athenienſium ducem, & urbes ultro in ipſius poteſtatem ſe dedentes. Quam rem iniquo animo tuliſſe fertur, cum ſua egregia facinora victoriasque non fortunæ, ſed virtuti adſcribenda putaret. Refert Plutarchus in apophthegmat. Regum & Impp. additque hoc dictum illius. Si tantas ego urbes per ſomnum capio, quid me vigilantem putatis facturum? Item ad poetarum commentum, qui ſe ex ſomniis Heſiodi, & Ennii fabulantur in monte Parnaſſo dormientes una nocte poetas fieri. Nihil hoc ſomno celebratius.* Audiendi, legen-

Digitized by Google

legendi, loquendi, ſcribendi) *Alit lectio ingenium, & ſtudio fatigatum non ſine ſtudio tamen reficit. Nec ſcribere tantum, nec tantum legere debemus. Altera res contriſtabit & vires exhauriet: de ſtylo dico. Altera ſolvet ac diluet. Invicem hoc illo commutandum eſt, & alterum altero temperandum, ut quidquid ratione collectum eſt, ſtylus redigat in corpus: Seneca epiſt. 48.* Ut Catones aliqui) *Utriusque Catonis, Cenſorii, inquam Uticenſis gravitas, ſapientia, & virtus nota eſt. Poſterior in Stoicis numeratur, & a Cicerone pro Muræna in eum, ſectamque ejus multa jocoſe dicuntur, ſoletque hoc nomen pro ſevero & rigido uſurpari: quemadmodum illa philoſophica diſciplina tetrica ac moroſa fuit.* Ventriculus cibum) *Medicorum ſententia, qui in ſtudiis acres & aſſidui ſunt, ſtomachos habent debiliores parumque calidos, quod illa cogitationum & animi contentio calorem diſſipat, & labefactat.* Plurimi ad decrepitam ætatem) *De Platone, Iſocrate, Gorgia, Cicero de Senect: in hunc modum. Eſt etiam quiete, pure, & eleganter actæ ætatis placida ac lenis ſenectus: qualem accepimus Platonis, qui uno & octogeſimo anno ſcribens mortuus eſt: qualem Iſocratis, qui eum librum qui Panathenaicus inſcribitur, quarto & nonageſimo anno ſcripſiſſe dicitur, vixitque quinquennium poſtea: cujus Magiſter Læontinus Gorgias centum & ſeptem complevit annos, neque unquam in ſuo ſtudio atque opere ceſſavit. Democritus centum & quatuor annos vixiſſe traditur. Hippocrates quar-*

tum

tum ultra centeſimum ſuperaſſe. Galenum accepimus ad centeſimum quadrageſimum perveniſſe. Denique longævos, eosdemque eruditos in Catone iterum adducit non paucos his verbis. M. Tullius: Num igitur hunc (Sophoclem) num Homerum, num Heſiodum, num Simonidem, num Steſichorum, num, quos ante dixi, Iſocratem, Gorgiam, num Philoſophorum principes Pythagoram, Democritum, num Platonem, num Socratem, num poſtea Zenonem, Cleanthem, aut eum, quem vos etiam Romæ vidiſtis, Diogenem Stoicum in ſuis ſtudiis obmuteſcere ſenectus coegit? an non in omnibus iis ſtudiorum agitatio vitæ æqualis fuit. Ipſe Thales ad Sapientiam) *Septem ſapientes fuerunt. Solon Athenienſis, Thales Mileſius, Chilo Lacedæmonius, Pittacus Mitylenæus, Cleobulus Lindius, Bias Prienenſis, Periander Corinthius. Eorum vitam memoriæ tradit Laert. Dicta ſingulorum verſibus incluſit Auſonius. Eſt autem locus, ad quem fit alluſio, in Capteivis hic. T.*

Euge pol, Thalem talento non emam Mileſium.
Nam ad ſapientiam hujus ille nimi' nugator fuit.
Ut facete orationem ad ſervitutem contulit?

PROGYMNASMA VIGESIMUM SEPTIMUM.

Emendatio ſcriptionis.

DISCIPULUS. MAGISTER.

Diſcipulus. Perbrevem epiſtolam, Præceptor, ad parentem effeci, eam ſi tibi eſt otium,

corrigere, quæſo, ne abnueris. M. Quod eſt argumentum? Qua de re ſcribis? D. Explico rationem valetudinis meæ: hinc argentum partim ad nomina diſſolvenda, partim ad libros coemendos peto. M. Lege initium. D. *Andreas Prætorius, Nicolao Prætorio amantiſſimo parenti. S. P. D.* M. Rectiſſime, jam progredere. D. *Quanquam haud ita pridem literas ad te dedi, mi Pater.* M. Vox (quanquam) indicandine modo, æque ut conjunctivo jungitur? Nonne dicendum erat: quanquam dederim? D. Probe indicativo jugatur. M. Profer idonei ſcriptoris teſtimonium, ſi recordare. D. Etiam plurium. M. Tullius ad Curionem. Quanquam me nomine negligentiæ ſuſpectum tibi eſſe doleo. Et pro lege Manil. Quanquam mihi ſemper frequens conſpectus veſter multo jucundiſſimus, hic autem locus ad agendum ampliſſimus, ad dicendum ornatiſſimus eſt viſus. Virg. 2. Æneid. Quanquam animus meminiſſe horret. Ter. Eunuch. Quanquam illam cupio abducere. M. Sic enitere ſemper, ut quod loqueris aut ſcribis, bene latinum eſſe confidere poſſis. Quid ſequitur? D. *Quibus te certiorem reddidi.* M. Emenda, certiorem feci. D. Atqui ego ſæpius memini me legere, certiorem reddere, & doctos ita loquentes non ſemel audivi. M. Si pro Latinis ea ducamus, quæ ubicunque legimus, & a quibusvis audimus, nihil erit inquinatum, nihil parum proprium, nihil barbarum: omnia nitida, propria, & quaſi ex hortulis Gratiarum delibata. Videndeu-

dendum diligenter, quæ verba quibus copulent Cicero, Salluſtius, Livius, Cæſar, Virgilius, Terentius, Plautus, & reliqui auctores, qui latinitatis lautum, copioſumque patrimonium nobis reliquerunt: horum ſermoni aſſuefacti qui erunt, etiam nolentes non poterunt niſi latine & ornate loqui. Quare ipſorum pulcherrima ſimulchra, ceu pictoribus ante oculos noſtros in omne tempus verſabuntur. Hoc primum. Deinde obſervandum ſtudioſe, quid homines noſtri, non tantum eruditi (non enim eſt ſatis) ſed etiam caſti illius, incorrupti, minime infuſcati, & nativi ſermonis periti aut amplectantur, aut aſpernentur. Quare Paulus Manutius in explanatione epiſt. 4. lib. 2. negat latine dici, certiorem reddere, cujus viri non levis eſt apud me auctoritas. Lege cætera. D. *Quibus te certiorem feci de omnibus, quæ te ſcire velle non dubitabam: tamen cum mihi præceperis.* M. Varia illud (*præceperis*) D. Juſſeris, in mandatis dederis, imperaveris, injunxeris, impoſueris. M. Perge. D. *Cum mihi impoſueris, ut quam frequentiſſimas ad te literas darem.* M. Duo peccata. Primum, quamvis præceperis, juſſeris, & reliqua duo cum particula, ut, & Optativo, & Subjunctivo non vitioſe coagmentantur, tamen voces, injungere, imponere, niſi cum accuſandi caſu non ſignificant, quod tu ſentis: dicendum quippe, injungere, aut imponere alicui munus, onus, neceſſitatem, provinciam, ſervitutem & ſimilia. Itaque loquitur barbare vulgus, cum ait: Philippus injunxit mihi, ut ſe expectarem. Pater impoſuit filio, ne noctu eat

ambulatum. Alterum, cum ſupra dixiſſes, ad te literas dedi, mutanda erat locutio, ut diceres: quam frequentiſſimas, ſeu creberrimas ad te epiſtolas mitterem. Oportet enim te non ſolum pure, non ſordide; proprie, non improprie; verum etiam copioſe loqui, ſcriptaque tua verborum varietate, ac modis ſeu formis loquendi diſtinguere. Similitudo namque tædium legentibus generat, & ſenſus aurium eſt faſtidioſiſſimus. D. *Et cum haberem certum tabellarium, omnino ſcribendum putavi. Quod ad valetudinem meam attinet, quam tibi & ſuaviſſimæ matri magnæ ſolicitudini eſſe non me clam eſt, valeo recte, & Chriſto Salvatori.* M. Conſiſte. Offendit pleroſq; omnes Ciceronianos iſta vox, Salvator, pro ea utuntur Servator. Verum accuratiſſimus ille Manutius commentar. in lib. 2. Act. 2. in Verrem, ſeu Verrinam quartam, docet non idem declarari hoc nomine, quod illo altero Chriſtiani declarant, & Salvatoris voce græcum σωτὴρ exprimi: Eum leges, cum tempus venerit. Apud Arnobium l. 2. eſt Soſpitator, quæ etiam in Chriſtum convenit. D. *Chriſto Salvatori gratias ago, qui me vivum ac ſoſpitem hucusque clementiſſime conſervavit.* M. Commode, ſuaviter, religioſe. D. *De victu veſtituque meo, nihil eſt, quod cogites, Pater, non egeo. Pecunia non ſuppeditat, qua libros ſtudiis meis, in quæ menſe Octobri me ingreſſurum ſpero, oratoria videlicet, utiles ac neceſſarios parare queam. Adde quod ob eam cauſam æs alienum conflavi. Id etſi pauxillum eſt, nihilominus eo quamprimum exire cupio: atque id te quoque velle mihi per-*

perſuaſiſſimum eſt. Quapropter 12. aureos in præſens te rogo pater mi chariſſime. Quos ſi miſeris (mittes autem) filium me habebis ex ſententia. M. Mirifice lætus ſum iſta induſtria, quam te in diſcendo adhibuiſſe claret. Fac ne abs te ipſo deſciſcas. D. *Vale.* M. Aliter. D. Valebis, cura ut valeas: valetudinem tuam cura diligenter, da operam ut valeas. M. Quo pacto adſcripſiſti locum & tempus? D. *Auguſtæ, Idibus Februar. anno M. D. LXXXIX.* M. Macte. Ecquid legendo obſervaſti, quemadmodum a noſtratibus ſcriptoribus hoc idem varie efferatur? D. Maxime. Anno poſt Chriſtum natum, Chriſti nati, anno a Deipara virgine, a puerpera virgine, a partu virginis, a ſalute humana, hominum generi data, reſtituta, recuperata, ſalutis per Chriſtum reſtitutæ. M. Dignus es, qui lauderis laudibus, & ad cujus exemplum cæteri omnes ſeſe componere ſtudio ſibi habeant.

ANNOTATIONES.

Macte) *Vox eſt, inquit. Manut. in epiſt. 7. l. 7. ad Atticum, qua recte facientes laudamus ſimul, & hortamur; exempla declarant. Veteres ea & abſolute, & cum nominibus uſi ſunt. Hæc ille, & plura. Eſt autem mactus pontificale verbum, quo in ſacris, & libationibus utebantur, valetque magis auctus. Vide Iſid. l. 10. Turneb. lib. 11. cap. 5.* Nemo *nos jure accuſet, opinor, ſi, cum in hoc progymnaſmate, & deinceps ſequenti Præceptorem breviter doceamus, quo pacto is ſuorum ſcripta emendet, aliquot ſuper hoc*

officio leges, a nobis e doctiſſimorum commentariis de ratione docendi ſtudioſe collectas, hoc loco ubi id quam commodiſſime videtur poſſe fieri in medium proferamus.

1. Inter emendandum vacet omni acerbitate & contumeliis Magiſtri oratio.

2. Si quis emendatus iraſcetur, ipſe nihilo ſecius emendet: cæterorum enim ducenda eſt ratio, qui recta cenſebunt eſſe, quæ Magiſter non emendata reliquerit.

3. Condonandum aliquid ætati, & ad vitia quædam connivendum, quoad ingenium, judiciumque confirmentur: ne videlicet ob emendationis ſeveritatem deſperent, doleant, & exercitationem cum Magiſtro oderint: dumque omnia timent, nihil conentur. Non adhibent teneris frondibus falcem agricolæ.

4. Sit hilaris & jucunda emendatio, ut remedia alioqui inſuavia, parumque grata leniantur. Quædam emendet, alia mutet, alia ferat, alia illuminet, nonnunquam ſua interponat, rationem etiam facti aliquando reddat. Sed quæ bene poſita fuerint, ea interdum laudet palam: quo & ipſi adoleſcentes hac gloriola deliniti in curſu alacriores fiant, & reliqui ejusdem honoris expectatione exemploque ad diligentiam incitentur.

5. Conſueverunt medici nonnulla in ægrotis laudare, non quia talia ſunt, ſed quo facilius talia eſſe poſſint. Ita convenit Magiſtrum tardiores, negligentioresque nonnunquam hyperbolicis laudationibus ad acrius bene ſcribendi ſtudium inflam̃are.

6. Dum

6. Dum unius epiſtolam ſeu ſcriptionem corrig t, aliquando de improviſo alios de iis, quæ in manu ſunt, interroget: quo & judicium ipſorum cognoſcat & attentos faciat, eademque opera conſequatur, ut interim in ſuis ipſi ſcriptionibus aliquid emendent.

7. Qui tam ſegniter, vitioſeque, & inepte, ineleganterque ſcripſerit, ut emendari ſcripta non poſſint, eum eadem de re de integro ſcribere jubeat: data ſignificatione ſpei illum, ſi diligentiam modo adhibuerit, melius ſcripturum.

8. Sunt quædam vitia, quæ in adoleſcentibus diſplicere Magiſtris non debent, ut ſublimior ſpiritus, verborum luxuries, nimis exquiſitæ vocula, ſublecta hemiſtichia, aut integri verſus, apertior imitatio, parva quædam furta, compoſitio curioſe numeroſa, & ſimilia. Dicendum, laudare nos iſta adhuc, venturum tempus, quo non concederemus. Sic & ingenio gaudebunt, & judicio non errabunt.

9. Seu quid laudes, ſeu quid reprehendas, utrumvis modice, & varie. Lauda in hoc ſermonis puritatem, in illo perſpicuitatem, in alio leporem, in quibusdam inventionem, in aliis diſpoſitionem, in his gravitatem, in illis ornatum. Contraria in vituperatione ſervabis.

10. Quorundam illiberalibus ingeniis, ac ruſtico pudori blanda, & privata monitione ſuccurrendũ.

11. Ne celeritatem compoſitionis requirat Magiſter. Danda opera, ut quam optime ſcribamus, celeriter deinde ut ſcribam⁹, conſuetudo dabit. Et cito ſcribendo non fit, ut bene; bene ſcribendo fit, ut cito.

PROGYMNASMA VIGESIMUM OCTAVUM.

Diverſarum ſcriptionum emendatio.

MAGISTER. DALMATIUS. GERARDUS. RUDOLPHUS diſcipuli.

Magiſter. Quæ præterito die Lunæ ſuper varietate exercitationis in utraque oratione, ſoluta nimirum ac libera, & pedibus devincta ſive ligata a me diſputata fuerunt, ea ſi minus univerſa, at complura meminiſſe unumquemque veſtrum exiſtimo. Pedetentim ad ſingula genera aggredimur, & modo in hoc, modo in illo conſuetudinem capiemus, ut facultatem nobis quam expeditiſſimam, ad ſcribendum comparare poſſimus. Et quoniam triduum effluxit, cum dictavi quibusdam, quem breviter & plane explicarent, ſeu complecterentur apologum: aliis verſiculos aliquot de Ovidio: aliis Germanicam epiſtolam: quam in linguam latinam transferrent: volo nunc tandem experiri, & reipſa cognoſcere, qui veſtri conatus fuerint, quique datum ſibi penſum felicius confecerint. De primo igitur ordine ad me accedat Dalmatius. Recita ſcriptionem tuam. D. *Olim cum animalia loquerentur, ovis dixit domino ſuo: miror quod nihil unquam præbes nobis.* M. Miror quod, puto quod, & ſimilia non eſſe barbaros & illotos loquendi modos, ut plerique ex inſcientia latinitatis putant, prolatis e Cicerone, Varrone, Livio, Suetonio, Plauto, Catone, teſtimoniis

ſtimoniis docuit Paulus Manutius, explanans epiſtolam 28. lib. 7. ad familiar. & ultimam l. 9. item 4. lib. 10. ad Atticum. Latinius fortaſſe dicitur cum infinito modo, aut participio. Miror nihil unquam nobis abs te præberi, puto hoc ita eſſe, credo te facturum. Tu heus, qui extremus ſedes ſcamno tertio, & cum vicino confabularis, attende, ac ſi quid tale peccaſti, corrige, antequam ad me adeas corrigendus. D. *Nihil unquam nobis abs te præberi, compellique miſeras e terra victum petere, herbas ſcilicet & gramina.* M. Politum hoc, victum e terra petere, olet roſas. Terent. E flamma cibum petere te poſſe arbitror. D. *Cum tamen nos lanam tibi, caſeos & oviculas ſuppeditemus.* M. Scribe agnos, pro oviculis. Quæ eſt differentia, Petre, ecquid audis? tibi dico, Petre, quod eſt diſcrimen inter iſta duo? P. Ovicula, parva ovis, ein Schäflein, agnus, recentior partus ovis, ein Lämmlein. Virgil. Depulſos a lacte domi quæ clauderet agnos. M. Apte reſpondiſti. Procede ultra Dalmati. D. *Canibus autem unde horum fructuum nihil percipis, de menſa tua panem porrigis. Tunc canis qui aſtabat, & hæc auribus acceperat.* M. Venuſtum & hoc. Nota etiam illud Ciceronis, qui ex Odyſſea quosdam verſiculos convertens, quod in Græco eſt, ἵνα νωϊτέρην ὄπ' ἀκέσῃς, ad verbum, ut noſtram vocem audias: ſic extulit. Auribus ut noſtros poſſis agnoſcere cantus. D. *Sic locutus fertur. Non injuria id fit: nam ego & domum & dominum, & vos etiam ipſas veſtramque gregem cuſtodio, ne vel in ſylva a graſſatoribus furemini.*

M. Ne

M. Ne pecces, mi Dalmati. Furor, furatis, deponens eſt, & ejus non agendi, ſed patiendi notione effertur: verum obrepſit hoc tibi imprudenti. Fac ut ſit: a graſſatoribus inſidiis excipiamini, quomodo Virg. eclog. 3.

Non ego te vidi Damonis peſſime caprum
Excipere inſidiis, multum latrante Lyciſca?

D. *Ne vel in ſylva a graſſatoribus inſidiis excipiamini, vel a raptoribus lupis avertamini. Quod ſi veſtri curam non gererem, præ metu mortis ad paſcua exire non auderetis. His dictis oves poſtmodum æquo animo paſſæ ſunt canes apud herum potiores partes obtinere.* M. Non videtur contemnendus labor tuus, & auguror te magnorum oratorum in numerum aliquando venturum. Lege adhuc quod addere juſſi ἐπιμύθιον, de uſu ſcilicet fabellæ hujus. D. *Sic populum, ſeu multitudinem, atque ignobile vulgus.* M. Copia. D. *Iraſci non oportet, ſi Magiſtratus, & Principes, a quibus regitur & cuſtoditur, in honoribus, rerumque affluentia, impoſitis per domos & oppida vectigalibus vitam agere cernat, cum Rectores ſubjectis omnium commoditatum ſint auctores.* M. Acquieſco in hac diligentia. Ades Gerarde cum paraphraſi tua. G. Principium elegiæ 2. lib. 1. Ovid. Naſonis de Triſtibus παραφραστικῶς ſolutis verbis expreſſum. Dii maris & cœli, &c. *O Dii, quique cœlo quique mari imperitatis, vos ſimul omnes, (quando aliud quod agam, tanto in periculo ſalutis meæ conſtitutus, præter vota nihil relictum eſt mihi) vos ego obteſtor per numen majeſtatemque veſtram, ne ſinite quam conſcendi*

navim

navim terribili procella jam conquaſſatam ac fatiſcentem diſſolvi, ac me, vectoreſque omnes miſerandum in modum hauriri fluctibus. N. Euge dimidium facti, Gerarde. Quam graviter? quam numeroſe? quam latine? G. *Nolite, nolite Auguſti Cæſaris in me concitatum furorem iſta graviſſima tempeſtatis indulgentia uno conſenſu approbare: cum etiam vos ipſi ſæpe non omnes eoſdem oppugnaveritis, ſed alius adverſus alium alios tutatus ſit.* M. Quod hoc genus ſchematis, Antoni? A. Traductio. G. *Vulcanus & Pallas Trojanis erant inimici atque infeſti, Apollo contra & Venus amiciſſimi. Æneam perſequebatur Juno, pro quo Venus propugnabat. Quoties Ulyſſem Neptunus conatus eſt perdere? atque hunc ſæpius patrui inſidiis liberatum Minerva conſervavit. Quanquam autem nos cum Ænea & Ulyſſe viris laudatiſſimis comparandi non ſumus, tamen cur adverſus Cæſarem veluti quendam in terris Deum ab aliquo ſaltem minorum gentium Deo non defendamur? O me perditum! nihil precibus efficio. En! ut mihi iteratis aſperginibus caput totum permaduit. Eheu, diſcerpunt verba mea venti, & quas fundo preces, ad Deorum aures allabi non permittunt. Ita cum navim jactitent pro ſua libidine, & precationem meam diſſipent, dupliciter me affligunt.* M. Non video, quid hic emendandum ſit. G. *Ah, ah, nunc fluctibus inſtar montium ingentibus ad ſydera extollimur: quis non exhorreſcat? nunc diſcedente mari prope ad ipſos inferos deſcendimus: quis mente conſiſtat? Quocunque oculos converto, cœlum undique & undi-*

undique pontus. M. Quomodo habet Ovidius? G. Nihil eſt niſi pontus & æther. M. Fortaſſis illud Virgilianum, quod tu de 3. Æneidos mutuatus es, Naſoni occurrebat. Apposite ſane hoc hemiſtichium inſeruiſti. G. *Et hic quidem vaſtis fluctibus, illud tonitribus & fragore horrendo præſentem nobis mortem intentat. Medio autem venti fremitu horriſono terrificant animos: ipſum æquor, cui parendum ſit, neſcit.* M. Propemodum ſine cortice nare, & tuo ſucco vivere jam poteris Gerarde. Attuliſti hac tua ornatiſſima paraphraſi tibi magnum fructum, mihi lætitiam, iſtis exemplum. Rudolphe. R. Quid eſt, Præceptor? M. Quid eſt? advola cum epiſtola, quam latine de germanico reddidiſti. R. Adſum. M. Lege prius germanicam. R. Wie meine Sachen beſchaffen ſeyn, hätte ich dir gern vor längſt mündlich erkläret, dieweil ich aber bißher in ſolchem meinem Fürnehmen verhindert, hab ich mir fürgenommen, daſſelbige ſchrifftlich zu verrichten. Von Jugend auf hab ich ein ſonders groſſen Luſt zu den Studiis getragen, und bin denſelben obgelegen jetzt mehr dann ſiben Jahr, wie ich vermeyn, und zwar nicht ohne Nutz: Weil aber mein Vatter, der an Haab und Gut nicht der reichſten einer, und neben mir vil Kinder hat, vermercket, daß meine Studia gröſſern Unkoſten bedörffen, dann er mir fürſtrecken kan, und auch ziemlich lange Zeit: hat er beſchloſſen, mich von denen abzufordern, und einen Handwercker aus mir zu machen, welches mir hefftig wehe thut, und von Hertzen leyd iſt, der ich auf der Welt nichts liebers gehabt, dann eben die Studia.

Nun

Nun weiß ich, daß du denen ſehr günſtig biſt, die da ſtudiren, derhalben ich mein Zuflucht zu dir hab, und bitte dich aufs höchſte, du wölleſt meinen Vattern, bey dem du in groſſem Anſehen biſt, und mit ihm groſſe Gemeinſchafft haſt, von diſem Fürhaben abwenden. Ich hoffe gäntzlich, du werdeſt mich meiner Bitt gewähren, wie einem ſo freundlichen und groſſen Mæcenati will gebühren. Solches ſtehet mir allzeit nach Vermögen zu verdienen. Hiemit Gott befohlen. M. Conſideremus tuam interpretationem. R. *Quo pacto ſe res meæ habeant, libenter tibi jam pridem præſens expoſuiſſem, ſed quia hucusque in tali propoſito meo impeditus fui, propoſui mihi idipſum ſcriptis efficere.* M. O teutſcher Michel, cur ita inhæres verborum ordini? ſententiam ſententia, non verbum verbo oportet reddere: id munus eſt fidi interpretis: & voces appendere lectori, non annumerare, ut inquit Cic. Perge. R. *A puero erga ſtudia literarum valde ſemper affectus fui, illisque ſupra ſeptimum annum vacavi, ni fallor, cum utilitate non ſpernenda. Quia vero pater meus qui parum dives eſt, & præter me multos habet filios, animadvertit non exiguos ſumptus, omninoque majores, quam ipſe tolerare poſſit, & plurimum temporis requiri ad doctrinam aquirendam, decrevit avocatum me a literis ad opificium aliquod diſcendum mittere; quæ res cordi meo dolet quam maxime, & magnopere me excruciat, quem hactenus in rebus nihil æque ac ſtudia delectarunt.* M. Hui, tam cito expolitus? R. *Quæ cum ita ſint, & ſciam te eorum, qui ſtudia diligunt, non vulgarem eſſe fautorem, ad te*

con-

confugio, teque inprimis rogatum volo, ut patrem a ſententia detorqueas, pro auctoritate, qua apud illum vales magna, & amicitia. Spero plane te hanc petitionem meam non rejecturum: ſed pro eo ac tam humanum, & tam magnum Mæcenatem decet, admiſſurum. Hoc quibus potero, officiis compenſabo. Vale. M. Poſterior pars priorem bonitate ſuperavit. Noſtis me ſolere nonnunquam de iiſdem argumentis, quæ vobis præſcribo, epiſtolam contexere, eamque ad vos cumulatius inſtruendos (ne tantum ſcilicet verba ſingula, aut phraſes emendentur, ſed totum filum orationis qualenam eſſe debeat, videatis, & ideas animo concipiatis) in tabula iſta omnibus legendam, & cum ſuis conferendam deſcribere, quod nunc quoque faciam. Non oberit tamen ante eam legi. Aſcende ſuggeſtum Gerarde, & recita diſtinctiſſime, articulatiſſime, clariſſime. En! chartam meam.

Exemplum Præceptoris.

Quo minus coram tibi ſtatum rerum mearum jam pridem, uti cupiebam, exponerem, ad hoc uſque tempus impeditus ſum. Quocirca id nunc per literas agam. Jam inde ab adoleſcentulo ingenti Muſarum amore percuſſus, cum iiſdem toto ſeptennio rationem habui, profecique non mediocriter. Cæterum pater meus, qui copiis familiaribus exiguis eſt, ac præter me complures ſuſcepit liberos, cum ſentiat mihi ad eruditionem conſequendam, & ſumptu opus eſſe majore, quam tenuitas ejus patiatur, & tem-

& tempore longinquiore, quam ut exſpectare poſſit, deliberavit avulſum me a complexu literarum, ſordido atque illiberali artificio alligare. Quæ res, quia in vita nullas delicias ſtudiorum ſuavitatibus antepoſui, ſummum mihi acerbiſſimumque dolorem inuſſit. Quapropter cum te ſtudia colentium nobilem eſſe patronum haud ignorem, tuum imploro auxilium, te oratum volo, ut pro conjunctiſſima neceſſitudine quæ tibi cum patre meo eſt, & pro auctoritate, qua apud ipſum potes plurimum, cauſam hanc meam recipias, hominem a ſuſcepto conſilio deducas. Spe firma ſum, te huic petitioni meæ locum relicturum: te, inquam, Mæcenatem humaniſſimum atque illuſtriſſimum. Me viciſſim gratum beneficiique memorem cognoſces. Vale.

ANNOTATIONES.

Ovis dixit Domino) *Hæc fabella a Xenophontis libro 2.* ἀπομνημονευμάτων *petita eſt, ad quam illuſtrandam valde opportuna erunt, quæ ſcribuntur a Seneca libro 1. de Clement. cap. 3. & 4. Docet enim ibi, quo pacto Magiſtratus, Principes, & Rectores populo utiles ſint ac neceſſarii.* Miror quod) *Quotusquisque de Ciceroniana gente, aut eorum ſaltem qui purioris latinitatis alumnos ſeſe profitentur, hoc pro barbaro non ducit, ac proinde non exſibilat? Atqui Manut. noſter plurimorum ſtipendiorum, veteranusque miles usque ad ſatietatem e primæ claſſis auctoribus exempla congeſſit, quibus rem cer-*

tiſſimam apud tam multos, dubiam, vel potius in partem contrariam certiſſimam faceret. Caute igitur & cunctabundi aliquando barbaros reprehendamus: perſuadentes nobis, in ipſo Cicerone inveniri nonnunquam, quæ ſi ego aut tu diceremus, germanismos loqui putaremur. Et ſunt in hoc ſermone noſtro quotidiano (quo tamen nihil incultius atque vitioſius) quædam e medio Plauto, Terentio, Cicerone & aliis, quod non raro notavimus. Cum paraphraſi tua) *Ecphraſis eſt pura & dilucida enarratio. Paraphraſis uberior explicatio, ut cum auctore quaſi contendere videaris. Metaphraſis pleraque mutat, & nunc grandiora, nunc humiliora, nunc longiora, nunc breviora efficit.* Ad opificium aliquod) *Lucianus in ſomnio ſuo narrat ſe quoque coactum a patre fieri ſtatuarium e ſtudioſo literarum. Sed tamen Pedia ingenioſum & diſcendi cupidum adoleſcentem recuperavit, ac non ſolum rebus neceſſariis egere paſſa nunquam eſt, verum etiam immortali hominum memoriæ illum commendavit.* In tabula iſta) *Tabulæ grandiores amplioresque annulos, ſeu anſas habent ferreas, quibus pendent ab uncis ſeu e paxillis in pariete: parvæ autem capitula. Sic enim dicitur a Varrone appendicula illa lignea & rotunda ac perforata, capitulum, inquam, tabulæ ipſi vel impactum, vel continens, quo ſuſpenditur ad clavum, ſeu paxillum.*

PRO-

PROGYMNASMA VIGESIMUM NONUM.

Leges.

DIOMEDES. PHILOPONUS Magiſtri.

Diomedes. Jubeo Philoponum neceſſarium & collegam meum. P. Et ego te chariſſime Diomedes. D. Quo te agebas? P. Ad te recta. D. Vide, & ego me capeſſebam ad te. Pro monſtro eſt quod uterque ad alterum abire ſtatuerat. P. De noſtra, quam gerimus, Republica volebam, & volo commentari tecum, ſiquidem modo a ſcholis eſt otium: niſi eſt, ut aliter tua ſit ſententia. D. A tuo nihil quidquam diſcrepat conſilium meum, eadem mihi ſententia, in commune conſulamus. P. Ventum gaudeo, ſperoque & opto nobis hanc commentationem fauſtam, felicem, ac fortunatam fore. D. Erit σὺν θεῷ. Tui diſcipuli ut valent? P. Belle omnes divino beneficio. Suntne tui frequentes, ſuntne aſſidui in ludo? D. De frequentia tibi hoc reſponſum habeas, eſſe frequentiſſimos. De aſſiduitate hoc affirmo: viciſſim abſint multi, ob cauſas tam commentitias & falſas, quam veras & ſinceras. Nam quid facias huic hominum generi? Abhorrent a ſchola pueri, & orationi vanitatem aſpergunt: nec tamen, ubi reſcivi, impunitas a me peccantibus conceditur. P. Mei utrumque facinus peræque conſciſcunt. D. Ut porro diſcunt? P. Quidam ſatis ſtudioſe, quod mihi voluptati ac ſolatio eſt: quidam ſomniculoſius: pauciores

vero Theopompos, quam Ephoros numero, & cogor equis aſellos jungere. D. Non inſcite dictum: Intelligo te in Gymnaſio tuo Iſocratem & Platonem factum. Non eos cohortaris? non minas intentas? non verberibus inſurgis? P. Horum nihil egregie præter cætera, & tamen omnia hæc mediocriter. D. Rectam inſtas viam: modus tenendus eſt in omnibus. Major pars meorum, eſt literarum cupidiſſima, meoque imperio audiens. Deo ſint gratiæ. P. Nondum me quidem tanta eſt amplexa felicitas: ſed confido me quoque beatum aliquando futurum: quamvis Auſonius neget Grammaticos felices unquam aut eſſe, aut fuiſſe. D. Sit fas jocari Poetis, quibus, ut pictoribus, quidlibet audendi ſemper fuit æqua poteſtas. P. Et nunc in id operando; ut eſſe queam felix quamprimum. Cogitavi autem leges iis nonnullas ferre ad eruditionem comparandam idoneas: quas partim in ſchola dum verſantur, partim domi obſervent, non hoc anno tantum, verum quamdiu in diſciplinis ætatem habere voluerint. Ea in re, quæſo te magnopere, conſilio atque opera me adjuves. D. A me omnia in te ſtudia & officia exſpectes velim: neque enim quiſquam apud Diomedem Philopono plus valere poteſt, vel auctoritate vel voluntate. Ac me ut hoc tanto præſtem libentius, incredibilis amor in iſtas manſuetiores Muſas, & in fidem noſtram traditæ juventutis rationes, & iſtius noſtræ civitatis gloria exſtimulant. P. Tenes jam quid velim. Cum evolveris autem plurium de docendi

cendi ratione commentarios, non dubito, quin præclara quædam iſtius generis in adverſaria tua congeſſeris. D. Sæpe ac multum legi quos dixti libros, & Germanis noſtris haud vulgarem laudem impertiendam duco, qui ad amplificanda, ornanda, & propaganda diſciplinarum ſtudia, iſtiusmodi volumina conſcripſerunt. Inveni, quas deſideras leges, bonas, mirificeque frugiferas. P. Res igitur mihi jam in vado, & animo eſſe otioſo licet. D. Licet vero, mi Philopone. P. Si me tantum amas, quantum profecto amas, aut ubi eas legam indica: aut exſcriptas abs te mihi deſcribendas da: aut ſi memoriæ mandaviſti, recita. D. Hoc malo: recitabo, & nihilominus poſtea per amanuenſem meum ſcriptas tibi transmittam. Ego vero, quemadmodum ad Lucilium ſcribens de ſe profitetur Seneca, omnia cupio in te transfundere, & in hoc gaudeo aliquid diſcere, ut doceam: nec me ulla res delectabit, licet eximia ſit, quam mihi uni ſciturus ſim. Si cum hac exceptione detur ſapientia, ut incluſam teneam, nec enuntiem, rejiciam. Nullus boni ſine ſocio jucunda poſſeſſio eſt. P. Quid ad iſtam humanitatem addi poteſt? Sed de modo ut placet, ego ad audiendum ſum paratiſſimus.

D. Sapientiam a numine aſſiduiſſime efflagitanto: interim ita laborioſe diſcunto, ut ſi a ſedibus æthereis nihil expectent.

Doctorem non ſecus quam parentem colunto.

In ludum quoad fieri poterit, ſerius ne ingrediuntor: ante tempus, ſi poſſint, adſunto.

In Gymnaſio modeſte conſidento, idque tantum agunto, & cogitanto, cujus cauſa locum peteſſunt.

Ne dormiunto, ne fabulantor, ne nugantor, ne contendunto, ne ulla ratione doctorem perturbanto.

Quotidianam Magiſtri auſcultationem privato ſtudio anteponunto: ac niſi ſumma neceſſitate, nec ſemel abſunto.

Verbis ac ſermone cum Magiſtrum, tum ſcriptores optimos, qui explanantur, effingere ſtudento.

Si quid haud probe perceperint, aut ſi de quo dubitaverint, Magiſtrum adeunto, interroganto, conſulunto, pudorem ruſticum exuunto.

Quæ retinere memoria, cum audiunt, nequiverint, chartis mandanto.

Quæ commode calamo annotare non potuerint, cum primum domos repetiverint, ſuis locis ſcribunto.

A ſchola digreſſi, ne ſtatim omnem rerum auditarum curam, & cogitationem abjiciunto: tempus aliquod iis tacite revolvendis, aut cum alio conferendis conſumunto.

Niſi cum liber inſpiciendus, aut ſcribendum eſt, aures atque oculos in præceptorem dirigunto.

P. Mihi gaudeo, qui te ad iſtas adeo juſtas leges mecum communicandas inducere potuerim

rim. Nunc illas audire aveo, quæ magis domi uſum habere videantur.

D. Quod hodierna luce diſci poteſt, in craſtinum ne differunto.

Neve eruditos ſe exiſtimanto, antequam ſint, neve plus quam ſint.

P. Aureum præceptum, & in templo Delphico ſcribendum. Venit in mentem illius, Senecæ an Plinii? (neque enim ſatis recordor auctoris, immo jam recordor, Senecæ, libro de Tranquill. animi.) Multi ad ſapientiam pervenire potuiſſent, niſi ſe perveniſſe putaviſſent. Sed nolo curſum iſtum impedire.

D. Tempore nihil pretioſius: proinde ne qua pars illius ſine fructu effluat, providento.

Diem in certas horas partiuntor, & quid quaque hora faciendum ſit, certum ac definitum habento.

Antelucana opificum induſtria vinci ſe ne patiuntor.

P. Demoſthenis hoc eſt, cujus vigiliæ cui non ſunt auditæ?

D. Et illius dicti itidem recordantor: Aurora Muſis amica.

Longioribus, implicatioribusque ſtudiis honeſtatem ac liberalem recreationem intermiſcento.

A menſa ad libros poſt intervallum redeunto: nocturno ſtudio temperanto: valetudinem ne offendunto.

Præter labores à Magiſtro imperatos, alios ſibi imperanto.

 Multa

Multa & multum ſcribunto: chartis & atramento néu parcunto.

Quos libros Eccleſia Catholica impietatis levitatiſque damnaverit, aut Magiſter improbarit, eorum lectionem ceu peſtilentiam fugiunto: iſta enim occidit corpus, at illi animos.

Harum, Philopone, legum memoria ſuppetebat. Si quas præterea requiras, ante veſperam faxo optata conſequare ex iis ſchedis, quas per ſervum a manu ad te miſſurum promiſi. P. Quibus verbis tibi gratias agam, non reperio. Fecit hic dies & congreſſio iſta me non paulo doctiorem. D. Nunquid aliud a me vis in præſentia? P. Nihil ſane: alias inter nos agemus, de quibus agendum cenſebimus. Vale, & infirmitatem iſtam valetudinis intentiore ſtudio vexare noli. D. Egomet ſum proximus mihi, non me diſcendo ad mortem dabo, ne fruſtra ſis.

ANNOTATIONES.

Ubi reſcivi) *Qui factum aliquod occultius aut inopinatum inſperatumque cognoſcit, is dicitur proprie reſcire. Legas cenſeo totum c. 19. lib. 2. apud Gell.* Pauciores vero Theopompos quam Ephoros) *E diſcipulis Iſocratis (cujus domus habita eſt ſchola eloquentiæ) quibus nemini unquam plures fuiſſe quam ſibi gloriatur in Orat.* περὶ ἀντιδόσεως, *cum tamen 10. minis, id eſt, centum aureis doceret, cæteris inſigniores extiterunt, Hyperides, Timotheus Cononis filius, Aſclepiades, Theodectes, Leodamus, Lacritus, Iſæus, Theopompus, Ephorus. In hoc poſtremo calcaribus,*

bus, in Theopompo frænis ſe uti ſolere ajebat Iſocrates. Cicer. 3. de Orat. Eorundem & in Bruto *meminit & in 2. de Orat. quo loco de hiſtoriæ ſcriptoribus diſſerit. Cur autem Ephorum etiam δίφορον idem Magiſter nominaverit, cauſſam vide apud Victorium lib. 4. cap. 20. Proditum eſt etiam hoc literis. Ephorum ut tardiorem, ſic probiorem, & Theopompum ut celeriorem, ſic improbiorem condiſcipulo ſuo extitiſſe. Quod etiam hodie in diſcipulorum turbis apparet.* Equis Aſellos jungere) *Plato conferens Xenocratem cum Ariſtotele, quorum ille ingenio tardior, hic celerrimus, cum idem dicebat, quod Iſocrates, quodque poſtmodum etiam de Theophraſto, & Calliſtene auditoribus ſuis Ariſtoteles, tum illud præterea: Hui, quali equo qualem aſinum conjunxi? Sed quod Plutarchus lib. de Auditione prodidit memoriæ de Xenocrate & Cleanthe, non tacebimus. Patiebantur ſe rideri ab ingenioſis, cum ipſi tardiores condiſcipulis non profugerent a diſcendo, nec animos deſponderent, ſed ultro in ſeipſos dicteria jaciebant: ſe vaſis anguſti orificii, & tabulis æneis ſimiles dicentes, ut qui ægre doctrinam perciperent, perceptam firmiter conſtanterque retinerent.* Quamvis Auſonius neget) *Epigramma eſt hoc:*

Felix Grãmaticus non eſt, ſed nec fuit unquam,
Nec quiſquam eſt felix nomine Grãmaticus.
Quod ſi quis felix præter fatum extitit unquam,
Is demum exceſſit grammaticos canones.

Vide epigrãm. græcorum l. 2. tit. εἰς γραμματικούς.

Digitized by Google

Manſuetiores Muſas) *Cic. epiſt. 9. lib. 1. ſcripſi etiam (nam ab orationibus disjungo me fere referoq; me ad manſuetiores Muſas, quæ me maxime, ſicut jam a prima adoleſcentia delectarunt) ſcripſi igitur, &c. ſic vocat ibidem ſtudia, quæ domi celebrata & culta; ad manſuetudinem humanitatemque traducunt animos: cum orationes in foro dictæ contentionem & lites habeant. Epiſt. 12. l. 16. Tu muſis noſtris para ut operas reddas. Pro literis abſolute ad Att. epiſt. 5. lib. 2. Nunc vero quoniam quæ putavi eſſe præclara, expertus ſum quam eſſent inania, cum omnibus Muſis rationem habere cogito.* Res mihi jam in vado) *Vadum aquæ fundus, in quo qui conſtitit, periculum non eſt, ne ſubmergatur. Itaque in vado eſſe, erit ſecurum, & in tuto eſſe; & quod eodem ſenſu dicitur, in portu navigare. Plaut. Aulul. Hæc propemodum jam eſſe in vado ſalutis res videtur.* In templo Delphico) *Hujus templi toto orbe fama inclyta fuit, ad quod omnium gentium concurſus fiebat. Iſocrates in Archidamo.* τὸ τοίνυν μαντεῖον ὃ πάντες ἂν ὁμολογήσαιεν ἀρχαιότατον εἶναι, κοινότατον καὶ πιστότατον. *Oraculum quod omnes & vetuſtiſſimum, & communiſſimum, & fide digniſſimum fatebuntur. Scribebantur in foribus a ſapientibus viris ſententiæ graves, & præcepta ſalutaria, quorum auctores cum deinde ignorarentur, tributa ſunt Apollini, tanquam eo haud indigna. Talis ſit fortaſſe: Noſce te ipſum, quod de cœlo cecidiſſe, ait Juvenalis. Quid dico fortaſſe? Plato certe hoc, & illud: Ne quid nimis, ſeptem ſapientibus adſcribit: quaſi enim primitias quaſdam*

Deo

Deo dedicaſſe, & in ejus templo ſcribi curaviſſe affirmat. Plinius & Hier. Chilonem auctorem prioris nominant. Cic. 1. Tuſc. hoc ipſum adducens, & explanans. Hunc igitur (animum) noſſe niſi divinum eſſet, non eſſet hoc acrioris cujusdam animi præceptum, ſic ut tributum Deo ſit. Acriorem quendam animum, virum nempe ſapientem, non Apollinem ejus auctorem facit. Non fruſtra ſis) *Livius. Ne te falſa opinio teneat. Fruſtra eſſe apud Plautum Amphit. Bacchid. Mercat. eſt falli, errare, decipi.*

PROGYMNASMA TRIGESIMUM.

Aſcenſus.

VINCENTIUS. TIMOTHEUS.

Vincentius. Jamne erumpere hoc licet mihi gaudium? nunc pulchre, nunc bene eſt Vincentio, circumfluo lætitiis profecto. Quis me uno vivit hodie felicior? quis fortunatior? T. Quid eſt, quod ſic geſtis? quænam hæc nova inſolitaque voluptas? V. O Timothee, optima opportunitate adveniſti: Hic me amœnitate amœna amœnus oneravit dies: maximas opimitates opiparasque obtulit mihi: laudem, lucrum, ludum, jocum, feſtivitatem, ferias. T. Qui tandem Vincenti? aut qualis eſt iſta fortuna, qua te fortunatiſſimum hodie evaſiſſe gloriaris; mihi enim conſequutus quippiam videre, quod & diu expetiveris, & ſemper admiratus ſis. V. Rem acu. Publicum & a Magiſtro, & iis, qui ſtatis definitisque temporibus ſcholaſticorum progreſſus

greſſus tentant (Examinatores vocamus) ſedulitatis & doctrinæ auferre teſtimonium, quæro, numerare num debeam in bonis? T. Ac ſummis quidem atque ampliſſimis. Quantum conjicio, gradum ſtudiorum altiorem aſcendiſti. V. Aſcendi vero: quod mihi, parentibus, familiæque noſtræ felix, fauſtumque eveniat. T. Gratulor tibi honorem iſtum ex animo, & tua cauſa ego quoque incedo lætitia. Quotus eras? V. Non auſim dicere, ne tu arrogantius quam verius à me dici interpretere. T. Audacter enuntia: nam mihi ſuſpicionem mendacii, aut ambitionis movere non potes. V. Tertius fui. T. Quot tecum aſcenderunt? T. Undequadraginta. T. Non leve argumentum eruditionis, inter tot tam prope ad primam palmam acceſſiſſe: Quis veſter ſignifer, & coryphæus erat? V. Longinulus ille noſter. T. Secundus? V. Fruſtra nominem, quandoquidem non noſti. T. Præſtans ingenium ſortitus eſt ille adoleſcentulus. V. Præſtantiſſimum. Stupore complebat præfectos examinis, ita promptè & rectè reſpondebat ad quæſita ſingula, afficiebaturque ab iiſdem divinis laudibus. Quoties me illius loco eſſe optabam? Quod ſi quid veritatis haberet, quam ſuperioribus diebus Magiſter narrabat invexiſſe Pythagoram μετεμψύχωσιν, illius pueri animam cum ingenio ſuo, & probitate in meum corpus vellem immigrare. Cæterum anno vertente primas nulli ceſſero. Et quoniam amat victoria curam, non eſt mihi conſilium pati per ſocordiam vires, tempus, & ingenium defluere; legendo, ſcriptitan-

do, ediſcendo etiam aliquid noctis aſſumam. Aliquando videlicet multum ingenioſos a ſtudioſis ſuperatos & vidimus, & accepimus. Quid multa? enitar ſumma ope me præſtare cæteris omnibus. T. At illud ſectatoribus literarum apprime cavendum duco: ne quid nimis. V. Si periculum impendere ſenſero, moderabor cupiditati. T. Arbitror parentes tuos exſpectare hujus felicitatis tuæ felicem nuntium. V. Hinc domum recta propero: a me primum faxo audiant, quod geſtum eſt: mihi ipſi perſolvant εὐαγγέλια. T. Ex gratulationibus vix eminebis. D. Domeſticos omnes mea gloria lætitiam ingentem agitaturos divinat animus. Vale. T. Vale, ſed quid agis? V. Quid vis? T. Nempe otium a literis eſt hodie? V. Fugit te ratio. Madidusne ac ſiccus es, qui iſtuc me interroges? T. Tamen nihil obeſt.

ANNOTATIONES.

Quod ſic geſtis) *Feſtus. Geſtit, qui ſubita felicitate exhilaratus, nimio corporis motu præter conſuetudinem exultat. Lætitia, voluptate geſtire Cicero, quorum ſenſus idem eſt cum illo, quod ex veteri poeta adducitur. 2. de finib. Tanta lætitia auctus ſum, ut mihi non conſtem.* Amœnitate amœna) *Plautus, & Lucretius delectantur hoc loquendi genere, in quo nomen adjectivum ejusdem originis eſt, atque ſubſtantivum cui copulatur.* ΜΕΤΕΜΨΥΧΩΣΙΝ) Μετεμψυχόω *animam ex uno corpore in aliud transfero, traduco: ipſa translatio, & traductio hujusmodi, ſeu animarum in alia corpora immigratio* μετεμψύχωσις,

Digitized by Google

σις, quaſi dicas, transanimatio. Hoc dogma Pythagoreorum fuit, aſſerentium animas hominum in corpora beſtiarum, atque etiam aliorum hominum ſe recipere. Plato in Phædone. Crin. l. 11. c. 3. Quorum placidum ſecutus Ennius ſcripſit ſomniaſſe ſe mortuum eſſe, & Homeri animam in corpus ſuum migraſſe: ex quo ſe optimum poetam extitiſſe, & verſus Homericis ſimiles ſcribere. Hor. epiſt. 1. l. 2. Atque hæc cauſa fuit, cur σαρκοφαγίαν, ſeu ἐμψυχοφαγίαν probiberent illi philoſophi: ne forte bubulam quis de proavo ſuo comederet. Plutarchus ſuper ea re duos libellos edidit. Ad hanc mutationem alluſit Hor. l. 4. Ode 2. cum de Pindaro cecinit: Multa Dircæum levat aura cygnum, & cum ſe in album alitem, id eſt, in cygnum mutari dixit, lib. 2. Ode 20. Credebant enim eos, qui numeris poeticis delectati eſſent, alterius exordio vitæ in olores mutari, & aves canoras in cantores & poetas renaſci, & cantores, atq; poetas in aves muſicas verti, Turn. l. 10. c. 22. ΕΥΑΓΓΕΛΙΑ) *Non modo fauſti ac læti nuntii, verum etiam præmia, quæ dantur læta nuntianti, hoc vocabulo indicantur, idq; utroq; numero. Singulari quidem uſus eſt Homerus in Odyſſ. ſemel & iterum, multitudinis Cic. ad Att. l. 2. O ſuaves epiſtolas tuas uno tempore mihi datas duas: quibus εὐαγγέλια quæ reddam neſcio, deberi quidem plane fateor.* Sed quid ais?) *Ita veteres cum aliquid aliud præter ante dicta, aut quæſita dicturi, aut quæſituri erant. Plaut. Bacchid. Sed quid ais? B. Quid eſt? Item in Aſin. & Amphit.* Fugit te ratio) *Fugit me ratio, ſermo eſt ejus, qui erravit, id eſt,*

qui

qui aliud dixit, aliud dicere voluit. Plaut. Amph.

SO. peccaveram.

Nam Amphitruonis ſociennum me eſſe volui dicere.

ME. Sciebam equidem nullum eſſe nobis, niſi me, ſervum Soſiam:

Fugit te ratio.

Catull. ſimiliter.

Iſtud quid modo dixeram me habere
Fugit me ratio, meus ſodalis
Cinna eſt Cajus, is ſibi paravit.

Sumptum credibile eſt a ratiocinatoribus, qui interdum inducendis & ſubducendis rationibus errant. In Bacchid. Plaut. dixit. Ubi me fugiet memoria. Muret. & Lamb. Madidus an ſiccus) *Siccos Latini nominant ſobrios, ab ebrioſitate alienos. Cic. in Rullum. Utrum eſſe vobis conſilia ſiccorum, an vinolentorum ſomnia videntur? Idem in Acad. Dormientium, & vinolentorum, & furioſorum viſa imbecilliora eſſe dicebas, quam vigilantium ſiccorum & ſanorum. Hor. Ode 18. l. 1. Siccis omnia nam Deus dura propoſuit. Et, Ode 5. lib. 4. dicimus integro ſicci mane die. Plautus. Perſa. Jam diu factum eſt cum bibimus nimis ſicci ſumus. Opponitur autem huic voci contraria notione madidus, & uvidus apud Hor. Ode proxime nominata. Plaut. Aulul.*

EV. Non potem ego quidem hercle. ME. At ego juſſero
Cadum vini veteris ad me afferrier.

EV. Nolo hercle, nam mihi bibere decretum eſt aquam.

ME.

ME. Ego te hodie reddam madidum, ſi vivo, probe.

Locus alius eſt in Aſin. perelegans, in quo utramque vocem habes.

ART. At ſceleſta, ego præter alios meum virum fui rata
Siccum, frugi, continentem, amantem uxoris maxime.

PA. At nunc dehinc ſcito illum ante omnes minimi mortales pretii,
Madidum, nihili, incontinentem, atque oſorem uxoris ſuæ.

PROGYMNASMA TRIGESIMUM PRIMUM.

Præmia.

PAULUS. GREGORIUS. FAUSTINUS.

Paulus. Salvum te volumus, Gregori noſter. G. Salvete ſuaviſſimi ſodales mei: quid agitur? F. Mirabamur paulo ante ego & Paulus, ubinam deliteſceres: etenim circumferentes oculos in omnem partem, cernere te non poteramus eo in loco, quo loco, niſi me fallit opinio, nunquam fuiſſes quam hodie libentius. P. Aliqua de improviſo commotiuncula te ædibus exire, ut ſuſpicor, prohibuit. G. Nulla Paule. F. Quid ergo, amabo te, creavit hanc abſentiam? G. Dum per tabulata in ſummis ædibus curro incautius, clavi cuſpide e vetuſto aſſere prominente me indui: id vulnus me ut claudum ſutorem reſidere domi ſolum adegit, & jucundiſſimi ſpectaculi fructu privavit. Sed unde

unde vos ad me? P. Celeri paſſu ex ipſo theatro huc nos contulimus. G. Frons læta, & oculi ludibundi indicio ſunt rem cecidiſſe, ut voluiſtis. P. Et ideo addito gradu ad te approperavimus, ut voluptatis te noſtræ participem faceremus. F. Haud aliquando æque beati fuimus ut hodie. G. Audire expeto: præmia nempe, & ſecundam populi admurmurationem conſecuti eſtis. P. Qui bené conjiciet, hunc vatem perhibeto optimum. Ita ſane. obtinuimus præmia. G. Uterque? P. Uterque: atque ut nihil omnino dubites, rem ipſam tibi auctorem proferemus. Ecce libellum. F. Ecce meum. G. O venuſtos, o vere aureolos libellos! nam auro radiant, ac fulgent undique. F. Conſidera pauliſper emblemata & parerga frontium: quam oculis blandiuntur? G. Iſte eſt tuus Paule? P. Meus eſt. G. Ut bene, ut feſtive impreſſus eſt multicipitem Lernæ belluam contundens Hercules? P. Verte. G. O imaginem pulchram. Æneas patrem ſuum Anchiſen humeris impoſitum ex incendio Trojano efferrens: quem paſſibus etiam non æquis parvus Julus ſequitur. F. Et meus, aſpice, quam elegantibus ſignis inſignitus eſt? G. Sic eſt. Aperi, ut videam quis auctor, & qua de re ſcriptus. PUB. VIRGILIUS MARO. P. Ego Feſtum cum Scaligeri caſtigationibus: vide ſis. G. Anno proximo ſuperiore hujusmodi ego quoque conſecutus ſum: quem librum, ut gryphes in Riphæis montibus aurum, cuſtodio, Summopere parentes recreabitis hiſce munuſculis tam politis, & micantibus. F. Spero equidem. P. Fecitne me-

Digitized by Google

dicinam pedi tuo chirurgus? G. Accuratiſſime. P. Qua demum ratione? G. Principio expreſſit concretum ſánguinem: poſt lavit vulnus, & ſubtili linteolo exterſit: tum emplaſtrum applicuit, & pedem, ut videtis, circumligavit. F. Optime. G. Intra dies paucos, Deo annuente, in ſcholam me rediturum, & vobiſcum in campo ad Danubium curſura certaturum autumo. F. Ante noctem Præceptori nuntiabo de iſtoc adverſo caſu tuo: nec me animi fallit, magno ei dolori futurum: amat enim te merito tuo, quod ſæpe cognovi. P. Condiſcipuli ad unum dolebunt, cum intellexerint. G. Permodicum, & pæne nihil eſt. Quorſum tragœdias in nugis? F. Nunc vale Gregori, nos diſcedimus. G. Et vos bene valete. P. Craſtino te reviſemus. G. Quod veſtra voluntas tulerit.

ANNOTATIONES.

Clavi cuſpide me indui) *ſic locutus eſt Cæſar l. 7. de bello Gallico, Seipſi acutiſſimis vallis induebant. Virg. 10. Æneid.*

-- animo nunc huc nunc fluctuat illuc,
An ſeſe mucrone ob tantum dedecus amens
Induat, & crudum per coſtas exigat enſem.

Genus dicendi inde natum, quod quæ inhærent corpori, e veſtimento videntur. Secundam populi admurmurationem) *Signa & nota approbantium* ἐπισημασίαι *Græcis. Cic. ad Attic. admirandas* ἐπισημασίας *auferebamus.* Qui bene conjiciet) *Cic. 2. de Divin. Eſt quidam græcus vulgaris in hanc ſententiam verſus. Bene qui conjiciet,*

vatem,

Digitized by Google

vatem hunc perhibeto optimum. Verſus Euripidis hic eſt: μάντις δ᾽ ἄριστος ὅστις εἰκάζει σοφῶς. *Cujus principium citat idem Cicero more ſuo ad Attic. epiſt. 13. l. 7.* O venuſtos) *Venuſtus, eſſe aliquando idem quod fortunatus ac felix, & contra, invenuſtus eandem habere ſubjectam vim, quam infortunatus & infelix, probat Nonnius Miſcell. l. 1. Quæ quidem non ita vulgaris notæ, ac publicæ monetæ ſignificatio videri merito poteſt.* Parerga frontium) *Quibus de frontibus loquatur, aut quæ ſint libri frontes, perſpicuum eſt ex illo Ovidii elegia 1. Triſtium lib. 1. ad librum ſuum, exteriores videlicet ejus partes.*

Nec fragili geminæ poliantur pumice frontes,
Hirſutus ſparſis ut videare comis.

De iiſdem epigram. 1. Catull.

Quod dono lepidum novum libellum,
Arida modo pumice expolitum.

Martialis quoque lib. 1. pumicatam libri frontem dixit. Nam quomodo nunc, ita antiquitus libri pellibus tegebantur, quas levigare ac perpolire pumicibus ſolebant. De volumine, cornibus, umbilicis, frontibus librorum, vide Manut. in epiſt. 7. l. 3. Ut gryphes in Riphæis) *Riphæi montes ſunt in Scythia, in qua & gryphes animalia, capite, & roſtro aquilis (niſi quod auribus equinis) reliquo corpore leonibus ſimilia, alata tamen, & equis vehementer infeſta, ut indicat etiam Virgilius noto carmine eclog. 8. Jungentur jam gryphes equis, &c. ibidemque Servius. Plinius l. 7. c. 2. Sed & juxta eos, qui ſunt ad ſeptentrionem verſi, haud procul ab ipſo aquilonis exortu, ſpecuque ejus*

dicto, quem locum Geſclitron appellant, produntur Arimaſpi quos diximus uno oculo in fronte media inſignes: quibus aſſidue bellum eſſe circa metalla cum gryphis ferarum volucri genere, quale vulgo traditur, eruente ex cuniculis aurum mira cupiditate, & feris cuſtodientibus, & Arimaſpis rapientibus, multi, ſed maxime illuſtres Herodotus, & Ariſteas Proconneſius ſcribunt. Idem lib. 10. c. 49. Pegaſos equino capite volucres, & Gryphas aurita aduncitate roſtri fabuloſos reor: illos in Scythia, hos in Æthiopia. Lege Nicol. Leon. de varia hiſt. cap. 56. lib. 1.

PROGYMNASMA TRIGESIMUM SECUNDUM.

Repulſam paſſi.

MARTINUS. JOSEPHUS. LUCAS. GYMNASIARCHA.

Martinus. En unquam hoc duriſſimo & intolerando ſervitio exibo? in orbe terrarum nihil eſt me uno ærumnoſius, nihil perditius. Proh Deum atque hominum fidem: jam ſextum annum in piſtrino Grammatico miſerabiliter molo. Timæum Platonis, quo non eſſe quidpiam tenebricoſius fama tenet, celerius credo, faciliusque caperem. Heus heus, cohibete gradum: quo ambulatis vos? I. Ad gymnaſii Præfectum tendimus. M. Quas ob res? I. Depulſi ſumus de ſpe, ego humanitatis, iſte Rhetoricæ; uterque præteritus eſt a Nomenclatore. M. Non igitur ego, ſolus miſer cum

grege

grege commilitonum meorum: me quoque (indignum facinus) excluſerunt ſchola Syntaxeos. Ibo ſimul, & enitar exorare virum, ut miſereatur mei, conſiliaque meliora capeſſat. Equidem ſi centum annis ſedero in ludo Grammatico, non plus addiſcam quam hoc ſexennio: omnes bonæ felicitates adverſantur & invident mihi. I. Me vero Mobile cum fixo (quod illud Dii perdant) fecerunt immobilem, ut tanquam in cruce ſuffixerunt. Cur tu, bone Luca, non aſcendiſti? L. Dic quibus in terris: nam cur vos non aſcendiſtis? M. Perperam reſpondimus in examine, male ſcripſimus. L. Eodem me crimine alligavi, ut iſti Triumviri aſſeverant, qui doctrinam noſtram periclitati ſunt. Tam dignus aſcenſu fuiſſem quam alius quivis. I. Neque nos tam ſumus rudes & inepti, ut non, ſi minus ex juſtitia, certe quidem ex liberalitate, & gratia potuerint nos illi Critici in ſcholas ſuperiores aſciſcere: id quod antehac factum. L. Non ſecus atque ſi quæſtionem inter ſicarios, aut ſacrilegos exercerent, & crurifragium nobis perpetiendum eſſet, aſperos ſe ſe præbebant & rigidos. Æacum, Minoa, Rhadamantum de capitibus noſtris judicio decernere putares. Sed ipſe Præfectus contra tendit. G. Salvete adoleſcentes: quorſum hic adeſtis? L. Reverende Domine, prohibitus ſum aditu ſcholæ Rhetoricæ. G. Quid narrat Joſephus? I. Ab Humanitate rejectus ſum. G. Et Martinus? M. A Syntaxi. G. Bene habet: ſic merebamini. L. A Domine, tuam fidem obſecro. Licet,

aſcendere. G. Non perpendis quid contendas. M. Sextus labitur annus, cum ſedeo in ſchola Grammaticæ: pertæduit. G. Niſi tu doctior Grammaticæ fias, adhærebis ad ſcamnum tuum usque ad annum ſexageſimum. Tu ſimiliter Joſephe, nec ſequente autumno Humanitate donaberis, ſi ad ſedulitatem non addideris vel plurimum. I. Atqui perpetuo diſco, continenter in libris verſor, usque ad ſupremam laſſitudinem, donec defeſſus ſim medullis omnibus. G. Scriptio & reſponſa hoc quam verum dicas demonſtrarunt. Mitto barbarismos: referta & ſcatens erat ſolœciſmis epiſtola tua: quod genus figuræ apud Lucam quoque elucebat: apud te, Luca, qui in Græcis alphabetum neſcis, & neque ſoluta, neque pedibus devincta oratione cum ullo eorum qui aſcenderunt comparandus es. Præcepta inſuper non tenebas adeo, ut vix ſemel apte reſponderis. L. Timor verba præpediebat, quo pæne exanimabar. G. Scitum, & ignavis iſtis uſitatum: ignorantiæ culpam timori aſſignare. Victores illi profecto non timebant: quia quæ tu ignoras; ipſi ſciebant, & ad pugnam ſuis tecti, inſtructique armis procedebant. M. Tuam clementiam precibus omnibus oro & obteſtor, abſolvat me tandem aliquando ab iſta ſchola: ſatis diu jam hoc ſaxum volvo: polliceor incredibilem diligentiam in Syntaxi. G. O te inconſultum, o inſipientem. Hoc laboras, ut domum ædificare tibi fas ſit, nullumque fundamentum ponere. Sic faciunt omnes, qui ad graviora recon-
ditio-

Digitized by Google

ditioraque ſtudia adjungunt animum, cum leviora vix primoribus labris attigerint: quodque in priore conſequi ſcientia debuiſſent, id ſe in ſuperiore ludo promittunt velle diſcere, nec ſtant promiſſis. Adhuc vidi nullum, qui Grammaticæ indoctus, eam in Humanitatis, Rhetoricæ, Philoſophiæ, Theologiæ, aliarumque diſciplinarum officinis didicerit. Quare, Luca, ne imponas tibi: non conſequeris, quod cupis. L. Heu. At enim niſi audis, parentibus dare me in conſpectum non ſuſtineo: efferveſcent ira, & ſtomachum in me erumpent. G. Faceſſe: tute hoc intriviſti, tibi exedendum eſt. Commentare, quo pacto illis propitiis, & benevolis utare. Mea nihil intereſt: nec ob tuum incommodum abrogandæ videntur commodæ leges Gymnaſii, & aperienda feneſtra diſcipulis ad ſocordiam. I. Ego, Domine, non audivi omnia a Magiſtro, in quibus interrogabat. G. Quid te impedivit? I. Occupationes variæ non ſiverunt me tam frequentem eſſe in ludo. G. An tu ſubducere me iſtis dictis poſtulas? Credibile eſt temetipſum tua voluntate coactum, tibi interdum mandaſſe negotia non neceſſaria. Uteunque ſit, danda fuit opera, ut etiam illa cognoſceres. I. A, a, mi domine Præfecte, ſum pauper: vivo alienis ſumptibus, & ni aſcendero, amiſſo Mæcenate, literis & ſcholæ cogar multam ſalutem dicere. G. Contra torrentem niteris. Dedecorabis Mæcenatem, quod petis, impetrabis. Non enim ille te alendum ſuſcepit, ut nunc in hac, paulo poſt in il-

Digitized by Google

la ſchola truncus ſuper lignum ſeſſitares: verum ut eruditior ſemper te ipſo effectus, ejus poſtmodum utilitatibus, cum tempus veniſſet, commodares. Quod ſi iſtas ratiunculas probaverimus: hæc aut illa non audivi, cum explicarentur: Mæcenas non me poſthac de ſuo alet: parentes e conſpectu ſuo fugabunt: ex hoc ero diligens: jam multos annos hanc ſcholam frequentavi: ſi, inquam, has ſimilesque ineptias pro apte concluſis epichirematis recceperimus, iisque permoti, ſcholam eruditiorem aliquibus patefecerimus, nullum utique in inferioribus relinquemus. Quisnam ſtatus erit noſtræ provinciæ? quæ facies? in me poſtea culpa omnis transferatur: in me redundet iſta calamitas. M. Patiare te flecti. L. Noli, propter Deum, reſpuere rationes. G. Imo ſi fiant, quæ vos futura aſſeritis, ad exemplum proderunt multis, feliciterque ſapient, qui malis alienis ſapient: & dum ſimilia formidabunt, acrius ſe ſtudiis involvent. Cur Præceptorum veſtrorum pæne aſſiduæ cohortationes, objurgationes, iſtorumque malorum, in quæ incidiſtis nunc, prædictiones nihil apud animos veſtros unquam valuerunt? Ecce jam pretium fertis ob ſtultitiam. Æque autem utile cenſeo ſcholis noſtris, vos & ſimilem veſtri turbam multari hac ignominia, quam alios veſtrum diſſimiles, hoc eſt, induſtrios & doctos adoleſcentes cumulari gloria: utraque nimirum re, ut aliqua Reſpub. continentur. Quocirca deſinite, jam conclamatum eſt: fruſtra operam conteritis,

teritis. Auferte vos domum: abſcedite hinc: moleſti ultra ne ſitis: nihil novi de vobis novo aliquo edicto ſancietur. L. M. I. Dignare miſericordia miſeros. G. Cur vos ante veſtri ipſorum non miſerebat? quem modo amicum invenietis, cum vobismet ipſi hoſtes extiteritis? Sero ſapiunt Phryges. L. Si poſt menſem idoneus fuero, nunquid non permittes me aſcendere? G. Si. L. Conabor manibus & pedibus, noctesque & dies obnixe. M. Ego etiam laborem ac ſtudium adhibebo. G. Nimium miris modis mira prodigia, ſi tu actum reddas uno menſe, quod ſexennio non reddidiſti. Magis iſtuc lingua percipio dici, quam factis credo fore. Nihilominus, ut nè atrocitatem meam accuſare poſſitis, indulgeo ſpatium. I. Quoniam ea conditio iſtis offertur, volo eam quoque accipere. G. Tui eſt arbitrii. Sed hoc ante vobis denuntio, non plus gratiæ inventuros, quam nunc inveniſtis. Præcipiam inſuper Magiſtris, ut deinceps auſterius vobiscum agant, & verberibus ad diſcendum compellant magis quam hactenus: ſi forte hæc ratio ceu a brutis animantibus nonnihil poſſit extorquere. Trahunt aratrum fortius boves, ſi fodientur ſtimulis: & ſub onere ambulant celerius aſini, ſi ipſorum latera identidem percurrantur fuſtibus. Abite unde huc pedem attuliſtis, & rebus veſtris proſpicite. Quin adhuc pauca attendite. Cicadæ æſtatis tempore cantilenis aſſiduo ſeſe oblectabant, cum formicæ, ut ſunt prudentes, ac non incautæ futuri beſtiolæ, ingentem farris acer-

vum populantes, magnis operibus in cavernas cibaria conveherent, quibus per hyemen victitarent. Forte accidit, ut tritici grana terræ humoribus putreſcentia cubilibus exportarent, & ad ſolis radios deſiccarent. Præteriens cicada orat, alimoniam ſibi dignentur eſurienti impertiri. Tum formicæ, quid tu, inquiunt, per æſtatim agebas? cur tibi quod ederes, non colligebas? Ego vero, ſubjecit cicada, non eram otioſa: canebam muſice. Hic arridentes formicæ reſponderunt: ſi æſtate cecinisti, hyeme ſalta; atque ita vacuam ut venerat, inanemque diſcedere coegerunt. Nunc æſtas eſt dum adoleſcitis: quando ſeneſcetis: hyems erit. Ibi tum jucunde, & ſuaviter fruemini, ſi quid modo vobis ſcientiæ pepereritis. Quod quia hucusque omiſiſtis, otio autem, ambulationibus, ludis potius tempus transmiſiſtis, cum condiſcipuli veſtri ſtudioſe elaborarint in literis, an non idem illi quod formicæ cicadis, poterunt vobis exprobrare? O Luca, o Joſephe, o Martine, qui hac proxima æſtate ceciniſtis, nunc choros ducitote. Hæc in pectora veſtra demittite, & ad frugem vos recipite. Verbum non addam: quin vos hinc amolimini. M. Occiſiſſimus ſum omnium qui vivunt hodie usquam gentium. I. Quam nunc ego ſpem, quam opem, quod conſilium capeſſam? Nullus ſum. L. Ærumnas Herculis ſupero ærumnis meis: nec quid me nunc faciam ſcio. Parum abeſt, quin me relinquat animus.

ANNO-

ANNOTATIONES.

En unquam) *id eſt, unquamne, hoc eſt, aliquandone? ut Servius interpretatur ad illos verſus eclog. 1.*

En unquam patrios longo poſt tempore fines,
Pauperis & tuguri congeſtum ceſpite culmen
Poſt aliquot mea regna videns mirabor ariſtas?

Idem Poeta per interpoſitionem diviſit eclog. 8.

En erit unquam
Ille dies, mihi cum liceat tua dicere facta?

Plaut. etiam Rud. Quæſo, en unquam hodie licebit mihi loqui? & Trinum o pater, en unquam aſpiciam te? Terent. Phorm. En unquam cuiquam contumelioſius audiſtis factam injuriam? In priſtino moleres) *Apud majores noſtros (inquit Servius in 1. Æneid.) molarum non erat uſus, frumenta torrebant, & ea in pilas miſſa pinſebant, & hoc erat genus molendi: unde & pinſores dicti ſunt, qui nunc piſtores vocantur. Hinc Virgil. frugesque receptas, & torrere parant flammis, & frangere ſaxo. Inventæ ſunt deinde molæ aſinariæ, quas circumagerent aſini: aliæ truſatiles, quæ hominum manibus verſabantur maximo cum labore & laſſitudine. Inde cæptum uſurpari piſtrinum, pro loco moleſtiarum laborumque pleno, & pro negotio nimium operoſo. Terent. Andr.*

Verberibus cæſum te in piſtrinum Dave dedam
usque ad necem,
Ea lege atque omine, ut ſi te inde exemerim,
ego pro te molam.

Plaut

Plaut. Moſtell.

Rus mihi tu objectas? ſane credo Tranio,
Quod te in piſtrinum ſcis actutum tradier.

Timæum Platonis) *Adagium, Platonicis numeris obſcurius, quo uſus eſt Cicero l.7. ad Attic. ep. 13. Plato quippe numeris Pythagoricis ſuam philoſophiam involvit & obſcurat, lectorique nebulas ſeu tenebras ingentes offundit, in dialogo præcipue, qui Timæus, ſive de natura inſcribitur, quo nihil obſcurius, de quo 2. de finibus, cum rerum obſcuritas, non verborum facit, ut non intelligatur oratio, qualis eſt in Timæo Platonis. Idem Acad. 1. In libris Platonis nihil affirmatur, & in utramque partem multa diſſeruntur, de omnibus quæritur, nihil certi dicitur.* Dic quibus in terris) *eclog. 3. Damætas paſtor ex Menalca quærit in hunc modum.*

Dic quibus in terris, & eris mihi magnus Apollo,
Tres pateat cæli ſpatium non amplius ulnas.

Hanc quæſtionem cum Menalcas diſſolvere non poſſet, æque difficilem objecit.

Dic quibus in terris inſcripti nomina Regum
Naſcuntur flores.

Quem morem & hodie vulgus imitatur in congreſſibus. Triumviri) *Triumviri ſe ut Plautus ſæpe vocat Treſviri, quidam capitales creabantur, quorum munus in facinoroſos & ſervos jus dicere. Iidem cuſtodiæ carceris præfecti erant, ipſorumque interventu de maleficis ſupplicium ſumebatur. Amphit. Quid faciam nunc, ſi treſviri me in carcerem compegerint? Aſin. Nam jam ex hoc loco ibo ego ad treſviros, veſtraque ibi nomina, faxo, erunt.*

Digitized by Google

erunt. Capitis te perdam ego & filiam. Illi Critici) *Grammatici qui de ſcriptoribus & ſcriptis aliorum, imprimiſque poetarum ferrent ſententiam, ſic appellati ſunt. Qualis apud Horatium Metius Tarpa. Quintilius, apud Græcos celebratiſſimus ille Ariſtarchus. Horatius epiſt. 1. lib. 2. Ennius & ſapiens & fortis & alter Homerus, ut Critici dicunt. Tamen ſi vocem ipſam ſpectes, officium Critici male grammaticis finibus includitur; non recte, inquam, ipſa judicandi facultas atque peritia quævis hujus vocis eſt, cum actione confunditur, & κριτικὸς pro κριτὴς ponitur. Hoc non magis decet fieri, quam pro eodem habere ποιητικὸν & ποιητην, εὑρετικὸν, & εὑρετην, στρατηγικὸν & στρατηγὸν.* Æacum, Minoa, Rhadamantum) *De his tribus inferorum judicibus in 6. Æneid. legendi mythologi, & maxime Natalis Comes. Propter juſtitiam, quia in terris claruerunt, hoc honore donati a Jove finguntur.* A Domine) *ā adverbium quiritantis, aut commiſerantis eſt, & per aliquam harum interjectionum redditur, ah, hei, hem. Eſt cum terrorem, & perturbationem declarat, tum valet hem, & eho. Catull. qui eo gaudet, prima notione dixit. A te tam miſeri, maleque fati. Hæc idcirco breviter, ne quis inſolentia hujus particulæ deceptus, in Ab commutandum putaret.* Hoc ſaxum volvo) *Siſyphum quod Jovem prodidiſſet, fabulantur Poetæ hac pœna apud orcum in perpetuum cruciari, ut ingens ſaxum manibus & pedibus connixus, & ſudans in adverſum montem provolvat. Cum autem non longe abeſt a montis vertice, tum vi quadam valida ſaxum repellitur, &*

in

in planitiem revolvitur, ipſeque iterare laborem cogitur. Siſypho ambitioſos comparat Lucretius in 3. his verſibus.

Non petere imperium quod inane eſt, nec datur unquam
Atque in eo ſemper durum ſufferre laborem:
Hoc eſt adverſo nixantem trudere monte
Saxum, quod tamen a ſum̃o jam vertice rurſum
Volvitur, & plani raptim petit æquora campi.

Hinc ſaxum volvere eos dicimus, qui inexhauſto, nec tamen utili labore conficiuntur. Terent. Eunuch. Satis diu jam hoc ſaxum volvo. Multam ſalutem dicere) *Dicendi ratio e græco fonte profluens,* πολλὰ χαίρειν λέγειν. *Cicero epiſt. 33. lib. 7. Ego vero multam ſalutem & foro dicam & curiæ: vivamque tecum multum & cum communibus noſtris amatoribus.* Ut aliqua Reſpublica) *Solonis eſt, de quo ita Cicero ad Brut. epiſt. 15. Neque ſolum ut Solonis dictum uſurpem, qui & ſapiens unus fuit ex ſeptem, & legum ſcriptor ſolus ex ſeptem. Is Rempubl. duabus rebus contineri dixit, præmio & pœna.* G. Si) *Breviloquentia delectatos fuiſſe Lacones conſtat. Inde* λακωνίζειν, λακωνισμός. *Pauciſſimis igitur verbis, ſæpe uno plurimum ſententiæ complectebantur. Exempla ſint* αἲκα ſi. *Qua voce tantum ad longam Legatorum Philippi orationem reſponderunt. Præterea cum illis ſcripſiſſet Philippus. Si exercitum duxero in Laconicos fines, devaſtabo vos: etiam reſcripſerunt. Si. Plutarchus de garrulitate. Item* οὔ, *cum quæſiviſſet, an ipſum in civitatem eſſent recepturi. Plutarch. eodem lib. cum ipſorum agrum ingreſſus, per literas*

ras quæſiviſſet, vellentque ſe ut hoſtem, an ut amicum venire, reſponderunt, οὐδέτερον, *neutrum. Contrarium eſt* βαττολογεῖν, βαττολογία, *hac enim loquacitatem, & ſermonem nimis effuſum & prodigium ſignificant.* Ærumnas Herculis) *Propter tam graves, & omnibus jam etiam tonſoribus notos labores, eoſque non paucos, qui a diverſis poetis ſunt deſcripti. Plaut. Perſa.*

Qui amans egens ingreſſus eſt princeps in Amoris
vias,
Superavit ærumnis is ſuis ærumnas Herculis:
Nam cum leone, cum excetra, cum cervo, cum
apro Ætolico,
Cum avibus Symphalicis, cum Anteo deluctari
mavelim,
Quam cum amore.

PROGYMNASMA TRIGESIMUM TERTIUM.

Vacationes.

PETRUS. HILARIUS.

Petrus. Cum duodecim menſibus volvatur annus, Hilari, & is in quatuor tempora digeratur, in ver, æſtatem, autumnum, hyemem: unumquodque autem trimeſtri ſpatio terminetur: non ſum animi dubius, quin tu, ſicut in gradibus ætatis humanæ adoleſcentiam pueritiæ, conſtanti ſeu mediæ ætati, & ſenectæ præfers: ita in differentiis temporum æſtatem cæteris anteponas: ac proinde æſtivis menſibus amplius delectere, quando pacatum nitet diffuſo lumine cœlum, rami baccarum ubertate incurveſcunt, ſegetes

ſegetes largiuntur fruges, pellicidulis aquis manant fontes, quando ſuaves dædala tellus ſummittit flores, & rident æquora ponti. H. Eſto ſane: quorſum tu iſtuc? P. Quorſum? noſſe velim ex Junio, Julio, Auguſto: ſive, ut veteres nominabant, Quintili & Sextili, ex his tribus, inquam menſibus, ecquis tibi exſpectatiſſimus venire conſueverit. H. An etiam id dubitationem habere poteſt? Idem, Petre, qui tibi. P. Quem ergo mihi amabilem, acceptumque procedere autumas? H. Quid credis? Julium. P. Quibus de cauſis? H. Quia Alcedonia ſunt in ſcholis plus triginta, nedum quatuordecim diebus. Vacationum agitantur ſolemnes feriæ: licet deambulare, & ſeſe dare luſibus. In patriam quoque abeundi poteſtas conceditur ad viſendos parentes, fratres, ſorores, propinquos & affines: ubi tam blandæ ſalutationes, tam benevolæ ac feſtivæ congreſſiones, tam multæ vocationes ad honeſta, & delicata convivia. Quid verbis opus eſt? jucunditates ſexcentæ. P. De iſta re nunquam tecum contendere certum eſt. Laudo, laudo majorum noſtrorum prudentiam, quia adoleſcentum valetudini iſta relaxatione conſulendum putaverunt, quam continentibus atque diuturnis literarum contentionibus offendi exploratum eſt; cœlo æſtuante potiſſimum, quali affligimur exorta canicula. Et mihi multo veriſſimum videtur illud epigrammathographi: pueri ſi æſtate bene valent, ſatis diſcunt. H. Jam iſtuc vagandi, & vacandi tempus propinquat. P. Scio, faſtos ſeu Kalendarium identidem adii.

H. Qui

H. Qui traduces? P. Non omnino uſum librorum dimittam, nec me a noſtris Muſis, proinde, ut ſi bellum ipſis indixiſſem, disjungam. H. Optime vero, Petro, & fieri ſic decet. Quid leges? P. Ea in primis, quæ liberalem & frugiferam delectationem pariant: ut ſunt Græcorum, Romanorumque hiſtoriæ, & excellentium carmina poetarum. Exercitationem ſtyli haud intermittam; dictata recenſebo, audita mecum pertractabo. Denique ita has hebdomadas vacationum tranſigere conſtitui, ut etiam otii mei rationem afferre poſſim. H. Ego natale ſolum, quod me ſui immemorem eſſe non ſinit, poſt quartum denique annum quam diſceſſi, videre deſtinavi. P. Et recte. H. Addunt non mediocre calcar, quas abhinc triduum accepi literas: eæ ſunt paterna manu. Ante diem tertium Nonas Quintiles iter in patriam ingredi jubent. P. Quando huc te reverſurum augurare? H. Si erit, ut illi me cito dimittant: cito: mater inprimis, quæ extra me ſtirpem virilem, aut muliebrem patri meo nullam generavit. Et noſti, quanta ſit matrum, in unicos præſertim, φιλοστοργία. P. Multas perſæpe opportunitates corruperunt iſtæ matres, quæ ſic afflictim amant liberos. H. Tamen per patrem impetrabo, ut ne ultimus omnium huc revertar. P. Plane ita faciendum ſentio.

ANNOTATIONES.

Unumquodque autem trimeſtri) *Adſcribimus ſuper hac re verſiculos Auſonii.*

Æternos menſes, & tempora quatuor anni.
Quatuor iſta tibi ſubjecta monoſticha dicent.

Martius, Aprilis, Majus ſunt tempora veris.
Julius, Auguſtus, nec non & Junius, æſtas.
Septembri, Octobri, autumnus, totoq; Novembri.
Brumales, Janus, Februarius, atque December.

In gradibus ætatis humanæ) *Quadripartitæ temporum commutationi Pythagoras hominum ætatem comparavit, & in quatuor eam partes diſtinxit, in pueritiam, adoleſcentiam, juventutem, ſenectutem. Primam veri, alteram æſtati, tertiam autumno, ultimam hyemi ſimilem eſſe confirmans: ſingulis autem 20. annos tribuit. Laert. Ovid. 15. Metamorph. Eandem diſtributionem ſecutus eſt Horatius ad Piſones, ubi etiam cujusque ætatis mores naturamque depingit. Varro a die natali facit quinque partes, ſive gradus. In primo collocat pueros, qui ſic dicantur, quod ſint puri, ſine pube, impubes, ad annum decimum quintum. In ſecundo adoleſcentes, ab adoleſcendo appellatos, ad annum trigeſimum. In tertio juvenes, quod domi foriſque Rempubl. juvare poſſint, ad annum quadrageſimum quintum. In quarto ſeniores, tum enim ſeneſcere corpus incipit, ad annum ſexageſimum. In quinto qui ad finem vitæ extenditur, ſenes, qua ætate corpus ſenio conficitur, & laborat. Singulis ergo, præter extremum, annos quindecim Varro decernit. Hippocrates ſeptem gradus conſtituit, infantiam, pueritiam, adoleſcentiam, juventutem, virilem ætatem, ſenectutem, ſenium. Primi finem eſſe vult annum ſeptimum: ſecundi decimum quartum: tertii duodetriceſimum: quarti triceſimum quintum: quinti quadrageſimum ſecundum: ſexti quinquageſimum ſextum: ſeptimum*

mum noviſſimum annum vitæ humanæ. Vide inſuper Gellium libr. 10. cap. 18. Jam quaſdam loquendi rationes in ætatibus, & anni temporibus & menſibus quoque accipiant adoleſcentes. Ineunte, prima, extrema, exeunte adoleſcentia, juventute. Provecta, præcipiti, adulta ætate, præcipiti, extrema ſenectute, &c. Sic ineunte, primo vere, exeunte, adulto, præcipiti. Virgil. Vere novo 1. Georg. Medio, adulto, prono vere. Iisdem de æſtate utemur (quam itidem novam in 4. dixit Virgilius, Cæſar initam & exactam) & de reliquis partibus, quas etiam ſeneſcentes, ut Cicero hyemem pro lege Manil. & 2. de nat. deor. Item profectus, ut Tacitus noctem, appellabimus. Quæ omnia fas erit ad menſes accommodare. Quintili & ſextili) *Romulus annum digeſſit in menſes decem, fecitque Martium primum, Aprilem ſecundum, propter Martem & Venerem Auctores Romanæ gentis, tertium a majoribus cognominavit, quartum a junioribus: illum Majum, hunc Junium; reliquos a numero. Quintilem quod eſſet quintus. Sextilem quod Sextus: & ſic deinceps. Ovid. 1. Faſtor.*

Martis erat primus menſis, Venerisque ſecundus,
Hæc generis princeps, ipſius ille Pater,
Tertius a ſenibus: juvenum de nomine quartus;
Quæ ſequitur, numero turba notata fuit.

Poſtea de nomine Julii Cæſaris, quod eo natus eſſet ut Feſtus inquit, ſeu M. Antonio legem ferente, ut ſcripſit Macrobius. Quintilis appellari cæptus eſt Julius. Sextilem e ſuo cognomine Auguſtus nuncupavit, magis quam Septembrem, quo erat

natus: quod eo ſibi & primus Conſulatus, & inſignes victoriæ obtigiſſent. Suetonius in Octavio cap. 31. Hanc licentiam ſibi permitti voluerunt Tiberius, qui Septembrem a ſe Tiberium, & Octobrem Livium: Nero, qui Aprilem Neronem, Majum Claudium, Junium Germanicum nominari juſſit. Domitianus autem, ut refert Suetonius cap. 13. Septembrem menſem, & Octobrem ex appellationibus ſuis Germanicum Domitianumque transnominavit: quod altero ſuſcepiſſet imperium, altero natus eſſet. Livius de annis & menſibus. Commodus quoque Marci Antonini filius Septembrem ad ſuum nomen transferre conatus eſt, ut Commodus diceretur. Eutrop. lib. 8. Argutum eſt, quód de Tiberio ſcripſit Dio. Cum ei inſtaret ſenatus, ſtatuerentque Novembrem (eo menſe natus erat, XVI. Kalend. Decembr.) Tiberium appellandum eſſe, ita reſpondit: Si nobis Cæſares erunt XIII. quid facietis? Alcedonia ſunt in ſcholis) *Halcedones, ſeu Halcyones ſunt aves paulo majores paſſeribus, media hyeme in littore maris nidos faciunt, ova pariunt, pullos excludunt. Quibus diebus ſilentibus plane ventis ſumma eſt cæli ſerenitas, ſumma maris tranquillitas. Unde dies illi Halcyonii. Vide Ariſtotelem de hiſtoria animalium, libro 5. capite 8. Plinium lib. 2. capite 17. libro 10. capite 32. Ælianum lib. 1. cap. 36. Varronem de lingua latina lib. 6. Servium in 1. Georg. Plautus Caſina, ad quietem & tranquillitatem a turbis & litibus in foro transferens, parœmiam fecit. Tranquillum eſt, Alcedonia ſunt in foro. Nos ad ſcholarum*

ferias,

Digitized by Google

ferias, quæ in menſem Julium incidunt, feſtive ſignificandas adhiberi poſſe cenſuimus. Jucunditates ſexcentæ) *Ingentem, infinitumque numerum hoc verbo Latini declarant. Cicero ad Attic. Venio ad epiſtolas tuas, quas ego ſexcentas uno tempore accepi. Ad eundem. Belli periculum, militum improbitas, ſexcenta præterea alia. Plaut. Trinum. Sexcentæ ad eam rem cauſæ poſſunt colligi. Idem alibi. Sexcenta ſunt quæ memorem, ſi ſit otium. Terent. Phorm. Sexcentas perinde potius ſcribito dicas. Licet etiam uti verbo mille, eadem ratione. Plaut. Amor mille modis ignorandus eſt.* Otii mei rationem afferre) *Præclarus eſt locus in oratione pro Cn. Plancio, quem ad verba noſtra illuſtranda totum adſcribere non pigebit. Sed quid ego dicam de occupatis meis temporibus cui fuerit ne otium quidem unquam otioſum? Nam quas tu commemoras, Caſſi, legere te ſolere orationes, cum otioſos ſis, has ego ſcripſi ludis & feriis, ne omnino unquam eſſem otioſus. Etenim M. Catonis illud, quod in principio ſcripſit Originum ſuarum, ſemper magnificum & præclarum putavi: Clarorum virorum atque magnorum, non minus otii, quam negotii rationem exſtare oportere. Juſtinus præfatione, ejusdem dicti a Catone meminit. Columella lib. 2. cap. 22. Sed cum tam otii, quam negotii rationem reddere majores noſtri cenſuerint.* Quod me ſui immemorem) *Cicer. 1. de Orat. Patria nos omnium maxime delectat: cujus rei tanta eſt vis, ac tanta natura, ut Ithacam illam aſperrimis ſaxulis tanquam nidulum affi-*

xam ſapientiſſimus vir immortalitati anteponſuerit. De Ulyſſe loquitur, de quo & Homerus hoc ipſum Odiſſea 5. Ovid. de Pont. lib. 1. eleg. 4.

Non dubia eſt Ithaci prudentia, ſed tamen optat
Fumum de patriis poſſe videre locis.
Neſcio qua natale ſolum dulcedine cunctos
Ducit, & immemores non ſinit eſſe ſui.
Quid melius Roma? Scythico quid frigore pejus?
Hunc tamen ex illa barbarus urbe fugit.
Cum bene ſint clauſæ cavea Pandione natæ,
Nititur in ſylvas quæque redire ſuas.
Aſſuetos tauri ſaltus, aſſueta leones,
Nec feritas illos impedit, aura petunt:

Scripſit encomium patriæ Lucianus, in quo ſic inter cætera. Si de urbium electione optioneque ageretur, nemo profecto contempta patria, aliarum ſplendorem divitiasque ſequeretur: non quod illas non cuperet, ſed quod iis patriam ſuam ornatam vellet: quam nihilominus qualiscunque eſſet, cæteris anteponeret. Antę diem tertium nonas) *Dicerem aliquid de hoc loquendi genere, oſtenderemque quo pacto cum ipſum diem, qui exprimitur, non præcedentem ſignificaret: item de illis, in ante diem, ex ante diem tertium Nonas, poſt diem tertium Kalendas, niſi me id jam pridem alibi præſtitiſſe meminiſſem. Conſulendus Manut. in epiſt. 8. libr. 2. & 7. libr. 3. ad Atticum.*

Digitized by Google

PROGYMNASMA TRIGESIMUM QUARTUM.

Studium in ſylvis ac nemoribus.

MINUTIUS. POLYDORUS Magiſtri.

Minutius. Non ita pridem cum eſſem forte ex triſtitia perturbatior, quærebam ubi illam miſeriam ex animo velut expuerem. Dedi me itaque ad legendas epiſtolas Plinii, quas abs te ut breves, argutulas, diſertas, ſuaves, eruditas, & facetas magnopere probari ſæpius animadverteram. Incidi autem in ſextam libri primi, qua ille memorat Cornelio Tacito, qui cum ei familiaritas mutua intercedebat, ſe in ſylva dum venaretur, & ad retia ſederet, jaceretque in proximo venabulum, quo ſcilicet feras in plagas ſe induentes transverberaret, meditatum eſſe, cogitationesque ſuas ſtylo pugillaribus indidiſſe. *Non eſt quod contemnas,* inquit, *hoc ſtudendi genus: mirum eſt, ut animus hac agitatione, motuque corporis excitetur. Jam undique ſylvæ & ſolitudo, ipſumque illud ſilentium, quod venationi datur, magna cogitationis incitamenta ſunt. Proinde cum venabere, licebit auctore me, ut panarium, & lagunculam, ſic etiam pugillares feras. Experieris non Dianam magis montibus, quam Minervam inerrare.* His ita perlectis, egomet continuo mecum: conveniam Polydorum, ex eo ſciſcitabor, quid de hoc Pliniano judicio ipſe judicet: arbitreturne perinde Minervam ut Dianam vagari

per montes & nemora. P. Non ergo hoc de nihilo eſt, quod me conventum eſſe expetiſti. M. Non eſt Polydore, ſed auſculta dum: Muſis quidem certe, & μυσιγέτῃ Phœbo montes, nemora, ſylvas in quibus habitent, & choros agitent, non arces & urbes dedicatas novimus. Capiuntur item ejusmodi locis poetæ, & in ea ſecedere carmina compoſituri conſueverunt. De Orpheo quoties legimus, ipſum canentem beſtias, & quercas inſecutas? Quod ſi hoc antiquiſſimum e doctis genus, poetarum, inquam, illuc in ſuo negotio percommode verſari poteſt, cur alii non poſſunt? quid eos prohibet? Si ſolitudo ac ſilentium ſtudiis conducunt: ibi neutrum deſideratur. Sed ſi liber cœli aſpectus, ſi lenes viridiſſimarum arborum ſuſurri, ſi dulces avicularum concentus, ſi placido cum murmure de rupibus deſilientes lymphæ cogitationem minime confundunt ac remorantur, quin potius ſpiritum exſuſcitant, animum hilaritate complent, atque ad propoſitam actionem attemperant, cur non ſtamus a Plinio, & aliquando cum ſtylo & palimpſeſto, aut cum libro in nemus ambulatum imus, ibique ſumma jucunditate diem conterimus? Virgilium poetarum excellentiſſimum in Campaniam frequenter, regionis amœnitate illectum ſeceſſiſſe, ibique bonam partem ſuorum carminum condidiſſe proditum eſt memoriæ. P. Quia ſententiæ meæ particeps ut eſſes, idcirco iſtud ζήτημα in medium attuliſti, reſpondebo tibi: ſi ſpoponderis prius, non emanaturum quod audieris: ſum

enim

enim homunculus unus e multis, nondum oracula cano. M. Quod mihi credideris, ait Plautus, ſumes ubi poſueris: alium putes licet rimarum plenum eſſe, non me. P. Locos ſolos, ac ſilentium quam altiſſimum legentibus, ſcribentibus, commentantibus vehementer commodare fatendum eſt, nec inter arbitros, clamores, ſtrepitus quantumcunque mediocres animum pro eo ac vellet, deberetque ſuum poſſe agere negotium. Hinc videmus literarum candidatos amare ſeceſſus, & locos interiores, ac penitus ſilentes captare, ne per idola, & imagines rerum ſenſibus perceptarum mens ſeſe dividere, ac pluribus impertiri cogitationem, & veluti pugnam quandam tolerare cogatur. Demoſthenes ille, cujus eloquentia obſtupuit univerſa Græcia, ſtudendi cauſa latebroſe ab hominum conſpectu, loco ſubterraneo ſe occultabat, ex quo nulla vox audiretur, nihil videretur, quare? ne oculi & aures alio mentem avocarent. Si Philoſophorum, ſi Oratorum, aliorumque literis præcellentium vitam legas, non multos in turba magis quam in ſolitudine, ſolis libris præſentibus, reſpondentibusque ſuas res egiſſe inveneris. M. Prorſus tecum ſentio. P. At vero quod quis ad hoc idem aliquid valere nemora & ſylvas contendat, propter ratiunculas, quas tu afferebas hoc aliquid nihil eſt. Jucundi ſunt ejusmodi ſeceſſus, verum ad ea, quæ nos quærimus, non ſunt accommodati. Siquidem illa eadem, quæ ſenſibus blandiuntur, & animum delectant, eum ipſum ab opere deſtinato

ſtinato quaſi retrorſum raptant: qui, quo pluribus eſt intentus (ut vulgatus inquit verſiculus) eo minor eſt, eo minus valet ad ſingula: valet ubi totus intenditur. Ac miror equidem Plinium hunc a Magiſtro ſuo Quintiliano diſſentire voluiſſe, quam lib. 10. c. 3. hanc opinionem evelliſſe e mentibus hominum non ignorabat, niſi forſan, (quod video fieri potuiſſe) hic illo poſterius inſtitutiones ſuas in lucem emiſit. Sylvæ porro, nemora, montes, ut etiam flumina, fontes, cytharæ, cantus, non ideo Muſis tribuuntur, quod poetas vel neceſſarium, vel utile ſit in illis locis, aut circum illa loca verſari: ſed ut ſtudii ipſorum, quod tractant, ſuavitates, & uſitata materia iſto modo, iſtisque functionibus indicentur. Bene igitur Flaccus.

Me doctarum edere præmia frontium
Diis miſcent ſuperis: me gelidum nemus
Nympharumque leves cum Satyris chori,
Secernunt populo, ſi neque tibias
Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
Lesboum refugit tendere barbiton.

M. Tibi profecto, & Clariſſimo doctori Quintiliano ſuffragabor, amœnitateque illa locorum, ut hortis, non niſi ad meram, & ſolam animi oblectationem cum utar ipſe, tum utendum, ſi fuerit occaſio, ſuadebo.

ANNOTATIONES.

Beſtias & quercus inſecutas) *Horatius Ode 12. lib. 1.*

Aut

Aut in umbroſis Heliconis oris:
Aut ſuper Pindo, gelidove in Hæmo,
Unde vocalem temere inſecutæ
Orpbea ſylvæ,
Arte materna rapidos morantem
Fluminum lapſus celereſque ventos,
Blandum & auritas fidibus canoris
Ducere quercus.

Propert. lib. 3. eleg. 1.

Orpbeu, te tenuiſſe feras, & concita dicunt
Flumina Threitia detinuiſſe lyra.

Fabulam hanc, ut item alteram de cantu & lyra Amphionis, explicat Horatius epiſt. ad Piſones. Locos ſolos) *ſola loca, ſeu locos ſolos (nam utrumque in uſu eſt) vocant ſcriptores antiqui deſerta, infrequentia loca, & in quibus nemo habitet. Plaut. Rud. Neque magis ſolæ terræ ſolæ ſunt, quam hæc loca: atque hæ regiones. Lucretius l. 6. Cur etiam loca ſola petunt, fruſtraque laborant. Cicer. de Divinat. Cum in ſolis mæſtus errares. Probus in Eumene. Si per loca ſola contenderet, ſperabat ſe imprudentem hoſtem oppreſſurum. Terent. Phorm. ſolas terras. Virg. in eclog. ſolos montes. Catull. ſolam rupem, ſolam arenam. Sall. ſolas vias dixit.* A Magiſtro ſuo Quintil.) *Inter cætera: mihi inquit, jucundus hic magis, quam ſtudiorum hortator videtur eſſe ſeceſſus. Namque illa ipſa quæ delectant, neceſſe eſt avocent ab intentione operis deſtinati. Neque enim ſe bona fide in multa ſimul intendere animus totum poteſt: & quocunque reſpexerit deſinit intueri, quod propoſitum erat. Quintilianum magiſtrum ſuum nominat Plin. epiſt. 14. lib. 12.*

PRO-

PROGYMNASMA TRIGESIMUM QUINTUM.

Mutuatio calami.

CONRADINUS. PIGMENIUS.

Conradinus. Da mihi, oro, utendum calamum. P. Nullos habeo calamos hodie, quos tibi dem mutuos. C. Thecam plenam apud te vidi. P. Per ſomnium fortaſſis. Sed dicam uno verbo rem totam: nullos habeo, quos tu commendatos retineas. C. Quæ tam mala mens in hanc te ſuſpicionem impellit? tam perverſe de me exiſtimas? eho, nondum noſti mores meos? verum, ne ſis in mora? da mutuum calamum. P. Ubi tui? C. Meliuſculos reliqui domi: deteriores portavi mecum per imprudentiam. P. At tu meum quoque diſperderes, aut nimium premendo, aut in ipſo intinctu, ad fundum atramentarii allidendo videlicet. C. Leviter ducam per chartam, ſenſim intingam, ſalva cuſpide. P. Multane deſcripturus? C. Tantummodo verſus aliquot a Præceptore poſt horam explanandos: ut nimirum gloſſulas interſerere queam: nam retinere eas non poſſum ob tenuitatem memoriæ. Si quid mutuaberis a me, ſeu calamos, ſeu papyrum, ſeu librum, ſeu quid aliud, dabitur mutuum haud gravate. P. Ecce tibi probatum calamum, quem dono, tuus eſto. C. Multum te, mi Pigmeni, de iſtac liberalitate amo. Experiar. Profecto idoneus eſt, ſi quis alius, ad decore formandas literas.

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

Da utendum calamum) *Concedere, accommodare, pro mutuari, conceſſum pro mutuum, conceſſio pro mutuatione, latina eſſe non puto. Nec dare, accipere commodato, accommodato. Dicamus ergò, commodare, mutuum utendum dare aliquid. Cicero, mutuum ſumere, non accipere, & mutuum, non mutuo. Nos etiam commodatum, reddendum ſumere. Plautus utendum & mutuum conjunxit in Perſa.*

Tecumque oravi, ut nummos ſexcentos mihi
Dares utendos mutuos.

Quæ tam mala mens) *Bona mens, mala mens Latinis ſæpius eſt recta, perverſa voluntas. Exemplum in tanta copia unicum proferam. Catull.*

Quænam te mala mens, miſelle Ravide,
Agit præcipitem in meos jambos?

Interdum ipſa ratio & ingenium ſeu natura. Unde conſilia, & voluntates bonæ aut pravæ exiſtunt. Terentius Andr. mala mens, malus animus.

PROGYMNASMA TRIGESIMUM SEXTUM.

Fruſtratio petiti atramenti.

SIMPLICIUS. ZEPHERINUS.

Simplicius. Magnum apud me beneficium poneret, qui pauxillum atramenti in vaſculum hoc meum, cujus linteolum pæne exaruit, infun-

infundere de ſuo dignaretur. Si lanam, aut tomentum impoſuiſſem, & calamos intingendo corrupiſſem, & jam pridem atramento caruiſſem. Tu Zepherine, quoniam circumfers atramentarium inſtar lampadis, aut mortarii vaſtum & amplum, ne deneges mihi ad incitas redacto quam ſummiſſe peto ſtipem, ſeu eleemoſynam. Z. Vix quarta pars horæ præteriit, cum alius idem quoque popoſcit: & dedi. Nunc ſi tibi dedero, veniet tertius, deinde quartus, deinde quintus, & ita me exarmabitis omnino, & mendicitatem mihi offeretis. S. Non venient interpono fidem meam. Z. Qui ſcis? S. Vidi, cum intingerent calamos, referre eos ex atramentariolis madidiſſimos. Z. Quin aquam infundis? S. Exeundum eſſet e ſchola, currendumque ad fontem in forum propter ſex ſeptem aquæ guttulas. Z. Inſpue. S. Linguam nimis ſiccam gero. Da ſi quid das: & ſi vis dare bis, da cito ſemel. Z. I, aliam quercum excute, aliunde exora quo indiges, atramentum hoc mihi coxi, non tibi. S. Saltem da mutuum, ſi non vis gratuito, rem tantillam. Z. Pergin' aures tundere? abi hinc. S. Aliquando tu etiam egebis aliquo: tum accedito ad Simplicium, par pari referet. Spectate hujus Zepherini inhumanitatem & avaritiam. Ego te pro iſtis factis mactabo infortunio.

ANNOTATIONES.

Lanam aut tomentum) *Tomentum appellatum quod aut in filo, aut in tela tumeat. Iſid. l. 19. c. 27.*

27. *Lana brevis forcipibus deſecta, aut in poliendo a fullone de pannis rudibus, aut interpollatis deducta, qua infarciuntur culcitræ qualeſcunque. Nomenclat. Suet. in Tiberio, c. 54. Druſo autem alimenta adeo ſubducta, ut tomentum e culcitra tentaverit mandere.* A τέμνω *deducitur, incido.* Ad incitas redacto) *Plaut. Trinum. Hem hic cujus eſt (ager) ut ad incitas redactus? Idem Pœnul. Tace modo, profecto ad incitas lenonem rediget. De his dici ſolitum, quos extrema premit egeſtas, incita enim pro egeſtate ponitur. Nonius.* Si vis dare bis) *Proverbium: bis dat, qui cito dat. Quomodo? quia altero tanto gratius eſt. Extat hac de re epigramma græcum Luciani, quod Auſonius in hunc modum reddidit latinum.*

Gratia quæ tarda eſt, ingrata eſt: gratia namq;
Cum fieri properat, gratia grata magis.

Aliter.

Si bene quid facias, facias cito, nam cito factum
Gratum erit. Ingratum gratia tarda facit.

Et noſtrum.

Dulcior eſt multo cita gratia: tardior autem
Interit, & dici gratia non poterit.

PROGYMNASMA TRIGESIMUM SEPTIMUM.

Ludendi poteſtas recuſata.

FLAVIUS. AURELIUS. JULIANUS.

Flavius. Magiſter juſſit nos dare operam luſiunculæ: veni Aureli, veni Juliane, venite ſultis ambo. A. Quid hic narrat? F. Quod certiſſi-

tiſſimum eſt; quodque jam ipſe ludentium clamor nuntiabit tibi. I. Sive ita eſt ut dicis, ſive comminiſceris aliquid, non ludo. F. Quare? I. Præſtat me prælecta repetere, quam luſu bonum tempus perdere. A. Ego inchoavi epiſtolam: ſi intermiſero, multo poſtea difficilius, animo jam diſtracto, & aptis ad rem propoſitam cogitationibus tum diſſipatis, cœpta pertexam. F. Ohe, quam parcos temporis habeo condiſcipulos? non alii quoque exhibituri ſunt Magiſtro epiſtolas? non debent alii quoque prælecta repetere? non facere quæ vos facitis omnia? A. Apage luſor, ne moleſtiam nobis exhibeas, fœtet tuus ſermo nobis. I. Quisque ſibi ſerit, ſibi metit. F. At Magiſter juſſit ludere. I. Falſum eſt, volentibus permiſit, nolentes nunquam cogit: & ſcio illum ſtudentes quam luſitantes habere chariores. Ac tu ſi recte facias, ludum ſtudiis poſthabeas. F. Si ægrotabitis? A. Te Æſculapium invocabimus. F. Interdicerem vobis libris. I. Quamdiu? F. Ad ſex menſes. A. Tum tibi porcus ſacrificandus eſſet. F. Quidum? A. Quia inſanires. F. Valete, ego ludo. I. Siccine ludum diligis? F. Ha, quidni? At vos immodeſte literas.

ANNOTATIONES.

Sultis) *Particula frequens Comicis. Plaut. Aſin. Hoc agite ſpectatores ſultis nunc jam, pro, ſi vultis. Ita ſis, pro, ſi vis. Adduntur imperandi modo ad eum molliendum, ut alias perſæpe addimus, ſi placet, Fac, ſi placet, dic, ſi placet.*

Digitized by Google

placet. Te Æſculapium) *Hunc Poetæ, Apollinis & Coronidis filium, medicinæ præficiunt, eumque mortuos etiam in vitam revocaſſe comminiſcuntur, ob quam cauſam a Jove percuſſus ſit & exanimatus fulmine. Lege Lilium, & Natalem Arnob. l. 1. Medicaminum repertor, cuſtos & præſes ſanitatis, valetudinis & ſalutis. Idem l. 7. Æſculapius ſalutis dator, valetudinum peſſimarum propulſator, prohibitor & extinctor. De ejus metamorphoſi Ovidius l. 15.* Tibi porcus ſacrificandus) *Laribus immolabant porcum inſani, quique piaculum aliquod admiſerant, & quibus liberorum prole aucta erat familia. Plautus Menæch.*

Reſponde mihi
Adoleſcens, quibus hic pretiis veneunt porci
Sacros, ſinceri: nummos hos a me accipe.
Jube te piari de mea pecunia.
Nam ego quidem inſanum eſſe te certo ſcio.

Et infra. Jube, ſi ſapis, porculum afferri tibi &c. Junius l. 4. c. 7.

PROGYMNASMA TRIGESIMUM OCTAVUM.

Comparatio nominum verborumque conjugatio.

ELIAS. ARNOLDUS.

Elias. Demus finem collocutioni temporius, extemplo coram aderit Præceptor, exacturus quæ heri reddenda impoſuit. A. Quid ergo facto opus eſt? E. Meditemur adjectivum per accidentia, perque tres gradus & tria ge-

 nera.

nera. A. Hoc agamus. Quod erat illud? E. Benignus. A. Declinemus in caſus. E. Quoti ordinis? A. Virile & neutrum ſunt ſecundi, muliebre eſt primi. E. Cujus ſpeciei? A. Primitivæ. E. Figuræ? A. Simplicis. E. Quotuplex eſt figura? A. Triplex: ſimplex, compoſita, decompoſita. E. Dic nominandi caſum. A. Benignus, benigna, benignum. E. Comparativum. A. Benignior, benignius. E. Cur non ſunt hic tres voces, ut in poſitivo? A. Benignior eſt generis communis. E. Da ſuperlativum. A. Benigniſſimus, benigniſſima, benigniſſimum. E. Ut habet in genitivo? A. Benigni, benignæ, benigni, benignioris, benigniſſimi, benigniſſimæ, benigniſſimi. E. Cur eſt unica vox in comparativo? A. Quia neutra in us habent oris. Dativo, benigno, benignæ, &c. E. Jam tu interroga me de verbo, quod conjugandum erat. A. Commendo erat. E. Iſtuc ipſum. A. Si quis didicit Amo, non poterit errare in Commendo. E. Nihilominus interroga. A. Indicativo præſenti? E. Commendo, commendas, commendat. Plurali numero, commendamus, commendatis, commendant. A. Pro certo credo te nunquam lapſurum. Verum hæc facilia ſunt: ſi anomala inflectere & conjugare juſſerit, tum ſudabimus. E. Id forſitan hodie futurum eſt. Profecto cum conjugarem nudius tertius Odi, multum id verbum oderam: quia cum ſit defectivum, faciebat ut deficerem. A. Recordaris, opinor, quemadmodum me vexabant infe-

Digitized by Google

infelicia heteroclita, & comparationes anomalæ. E. St. auditur horologium: tuſſit, ſcreat ante oſtium Præceptor: parcamus voci.

ANNOTATIONES.

Temporius) *Ovid. & Columella uſurparunt hoc adverbium, deductum a tempus temporis. Temperius autem antiquius eſt, a tempus temperis: quemadmodum dixere veteres pignus pigneris, unde pignero verbum: poſteriores autem, pignus pignoris, Manut. in epiſt. 16. lib. 9. Apud Plautum in Aulul. & in Perſa eſt temperi, in Capt. tempori.* Meditemur adjectivum) *De verbo, meditor in 1. eclog. Virg. ſic ſcribit Servius. Quod Græci* μελετῶ *dicunt, per antiſtæchon (id eſt, mutationem literæ, ſeu elementi) meditor dixerunt Latini, L. enim & D. interdum ſibi invicem cedunt, unde & ſella pro ſeda dicitur, a ſedendo.* μελετάω *porro eſt exerceo, non ſolum commentor: ergo meditari exercere. Virgilius, Sylveſtrem tenui Muſam meditaris avena.* St.) *Comicis nota eſt ſilentii, ſeu particula ſilentium indicans. Apud Plaut. Curcul. St. tace, tace. Mercat. St. tace, atque abi. Epid. St. tacete, habete bonum animum.*

PROGYMNASMA TRIGESIMUM NONUM.

Explicationum repetendarum ratio.

URBANUS. THEOPHILUS.

Urbanus. Repetiſtinè heſternam explicationem epiſtolæ Ciceronis? T. Nondum. U. Quid egiſti? T. Occupatus fui in aliis. U. In quibus? T. In præceptis Grammaticæ ediſcendis. U. Utrumque faciendum fuit. T. Si ſocio non caruiſſem, hoc quoque forſitan præſtitiſſem. U. Vis tecum repetam? T. Nihil malo. U. Principio revocabo tibi in mentem ipſum argumentum epiſtolæ, verbis Germanicis: tu, ſi diffidis memoriæ, poteris in chartaceum libellum referre. T. Nullo negotio retinebo, ſi iterum audiero: nec enim eſt ita longum. U. Poſtea Ciceronem exponam, verbum verbo, ſequens conſtructionis ordinem: mox ſententiam ſententia, ut Præceptor ſolet. T. Et ut nos vult ſeſe imitantes facere in repetendo. U. Poſtremo themata indicabo cum accidentibus, & ſyntaxes quasdam faciliores. T. Obſtringes me non vulgari beneficio. Secedamus in locum ſolitarium, ne quis hic noſtra dicta arbitretur.

* * * *

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

Principio revocabo) *In repetendo explicationis ordo tenendus eſt, & quo quidque loco auditum, eodem poſtea iterandum. Quoniam vero hic ordo in repetitione, & iſte modus non videtur contemnendus, intelligant magiſtri, eundem in exponendis auctoribus ſibi opportunum fore. Servent autem maxime illud (ſequens conſtructionis ordinem) alioqui ſenſum evadere obſcurum neceſſe eſt, tametſi verbum verbo explanaverint.* Seſe imitantes) *Diſcipulus non quidem in tollenda, ſummittenda, inflectenda voce, ſed in tota ratione expoſitionis, quantum memoria poteſt conſequi, magiſtrum imitari debet. Quod non fit; nuda enim verborum germanica, aut latina explanatione κατὰ συνωνυμίαν cum pueri ipſi, tum Præceptores contenti ſunt: & quamvis plura dixerint, plura tamen non repoſcunt.*

PROGYMNASMA QUADRAGESIMUM.

Dicta alterna.

CORNELIUS. RUFUS.

Cornelius. Quid tam improviſo ante meridiem e ſchola evocabere? R. Ut negotium quoddam patri meo confectum darem. C. Cur eo curato non es reverſus? R. Perparum de hora ſupererat. C. Habes perfectam epiſtolam? R. Non. C. Haud igitur mecum in portu navigas. R. Chirographum pater-

num affero, hoc me pœna eximet. Tu vero qua de cauſa heſterno die toto abſuiſti? C. Deterius valebam. R. Pedibusne? C. Ita, pedibus. R. Sic opinabar. C. Sic tu opinabaris, ſcilicet: novi jocationes tuas. Verum audi. Tua mater eſt impenſe litigioſa mulier. R. Quo teſte id probas? C. Interveni aliquoties, dum velitaretur cum vicina veſtra, in eamque omne, quod illi ægre eſſet, evomeret: quæ ſuo viciſſim gladiolo, quam acriter oppugnabatur, tam ſe ſtrenue, intra dentes tamen, defendebat. R. Et tua novit exhaurire calices: nec heſterno mero fœtet, quia in lucem ſemper bibit. C. Tune ſemel vidiſti? R. Semel? quoties ipſam vidi, toties hoc vidi: eſt etenim facie ebrioſa, rubentibus papulis ornata, longe ante alias ſpecie, ac pulchritudine inſignis matrona. C. In toto oppido non eſt mulier matre mea frugalior, magisque ſicca & frugi. R. Ain' tu? unde ergo tam potoria facies? C. Perfacilis eſt, & perexpedita reſponſio. Medicos i percunctatum, quos illa conſulit, & a contumeliis linguam coerce: alioqui futurum eſt, ut te maledicentiæ hujus pœnitudo ſubeat. R. Quod habui ſummum pretium, perſolvi tibi. C. Ab alio exſpectes, alteri quod feceris.

Annotationes.

Dicta alterna) *Cic. 2. de Orat. dicere enim ajunt Ennium, flammam a ſapiente facilius ora in ardente opprimi, quam bona dicta teneat,*

Digitized by Google

teneat, quæ falſa ſint. Nam ea dicto appellantur proprio jam nomine. Plaut. Capt. & Sticho dicta meliora vocat, quæ ſunt magis faceta, magisque ſalſa. Nec heſterno mero fœtet) *Martial. lib. 1.*

Heſterno fœtere mero qui credit Acerram,
Fallitur: in lucem ſemper Acerra bibit.

Fœminis olim Romæ non licuit vinum bibere, ne in aliquod dedecus prolaberentur, nec earum curæ cella vinaria committebatur. Egnatius hac de cauſa uxorem occidit, & a Romulo abſolutus eſt. Valerius lib. 1. cap. 1. Gellius lib. 10. cap. 24. Ælianus lib. 2. cap. 58. Victorius lib. 24. cap. 7. Apud Maſſilienſes vini uſus fœminis in perpetuum lege erat interdictus, & Romæ ingenui etiam pueri & ſervitia eo carebant. Vide Leon. lib 3. cap. 87. & 88.

PROGYMNASMA QUADRAGESIMUM PRIMUM.

Interrogationes Variæ.

LAZARUS. CELSUS.

Lazarus. Quandocunque ad flagrum citaris, Celſe, (id quod propter tuam omnibus teſtatum ſegnitiem, qua ingenium ſinis tepeſcere, non raro fit) quid eſt, quod tam difficiliter te moves, tanquam invitus, cum tantis vociferationibus & ululatibus pœnam ſuffers? C. Velim tibi vel ſemel contingeret, quod mihi ſæpius ais uſuvenire: ſtatim ſcires cauſam. L. Revera (quod hic dicendum ſit)

detrimentoſus tibimetipſi es: nam ſi absque tergiverſatione te ſubjiceres: clamoribusque abſtineres, clementiorem ſentires utique magiſtrum. C. Id equidem cogito mecum, & ſtatutum habeo penitus: ſed cum jam res eſt in acie novaculæ, excidit repente propoſitum. Sic eſt ingenium meum; ſuus cuique mos. Quanti tu hunc librum emiſti? L. Dimidio floreni. C. Duc me ad tabernam hujus bibliopolæ, ut mihi quoque emam auctorem iſtum. L. Maxime, dimiſſa ſchola. C. Ubi venduntur, quæſo, pulveres ſcripturarii? L. Neſcio: ego aut arena utor, aut arefactis, & in pulverem redactis ovorum putaminibus. C. Non placet: oſſei ſunt meliores, ac puriores. Nonnulli ſcobem apud fabros ærarios lima abraſam colligunt, eaque ad ſiccandas in charta literas utuntur. L. Quo iſtis heri ambulatum? C. In hortos noſtros. L. Quid ceraſa veſtra, ſuntne matura? C. Matura. Proxime futuro die remiſſionis eodem me euntem comitaberis, ut ipſo guſtatu experiare. L. Ago gratias, majores acturus, ſi promiſſa patraveris.

ANNOTATIONES.

Clementiorem ſentires utique) *Quid clementia, quid crudelitas ſit, Seneca lib. 3. cap. 2. & 4. de Clementia nos ita docuit. Clementia eſt temperantia animi in poteſtate ulciſcendi, vel lenitas ſuperioris adverſus inferiorem in conſtituendis pœnis. Dici etiam poteſt, inclina-*

clinatio animi ad lenitatem in pœna exigenda. Hanc autem certiſſimam definitionem exiſtimht. Eſt moderatio aliquid ex merita, ac debita pœna remittens. Huic contrariam imperiti putant ſeveritatem: ſed nulla virtus virtuti contraria eſt. Opponitur autem clementiæ crudelitas: quæ nihil aliud eſt, quam atrocitas animi in exigendis pœnis. Sed cum jam res eſt) *Hoc in vitâ humana quotidie, & in nobis, & in aliis fieri experimur, cum jam inibi eſt, ut reipſa & facto præſtandum ſit illud vel ad fortitudinem, vel ad juſtitiam, vel ad temperantiam, vel patientiam, vel ad religionem, vel ad continentiam, vel ad aliam quamcunque virtutem pertinens, quod tamen præſtare omnino decreveramus apud animum. Tum enim omnia dura, & gravia videntur, tum hæſitamus, cunctamur, & in omnem partem nos vertimus: tanta eſt, voluntatum noſtrarum in bonis ſanctiſque rebus imbecillitas, inconſtantia atque timiditas: tanta earundem in malis rebus firmitudo, & audacia.*

PROGYMNASMA QUADRAGESIMUM SECUNDUM.

Amiſſus & promiſſus liber.

UDALRICUS. OTHO.

Udalricus. Quid vult hic fletus? O. Amiſi Librum. U. Quem? O. Emmanuelis Grammaticam. U. In ſcholane? O. In ſchola,

la, mi Udalrice. U. Quo tempore? O. Hoc ipſo die, ante prandium. Cum enim dato ſigno diſcedendum eſſet domum, egoque libellos meos colligerem, hunc non inveni. U. Quæſiviſtine apud vicinos? O. Ac diligentiſſime. Reſpondent omnes, ſe eſſe extra noxiam, nec habere, nec ſcire quis habeat. U. Non tu illico ad Præceptorem? O. Imo, ſed juſſit, ut ſe appellarem denuo poſt meridiem. U. Appella. O. Deſpero me recuperaturum. U. Alias alii ſuos amiſerunt. O. Sic eſt. U. Nonne recuperarunt? O. Quidam, non omnes. Et hi, quod rem ſuam male ſervaſſent, aut in ludo a doctore, aut domi a parentibus vapularunt liberaliter. Quod ſi hodie librum meum non recepero, certiores faciam ipſos oportet, ut pro hoc malo mihi dent malum. U. Juvabo te in quæritando Emmanuele tuo. Si non inveneris, eſt mihi aliquanto tritius ipſo hoc exemplar ejusdem, id dabo tibi proprium. O. Si non ſimulate promittis, porrige dextram. U. En. O. Affudiſti aquam, redit animus, & cura omnis ex corde exceſſit. U. Lætus ſum, quod te tranquillavi. Væ illi, qui ſe hujus furti aſtrinxit, nam & librum minime retinebit, & uberius quam tu, plorabit. O. Furem hunc mihi dari in conſpectum geſtio: coram in os laudarem ipſum, & capillo conſcinderem.

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

Eſſe extra noxiam) *Cornel. Fronto. Noxa pœna eſt, noxia culpa. Feſtus. Noxa ponitur pro peccato, aut pro peccati pœna, cum lex jubet noxa dedere pro peccato. Noxa apud antiquos damnum ſignificat; ſed apud Poetas, & Oratores ponitur pro culpa.* Rem ſuam male cuſtodiſſent) *Inter brevia illa præcepta: Majori cede, minori parce &c. quæ cum diſtichis Catonis circumferuntur, eſt etiam hoc: Rem tuam cuſtodi. Quod ſi cui ſuarum rerum cura eſt difficilis: quam laborioſa erit alienarum? Digniſſimi vel plagis ſunt, qui quod ſine magna cura & ſolicitudine retinere poterant, id per ſummam ſocordiam, negligentiamque perire, aut ſibi ſubduci patiuntur.* Eſt mihi aliquanto tritius) *Humanitatis officium, ut qui habet duas tunicas, det alteram non habenti: & cui ſupereſt, ſuccurrat fratri ſuo, cui nihil eſt, cum id ſine damno ac malo poſſit.*

PROGYMNASMA QUADRAGESIMUM TERTIUM.

Auxilium & conſilium.

EDMUNDUS. GALLUS.

Edmundus. Tantum ſudoris & laboris indipiſcor in hac epiſtola componenda, quantum ad hunc diem in alia nulla. G. Qui fit. E. Iliade longior eſt: hoc primum. Secundo loco plurimæ inſunt voces, quas in Germanico latino Calepino cogor quærere, ut Gauckler, Gerber-

Ferberſtangen, Muſcatblüe. Præterea ſcatet modis loquendi & proverbiis difficillimis, niſi velim Germaniſmos inſerere: ut, die Leut zur Banck hauen, Et: Man ſoll die Läuß nicht an Beltz ſetzen, Item: Ich bin nit dein Narr ac ſimilibus. Quis me non exſibilet, ſi dixero: non oportet pediculos ponere in pelliceo: non ſum tuus ſtultus? Primum illud ne Germaniſmo quidem exprimi poteſt. G. Conjicio ſignificari eo genere loquendi, detrahere de fama aliorum: ſumpta videlicet metaphora, ſeu ducta allegoria a laniis, qui carnes quas fecerunt jugulatis, excoriatisque animalibus, in fruſta ſecant bipennibus, & in officinis (in der Fleiſch-banck auf dem Laden) venales proponunt. Sic obtrectatores, & alienæ famæ carnifices occidunt quodammodo homines, eosque ut carnes audientibus vendunt: apud quos nempe eos in ſummum contemptum adducunt, & plane deſpicabiles reddunt. Hoc ergo ſi ita eſt, ut equidem eſſe puto, ecquid animadvertis, quanta vis & ſignificatio ſit in hac formula loquendi Germanica? E. Animadverto, tuamque interpretationem amplector. Verum quid das conſilii? G. Quando in locos impeditos incidis, Magiſtrum ora, ut te expediat: ſic enim juſſit nos facere, egoque id non omitto. Nuper cum neſcirem quid eſſet latine, Buttermilch, Waſſernudel, item quibus verbis dicerem: Er weiß wol wie einem Schalck ums Hertz iſt, utrumque ex eo cognovi. E. Imitabor te poſita verecundia, quæ me hucusque abſterruit.

ANNO-

ANNOTATIONES.

In Germanico latino Calepino) *Calepinis, Theſauris, Dictionariis, phraſium libris, Nizoliis ne ſint nimium dediti adoleſcentes, & ſciant eo fine hoſce libros eſſe conſcriptos, ut iis quantum uſus, & quando poſtulat, utamur. Stulte peccant, qui illis ex inſtituto legendis, aut epitomis ex iis conficiendis delectantur. Ars magna eſt, ſcire quo libro, quomodo cum fructu utaris. Eſt in fine hujus progymnasmatis quiddam, quod optarem ſervari a præceptoribus. Nempe ut ſe interrogari juberent a diſcipulis, quo pacto efferrent, quod in componendo aut convertendo difficile occurrit. Ita animos ipſis adderent, partem de emendandi onere ſibi demerent: diſcipulos religioſos in verbis, ac locutionibus efficerent; eosque ſibi multum iſta ad eos adjuvandos lubentia conciliarent. Me puero hoc apud noſtrates ſervatum memini, & meminiſſe juvat. Porro illa allegoria,* die Leut zur Banck hauen, *uſitata eſt alicubi terrarum Germaniæ: tametſi in Suevia, & Bavaria non eſt.*

PROGYMNASMA QUADRAGESIMUM QUARTUM.

Chartæ in membranam inſutæ.

CHRISTOPHORUS. HUGO.

Chriſtophorus. Mi Hugo, eſt quod abs te petam. H. Pete audacter. C. Tribue mihi paulum operæ. Inſue in membranam haſce char-

chartas puras. H. Ipſemet inſueres. C. Expers ſum hujus artificii, atque id ut credas, inſpice hunc librum, quam ſit inconcinne, diſtorteque conſutus. H. Nec me bibliopegus erudivit. C. Attamen quaſi eruditus, concinne id facis. H. Si cui optime placet, ei optime facio. Complicaſtine jam chartas tuas? C. Maxime: iſtæ ſunt. H. Da filum, acum, membranam. C. Cape omnia. H. Filum oportet ceratum eſſe, ut opus evadat diuturnius. C. Heus pueri, quis ſecum affert ceram? H. In meo ſacculo quæram. Aliquid certe reperio, ceram albam: commodiſſima eſt huic rei: nuper mihi hoc fruſtillum donavit æditiuus ad tales uſus. Tu porro attentus aſpice me ſuentem, & artem diſce, quo poſthac aliena opera ne indigeas. C. Aſpicio intentis oculis. H. Ecce quemadmodum chartam chartæ arctius conjungo, ut ſpatium inter illas nullum intercedat. C. Video. H. Item quemadmodum ſupra & infra ſunt æquales inter ſe, nulla prominet. C. Apte, artificioſe. H. Nec foris in tergo fila ſuperiora inferioribus longiora viſuntur? nec primum a ſecundo majore intervallo diſtat, quam ſecundum a tertio, tertium a quarto. C. Perite. H. Nodi parvi, & intus omnes. C. Sane. H. Nunc tu cultellum accipe ſis, parteſque chartarum ſuperiores caute ſcindendo aperi. C. Pro iſta opera referetur gratia tibi, mi Hugo. H. Satis gratiarum retuleris, ſi me amaveris; in ſtudiis abs te ſocordiam omnem rejeceris, ſegnitiemque amoveris. C. Utrumq; præſtaturum tibi recipio.

ANNO-

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

Bibliopegus) *πήγνυμι eſt arcto, compingo; βίϐλ☉ liber. Quem nunc vulgo compactorem, Buchbinder, cur non Græco nomine tam commodo potius, quam barbaro & novitio nominemus? præſertim cum id in mille aliis artificum artificiorumque vocabulis ſoleamus, & in lingua Latina nimis multa uſurpemus, quæ a Græcis manarunt, quorum copia longe major.*
Si cui optime placet) *Quæ minime ſunt pulchra, ea pulchra videntur amanti. Sententia eſt Theocr. Ita homines ut plurimum, & frequentiſſime non res tales judicant, quales ſunt: ſed quales ipſi judicant, tales eſſe credunt, & ab aliis credi volunt, in omni rerum, negotiorum, cauſarumque varietate, quodque ab Horatio de una quadam perturbatione dictum eſt, id patet latius, & ad omnes alios concitatos, ac turbidos animarum motus accommodari poteſt. Impedit ira animum, ne poſſit cernere verum.*

PROGYMNASMA QUADRAGESIMUM QUINTUM.

Nomenclatura.

MAGISTER. CLEMENS. LIBERIUS. DONATUS pueruli.

Magiſter. Vix dum exactis ſideribus dies ſe mundo reddidit, cum vos puerorum floſculi ante alios omnes huc intro pedem infertis.

tis. Quinam cum prima luce potuiſtis expergiſci? C. Mandatu matris famula noſtra in dies me expergefacit: quanquam hodie maturius præter morem. L. Aſt ego nunquam non ſponte mea, & invocatus, ac fere ſemper bene mane conſuevi ſurgere. D. Ego etiam, Præceptor. M. Res difficilis ad credendum: pueri quippe, quibus ſopore nihil eſt amicius, nihil dulcius, pro more non habent ultro, ac per ſe dè ſtrato ſurgere. D. Certe ſurgo expergefactus a nemine. M. Ecquid jentaſtis? C. Ita. L. Dum offa coquitur, viſum eſt nimis longum: quapropter relicto jentaculo huc approperavi quam maturrime. M. Pulchrum in hac ætatula facinus. Quid ſi ego darem nunc tibi jentaculum? L. Cum nihil ſit tibi, quid dares? M. Quo nihil edis libentius. D. Mihi etiam, Præceptor. C. Et mihi, obſecro. M. Nimium ſatur fieres altero jentaculo. C. Eja, quæſo. M. Liberi, ſi prompte & nunquam interſiſtendo recitaveris, quæ heri nomina tibi ediſcenda præſcripſeram, ecce iſtas ſeptem ficus, cum hiſce amygdalis præmium tolles. D. Ego quidem nomina mea teneo, ut qui perfectiſſime. C. Ego, ego mea referam memoriter. M. Liberius eſto primus: eum ſi memoria fefellerit, tum vos duo de iſtoc honorario in certamen venietis. Sed cujus ordinis ſunt tuæ voces? L. Rerum cœleſtium. M. Tuæ Clemens? C. Dignitatum, & munerum Eccleſiaſticorum. M. Tuæ autem Donate? D. Dignitatum, functionumque civilium. M. Incipe. L. Deus Pater,

ter, Deus Filius, Deus Spiritus ſanctus. Sacroſancta Trinitas, Numen, Divinitas, Creator, Salvator, Servator, Dei Mater, Deipara Virgo, Dei Genitrix, Cœlites, Cœlicolæ, Divi, Sancti, Beati, Angeli, Archangeli, Patriarchæ, Prophetæ, Apoſtoli, Martyres, Confeſſores, Virgines, Viduæ, Innocentes, cœlum, ſol, luna, ſtella, aſtrum. M. Num intelligis, quæ ſingulis ſubjecta ſit notio? P. Optime, imo. M. Qui ſunt cœlites? L. Die lieben Heiligen. M. Archangeli? L. Die Ertzengel. M. Dei Mater? L. Die Mutter GOttes. M. En accipe munuſculum & comede. Tu Clemens, edic tua. C. Quid erit præmii? M. Si omnia, & ea ſerie, qua ſe conſequuntur, reddas, erit quod dem tibi: non omnes ficus abſumet Liberius. Si perperam, neque tunc indonatus abibis. C. Pontifex Maximus, Patriarcha, Cardinalis, Archiepiſcopus, Epiſcopus, Præſul. M. Quid? hæres? Antiſtes, Abbas. C. Antiſtes, Abbas, Cœnobiarcha, Monachus, Concionator, Eccleſiaſtes. M. Quæ eſt vis Eccleſiaſtæ? C. Eadem quæ Concionatoris. M. Quid ergo eſt Concionator? C. Ein Prediger. M. Perge. C. Parochus, parochus. M. Parochus, parochus: tene bis labi? Sacerdos. C. Sacerdos, Diaconus, æditūus, ſacra Virgo. M. Cætera ubi ſunt? C. Non juſſiſti plura. M. Haud recitaſti, ut cupiebam. Tu melius Donate. D. Imperator, Imperatrix, Rex, Regina, Monarcha, Princeps, Dux, Comes, Baro, Dynaſta, Heros, Heroina, ſive Herois, Præfectus, a cubiculis, a pedibus, a po-

culis, apparitor. M. Qui ſunt iſti? D. Die Kämmerling, die Lackeyen, die Credentzer, die Stadtknecht. M. Cape has quatuor ficus, & confeſtim in ventrem abſconde. D. Ut præcipis. M. Sedete ſuo quisque loco, & quæ adhuc præſcripſero, celeriter ac naviter nomina ediſcite. L. Etiam. Ut ſapuerunt tibi ficus, Clemens? C. Præceptor, Liberius me irridet. L. Commovi. C. Non impune feres.

ANNOTATIONES.

Exactis ſideribus) *Exiguntur cælo expelluntur que quodammodo ſtellæ, cum ſolis luce paulatim per cælum ſe diffundentes apparere deſinunt. Virgilius 3. Æneid. Jamque rubeſcebat ſtellis aurora fugatis. Dicitur etiam ab Ovid. 2. Metamorph. Lucifer agmina ſtellarum cogere, & cœli ſtatione noviſſimus exire: Proprie ſidus eſt, quod Græcis ἄςρον; ſtella, quod iisdem ἀςήρ. Vide Macrobium in ſomn. Scip. lib. 1. cap. 14.*
Puerorum floſculi) *Sic appellant Latini floris nomine videlicet, quod in re quaque puriſſimum, pulcherrimum, præcipuum eſt. Cicer. pro Flacco, flos legatorum. Pro Plancio, flos equitum Romanorum. Philip. 2. flos nobilitatis & juventutis. Ennius Chetegum oratorem nominavit florem illibatum populi. In Curcul. anus bibula: flos inquit, veteris vini meis naribus objectus eſt: in Ciſtill. quia adeo complevi me flore Libri. Caſin. Niſi hæc meraclo ſe uspiam percuſſit flore Libyco. Quibus locis videtur Plautus vinum ſignificare, cujus non modo ſapor palato,*

Digitized by Google

lato, ſed etiam odor maribus gratiſſimus ſit. Idem Caſin. Flos poetarum: Catullus flos juvenum, flos Gymnaſii & decus olei, id eſt, luctatorum, ſeu palæſtritarum. Sic flos ævi, flos ætatis, flos ſiliginis, flos lactis, flos cœnæ, flos flammæ, & alia infinita. Apud Catonem autem de re ruſtica, cap. 88. flos ſalis, eſt nitidus, candidus, optimus ſal: popularis autem ſal, ſordidus, vulgaris, niger. Maturrime) *Quid diſſerat ſuper vocabulo mature Gellius, vide lib. 10. c. 11.* A cubiculis, a pedibus) *Latine variarum rerum miniſtros atque ſervos ſic appellabimus. A commentariis, ab epiſtolis, a manu, rationibus, a ſecretis, a libellis ſupplicibus, a ſtudiis, quales ſunt hodie pædagogi, & quibus utuntur principes pueri ad ingenii cultum domi ab ipſis capiendum. Utuntur etiam præpoſitione, ad idem volentes exprimere. Servus ad pedes, canes ad venandum, leones ad fræna, cuſtos ad limina, puer ad cyathos, ad baculum. De quibus Turneb. lib. 3. cap. 23. Servus autem ad manum non eſt amanuenſis, ut idem ſemet ipſum corrigens ſcribit. lib. 5. cap. 11.* In ventrem abſconde) *Reſpeximus ad illud. Cicer. 2. de Orat. in tractatione facetiarum. Erras, inquit, Scaure: ego enim Magium non conſervaſſe dico, ſed tanquam ſi nudus nuces legeret in ventrem abſtuliſſe.*

PROGYMNASMA QUADRAGESIMUM SEXTUM.

Iterum nomenclatura.

ADALBERTUS. JODOCUS.

Adalbertus. Viſne Jodoce, quemadmodum tu me conſueſti alicujus rerum generis interrogare nomina: ſic ego viciſſim aliquando te interrogem? J. Volo. A. Quænam ergo rectiſſime complexus es animo? J. Muſica. A. Recenſe primo loco inſtrumentorum muſicorum appellationes. Sed majus induſtriæ tuæ documentum dabis, ſi ego germanice & permixte ea nominavero, tu inde latine nomines. J. Utroque verſum haud imparatum offendes. A. Paucken oder Trummel. J. Tympanum. A. Harpff. J. Cythara. A. Geig. J. Chelys. A. Hackbret. J. Sambuca. A. Imo ſambuca, ſi rite audita recordor, ſignificat ein Holderſtauden. J. Nequaquam: ſambuci eſt illa notio, non ſambucæ. A. Geigenbogen, Hackbretholtz. J. Plectrum. A. Zinck, Orgel, Laut. J. Cornu, organa, teſtudo. A. Leyr. J. Lyra. A. Pfeiff. J. Fiſtula. A. Poſaun, Schwefelpfeiff, Tromet. J. Buccina, tibia, tuba. A. Enumera nunc, ſervato quem ego ſecutus ſum ordine, artificum, ſeu muſicorum nomina. J. Faciam in quibus potero, quorum meminero. A. Quod dederis, eo contentus ero. J. Tympaniſta, citharœdus, chelyus, ſeu χελωδὸς dixit enim Magiſter, ſubjicienda Græca, cum Latina deſunt, quando

innu-

Digitized by Google

innumera ſint Græca, quæ Latina jam velut uſucapione putentur. A. Verum prædicas. J. Cornicen, organiſta vulgo, latinius, qui organis canit: ſicut dicimus aliquem canere fidibus. Lucretio organicus. Lyricen, fiſtulator, buccinator, aulœdus ſeu tibicen, tubicen. A. Reſtantne alia quædam vocabula ad muſicen ſpectantia, nec ita abſtruſa, ut diapente, & huic ſimilia? J. Reſtant. A. Dic. J. Lingula tibiæ, das Zünglein an der Pfeiff. Fides die Seyten, unde fidicen, ein Seytenſpieler, Verticul, die Nägel, damit die Seyten geſpannt, oder abgelaſſen werden. Cantor, ein Singer. Pſaltria, ein Singerin. Choraules, der zu Tantz macht, proprie, mit der Pfeiffen. Harmonia, das Wollauten des Geſang. Pauſa, das Stillhalten im Geſang. Cætera tute, ſi voles, a magiſtris diſciplinæ hujus petas. A. Polles memoria Jodoce. Obſonemus famem parum inambulando, & de rebus ludicris ſermones cædamus usque ad cœnam: tantum quippe ſpatii ceſſationis Magiſter indulſit.

ANNOTATIONES.

Obſonemus famem) *Socratem ferunt cum usque ad veſperam contentius ambularet; quæſitumque eſſet ex eo, quare id faceret: reſpondiſſe, ſe quo melius cœnaret, obſonare ambulando famem, Cicer. Tuſcul. 5. Plaut. Amphitr. S. Vide ſis, herus ſalvator oppeſſulatas ante fores graditur. B. Nihil eſt, famem exſpectat obambulans. Laudatur etiam a medicis ambula-*

tiuncula ante cibum. Thorius Balbus Lanvinus utebatur iis exercitationibus, ut ad cœnam & eſuriens & ſitiens veniret: eo cibo, qui & ſuaviſſimus eſſet, idem facillimus ad concoquendum. Cicer. 2. de finibus. Sermones cædamus) *Terent, Heaut. Verum interea dum ſermones cædimus, illæ ſunt relictæ. More Græcorum, qui κόπτειν λόγους aut κόπτειν ῥήματα. Priſcianus lib. 18.*

PROGYMNASMA QUADRAGESIMUM SEPTIMUM.

Exercitationes.

ABRAMIUS. TRANQUILLUS.

Abramius. Quidnam eſſe in cauſa putem, mi Tranquille, quod ab exercitationibus haud ſecus, quam boni viri ab impuris facinoribus refugis, & quaſi multarentur capite, qui ſe ad eos dediſſent? cum a doctore tam crebro exercitationem dilaudari audias, quæ poſſit omnia, & ſine qua cum nihil quidquam egregium præſtari queat ullo in artificio, tum claritudinem in literis nemo ſit aliquando adeptus? T. Qui tandem? A. Perraro diſputas, neque ſolum non ultro, ſed nec provocatus, & juſſus etiam cauſaris. Frequenter cares epiſtola: ſæpius germanice loqueris; dum recitas memoriter Ciceronem, aut Ovidium, hæſitas in ſingulis pæne verſibus. Hæc fere ſunt genera, in quibus nos exerceri peropus eſt. T. Non dicam

dicam dolo, difficultas me abſterret. A. Non plus tamen alienare te difficultas debet, quam invitare atque allectare multiplex, quæ inde efflorеſcit, & promanat utilitas. Et quid præclarum atque ſingulare ſine ſudore partum eſt? T. Propono apud animum perſæpe, ad quæ tu me cohortaris, volo ardorem quendam amoris aſſumere: ſed neſcio quomodo, cum ad rem quaſi dato jam ſigno, aggrediendum eſt, voluntas illa omnis elabitur atque evaneſcit. A. Principia perrumpenda ſunt, capiendaque conſuetudo quædam, quæ ſenſum laboris imminuit. T. At nimis diverſæ & innumerabiles ſunt exercitationes. Si unum aliquod genus proponeretur: exempli cauſa, ſi duntaxat ſcribendum, aut loquendum, aut diſputandum, aut ediſcendum eſſet, non lamentarer. Nunc ita unumquodque horum frequentandum eſt, ut nullum cæterorum omittatur: hoc angit, hoc dolet, hoc cruciat. A. Poſſunt hæc fieri, cum diverſa, nec eadem hora, quin nec eodem ſemper die facienda ſunt, & ſibi mutuo non adverſantur: nec ſunt multa, nec tam (ut tu jocabare) innumera. Proinde iſtum, qui te ſubegit, veternum excute. T. Ad finem inclinat annus, polliceor ſedulitatem in ſequentem. A. Maneas promiſſis, quæſo, ut cum literas ad utriusque noſtrum cognatos dedero (dabo autem non raras) te de meliore nota commendare queam: quo illis ſummo gaudio futurum tam non ambigo, quam eos tuorum proceſſuum cupidiſſimos eſſe penitus perſpectum, planeque

cognitum habeo. T. Imitabor in morbum delapſos: medicinam, ſectionem, uſtionem volens nolens adhiberi mihi ſuſtinebo, ut recte valeam. A. Si hoc egeris, erit cum majorem in modum lætaberis.

ANNOTATIONES.

Maneas promiſſis) *Virgilius 2. Æneid. Tu modo promiſſis maneas, ſervataque ſerves Troja fidem. Idem ſunt, promiſſis ſtare, promiſſa ſervare, promiſſis ſatisfacere, promiſſa ſolvere, exſolvere, efficere, &c.* De meliore nota) *Veteres illi vini cados, teſtas, amphoras in cellis condere ſolebant notatas, id eſt, inſignibus quibusdam literis, aut aliis notis, ſed maxime Conſulum nominibus diſtinctas, ad tempus ac præſtantiam vini ſignificandam. Pendebat e vaſis vinariis tabella, inquit Brodæus lib. 1. cap. 3. in quo vini ætas ſcripta erat: id eſt, quo tempore, quibusve Conſulibus conditum eſſet. Quo ex more natum eſt illud loquendi genus: de meliore nota. Curius ad Cicer. lib. 7. Quare, Cicero mi, perſevera conſtanter nos conſervare, & Sulpitii ſucceſſori nos de meliore nota commenda. Catullus ad Manlium.*

Quare quod ſcribis Veronæ turpe Catullo
Eſſe, quod bic quisdam de meliore nota.

Lambin. in Oden. 3. lib. 2. & Turneb. lib. 2. cap. 1.

PRO-

PROGYMNASMA QUADRAGESIMUM OCTAVUM.

Temeraria ſuſpicio.

BURKARDUS. ALIPIUS.

Burkardus. Me infortunatiſſimum. Nullus dies abit, quin amittam aliquid: nunc atramentariolum, nunc papyrum, nunc libellum aliquem, nunc calamum, ut in præſens. Schola iſta eſt plena furum, nec pœnarum ullus jam hic eſt metus. A. Ne tu nos tam inconſulto in crimen vocaveris. B. Aliquem veſtrum mihi ſurripuiſſe calamum oportet. A. Qui ſcis te attuliſſe? B. Qui ſciam? nonne hoc literarum paullo ante exaravi? A. Utere alio interim, dum priorem recuperes. B. Nec unum præterea mecum attuli. A. Suadeo, ut in poſterum feras ſemper tres, aut quatuor. B. Scilicet ut ſit, quos tu ſemper poſſis avertere. A. Libentiusne tu cum malo quieſcis, an ſine malo, ſi copia eſt? B. Quis potuit clepſiſſe, niſi qui mihi ſedet proximus? A. Quid ergo? Joannis tibi a dexteris non ne aſſidet, ſicuti ego a ſiniſtris? cur non potius illum quam me arceſſis furti hujus? B. Joannem novi, mallet ſpoliari ſuis, quam minimum quippiam ſublegere de meis, diſſimillis tui eſt. A. Certe dignus es virgis. B. Tace de virgis: quare me his dignum deputas? A. Quia de me falſum audaciſſime, ſine teſte, ſine argumento pronuntias. B. Hei, utinam haberem calamum meum: quem eo moleſtius

amitto, quod tertium jam menſem uſus ſum: adeo bonus, & firmus eſt. A. Quid, ſi reddidero tibi calamum tuum? B. Qui reddit, abſtulit: atque hoc eſt, quod mihi dudum videbatur. A. Non eſt hoc ſemper conſequens, inepte. Tu tibi abſtuliſti. B. Quomodo? quis poſt hominum genus natum ſibi quidpiam abſtulit? A. Quia ſuper auricula, ut mos obtinet, repoſuiſti: poſtea es oblitus: quodque non amiſeras, quæſiviſti, & alios furatos putaviſti. En tibi tuum optatiſſimum calamum: deinceps quoties amiſeris, auriculam dextram interroga prius, an viderit calamum: quam de innocentibus mentiare. B. Mi Alipi, mi Alipi. Gratias ago tibi: ignoſce, obſecro, quod tecum egi ſuſpicioſius, atque immodeſtius.

ANNOTATIONES.

Ut in præſens) *In præſens, in præſenti, in præſentia hæc tria latine dicuntur, ut Græce* εἰς τὸ παρὸν, ἐν τῷ παρόντι. *In præſentiarum vix latinum eſt, & ſolæciſmum olet. Utuntur tamen eo Probus in Hannibale, & Cornelius Tacitus: ſi ſcriptura eſt ſincera. Imo Gellius, & Cornificius, ſed eos nihil moramur.*

Quis potuit clepſiſſe) Κλέπτω *eſt furor. Utitur aliquando verbis Græcis ad latinam formam detortis Plautus joci cauſa. Ut hoc ipſo, &* ἁρπάζω *Pſeud.*

Qui hæc habent conſilia, ubi data occaſio eſt,
rape, clepe e tene, harpaga,
Bibe, es, fuge: hoc eſt eorum opus. *Et*

Et in Truculento. Dum illi agunt, quod agunt, cæteri clepta furantur, vel harpagant. Bacchid.

Nullus frugi eſſe poteſt homo, niſi & qui bene, & male facere tenet;
Improbus cum improbus ſit, harpaget: furibus furetur quod queat.

Et in Aulul. Aurum mihi intus harpagatum eſt.

PROGYMNASMA QUADRAGESIMUM NONUM.

Aſtutia puerilis.

MAGISTER. PUER.

Magiſter. Quo tandem res evadet? quamobrem non deſinis tu noviſſime huc te conferre? P. Non audivi campanæ pulſum. M. Ego tibi nolam ad aurem alligandam, eamque pulſandam curabo, ſub horam ſeptimam ante meridiem, & ſub primam poſt meridiem, ſiquidem ita obſurduiſti. Quid autem eſt, quod iſtum quadrimum fraterculum tuum nunquam adducis tecum, niſi cum reddere præſcripta neſcis, aut tardius venis? P. Mater illum ſæpius non dimittit. M. Mater non dimittit? quare tunc dimittit, cum ut dixi, ultimus & imparatus ades? P. Neſcio. M. O puerum verſutum: at ego haud neſcio. Eho dic mihi, mandatne tibi mater, ut trahas tecum puſionem iſtum? P. Aliquando. M. Mandavitne hodie? P. Non. M. Cur ergo hodie ducis? P. Ipſemet duci voluit. M. Poſtquam tu ſcilicet voluiſti. Reſponde amplius. Nunquid

quid ego te unquam percuſſi, quando fratre iſto parvulo comitatus veniſti, & ſero intraſti? P. Nunquam. M. Quare? P. Fortaſſis propter vociferationes, & ejulatus, quibus pæne dirumpitur, cum me flentem, ſolventemque ligulas ad plagas accipiendas intuetur. M. Itane? Hæc, hæc, non alia ratio eſt, cur ducas tecum; nempe, ut pro tuo capite clamet ipſe inſolentiſſime, ex ſympathia videlicet, & ego ejus, ſi minus tui, miſeratione commotus, cruciatum tibi remittam. Nonne etiam idipſum ut faceret tu docuiſti? P. Non docui. M. Habes pium & utilem fraterculum, qui te toties perditum, conclamatumque ſervavit. O calliditatem. Jam edico tibi, ſi in poſterum non adfueris in Gymnaſio citius: pœnas dependes, ſeu adduxeris fratrem? ſeu non adduxeris. Quod ſi ille clamitare non ceſſaverit, eum una tecum flagris fervere faciam. P. Ad horæ ipſum articulum adero.

ANNOTATIONES.

Ex ſympathia videlicet) συμπάχω *ſimul patior, ſimul afficior, compatior, coafficior, conſentio, id eſt ſimul ſentio aliquid. Hinc* συμπάθεια *conſenſus in affectu ſeu affectibus, convenientia affectuum. Cicer. 2. de divinat. ſic expreſſit hoc abſtractum. Qua ex cognatione naturæ, & quaſi contentu atque conſenſu. Item, convenientia & conjunctio naturæ. Compatior tibi, latine, miſeret me tui, vicem tuam doleo, tua cauſa doleo, moveor, capior miſe-*

miſericordia, cum tuum infortunium conſidero, dolorem e rebus tuis capio, moleſte fero caſum tuum, excruciat me valetudo tua.

PROGYMNASMA QUINQUAGESIMUM
Somnus in Gymnaſio.

FABIOLUS. ERASTUS.

Fabiolus. Rabioſulum te autumo. E. Quam ob cauſam? F. Quod me modo fodicas, modo vellicas, modo pugnum in latus meum incutis. E. In laneum latuſculum tuum. Cur dormitas? non decet hoc in ſchola. F. Mihi ſic uſus eſt, tu ut tibi opus eſt facto, ita facito. Tua quid refert? E. Mea quidem aliquantum, tua vero permultum. Nam ſi te dormire ſivero, doctor me quoque infidelem cuſtodem ſupplicio proſecuturus eſt. F. Itane eſt? E. Itane eſt? Etiam dormitator, ita eſt. F. Permitte, ut dormiam. Quomodo nunc eſt, aliter fieri non poteſt. E. Iſtam a magiſtro veniam pete. F. Irrides? quaſi tu dicas: pete ab atroci cane, ut te mordeat: ſua ſponte mordebit. E. Ego profecto non feram, non patiar, non ſinam, ut dormias: usque & usque moleſtus ero: etiam acicula, en te compungam, ut clames, teque ipſum ut ſorex tuo indicio prodas. F. Heu, mitte me: viciſſim indulgebo, ſi te ſomniculus corripuerit. E. Hanc abs te gratiam nolo. F. Tamen. E. Jam reddenda erit e memoria heſterna prælectio: excute ſomnum, frica paulum oculos,

& relege, quæ edidiciſti. Niſi faxis, a tergo, ſupra caput, ante oculos vindicta eſt. F. Quid relege? nihil edidici. E. Tum tu ipſa es miſeria. F. Non exiget a me quidquam hac luce: non enim omnes, id quod ſcis, quotidie recitare poſſumus: præ multitudine. E. Ponamus exigere: quid dices? F. Doce tu me quid dicendum. E. Pulchre dictum. Egone doceam te mendacem fieri? nihil attraxit funis tuus. F. Actum eſt, verberabor, recitare non potero. Quid ergo proderit mihi ſi vigilem? uno dolore duo peccata expiabo: dormiam rurſus. E. Dormi, dormi, nihil moror. Si Magiſter me objurgaverit narrabo quid fecerim, quid dixerim tibi: quid tu contra reſponderis. F. Tantum ne me expergefacias. Si enim hodie vapulavero, non moriar. E. Quæ tibi verberatio fauſte, ac feliciter eveniat, mi Fabiole.

ANNOTATIONES.

Ponamus exigere) *Uſus verbi hujus eſt in rebus controverſis, cum videlicet dicimus, ponamus ita eſſe, faciamus eſſe, fac potuiſſe, ſit ita, eſto ut tu dicis: pro quibus barbari, præſupponamus quod ita ſit. Ponamus caſum, ponamus quod ſit, conceſſo, dato, poſito, quod acciderit.* Nihil attraxit funis) *Ab iis ductum proverbium, qui hamato funiculo piſces captant, & nullos tamen capiunt.*

PRO-

PROGYMNASMA QUINQUAGESIMUM PRIMUM.

Spes & metus ob certamen ſcholaſticum.

PASCHASINUS. STEPHANISCUS.

Paſchaſinus. O quale, cum venuſtum, modisque omnibus elegans bravium in craſtinum diſputatoribus nobis a Magiſtro eſt propoſitum? Apelles ipſe nihil pinxiſſet lepidius. Et idcirco oſtendit ante, credo, ut diſputandi alacritatem ſummam nobis injiceret, & tam electorum præmiorum ardentiore nos cupiditate inflammaret. S. Cogor ipſe fateri, nihil vidiſſe me pulchrius iſtis imaginibus. P. At nos victoria potituros, iſtaque κειμήλια adepturos vix eſt, ut ſperare auſim. S. Non? Hem, quid eſt, quod tibi deſperationem iſtam objiciat? P. Juſtinus & Anſelmus diſputatores ſunt fervidiſſimi, rerumque grammaticarum, ut qui maxime gnari, & in certaminibus vincere ſoliti: ego autem pro more habeo vinci. Si auctor es, abeo, & Præceptori conditionem renuntio: aut, ut producat dies aliquot diſputationibus iſtis ab eo poſtulo. S. Tamne demiſſo atque humili te eſſe animo? audacia hic pro virtute uti licet: exue metum. Sunt mihi aliquot reconditæ quæſtiones, quas cum antagoniſtis objectavero, tanquam hamo piſces, viſco volucres capiuntur. P. Si ſuperati ceciderimus, væ virgis, quæ morientur

in corpore non tuo, ſed meo: vehementer enim doctor noſter iraſci ſolet ſuccumbentibus, nec ignominia illorum contentus eſt, addit etiam acerbitatem ſupplicii. Tibi parcet, quoniam plerumque vincis, & vinceris ideo, quia ſolus duobus eſſe par nequiveris, cum ego te nihil adjuverim. S. Contra eſt ac dicis. Nec ſic te abjeceris, non deſunt tibi ad hanc pugnam vires, modo animus non deſit. P. Quid tu ſtatuiſti proponere? S. De heterocliticis. Quid tu? P. De Præteritis & Supinis. S. Multa ſunt ibi difficilia, bene elegiſti. P. At hoc perquam incommodum, quod nunquam fas eſt librum inſpicere. S. Si illis fas eſſet, nobis injuria fieret: jam neutris fit. P. Si victoriæ compotes redierimus, dona, quæſo, mihi tuam partem. S. Inſane, quid petis? talentum mallem donare. Non abundo iſtis opibus, tu ditiſſimus es. P. Errat qui hoc de me credit, mentitur qui dicit. S. Egone tibi mendax? P. Verbo lapſus ſum: fallitur, volebam dicere. S. Intendamus ingenia, & ad certamen nos accingamus, quod illi colluctatores noſtri ſine dubio jam faciunt. P. Hac nocte ſomno parum apud me loci erit. S. Apud me permultum vigiliis.

ANNOTATIONES.

Iſtaque κειμήλια) *Hoc nomine vocatur proprie & uſitate, quod in noſtra ſuppellectile cæteris pretioſius & tale, quod magna cum cura reponi ſolet, idem quod θησαυρὸς, qui & ipſe*

ob

ob eam cauſam a τίθημι dicitur. Germanice ein Kleynod. Conditionem renuntio) *Renuntiare pro nuntium remittere, & ſalutem ultimam dicere, Cicero nunquam dixit. Quintil. in 10. Alia quidem ſententia civilibus officiis renuntiabit. Budæus in Pandect. Conditionem latam renuntiare, eſt quod dicunt, reſilire, vel digredi ab oblatione pacta: quod ſi voluntate ejus fiat, qui conditionem accepit, dicitur acceptam facere conditionem, hoc eſt, remittere oblationem. Idem in Forenſibus.*

PROGYMNASMA QUINQUAGESIMUM SECUNDUM.

Litigium.

PÆDAGOGUS. BLÆSULUS. CURTIOLUS alumni.

Pædagogus. Germanus tuus, Blæſule, in diſcendo eſt impiger, citoque arripit omnia; tu autem lente admodum, & ambulas gradu teſtudineo. B. Quid ergo tam crebro obmuteſcit, cum te interrogante reſpondendum eſt? P. Audin' Curtiole? C. Stimulat fratrem meum invidia, ferre neutiquam poteſt, cum abs te laudor. B. Egone tibi gloriolas tuas invideo? ſcilicet laudatiſſimus homulus es, præſertim cum mane ſurgendum. Ibi apparet generoſum pectus tuum: nam ad lectulum quaſi clavis affixus adhæreſcis. C. Tibi, obtrectator, hoc vitium eſt: nam ego vocatus ſoleo me cubili proripere. P. Amborum una culpa. Mea

hoc facit indulgentia: ſed aliquando malis mala evenient. B. Nihilo ſum te inferior. C. Quid erit impudenter loqui, ſi hoc non eſt? nondum declinationes devoraſti. B. Pridem concoxi. C. Hebdomade antegreſſa exarabatur tibi corium, quod vocabulum jusjurandum in caſus male inflectebas. B. Et tu ex uno errato colligis inflexiones me neſcire? C. Si examinareris, utique peccares in plurimis. P. Ne ſuperbi, Blæſule: dabo enim poteſtatem Curtiolo, te excutiendi, & introſpiciendi penitiſſime. B. Habet nihilominus in ſchola compluſculos, quibus palmam cedit. C. At tu interea manes indoctior, quamvis me alii doctiores ſint, ut ſunt: cæterum vix tres quatuorve ex omni frequentia. B. Si tam crebris donarer munuſculis, ut tu, forſitan alacrius diſcerem. C. Imo tum acciperes, ſi alacrius diſceres. Non ante, ſed poſt laborem veniunt præmia, ſi juſta veniunt. B. Abi argutule, conſequar te, tametſi nolis. C. Si ego te curſuram incipiente conſiſterem, tum me non exæquares modo, ſed etiam anteverteres. Hoc tu ſi ſperas, deſpera. P. Satis verborum. Uterque contendat nervos: ſic parentibus, mihi, cognatis futuri quam chariſſimi.

ANNOTATIONES.

Gradu teſtudineo) *Jovem fabulatur Æſopus convivium ſtruxiſſe invitatis omnibus animan-*

mantibus. Cum autem teſtudo poſtrema omnium finitiſque epulis veniſſet, interrogata cauſam, reſpondit οἶκος φίλος, οἶκος ἄριστος, *domus chara, domus optima. Inde eam damnavit hac pœna Jupiter, ut domum ſemper circumferat. Vide præterea proverbium. Teſtudineus gradus.* Homulus es.) *ab* ἄνθρωπος, *diminuta Græcis ſunt* ἀνθρώπιον, ἀνθρωπάριον, ἀνθρωπίσκος, *Latinis, homunicio, homunculus. Hoc extremum eſt apud Lucret. lib. 3.*

Hoc etiam faciunt ubi diſcubuere, tenentque
Pocula ſæpe homines, & inumbrant ora coronis,
Ex animo ut dicant, brevis eſt hic fructus homullis,
Jam fuerit, neque poſt unquam revocare licebit.

Verſus cauſa geminavit conſonam L.

PROGYMNASMA QUINQUAGESIMUM TERTIUM.

Simplicitas, & lenitudo Magiſtri.

TORANNIUS. EGESIPPUS.

Torannius. Terque quaterque beatus fuit hodie hic ſodalis tuus. E. Qua in re? T. Quod evidentiſſimo periculo, imo periculis, divino adjutus numine defunctus eſt. E. Quæ iſta pericula? T. Quæ ſibi creant; qui nec ſcriptionem reddendam habent, nec memoriæ quidquam mandarunt, nec quæ reſponden-

dcnda ſunt, ſciunt, & ad extremum tardiſſime ludum intrant. His virtutibus ornatus inceſſi hoc die. Carebam epiſtola, inquam, nihil edidiceram (quoniam in convivio apparatiſſimo domi noſtræ accubantibus, ad intempeſtam noctem miniſtravi, & ſaltatorium orbem verſavi) nihil relegi, in lucem ſtertere perrexi: jam tu rationem ſubducito, quoties pulſationem promeruerim. Abii, exceſſi, evaſi, erupi. E. Albo calculo hic dies notandus eſt tibi. An vero cras epiſtolam oſtendes? T. Equidem. E. Qui tam brevi compones? T. Particulam abhinc biduum compoſueram; eam emendabit noſter Coſmas, & reliquum addet de ſuo, jam enim promiſit. Videbor præceptori una nocte expolitus, laudabit me palam. E. Nonne ſentiet præſtigias? T. Oh, non. Satis modice literatus eſt: æra quid lupinis diſtent, haud bene novit: & eſt homo antiquus, cui perſuaderi poſſit, ovum extitiſſe ante gallinam. E. Itaque illi fucum ſæpe fieri a diſcipulis, credibile eſt. T. Sic opinor. E. Si reſcitat, num maleficia veſtra non vindicat? T. Etiam, ſed molli brachio. Languidulus Præceptor eſt. E. Oleum flammæ. T. Vide, quid mali faciant verbera: ſubigunt nos palpum Magiſtris obtrudere, & commenta proloqui: nam certo ſcio, non hæc committeremus, niſi plagas timeremus. E. Quin potius illius ingenium ſimplicius, & vitioſa lenitas hæc mala creant. Si enim vafriciem veſtram odoraretur, atque per-

perſpiceret, & in reos acrius ſæviret, vos iſtis technis abſtineretis. T. Utcunque ſit, ego ſecundiſſima fortuna me uſum gaudeo. E. Ego autem te volentem ac ſcientem Præceptorem cogitaſſe circumducere, non gaudeo. T. Equidem viri hujus iram nullo in metu ponendam judico.

A N N O T A T I O N E S.

Saltatorium orbem) *Cic. in Piſon. cum illum ſuum ſaltatorium verſaret orbem. Verſant enim ſe, & in orbem circumagunt tripudiatores. Plaut. Sticho verſum appellat. Si iſtoc verſu me viceris, alio provocato, Turneb. lib. 4. cap. 21. & lib. 21. cap. 15.* Albo calculo) *Plin. lib. 7. ſcribit: Thraces conſueviſſe dies lætos ac felices albo lapillo notare, infelices autem, inauſpicatos, infauſtos atro. Catull. O lucem dignam candidiore nota. Horat. Creſſa ne careat pulchra dies nota. Ode 36. lib. 1. Quo loco non eſt, quod quidam Thraſſa reponant. Valet enim idem quod alba, ſeu candida. Nam Creta non ſolum inſulæ nomen eſt, ſed etiam lutum illud album ſignificat, quo utebantur ceræ loco Græci Aſiatici, ad obſignandas literas, & privatas & publicas, propterea, quod in Creta magna eſſet hujus luti copia.* Homo antiquus) *Antiqui homines ſunt boni, candidi, probo, ac ſimplici ingenio viri: tales enim fuerunt antiqui, & anni veteres, meliores anni. Ovid. Faſtor. 1. Laudamus veteres, ſed noſtris utimur annis. Sic antiqui mores*

ſunt boni probatique mores. Cic. pro Sext. Raſcio. *Homines antiqui, qui ex ſua natura cæteros fingerent.* Et infra. *In qua muliere Judices, etiam nunc id, quod omnes ſemper exiſtimaverunt, quaſi exempli cauſa veſtigia antiqui officii remanent.* Pro Quintil. *antiquam officii rationem dilexit, cujus ſplendor omnis his moribus obſolevit.* Ibidem. *Tu aliquem patronum invenies, hominem antiqui officii, qui ſplendorem noſtrum, & gratiam negligat?* Ad Att. l. 9. ep. 18. *Quod ſcribis aſperiusme, quam mei patiantur mores, de Dionyſio ſcripſiſſe: vide quam ſim antiquorum hominum. Te medius fidius hanc rem gravius putavi laturum eſſe quam me.* Plaut. Capt. *Ille demum antiquis eſt adoleſcens moribus.* Et Trin. *Meo modo & moribus vivito antiquis.* Ter. Adelph. *Homo antiqua virtute ac fide.* Ovum extitiſſe) *Lepidam diſputationem habes hac de re apud Macrob. Saturn. l. 7. c. 16.*

PROGYMNASMA QUINQUAGESIMUM QUARTUM

Hora producta.

PATROPHILUS. ZACHÆUS.

Patrophilus. Hæc hora tam longa eſt, ut ſi dimidiatus ſit dies. Z. Mihi pæne annus videtur. P. Retraxit a curſu is, qui horologium moderatur. Z. Non abeſt ſuſpicio. Egiſſet hoc bonus vir, antequam ſcholas ingrederemur. At ille perpetuo poſt meridiem errorem horologii ſui, vel ſuam potius incuriam iſta hora corrigit, ponderaque

ſurſum

ſurſum horæ tempus nobis prorogetur, cum alioqui totas quinque hic ſeſſitemus. P. Ubinam igitur hanc injuſtitiam deplorabimus? apud quem de iſta injuria querimoniam habebimus? Z. Cenſeo apud Præceptorem. Verum cum ipſemet non ignoret tempus extendi, & tam leni animo id patiatur, videtur velle nos ultra definitum ſpatium hic inter ſcamilla hæſitare: quod tamen ſine magna ejus quoque moleſtia fieri non poteſt. P. Conſilium dabo. Z. Da. P. Conveniamus præfectum horologio, eumque totius ſcholæ verbis rogemus, & honorarium polliceamur, ne nos cruciet amplius: quin poſthac non ſolum non productiores, ſed anguſtiores etiam horas reddat, quippe cum hic ſedemus tamdiu, & immerito, tempus quod domi ad ſtudia, ad cœnam luſumque relinquitur, neceſſe eſt fieri contractius. Z. Noſtra ætas, pro dolor, valde expoſita eſt injuriis: pueri enim contemnimur facile, quia pueri ſumus.

ANNOTATIONES.

Is qui horologium) *De inventione horologii apud Romanos, vide quid ſcripſerit Plinius l. 7. c. 60.* Inter ſcamilla) *Diminutum eſt a ſcamno, ut a mamma diminuitur mamilla. Priſcianus l. 3. Vitruvius genere virili dixit, per ſcamellos impares. Turneb. lib. 51. c. 2.* Honorarium polliceamur) *Quod permulti parum latine ſcientes, & egregie germanizantes:* ein Trinckgeld, *ſolent dicere, bibale, & dare alicui bonum bibale: nos hanc ipſis elegantiam relinquamus, dicamusque honorarium.*

Honoris enim cauſa datur ea pecunia, etiamſi a quibusdam ad pocula conferatur.

PROGYMNASMA QUINQUAGESIMUM QUINTUM.

Pecunia utiliter collocata.

WOLFGANGUS. SEBALDUS.

Wolfgangus. In amoribus es parentibus tuis, Sebalde, & oculiſſimus filius. S. Quo ſigno, quove indicio iſtuc? W. Iſto recentiſſimo tuo, & tam ſplendido amictu: quanquam alioqui me non latet, quam te in ſinu & complexu ſemper habeant. S. Usque adeone te in admirationem traducit iſte ornatus meus? W. Sane quidem: poteſt hoc domus veſtra: divitiis affluit. Hem zonulam pulcherrimam ex holoſerico, bullis nitentem argenteis, e qua ut bella belle dependet crumena? ſi quid pecuniarum cuſtodit, optem illam mihi: ſi non, haud cupiam. S. Eſt intus pecunia, & tanta, quantam tu vix credas. W. Quanta ergo? S. Coronati duo. W. Supra fidem eſt. S. At ego faxo, ut aliter prædices, nam res ipſa dicet tibi. En. W. Quis dedit? S. D. Nicolaus more patrio in meam patellam cum cingulo, & puſillo iſtoc marſupio impoſuit. W. Ita in me liberalis haud fuit. Quid acturus? in quo conſumpturus tam grandem pecuniam? S. Empturus quod animo meo collibuerit. W. Quid collibebit? S. Quid erit meo judicio viſendum

ſendum. W. Quid autem illud? S. Quid tibi arrideret inprimis? W. Plumulas elegantiuſculas emerem primo loco, quas pileolo aſſuerem: deinde pugiunculum: deinde enſiculum, atque etiam ſpeculum. S. Quas tu mihi ineptias? mercabor libellos inauratos, & ſtrenam præterea inſignem, quam anno hoc undenonageſimo ineunte, Præceptori offeram. Nihil poſſum parere melius, nec quod prudentes magis approbent.

ANNOTATIONES.

In amoribus) *Qua ex re magnam voluptatem ac delectationem percipimus, eam & amorem & amores Latini appellant: etiam plurali numero, inquam, in honeſtis rebus utuntur, quod rudiores neſciunt: & eadem notione delicias vocant. Cicer. 1. de Divinat. Quid amores & deliciæ tuæ Roſcius? In epiſt. ad famil. in amoribus mihi eſt: Et, Deliciæ vero tuæ Æſopus, ad Attic. lib. 2. epiſt. 19. Pompejus noſtri amores, quod mihi ſummo dolori eſt: ipſe ſe afflixit, & lib. 6. Dionyſius (Ciceronum puerorum magiſter) mihi quidem in amoribus eſt.* Oculiſſimus) *Senſum oculorum, ſupra omnes diligimus: ſurdus certe quam cæcus eſſe mallet unusquisque noſtrum. Itaque Plaut. Curcul. Hominem oculiſſimum dixit, pro æque charo, ut ſunt oculi, ſeu pro chariſſimo. Ibidem oculiſſimum oſtium hyperbole quadam. Catull. Ni te plus oculis meis amarem. Idem.*

Eripere ei noli multo quod charius illi
Eſt oculis, ſeu quid charius eſt oculis.

Ornatus meus) *Cultum corporis, ipſumque veſtitum hac voce frequenter auctores indicant: Cicer. 1. Offic. Statuas videmus, ornatu fere militari. Plaut. Amphit. Nunc ne hunc ornatum vos meum admiremini.* Strenam præterea inſignem) *Strenarum origo, quibus felicem ominamur annum, ipſius auſpicio & initio, a Tacito Rege manaſſe dicitur, qui primum Romuli hoſtis, deinde Collega in regno Romano fuit. Vide Turneb. l. 16. c. 16.*

PROGYMNASMA QUINQUAGESIMUM SEXTUM.

Virtus in teneris.

PARENS. LUDIMAGISTER.

Parens. Operæ pretium facturum me credidi, ſi aliquando interrogarem te, uti ſe darent initia, quantumque proficeret meus Laurentiolus. L. Eſt, cur Deo gratias agas: mirandum in modum procedit in literis. P. Jam huc acceſſum, & hoc abs te auditum gaudeo, tibique ſecundum Deum ago gratias ſingulares propter tuam diligentiam. L. Similes illius utinam eſſent omnes. Verum alios pleroſque minis, & ictibus ægre promoveo ad diſcendum quomodocunque: iſte tantum laudibus alitur, nihilque pejus timet, quam dedecus. Quod ſi quando in concertationibus frangitur (quod perquam raro contingit) plorat tanquam ſi parentem

rentem amiſiſſet. Excellenti inprimis eſt memoria: nam cum facile percipit, quæ audit & legit, tum fideliter continet. Quid multis? ducit claſſem ſuam: & cum tempus aderit in ſcholam ſuperiorem aſcendendi, aut primus, aut a primo proximus eſt aſcenſurus. P. De moribus quid ſperem? L. Non minora. Pius omnino puerulus eſt: Catechiſmum memoria tenet ut nomen ſuum: Roſarium ſecum aſſidue, & in ſinu ſemper libellum precationum geſtat: cum in templum venimus, quietiſſimus eſt, Deumque precibus colit quam religioſiſſime: quin & in ludo nemo ipſo tranquillior, nemo ad parendum promptior. Aureum genuiſti filium. Precare numen cœleſte: uti ſoſpitem annos juveniles conficere patiatur: magnam utique & claram Reipublicæ lampadem accenderis. P. Vix ſum apud me præ gaudio. Inſiſte mihi puerum erudire, ſicut facis: & ſcito te ob hoc, ut fratrem fore mihi in medullis. Malo enim prorſus carere liberis, quam eos non habere quam præſtantiſſimos: quales tua fideli opera me viſurum ſpero. L. Deus votis tuis optatisque quam cumulatiſſime reſpondeat.

ANNOTATIONES.

Reprehendit Plutarchus parentes, qui poſtquam filios ſuos pædagogis, magiſtrisque commendarunt, ipſi quid diſcatur, neque inſpiciunt unquam, neque audire curant, non enim oporteбat in mercenarii voluntate ſpem omnem collocare,

qui

qui & ipſe majoribus diligentiam pueris inſtituendis erat impenſurus, ſi identidem ſui ſibi muneris rationem reddendam fore ſentiret. Affert deinde illud equiſonis: nihil eſſe quod perinde ſaginaret equum, atque oculus Regis. De liberis educand. Cum facile percipit) *Quintil. lib. 1. cap. 3. Ingenii ſignum in parvis præcipuum memoria eſt. Ejus duplex virtus: facile percipere, & fideliter continere.* Ducit claſſem) *Quintiliani eſt. Idem prorſus quod, ſui ordinis primus eſt: nam claſſem hic pro una quadam puerorum ſedentium ſerie uſurpavit. Simile, ducit familiam, quod in Dialogum ſecundum explicavimus.* Plorat tanquam ſi) *Mihi ille detur puer, quem laus excitet, quem gloria juvet, qui victus fleat. Hic erit alendus ambitu, hunc mordebit objurgatio, hunc honor excitabit, in hoc deſidiam nunquam verebor: Quintilian. lib. 1. cap. 3.* Carere liberis) *Liberos voce multitudinis pro unico filio filiave dixiſſe antiquos oratores, hiſtor. poetas, confirmat Gellius lib. 2. cap. 13. Cicero quidem 1. Philip. Pax denique per eum (Antonium) & per liberos ejus cum præſtantiſſimis civibus confirmata eſt. Habebat Antonius duos filios, ex Q. Fabii, cognomento Bambalionis, libertini hominis filia ſuſceptos. Sed de uno hic ſermo eſt, quem orat. 2. Puerum nobilem, Bambalionis nepotem nominat. Ipſemet Cicer. infra declarat aperte, ſe de uno duntaxat locutum. Reipublicæ tuus parvus filius in Capitolium a te miſſus, pacis obſes fuit. Pro lege Manil. cum de filio M. Antonii, qui fuit avus*

avus hujus Antonii, loqueretur, etiam liberos dixit, ut Terent. Hecyra. Qui illum decreverunt dignum, ſuos cui liberos committerent; cum loquatur de unica filia. Et Heaut. Chremes Menedemo, cui unicus filius Clinia. Ingenio te eſſe in liberos leni puto. Et Virg. 10. Æneid. ſimiliter uſus eſt voce, natis, pro uno tantum. Argenti atque auri memoras quæ multa talenta, Gnatis parce tuis. Vide Servium. Apud Jureconſ. Liberorum appellatione nepotes, pronepotes, abnepotes, trinepotes quoque continentur. Crinit. l. 15. c. 8.

PROGYMNASMA QUINQUAGESIMUM SEPTIMUM.

Præceptor honeſta imperat.

DISCIPULUS. MAGISTER.

Diſcipulus. Summopere, majoremque in modum oro, uti hanc provinciam reos defferendi abſentes, & alioqui tum in ſchola, tum extra ſcholam turbulentos, alteri velis imponere, qui eam explicet melius ac libentius. M. Quid te movet, Paule mi, ut hoc tam flebili voce a me depoſcas? D. Plena eſt dedecoris. M. Ne ſic erumpas. Egone, aut ullus, cui cum virtute eſt commercium, te facere juſſerit, quod ſit plenum dedecoris? D. Non quidem re, ſed opinione. M. Quorum tandem opinione? D. Condiſcipulorum meorum. M. Tui condiſcipuli nondum ſapiunt: fugit eos, ubi laus, ubi turpitudo ſita ſit. Quid igitur de hoc munere loquun-

loquuntur & ſentiunt? D. Dicere nihil quidquam verentur, iſtos Corycæos numerandos in proditoribus: non aquam aquæ ſimiliorem eſſe. M. Nomina mihi de iſta puerorum nequam colluvie aliquot. D. Non recordor ſigillatim. M. Unum ſaltem. D. Toties hoc audivi de multis. M. E ſchola non exibis, niſi unum mihi nominaveris, e quo cæteros extorqueam. D. Magis me odioſum, & inviſum reddam. M. Sic agam, ut quidpiam ſuper hoc abs te ad me perlatum non intelligant. Tantiſper fac ſedulo, quod tibi imperavi. Tu aſſiduus in Gymnaſio, tu diſcendi ſtudioſus, tu probus es adoleſcens, & animo meo charus egregie: ideo te ante alios delegi, cui hoc mandarem. Agitavi hanc rem in corde meo, & nollem hærere in te peccatum: hærebit, ſi auctoritati meæ non parueris. D. Quando conſtanter id mihi præcipis, oratione & auctoritate tua victus; petitione deſiſtam. Te rogo tamen, ut honori & rationibus meis conſulas. M. Solicitudinem iſtam abs te remove.

ANNOTATIONES.

Iſtos Corycæos) *Qui ſunt Corycæi, & unde hoc illis nomen, docebit copioſe Paræmimographus, proverb. Coryoæus auſcultavit: ne fruſtra paginas impleamus. Quod autem plerique eosdem appellant ſyndicos, parum proprie loquuntur. Sunt enim Syndici advocati, qui ut patroni ad communem cauſam defendendam mittuntur, & συνδικεῖν verbum idem qud συνηγορεῖν ac ſi ſyndicari*

verbum

verbum fingas, pro defendere, & patrocinium præſtare. Sunt etiam ſyndici civitatum, & advocati, & defenſores juris publici: quaſi in cauſam publicam communiter incumbentes. Budæus in Pandect.

PROGYMNASMA QUINQUAGESIMUM OCTAVUM.

Pueri multandi verberibus.

PATER indulgentior. MAGISTER ſeverior.

Pater. Queritur Auguſtinulus meus, ſe in ludo ſæpiſſime abs te vapulare: quem quidem non mihi narrare ſomnia, e fletu rubentes oculi teſtantur. M. Si filius tuus juſte vapulat, noli quærere, rarone an ſæpe. P. Atqui nec juſte videtur cædi, nec moderate: ſed inique & inhumaniter, ſi tam frequenter. Nam cui toties imponendæ ſunt plagæ, ei poſteriores ſemper graviores imponuntur; quæ autem flagitia tam crebra filius iſte meus, probus utique & diligens puer admittere poſſit, non intelligo. M. Amor cæcus eſt, is facit, ut puerum meliorem, & in diſcendo alacriorem exiſtimes, quam ego experior quotidie. Ingenium ſane non deeſt illi, voluntas deeſt. Quod ad verberum atrocitatem attinet, hoc tantum reſpondebo tibi, me adhuc intra limitem ſæviiſſe: petoque a prudentia tua, ut mihi potius fidem habeas, quam pueris, qui leviſſima de cauſa mentiuntur facillime, & cum virgas ac verbera impenſe oderint, nunquam juſta animadverſione puni-

tos

tos ſe confiteri ſolent. P. Quæſo, Magiſter, ſine me paucis oppugnare hunc morem veſtrum cædendi pueros, & ſi poſſim, ſceptrum iſtuc tuum, virgam, inquam, extorquere tibi de manibus. M. Patiar equidem te diſſerere adverſum nos, quæ libet: ſi tu etiam pati vis, me conſuetudinem noſtram tam antiquam, uſitatam, & neceſſariam defendere, quæque mihi in mentem venerint, contra reſpondere. P. Optimum & æquiſſimum eſt audire viciſſim, quem accuſes. M. Clavam Herculi hodie nunquam extorſeris, futurumque eſt, ut tu magis poſthac flagellum ad multandos liberos in manus ſumas, quam mihi, ut id abjiciam perſuadere ultra contendas. P. Tu fortaſſe loquentia tua confidis, qua me ſupplantes: ego veritate ſola nitor, illam mihi comitem, & adjutricem adverſus te duco. M. Auſculto, dic virorum optime. P. Pulſare pueros, ſive id a Magiſtro, ſive a pædagogo, ſive a parente fiat, deforme eſt: quoniam mancipia & beſtiæ, quæ aliter ad officium faciendum adduci non poſſunt, non ingenui, & filii, teneræque ætatis alumni, & diſcipuli verberibus ſunt urgendi. Animum liberalem plagæ ſervilem fractumque efficiunt, qui dum omnia timet, nihil audet eximium, ſequiturque deſidia & inertia, quibus corpus quoque langueſcit, atque conficitur. Similiter pueris immoderata ſeveritas, ut novellis ſtirpibus nimia ſiccitas nocet. In equulos, & vitulos calcaribus, ſtimulis, verberibus non utimur: cur in pueros utimur? quin & adulti boves,

boves, ſi acrius ſtimulis ſubigantur, juga perſæpe detrectant, & frænorum jam patientes equi, ſi crebrius verberentur, percontumaces, pavidique, blanda autem manu attrectati, generoſi & audaces redduntur. Inter canes item ii nobiliores, quos blanditiis, & licentia quadam excurrendi potius, quam minis & verberibus venatores educarunt. Simile quiddam in hominibus accidere credendum eſt. Contra vero in aſinos, quoniam abjectiſſimæ naturæ pigerrimæque animantes ſunt, ſi ex iis utilitatem capere ſtudemus, fuſtes & flagella ſolemus expedire. Sic prorſus agreſtibus & virilibus ingeniis faciendum, quorum vitia non ut frondes teneræ ſtringendæ, ſed ut ſpinæ & rubi penitus ſuccidenda ſunt. Quid, quod multa vapulantibus dictu deformia, ac maximæ verecundiæ futura vel dolore, vel metu ſolent accidere? Hæc porro non ideo dixerim, quod exiſtimem, ſolutam ac liberam pueritiæ ad omnia voluntatem eſſe oportere, neque ullam ipſi pœnam irrogandam, quam ad delicta nimio plus propenſam, & lubricam eſſe non me fugit: ſed ut mitis quædam, & moderata pœna, cum judicio prudentiaque, tanquam lene medicamentum ad ipſius curanda vulnera morboſque ſanandos adhibeatur, quo fiet, ut longe melius, longeque facilius a ſuis vitiis ad ſtudium amoremque virtutis traducatur, neque Magiſtros odio proſequatur ut carnifices: ſed amet ut parentes. Poſſit igitur non ſtultus Ludimagiſter, ſi quid bene fecerint pueri, aliquando commendare: ſi quid erraverint, diſ-

ſimulare: nonnunquam blande emendare, & cum laudationibus caſtigationes permiſcere, munuſculis etiam, & cruſtulis interdum eos ad diligentiam allicere: celebrare eos, qui probitate & ſcientia claruerunt; deteſtari autem, qui veluti muta pecora vitam ſilentio tranſierunt. Condiſcipulos item peccantes coram ipſis reprehendere, & recte facientes prædicare, mirum in modum proderit. His ego, ſimilibusque modis plus profectum iri apud adoleſcentulos putarem, quam atrocibus minis, aſſiduisque verberibus. Non neſcis, quid Terentius tuus quodam loco ſentiat. Pudore & liberalitate, inquit, ſatius eſſe credo retinere liberos, quam metu. Nec Plutarchi auctoritatem contemnis, cujus verba memini e libello de inſtituendis liberis. Non verberibus, aut contumelioſa tractatione, ſed verbis & adhortationibus ad liberalia ſtudia pueri adducendi ſunt. Torpent enim, & abhorrent a laboribus, partim ob dolores plagarum, partim ob contumelias. Apud ingenuos laudationes vituperationesque plus valent: illæ ad pulchra incitantes, hæ a turpibus arcentes. M. Plurane tenes memoria? P. Etiam, hæc enim ſequuntur ibidem. Alternis porro increpationes, & collaudationes ſunt adhibendæ, ut & cum exulant animi, reprehenſionibus etiam ad pudorem redigantur, & cum dejecti ſunt, rurſus laudibus erigantur. Imitandæque in hoc genere nutrices, quæ infantes cum ad fletum provocarunt, rurſum ut conſolentur, mammam præbeant. M. Miror te patrem
non

Digitized by Google

non paterne, ſed materne filii cauſam agere, & eſſe animo tam indulgenti in puerum: nec illud etiam ex eodem auctore adducere voluiſſe, quod iis, quæ recitaſti, proximum eſt. Vidiſſe ſe ait, parentes, quibus nimius amor in cauſa fuerit, ne vere amarent. Sententiæ tuæ in ſpeciem gravi & prudenti communis omnium gentium conſuetudo reclamat, & ſapientes hunc modum cædendi pueros plane ſuadent, & ſacroſanctæ literæ, quarum apud me non paulo major, quam omnium Poetarum, Oratorum, Philoſophorum eſt ad perſuadendum vis atque auctoritas, non uno loco virgarum flagellorumque meminerunt. *Qui diligit filium ſuum, aſſiduat illi flagella, ut lætetur in noviſſimo ſuo. Curva cervicem ejus in juventute, & tunde latera illius, dum infans eſt, ne forte induret, & non credat tibi, & erit tibi dolor animæ. Qui parcit virgæ, odit filium. Stultitia colligata eſt in corde pueri, & virga diſciplinæ eradicabit eam. Noli ſubtrahere a puero diſciplinam, ſi enim percuſſeris eum virga, non morietur.* P. Obruis me teſtimoniis. M. Quid ſi nullum omitterem? magis id diceres. Itaque D. Auguſtinus in libris Confeſſionum, quod ſocordior eſſet in diſcendo, ſe vapulaviſſe, idque ſibi profuiſſe narrat. Apud Lacedemonas vituperationem ſubibat pater, ſi filium a Magiſtro percuſſum & conquerentem non iterum percuſſiſſet. Quid ſi hoc ſæculo valeret, melius forſitan ageretur cum Republica: tam perditam, ac rebellem juventutem non haberemus: nec tot facinoroſi atque peſtiferi ci-

ves exiſterent. Perſuadere ſibi omnino & parentes, & præceptores debent, niſi principiis anteverterint, pueroſque flexerint, dum flecti poſſunt, fore, ut aliquando ex iis dolorem ingentem capiant, a quibus gaudium voluptatemque exſpectabant: & id eſt, quod ſanctæ Scripturæ oracula vaticinantur. Cæterum iſta verberatione utendum eſt moderate, nec quavis etiam leviſſima de cauſa, niſi ſi frequenter committant, quamvis in re levi: vitioſa enim conſuetudo contrahitur, & a parvis delictis non punitis ad majora fit progreſſio. Submovendi meo quoque judicio a ſcholis, qui verberando voluptatem ſentiunt, omnemque culpam capitalem faciunt: nec magis parcendum pueris, quam canibus exiſtimant. Cavendum etiam, ne irati quenquam plagis multemus: ira quippe mediocritatem ſervare non poteſt: & ne caput, cæteraſque principes, ac vitales humani corporis partes lædamus, unde valetudini incommodum generetur. Si quis erit tam liberali ingenio, ut literas & virtutem ultro diliget, verecundus, majoribus obediens, labores non recuſans, aliquando tamen peccans (quis enim vel ſapientiſſimus nunquam ulla in re offendit?) hic blande, & dulci quodam modo corrigendus erit, ne ad iracundiam provocetur, & puſillo animo fiat. Si qui vel reprehenſionibus, vel verberationibus, magis tanquam ſaxa indureſcant, iis pulſandis ſuperſedendum eſt. Quamobrem non eſt interdicendum Magiſtris hoc pœnæ ſumendæ genus: ſed ſi per ſemetipſos non vident, admonendi

ſunt,

ſunt, ut modum ſervent, ſciantque & quibus, & quando, & quantum pœnarum infligendum. P. Obſtruxiſti mihi os: ſerva inſtitutum tuum. Si in poſterum puer meus de te queſtus fuerit, Lacedæmonius illi fiam: iterum verberabo, ut conqueri deſinat: & cum me approbare ſciat, quidquid tu feceris, ſi effugere verbera concupiſcat, cupidius ad ſtudia ſua incumbat. M. Tali patre nihil laudabilius.

ANNOTATIONES.

Quæ autem flagitia) *Flagitium, peccatum eſt ab aliqua animi mollitia, aut ignavia profectum, quod dedecus, & turpitudinem affert: ſcelus autem vel cum aliqua crudelitate & cæde, vel cum impietate conjunctum eſt. Itaque libidines flagitioſas dicimus: & flagitioſam vitam: & militem flagitium admiſiſſe, qui locum non tenuit, qui hoſtem extimuit, qui fugit, &c. Non eſſe cædendos pueros, vult Quintilian. extremo cap. 3. lib. 1. cujus ratiunculæ haud magnum pondus habent. Cur autem ibi potiſſimum receptum ſit virgis afficere pueros, ubi afficiuntur, in ea ſcilicet parte corporis, vide Rhodig. lib. 4. cap. 8.* Sceptrum iſtuc tuum) *Martialis ad Magiſtrum ludi epigramma hoc eſt, lib. 10.*

Ludimagiſter parce ſimplici turbæ:
Sic te frequentes audiant capillati,
Et delicatæ diligat chorus menſæ:
Nec calculator, nec notarius velox
Majore quiſquam circulo coronetur.
Alba leone flammeo calent luces,

Toſtamque fervens Julius coquit meſſem,
Scuticaque loris horridis Scythe pellis,
Qua vapulavit Marſyas Celenæus,
Ferulaque triſtes ſceptra pædagogorum
Ceſſent, & Idus dormiant in Octobris:
Æſtate pueri ſi valent, ſatis diſcunt.

In equulos & vitulos.) *Nunquidnam æquum eſt, gravius homini & durius imperari, quam imperatur animalibus mutis? Atqui equum non crebris verberibus exterret domandi peritus magiſter: fit enim formidoloſus & contumax, niſi eum tactu blandiente permulſeris. Idem facit venator, qui inſtituit catulos veſtigia ſequi, quique jam exercitatis utitur ad excitandas vel perſequendas feras. Nec crebro illis minatur; contunditur enim animus, & quidquid eſt indolis comminuitur trepidatione degeneri: nec licentiam errandi vagandique paſſim concedit. Seneca de Clement. lib. 1. cap. 16.*

PROGYMNASMA QUINQUAGESIMUM NONUM.

Literæ Bellerophontis.

MAGISTER. DISCIPULUS.

Magiſter. Tantum non alternis diebus nuſquam in ſchola cerneris: cum deinde cauſam volo noſcere, nunquam te deficit aliqua hujus tam frequentis abſentiæ purgatio: aut enim paternum, aut maternum imperium aliquo te negotio irretitum tenuit. Miror ſi ita res habet. D. Non ſecus profecto: & ut minus

dubites

dubites in poſterum, ecce ſchedam patris ipſius manu, ejusque ſigno obſignatam, qua mihi cavet. M. Legamus hanc ſchedam. O rem nec opinatam. Volebam tacitus, quod hic exaratum reperio, legere, verum rectius fecero, ſi clare, toto audiente cœtu legero. Spe iſta lapſus es. Infelices, & in caput atque perniciem tuam ſcriptas attuliſti literas. Attendite, ut ſi quis hujus pueri virtutem factaque imitamini, ejusdem exitum & exitium perhorreſcatis.

SIMEON RHODOPHILUS CASSANDRO LUDIMODERATORI S. D.

Filium meum non nego alias a me, alias a conjuge mea negotiis occupari neceſſariis, quando famulos, & ancillas non ſemper ad manum habemus. Cæterum ille, quo tempore ſcholæ habentur, nimis ſæpe in ædibus viſitur: aut, quod narratum eſt mihi, in platearum angulis cum æqualibus certat globulis, ac nucibus. Cum percunctor, quare in ludo non ſit, reſpondet, aut non doceri, aut abs te ſibi datam domi manendi poteſtatem. Ego te vel in functione tua adeo ſegnem, ut tam frequenter non doceas, vel pueri tam ſecurum, ut ſine juſta eum ratione abeſſe ſinas, credere nequeo. Itaque tametſi ipſe hoc epiſtolium a me flagitavit, quo ſe tueretur, tu nihilominus pro officio tuo in eum quam ſeveriſſime animadverte: id erit mihi vehementer gratum. Bene vale.

Hem Carole, quid ais? pallor omnia membra tenet, obmutuit, contremuit. Teneo caſſibus

meis implicitam & impeditam vulpeculam. Nuda pellem, ut debitam artibus tuis mercedulam capias. En, ut me ductavit dolis. Qui mendacio confidit, in caducum parietem inclinat.

ANNOTATIONES.

Literæ Bellerophontis) *Cum quiſpiam literas affert commendatitias, ut ipſe quidem putat, re autem vera accuſatorias, aut cum aliquis nuntiat, fecitve quo ſe prodit, ſibique nocet. Quales ad Jobaten Lyciæ regem attulit Bellerophon, & in ſacra hiſtoria etiam Urias Heitæus ad Joabum, vide Homerum Iliad. 6. Lambin. in Oden. 6. lib. 3. & adagium. Plaut. Bacbid.*

Nullus homo dicit, hæ tabellæ te arguunt,
Quas tu attuliſti, hæ te vinciri jubent: aha,
Bellerophontem jam tuus me fecit filius,
Egomet tabellas retuli, ut vincirer.

Hiſtoriam perjucundam de puero commemorat Jovianus Pontanus, qui artificio quodam conciliato pallore & languore adduxit eo patrem, ut ipſum in ludum ire vetaret. De ſermone lib. 2. pag. 207. edition. Aldin.

PROGYMNASMA SEXAGESIMUM.

Minæ.

PRÆCEPTOR. PUER præfracte indiligens, & hebetior.

Præceptor. Aſinum citius ſaltationem Pyrrhicam docuiſſem, quam ſtipitem iſtum literas.

Digitized by Google

teras. Age puer, cape quod capiendum eſt: plus æquo tentaſti patientiam meam. Rogavi, juſſi, objurgavi, verberavi: tu manes idem, id eſt, ignorans, & a literis, ut videris, abhorrens. Si perſtas in iſta mente, patrem monebo: ut te ad molitorem, carbonarium, aut carnificem adducat, unius horum futurum diſcipulum. Pu. Ut incumbam in eas toto pectore, nihil retineo literarum. P. Ipſa inſcitia tua reclamat affirmationi tuæ. Qui enim poſſit fieri, ut tanta longinquitate temporis, ſi conatus fuiſſes, nihil profeciſſes? Pu. Neſcio, qui fiat, fieri tamen planum eſt: nec ſufficiens otium domi relinquitur. P. Nunc primum iſta excuſatione uteris? apparet conficta. Pu. Uſus eſſem pridem, niſi intellexiſſem nihil apud te valituram. P. Veritas apud me valuit & valebit ſemper. Conveniam parentes tuos, cognoſcam ipſorum mentem. Si ab illis tibi nihil erit impedimenti, tu aut Grammaticam diſces, aut opificium ſordidum. Pu. Non commorabor diutius in patria. P. Quando diſcedes? Pu. Secundum Paſcha. P. Tum ego non laborabo amplius tua cauſa: reſtat enim unus tantum menſis ad Paſcha, beaſti me hoc dicto. Quo diſcedes? Pu. In militiam, ut reor: commendavit enim me pater cuidam vexillifero. P. Sane gladius, aut ænea fiſtula tuis digitis aptior eſt, quam calamus.

ANNOTATIONES.

Saltationem Pyrrhicam) *De hac ſaltatione, ſimilibusque exercitationibus corporum, lege eruditiſſimos libros Hieronymi Mercurialis de arte Gymnaſiaſtica. Præterea Leonicum variæ hiſt. lib. 1. cap. 87. Germanum huic eſt illud Plaut. in Perſa. Canis ſi in ludum iret, poſſet jam fieri, ut probe literas ſciret.* Ænea Fiſtula) *Quidam ſclopos vocant, & milites ſclopetarios. Globulos autem qui inde emittuntur, glandes & pilas plumbeas. De inventa bombarda, Magius lib. 1. cap. 1. Brodæus lib. 1. c. 26.*

PROGYMNASMA SEXAGESIMUM PRIMUM.

Recitatio.

MAGISTER. DISCIPULUS.

Magiſter. Heus Andrea, comprehendiſtin' memoria, quam heſterno veſpere explanavi epiſtolam? D. Vero, comprehendi. M. Quod felix ſit, claude librum, & recita diſtincte, clara voce. D. *Tullius Terentiæ ſuæ & pater Tulliolæ duabus animis ſuis: & Cicero matri optimæ, ac ſuaviſſimæ ſorori S. P. D. Si vos valetis, nos valemus. Veſtrum jam conſilium eſt, non ſolum meum, quid ſit vobis faciendum.* M. Altiore voce, ut omnes exaudiant. Date vacuas aures pueri. D. *Si ille Romam modeſte venturus eſt, recte in præſentia domi eſſe poteſtis, &c.* M. Andrea, Andrea, næ tu male hanc tam bellam epiſtolam

Iam memoria ſepſiſti, atque cuſtodiſti. D. Revera domi tenebam perfectiſſime. M. Oh, tibi ego ut credam? Identidem inſpiciebas librum, & verba furabaris. Antiquum obtinebas. D. Bis tantummodo, ſummum ter. M. Et mentiri non vereris? quoties clamavi, claude, claude? Quam ſæpe inſuper ordinem verborum commutabas, priora poſterius, poſteriora prius pronuntiando? & aliquando tua pro Ciceronis, ſcortea pro aureis videlicet ſubſtituebas. Frequenter præterea voces jam dictas repetebas, & denuo quaſi deglutiebas: ut interim poſſes, aut ipſe librum aperire aliquantum, aut vicinorum aliquis ſuggerendo hærentem te in ſalebris expediret: quod & nunc, & alias ſollicite præſtitit Bernardulus. Abs te ne mihi hanc afferri fallaciam? novi ego artes puerorum ad unguem omnes. Senex ſum, & ſeni verba dare difficile eſt. D. Fuit nimium longa epiſtola, nequivi totam epiſtolam ediſcere. M. Ecce, jamjam aſſeverabas, domi te perfecte memoriter eam complexum. Itane tandem? tu ex uno ore calidum & frigidum? & aliud ſtans, aliud ſedens? Cur non ingenue faſſus es te neſcire? D. Virgæ me terruerunt. M. Infelix puer, hoc magis pro commentita noxia te caſtigabo virgarum verberibus, quia ludificaſti me, & ad ſocordiæ vitium vanitatis culpam addidiſti. D. Volebam mihi conſulere. M. Non conſulit, ſed nocet ſibi, qui ſic recitat. D. Ego alio intellectu hoc verbi dixeram: pœnam paratam

effu

effugere ſtudui. M. Ne tuum exemplum, & impunitas corrumpat cæteros: hodie cædaris neceſſe eſt, puerorum verberabiliſſime. D. Eheu, mi Præceptor, modo tantum parce. M. Idem rogaſti antehac, & peperci: nunc luendum eſt commiſſum. D. Per tuum te caput, perque tuam ſenectutem, perque vitam tuam, obſecro. M. Si per omnia divina & humana obteſteris, nihilo plus aſſequare, quam ſi ab aſino lanam petas, aut concioneris mortuo.

ANNOTATIONES.

Verberabiliſſime) *Quis, obſecro, tam incogitans, atque in judicando præceps ac temerarius erit, qui cum & hoc, & alia quædam non diſſimilia, ex Plauto, aut alio quopiam bono auctore deprompta in hiſce meis Voluminibus legerit, non magis joci, aut ſignificationis & emphaſis cauſa; quam ſerio ita me loqui exiſtimet? Ob quas eaſdem rationes multa ille idem, quem ſupra nominavi Comicus. Hoc te, mi Lector, monitum etiam atque etiam volui.*

PROGYMNASMA SEXAGESIMUM SECUNDUM.

Repetitio.

PUBLIUS. GAUDENTIUS.

Publius. Conferamus inter nos audita, Gaudenti, antequam Magiſter huc aditum ferat. G. Non auſim. P. Quæ huic eſt offuſa

ſuſa religio? qua de cauſa non audes, quod ipſe Præceptor, ſi reſciſcat nos agere, tantum abeſt, ut ulla caſtigatione afficiat, laudatione etiam proſequetur? G. Quia fit cum periculo. P. Quo periculo? G. Animadverſores iſti me hoc alias cum alio facientem in gregem fabulantium per ſummum nefas aliquoties conjecerunt, ut ægre poſtea, multa nimirum, diligentique purgatione uſus, conſtitutum garrulis ſupplicium evitaverim. P. Vix adjungere dictis tuis fidem queo. G. Putas me ſomnia narrare tibi? ecquando me cujuspiam rei tibi falſiloquum reperiſti? P. Nunquam. Sed cur ego non memini iſtuc accidere? G. Non ſemper es præſens in ludo: & te abſente poteſt accidere, quod poſtmodum vel non credas, vel etiam mireris accidiſſe. P. Onus fortaſſe declinas, & aliud in pectore, aliud in lingua promptum habes. G. Aliter eſt, tutiora eligo. P. Quam tu vereris culpam, ego præſtabo. Conſueſtine ſolus tecum domi repetere explicationes Magiſtri? G. Ut ſi conceptis verbis id me facturum juraſſem. P. Non mirabor amplius, te nunquam non paratum inveniri, cum juberis auctorem exponere. G. Parum conducibile eſt audiſſe, Publi, niſi recolas quæ audieris: nec proxima tantum, verum longinqua etiam, quæq; ante hebdomadem, ante menſem explicata fuerunt, repetendo iteranda ſunt, quoniam Themiſtoclis aut Carneadis memoria non antecellimus, facileque auditorum obliviſcimur. P.

Poſſeſ-

Poſſeſne, non quidem in dies ſingulos (nam id neutri foret commodum) at feſtis, ac vacationum diebus, cum ſcilicet otium eſt a ſcholis, pauxillum temporis mihi tribuere, meque adjuvare, & communicare mecum hanc meam provinciam? G. Ut una repetamus, & viciſſim quæ obſcuriora ſunt) declaremus? iſtuc vis? P. Nempe iſtuc. G. Equidem poſſum, & tua cauſa volo. Ventitabis igitur in ædes noſtras. P. Habes muſæum quietum, atque a ſtrepitu remotum? G. Etiam, ubi nemo nos, ne muſca quidem, neve muſculus impediat. Sed ſatis verborum: jaciunt rete piſcatores, ſileamus.

ANNOTATIONES.

Offuſa Religio) *De conſcientiæ ſcrupulis, ut vulgus loquitur, quo pacto per vocem religio variis modis loquendum nobis eſſet, oſtendimus annotatione quadam in Dialogo 1. Volum. ſecundo.* Conceptis verbis juraſſem) *Verbis conceptis juratur, id eſt, verbis certa comprehenſis formula. Nam concipere comprehendere eſt. Hoc jusjurandum multo religioſius erat, quam reliqua. Hujus generis erat præjuratio, cum quis ante conceptis verbis jurabat, poſt quem alter in eadem verba jurans, tantummodo dicebat, idem in me. Plura Turn. l. 3. c. 16.* Themiſtoclis memoria) *Themiſtocles quidem, cum ei Simonides, aut aliquis alius artem memoriæ polliceretur, oblivionis, inquit, mallem. Nam memini etiam, quæ nolo; oblivisci non poſſum, quæ volo. Cic. 2. de finib. De eodem Academ. l. 2. ibidem de memoria Hortenſi, & Luculli.*

PRO-

PROGYMNASMA SEXAGESIMUM TERTIUM.

Diſputatio.

EUCHARIUS. OPTATUS.

Eucharius. Si cuipiam veſtrum tantum adeſt fidentiæ, prodeat extemplo in medium, ac certamine mecum congrediatur, & vel ſummis mecum copiis contendat. O. Quid tu garris audacule? E. Ad diſputandum quemcunque de condiſcipulis præſentibus provoco, nemine excepto, ne teipſo quidem, etſi videris eſſe quantivis pretii. O. Quo fretus tam inſolenter te jactas? E. Diligentia ſola: tenes? O. Nos igitur hactenus dormivimus, & tu, ſi cœlitibus placet, didiciſti omnia, cæteris nihil reliquiſti. E. Qui ſe credit profeciſſe, ſurgat, veniat, digladiemur. O. Quaſi tu ſis præcipuus & invictus diſputator, ita gloriaris, ventoſiſſime atque confidentiſſime homuncule. E. Re cupio refelli, non meris negationibus & maledictionibus. O. Dolebis intimis ſenſibus, cum tibi victo ruborem excuſſero. E. Tu opinione tua dejectus, & a me pudore affectus recedes. O. Quo de vis diſputemus? E. Hoc tui eſt arbitratus. O. Paratus es in omnibus? E. In omnibus. O. De nominum verborumque inflexionibus agamus. E. Ut voles. O. Capiamus arbitrum: ſeu legamus, qui amborum errores totidem punctis notet. E. Ad id jam ſe Albertus

tus comparat, uti vides. O. Euge Alberte, ne ſomniculoſe hoc agas: nihil des gratiæ. E. Dimitte librum. O. Tu quoque abjice tuum. E. Nullum habeo. O. Suggeſtorem tibi nullum eſſe volo. E. Multo minus ego tibi. Egredere de loco tuo, & conſide in ſcamno longo, quod affixum eſt parieti. O. Tu idem facito, ſed e regione. E. Licet. O. Ne obruas me clamoribus, & ſpatium juſtum ad reſpondendum concedas. E. Geram me, ut par eſt. O. At, ſi te vicero, haud eo contentus ero. E. Quid petes? O. Tuum mihi locum cedas oportebit. E. Haud recuſem. Tuum, cum meo inferior ſit, non poſtulo: aliud victoriæ præmium perſolves. O. Quale? E. Vel roſariolum tuum. O. Etiamne oculum adjeciſti? E. Vel pulchram imagunculam: vel globulos aliquot de ſelectioribus. O. Iniqua conditio. E. Quapropter? Locus meus honoratiſſimus locorum eſt: iſta autem, quæ abs te exacturus ſum, honoris & ornamenti quid afferunt? O. Etſi non optima apparet conditio, nihilominus quia faſtum hunc tuum retundere diſcupio, hui, Martem utrinque invadamus. Pone tuas quæſtiunculas. Mox vel ad terram ictus corrues: vel præcipitem te fugæ mandabis. E. Res tibi erit in anguſto.

ANNOTATIONES.

Hoc dialogo uti poterunt pueri tanquam proœmio quodam concertationum ſuarum, & his ſeſe verbis ad diſputandum provocare. In ipſis autem diſputationibus, vehementer velim eos

quos-

quosdam ſordidos loquendi modos vitare: quos cum norint ipſi Præceptores, non eſt cur producam. Martem utrinque invadamus) *Militaribus metaphoris ſæpe cum venuſtate utimur, ſæpe etiam poetice dictum aliquod leporem habet. Ac Martem quidem invadere nihil eſt aliud, quam ſeſe mutuo armis invadere, noto illo tropo quem Grammatici Metonymiam, Cornificius Nominationem dixit lib. 4.*

PROGYMNASMA SEXAGESIMUM QUARTUM.

Concertatio ſcriptionis.

GERARDUS. OCTAVIUS. LAMBERTUS.

Gerardus. Magiſter die abhinc tertia materiam nobis communem ad ſcribendum dictavit, cras ante meridiem oſtendenda eſt ſcriptio. Lambertus ſuam prædicatione effert, meam vilipendit, quam tamen nondum vidit: ego me inferiorem illo in animum inducere non poſſum, ut exiſtimem. Reſtat igitur, ut te oremus, Octavi, des judicium, noſter arbiter, noſter Palæmon ſis, & hanc controverſiam ex æquo & bono diſceptes. O. Non audeo me in iſtam contentionem interponere. Non noſtrum inter vos tantas componere lites. L. Ludens potes, ſi libeat: ſiquidem utroque noſtrum non paulo es literarior. G. Da hoc mutuæ familiaritati, ſine, impetremus. O. Quid vultis faciam? G. Auſculta dum legimus ſcripta, & quæ videbuntur commode dicta, ap-

Digitized by Google

proba, quæ vitioſe, improba. O. Fiat ea lege hoc adeo, ſi neque laudatus ſuperbia, neque reprehenſione perſtrictus bile intumeſcat. L. Spondeo pro me. G. Et ego pro me. O. Recitet ergo Gerardus principem periodum. G. *Ex tuo tam diuturno ſilentio, mi Petre, non levem traho moleſtiam, cogorque ſuſpicari, ne forte res aliqua mihi immutaverit, ut jam non ſis, qui adhuc fuiſti, hoc eſt, mei cupidiſſimus.* O. Legat ſuum initium Lambertus. L. *Chariſſime Joannes, propter tuum ſatis longum ſilentium non parum perturbor, & cauſam habeo ſuſpicandi, quod forſitan mutaveris voluntatem erga me priſtinam, nec me, ſicut antea, diligas.* O. Preſſius Gerardus, & aliquanto nitidius, ad cætera itote. G. *Si erro, tu, quæ proxima inciderit occaſio, eam noli prætermittere, quin ad me ſcribas, & errorem hunc mihi eripias, ſi id non feceris, ne ægre feras, cum te in poſterum in meis inimicis numeravero.* L. *Si me falſum habet iſthæc mea ſuſpicio, tu, cum primum licebit, te mihi per literas aperi, & hanc opinionem ex animo meo evelle. Quod ſi præſtare detrectaveris, ne ſuccenſeas, ſi deinceps inimicorum te loco habuero.* O. Uterque haud inepte, & paulo melius Lambertus. G. Simus itaque pares hactenus: cæterum æqua manu ex hoc prælio non diſcedemus. L. Planum hoc & ad victoriam maximi id intereſt. O. Ad reliqua procedamus. G. *Pro mea parte.* L. Barbarum. O. Corrige. L. Quod ad me attinet. O. Recte. G. *Quid ad me attinet, idem ſum erga te, quem cognoviſti a longo tempore.*

L. Bar-

Digitized by Google

L. Barbarum & hoc. G. Qui dicendum erat? L. Jam pridem. G. Qui tam acutum cernis in meis lapſibus: videbo, quos tu Ciceroniſmos allaturus ſis in medium. O. Turpe eſt doctori, ajunt Lamberte: proinde te circumſpicias, caute rem geras. L. Haud reprehendiſſem, niſi me iisdem locis latine locutum certo noſſem. O. Abſolve circuitum, ſeu comprehenſionem iſtam. G. *Nec me ulla res ab inſtituta ſemel, & confirmata inter nos amicitia deſiſcere coget.* O. Lege quod ſequitur in tua, Lamberte.. L. *Quantum meam perſonam attingit.* G. Barbarum. L. Quomodo? an non ſic loquimur: hoc negotium me attingit? G. Hoc & ſimilia dicimus quidem, verum non ideo ſtatim proba eſt loquendi ratio, qua tu uteris: olet enerum rus, & eſt germaniſmus. Cur non adhibuiſti illud: quod ad me attinet? L. Credebam hoc quoque Romane dictum. O. Bene monuit Gerardus. L. *Idem permaneo in te, quem expertus es jam pridem: nec me ab amore ſemel ſuſcepto quidpiam aliquando abſtrahebit.* G. Ho, ho, ho, abſtrahebit. L. Abſtrahet, abſtrahet. Ahuy, non adverteram, obſtupeſco, qui obrepſerit. O. Etiam non advertere vitia, erratum eſt quoddam ſcribentium, quos convenit quam oculatiſſimos eſſe, & non ſolum ſcribere, verum etiam ſcripturam relegere, bis, ter, quater, emendareque ſtudioſiſſime. L. Non tantum eſt flagitium iſtuc, quantum ſi ex inſcitia pecces. O. Eſto. G. Legam clauſulam epiſtolii. O. Age. G. *Hæc breviter, multis arduisque diſtrictus ne-*

gotiis exaravi: cum plus otii nactus fuero, & aliquid abs te literarum accepero, id quod vehementer & cupio & ſpero, longiores mittam. Vale. L. *Iſta conſcripſi in magnis laboribus: quando plus mihi vacuitatis contigerit, & tu aliquid reſponderis, ſicut multum deſidero & ſpero, prolixiores a me accipies. Valetudinem tuam cura diligentiſſime.* O. Servabitis promiſſa? L. Utique. O. Tu igitur, Gerarde, ne tibi ut victor placeas: tu Lamberte, ne ut victus excandeſcas. Quamvis ſemel iterumque minus latine quædam inſeruerit Gerardus, accuratius tamen epiſtolam contexuit, & loquitur latinius quam Lambertus. Cede tu priores, cede palmam Gerardo, & jactura hujus gloriolæ noli ad deſperationem abuti, quod eſſet puſilli & abjecti animi, ſed ad laborem ac navitatem, quo tanto plus alias honoris reportes, quando ipſum victorem tuum ſuperaveris. L. Tuis conſiliis parere certum eſt. G. Io triumphe.

ANNOTATIONES.

Noſter arbiter) *Capere & ſumere arbitrum, dicunt Latini. Eſt autem judex petitoris, & ejus a quo petitur conſenſu captus, non a Prætore, aut lege datus, aut a Prætore quidem datus, ſed non niſi volentibus. Itaque honorarius appellatur, quia honoris cauſa totius controverſiæ arbitrium ei a litigatoribus ultro mandatur & defertur.* διαιτητὴς & μισίτης *a Græcis. Sic Lamb. in Amphit.* Noſter Palæmon) *eclog. 3. a paſtoribus certaturis inter ſe cantibus, ſive carminibus, judex adhibetur & arbiter Palæmon. Fuit item hoc nomine Gram-*

Grammaticus quidam Romæ Tiberio & Claudio Impp. intolerabili arrogantia: quippe qui M. Varronem porcum appellaret, ſecumque & natas, & interituras literas gloriaretur. Non noſtrum inter vos) *Verſiculus Virgil. ex eclog. 3. de cujus diſtinctione, & ſenſu conſulendus eſt Servius: Nihil tamen impedit, quin totum jungatur, & pro recuſatione quadam ſpecie proverbii adbibeatur, quemadmodum ex auctoribus complura, alia, quam ii voluerunt, ſententia.* Pro mea parte) *Si id hac locutione velis, quod Germani:* So vil mich belangt, *barbare loqueris; ſin autem id quod illi:* So vil ich kan und mag. Nach meinem Vermögen, *tum latine loqueris cum Cicerone. Eſt enim perinde ac ſi dicas, pro mea virili, pro virili parte mea, pro viribus meis.* Cede palmam) *Ex Ariſtotele & Plutarcho tradit Gellius l. 3. c. 6. ſi ſupra palmæ lignum ingentia pondera imponas, itaque urgeas, ut magnitudo oneris ſuſtineri non queat, non deorſum palmam cedere, nec intraflecti: ſed adverſus pondus reſurgere, ſurſumque niti ac recurvari. Propterea in certaminibus palmam ſignum eſſe placuit victoriæ: quoniam ingenium ejusmodi ligni eſt, ut urgentibus opprimentibusque non cedat. Palmarium facinus apud Terent. Eunuch. eſt palma, hoc eſt, victoria dignum. Cicer. pro Roſc. Amer. Alter plurimarum palmarum vetus ac nobilis gladiator habetur.* Io triumphe) *Vox militum lauro coronatorum, & imperatorem victorem proſequentium in urbem. Ovid. Triſt. 4. el. 2.*

Tempora Phœbæa lauro cingentur, ioque
Miles, io magna voce triumphe canet.

Digitized by Google

Hanc eandem vocem intellexit 1. Metamorph. illis verbis, de lauro loquens.

Tu ducibus lætis aderis, cum læta triumphum
Vox canet, & longas viſent Capitolia pompas.

PROGYMNASMA SEXAGESIMUM QUINTUM.

Examen.

ADAUCTUS, OLYMPIUS.

Adauctus. Examen, id quod noſti, propediem inſtituendum dies noctesque ante oculos mihi obverſatur, penitusque inſedit in animo. O. Eadem res verſat, & coquit mentem meam. Si huic tam gravi periculo ereptus eſſem. A. Quod iterum iterumque ac ſæpius per annum non idoneas ob cauſas declinavi ludum, id nunquam æque ſenſi, ut nunc ſentio, quantum damni fecerim: quocirca non mediocri in dolore ſum. O. Me pariter abſentiæ meæ, quantumvis non tam frequentis, pudet, pœnitet, piget. A. Accedit ad exaggerandam animi ægritudinem, quod divinare non poſſum, quænam interrogaturi ſint illi Quæſitores. O. Si ſcires? A. Addiſcerem ea quam acerrime. O. Eſtne aliquis ex omnibus, cui hoc detegere ſoleant? A. Nullus. O. Moderate igitur feramus commune malum. A. Timor item ſolet obſtare, ne promam libere & intrepide quæ ſcio: itaque hæret mihi aqua ſæpe. Hinc pro inſcitia ducitur, quæ non fuit. O. Ego, ne ut errans aliquantum ſiniſtre reſpondeam, nihil quidquam vereor: ſed ne ut iliteratus

:atus plane iliteratiſſime reſpondeam, id vero non mediocriter pertimeſco. A. Qui te ad illud tremendum, & horribile examen præparas? O. Quidquid audivi totius anni curriculo, ſæpius relego, ac repeto expoſitiones, quantum me adjuvat memoria: in Cicerone, Grammaticis, Chriſtiana Catecheſi. Ubi quid non intelligo, de condiſcipulis doctiorem aliquem interrogo. Adhæc denuo mando memoriæ præcepta pro virili. A. Nimium operoſus labor eſt tam multa diſcere. O. Operoſus, at neceſſarius omnino. A. Certum eſt tamen non omnia quæſituros. O. Propterea inſtructum eſſe in omnibus convenit, quia quod ipſis lubet, interrogant de omnibus: prudenter. Si enim ordine interrogare velint univerſa, idque de ſingulis, nimis longum ſit, & faſtidii plenum. Qui porro quæſtioni cuicunque apte reſpondet, is totam videtur ſcientiam conſecutus. A. Non ſtulte dictum. O ſi præteriiſſet hæc turbulentiſſima tempeſtas! O. Subeunda & perferenda eſt, ſi optes aſcendere. A. Tametſi hucusque ſegregavi a me ignaviam in iſta præparatione, tamen cogor nervos magis contendere tum ne rejiciar, tum ne de poſtremis fiam unus: cui rei, præſertim quando eſt major aſcendentium ſocietas, magna eſt adjuncta turpitudo & infamia. At enim niſi examen iſtuc impendens me adigeret, nunquam ſtudia forent mihi tanti, ut eorum gratia caput affligerem. O. Non ob examen duntaxat, ſed ob futuras quoque prælectiones melius citiusque capiendas, audita repetenda & recolenda ſunt: ut ſic felicius &

 fructu-

fructuoſius in ſuperiore ſchola verſemur. A. In ſcriptione haud leve momentum eſt: ibi barbariſmos & ſolœciſmos timeo, malas beſtias. O. Non ſine cauſa, mordent atrociter. A. Ex tempore, ſine ullo libro in ſchola de argumento improviſo ſcribendum. O. Omnia denique ad exploratam progreſſuum noſtrorum cognitionem capiendam inſtituuntur: ideo reprehenſioni affinia nequaquam putanda ſunt. Et cum hujuſcemodi diſcrimina in annos recurrant ſingulos, nec ulla via evitabilia ſint, reddamur ſtudioſiores: nunquam vidi diligentes excludi. A. Opitulemur alter alteri, dum comparamur. O. Operam meam tibi promitto. A. Ego meam promitto viciſſim.

ANNOTATIONES.

Si huic tam gravi) *Si, interdum optantis eſt apud Latinos, quamvis ſine particula o. Virg. 6. Æneid. Si nunc ſe nobis ille aureus arbore ramus oſtendat. Id eſt utinam ſe oſtendat. Perſ. ſatyr. 6. ſi angulus iſte proximus accedat, qui nunc deformat agellum. Sic Euripid. Hecub.* εἴ μοι γένοιτο φθόγγος ἐν βραχίοσι, *Si mihi vox eſſet in brachiis. Utinam brachia mea poſſent vocem mittere.* Solœciſmum) *barbariſmum & ſolœciſmum negat inveniri apud Græcos idoneos Gellius, qui* βάρβαρον *&* σολοικον *dixerint. Noſtri quoque antiqui, inquit, ſolœcum facile, ſolœciſmum haud ſcio, an unquam dixerint. Quod ſi ita eſt, neque in Græco, neque in Latino ſolœciſmus probe dicitur. Vide c. 20. l. 5. & l. 13. c. 6. Reperitur tamen in 4. Cornificii ad Herennium ſolœciſmus.*

PRO-

Digitized by Google

PROGYMNASMA SEXAGESIMUM SEXTUM.

Auditiones.

ELEUTHERIUS. MODESTUS. DAMIANUS.

Eleutherius. Cur vos, Modeſte & Damiane, heſterna luce, & nudius tertius non affuiſtis in Gymnaſio? M. Nihil diſſimulabo. Ob cruditatem minus belle valui: nunc ſum meliuſculus. D. Ab amico in hortos ſuburbanos hoc menſe anni amabiliſſimo, & lætiſſimo invitatus: recuſare nec potuiſſem, ſi voluiſſem, nec ſi maxime potuiſſem, voluiſſem; eſt enim ille de amicis meis veterrimus & fideliſſimus. Inde autem aliquanto poſt, quam putabam in urbem reverti. E. Undenam diſcetis, quæ nos interea Magiſter docuit? M. Legi iisdem de rebus, quem anno præterito accepi muneri a patruo meo commentarium. D. Ego ex autographo condiſcipuli alicujus ea mihi deſcribam. E. Arbitramini igitur vos iſto modo eadem aſſecuturos, & intellecturos perfecte omnia? M. Quidni? Quin jam aſſecutus ſum: nihil requiro. D. Perpaulum, aut nihil intereſt, ut quidem opinio mea fert, audiverisne, an poſtea deſcripſeris. Et hoc eſt commune eorum ſolatium, qui vel voluntate, vel caſu aliquo abfuerunt a ludo, poſſe aliunde deſcribere. Sunt qui nullum idcirco angorem capiunt, nec ideo fortunis ſuis deſpe-

rant, quanquam menſes totos docentem non auſcultaverint. E. Magno errore uterque ducimini. M. Si placet, demonſtra nobis iſtum errorem. E. Longe præſtat audire quam legere, etiamſi multo diligentiſſime legas. D. Quid ita vero? Non egemus libris diſertis, elegantibus, eruditis, unde hauriamus ſcientiam: & quæ legimus, intelligamus: neque enim adhuc nucibus ludimus, ut proinde jactura audiendi, paucorum præſertim dierum, tam graviter & inique ferenda non ſit. E. Legendi ſemper eſt occaſio, non eſt ſemper audiendi. M. Non ſit; quid tum? E. Lectio ſolitaria eſt veluti quidam ſomnus: auditio veluti vigilia. Viva vox Præceptoris magis nos afficit, plenius quaſi paſcit & alit, & altius deſcendunt in animum, in eoque tenacius inhærent, quæ pronuntiatio, vultus, habitus, geſtus docentis affixerit. Quid, quod illa moderatio & variatio vocis cujusdam commentarii efficacitatem obtinet, & quædam eorum, quæ dicuntur, eſt illuſtratio? Quid, quod plura fere dicuntur de una eademque re in ſchola, quæ non item ſcribuntur: quia neque poſſunt commode ſcribi, neque vult ea Magiſter calamo excipi? M. Nihilominus acriora abſolutioraque ſunt, quæ legimus in auctoribus. E. Ut hoc conceſſerim, quoniam plus operæ conſumunt, qui libros edunt, quam qui de ſuperiore loco docent; tamen obſcuriora & involutiora eſſe, quæ ſcribuntur, tu mihi viciſſim concedas oportet. Non enim ſe liber ipſemet explicat,

ut

ut Præceptores facere conſueverunt, qui multis exemplis, ſententiis, argumentis utuntur, & nihil quod verentur non intellectum iri, prætermittunt, quin declarent. Quod autem ſcriptum eſt ſemel, hoc per ſæcula tale, quale fuit ab initio, ſive clarum, ſive obſcurum, ſive facile & expeditum, ſive difficile impeditumque manet. Interroga millies quid hoc, quid illud ſibi velit, nunquam reſpondebit liber tuus quem volvis. Conquerenti Alexandro Regi cum Ariſtotele, quod libros Phyſicorum ediidiſſet, quos Rex compreſſos teneri cupiebat; ut quomodo imperii, ſic ſcientiæ gloria præſtaret multis mortalibus, reſcripſit Philoſophus: ſciret illos libros eſſe editos, & non editos: neque enim poſſe intelligi, niſi ab iis, qui docenti præſentes dediſſent operam. Præterea fieri aliquando poteſt, ut tam probatus & doctus non ſit liber, & ita te parum adjuvet, quin imo multum tibi noceat. Atque ut probatiſſimus ſit, ego certe eximium Præceptorem malo, quem tanquam ex multis libris unum quendam, vivumque librum contempler; qui ſcilicet multa, & multos pervolutaverit, & tanquam ſedula apis e diverſorum floſculorum ſucco unius cujusdam dulciſſimiqur ſaporis ſuccum expreſſerit. D. Tam ingenioſi acutique nos haud eramus, ut iſta animadverteremus, quæ tu nos modo nec opinantes docuiſti. M. Ad tuam ſententiam meum aggrego judicium. Providebo, ut poſt hunc diem audiam quotidie, niſi morbi alicujus gravitas prohibuerit, aut medicus publico abſtinere edixerit. D. Ego in dies feſtos convivia, & horto-

hortorum iſtas invitationes rejiciam. E. Tantum tribui a vobis orationi meæ, non diſplicuiſſe conſilium, magnopere, non mea quidem, qui tantum nec agnoſco nec poſtulo, ſed veſtra cauſa lætus ſum.

ANNOTATIONES.

Scopus & conſilium meum hoc dialogo eſt, perſuadere ſtudioſis, ne parvi ducant, ſi vel unam auditionem omiſerint, & ſpem illam non audita per ſe ſuoque ingenio aſſequendi, ſpem inconſultam, ac temerariam opinentur. Quod ſi cauſa honeſta inciderit, quæ a Gymnaſio abeſſe nos unum alterumve diem quodammodo cogat, in feſtum diem, ſi poteſt, res differatur. In urbem reverti) *Reverti & redire, reverſio & reditus quid differant, Manut. in 1. Philip.* Conquerenti Alexandro) *Utramque epiſtolam græce & latine invenies apud Gellium l. 19. c. 14. in utroque brevitatis elegantiſſimæ tenuiſſimum filum admiratur.*

PROGYMNASMA SEXAGESIMUM SEPTIMUM.

Induſtria diſcendi.

GORDIANUS. ALEXANDER diſcipuli. MAGISTER.

Gordianus. Ne defugias hoc officium: da mihi tantillum, mi Alexander. A. Mitte orare tandem, en paratum habes, accedamus. G. Age ſane. A. Solicitavit me dudum, & inſtigavit Gordianus, ut quidpiam tibi in percunctando ponerem,

em, venerande Præceptor. M. Quid eſt, quod Vicarium quærit? ipſe per ſe, ſi quid eſt opus, interroget. G. Non videtur referre, uter hoc faciat, M. Ergo ipſemet faciat. A. Impedit hominem adoleſcentiorem verecundia. M. De rebus a me explicatis, aut diſputatis num eſt aliquid? A. Nihil tale. M. Quid dicam fore? Enuntiate paucis. A. Avemus ſcire nos duo, quinam diſcipulorum tuorum tibi in præcipuis ſint amoribus: & hoc eſt, quod te conventum volebamus. M. Etſi quæſtionem affertis neque neceſſariam, neque tantopere vobis utilem. attamen reſponſum reddam, & ſententiæ judiciique mei rationes, cum expoſuero, efficiam, ut peritiores abeatis, quam adveniſtis. G. Id nobis in optatis eſt, ſtudemusque ſermone tuo etiam nunc doctiores fieri. M. Principio apud me quidem certe formoſus, an deformis ſit aliquis perparvi refert: qui non neſciam, nec in omni pulchro capite ineſſe cerebrum: & vinum Lesbium in viliora, abjectioraque vaſcula, ut in pateras gemmatas & aureas infundi poſſe, juxta mecum æque intelligitis. A. Quid vero ſpectare ſoles in diſcipulis, propter quod apud te in numero aliquo, atque honore ſint? M. Duo. G. Quænam? M. Ingenium, & induſtriam: hæ res duæ commendant, & charos mihi reddunt auditores meos. A. Si quis ambabus excelluerit? M. Unum multorum inſtar, & ambroſia alendum, a meque amari tanquam oculos meos affirmo. G. Si quis neutra? M. Eum fœnum eſſe oportere, & ad ſordium quæſtuoſumque opificium nliquod detrudendum. A. Si

abs

abs te in hac deſperatiſſima colluvie numeramur, reſtim ememus, qui nos ſuſpendamns. M. Meliora ominamini: tenetis apud me locum non infimum. A. Ingenioſos forſitan præferendos arbitrare diligentibus. M. Qui poſſim? G. Potiores partes dantur ingenio. M. A quibus? G. Ab univerſis. M. Qui vero ſunt iſti univerſi? eruditione rerumque uſu & ingenio præſtantes, an iliterati & imprudentes? G. Eruditi, ni fallor. M. Falleris. Ingenium ignavum, ſegne, pigrum eruditus nemo celebravit. Diligentiam ſive induſtriam mediocri conſociatam ingenio certatim omnes in magna gloria & laude ponunt. Hæc ſola eſt, quæ plauſum meretur. De hac poeta quidam veriſſime cecinit: Omnia conando docilis ſolertia vincit. A. Jam perſpicimus, induſtrios te præ ingenioſis admirari, illosque tibi eſſe in deliciis. M. Fateor ita eſſe, ut dicis. G. Quomobrem? M. Auſcultate, tum ſcietis. Primum res mihi videtur amore digniſſima labor multus & aſſiduus in honeſto & præſtabili negotio, animusque inſaturabili ſapientiæ cupiditate incenſus, cujus ille (labor, inquam indefeſſus) locupletiſſimus certiſſimusque teſtis eſt. Nemo quippe in eo elaborare, operamque collocare velit, cujus amore ac deſiderio nullo flagrat. A. Percepimus iſtam cauſam, & alias, ſi quæ ſunt, requirimus. M. Quid agit bonus Præceptor? G. Docet. M. Studioſe an oſcitanter? G. Studioſe. M. Beſtias an homines? G. Homines utique. M. Diſcentes, an animis & cogitatione alibi commorantes, ſolisque corporibus

præ-

æſentes ? G. Diſcentes, & tota mente at-
ntiſſimos. M. Nunc tu mihi reſponde Ale-
ınder. Quorum cenſes proprium eſſe diſce-
:, ingenioſorum qua ingenioſi, an potius in-
ıſtriorum, etſi ingeniis minoribus prædito-
ım ? nam induſtriam omnis expertem inge-
i applicare ad literas: eſſet imbrem in cribro
ɔrtare. A. Plurimi valentes ingenio non di-
unt, aut diſſolute & languide diſcunt, quo-
rca eorum hanc eſſe naturam, neutiquam
ntio: nulli enim ingenioſo deeſſet. M. Rem
bulare. Bene docentes igitur quos amare
ɔtiſſimum & inprimis debent ? A. Bene di-
entes, & qui literas vorant, ſine nulla con-
overſia. M. Omnem rem tenes. Quid nunc
ıpereſt, quod quæratis? G. Dici non po-
ːſt, quam tua iſtac tam ſubtili diſputatione
electati ſimus. Tulimus reſponſum ſapiens;
: quod præterea requiramus, reſtat nihil.
ı. Perſpicimus probe, quid tu jure a nobis po-
ules, enitemurque ut amore tuo, & quidem
lo non vulgari, ne ſimus indigni: quoniam
uos vehementius diligas, manifeſto cognovi-
ıus. M. Si verba ad rem contuleritis (quan-
uam hactenus non omiſiſtis; & ego magis
ıſtituti tenendi, quam hortandi cauſa hoc
ɔrofero) ſi hoc, inquam, effectum dederitis,
ıomen veſtrum cum æternitate conjungetis.

ANNOTATIONES.

Ad hunc dialogum, & ea, quæ de induſtriæ laudibus proferuntur illuſtranda, pertinere mihi videtur

videtur perlepida hiſtoria: quam de Furio Creſino Plinius lib. 18. c. 6. narrat. C. Furius Creſinus, inquit, e ſervitute liberatus; cum in parvo admodum agello longiores multo fructus perciperet, quam ex ampliſſimis vicinitas, in invidia magna erat, ceu fruges alienas pelliceret veneficiis. Quamobrem a Sp. Albino Curuli die dicta, metuens damnationem, cum in ſuffragium tribus oporteret ire, inſtrumentum ruſticum omne in forum attulit, & adduxit filiam validam, atque (ut ait Piſo) bene curatam ac veſtitam, ferramenta egregie facta, graves ligones, vomeres ponderoſas, boves ſaturos. Poſtea dixit: Veneficia mea. Quirites, hæc ſunt, nec poſſum vobis oſtendere, aut in forum adducere lucubrationes meas, vigiliasque & ſudores. Omnium ſententiis eſt abſolutus. Addit Plinius. Itaque eſt profecto opera impenſa cultura conſtat. Ego vero ſimiliter in re diſſimili affirmo: non tam ingenio, quam labore & ſudore doctrina invenitur. De eruditorum tamen aſſiduis contentionibus atque vigiliis, non ſæpe cogitamus. In omni pulchro) *Vide Æſopi apologum de vulpecula in officinam ſtatuarii ingreſſa. Dialogum 66. legant, qui crebro a ludo abſunt, & 67. qui ingenio minus valent: ut & illi fiant aſſidui, & iſti animoſi.* Et charos mihi reddunt) *Inprimis ea habenda cura eſt, ut is (Præceptor) fiat nobis familiariter amicus, nec officium in docendo ſpectet, ſed affectum. Nec ſane quiſquam literis, ſaltem leviter, imbutus, eum, in quo ſtudium ingeniumque perſpexerit non in ſuam quoque gloriam peculiariter fovebit. Quintilian. lib. 1. cap. 2.*

PRO-

PROGYMNASMA SEXAGESIMUM OCTAVUM.

Penſum diurnum.

MAGISTER. DISCIPULUS.

Magiſter. Non tu exiſtimas, Antoni, ad progreſſus in eruditione liberali haud ita longinquo tempore conſequendos permagni intereſſe, certosne tibi labores, libros, exercitationes proponas, quibus ſtudium dedas in dies ſingulos: an, ut impetus tulerit, & quamdiu tulerit, ita quidque, & tam diu agas? D. Sane quidem maxime intereſt: hæc mea eſt opinio. M. Nonne præterea intelligis, quanti referat, utrum confuſe ac perturbate, an diſtincte, & ordine diſcas atque exerceas, quæ diſcenda & exercenda ſunt? D. Ego vero perſpicue intelligo, & reipſa id experior. M. Num tu igitur conſueviſti certa quædam tractare, & unumquodque præſtituta hora per diei ſpatium? D. Prorſus conſuevi. M. Commemora mihi quanam iſtuc ratione. D. Poſteaquam ad primam auroram ſomno ſolutus de lectulo ſurrexi, corpus amictu contexi, faciem ablui, capillum pexui, quartam horæ partem divinis precationibus tranſigo, a cœleſti doctore opem auxiliumque efflagito: me illi cum ſtudiis & actionibus diurnis totum offero & dedico. M. Caſtiſſime: a Deo enim, qui eſt totius ſapientiæ primus & antiquiſſimus parens, auſpicari oportet, ab eo agendi ſunt capienda initia. D. Tum me ad li-

bros applico. Primo dum omnium, quæ ante meridiem in ſcholis pronuncianda ſunt ex memoria, ediſco. Reliquum tempus in veſpertinis diei præcedentis interpretationibus dictatisque conſumo: ut ſi juſſeris, poſſim auctorem explanare. Ære campano interea in ludum arceſſimur, ibi tuipſe noſti, quid agam. M. Et quid tu, & quid alii. D. A prandio rurſum ediſco & repeto, mecumque retracto ac revolvo, quæ te explicantem, & alioqui ad nos expoliendos accommodata, & idonea diſſerentem audivi. Si quid ſupereſt temporis, quemadmodum mane quoque, Adrianum Cardinalem, aut epiſtolas Ciceronis lectito. M. Rectiſſime, quando ſcribis? D. Secundum ſcholas pomeridianas usque ad cœnam: id eſt, intervallum horæ & ſemis. Nunquam autem ſcriptioni manus admoveo, niſi prius Ciceronem verſaverim, animumque meum illius compoſitiſſimæ, ac ſplendidiſſimæ orationis illecebra delinitum, amore & diligentia ſimiliter ſcribendi inflammarim. M. Euge, prudentiſſimum conſilium. Quam vellem te condiſcipuli, & quotquot poſthac ſe mihi in diſciplina tradent, imitarentur? Hoc ſi fiat, publico fiat bono. A cœna quid incœptas? D. Si non deſunt ſodales, honeſtis facetisque ſermonibus, aliquando ſymphonia, ſeu cantu muſico cum illis diem comburo. Si ſolus, tum aut teſtudinem pulſo, aut fabellas Æſopi, apophthegmata, hiſtoriam planam, & diſerte ac terſe conſcriptam: quandoque etiam feſtiva & pudica poemata lego, quibus lectiunculis oblecto otiolum

lum meum, & tum ex ipſa rerum pulcherrimarum cognitione, tum ex ſermonis elegantia, quaſi aliud agens, utilitatis fructum minime pœnitendum excerpo. M. Liberalius, jucundius, conducibilius ſuadere tibi nihil potuiſſem: ſupra ætatem ſapis. Diebus feſtis quid rerum agis? D. Ad exercendam memoriam de Poetis veteribus, item ex Cicerone, Livio, Salluſtio locos inſignes ediſco, quia te id laudere ſolitum, non ſum neſcius: Præter iſta in Græcis non parum temporis colloco. E ſacris auctoribus ad animum emendandum etiam ſæpe aliquid lego. M. Probo ſummopere inſtitutum. Quid? diem vacationis totumne, dum cubitum concedas, in ludo exigis? D. Deus averruncet: nec tu ſuſpicere, me unum de inertium iſtorum eſſe ſodalitio, qui ludum & ferias in primis, ſtudia in poſtremis numerant. M. Quid ergò facis? D. Ubi horas aliquot corpus animumque jucunde recreavi, & ad omnem me hilaritatem effudi, mihimet receptui cano, ad libellos regredior. Nam me quemcunque diem, quo non didicerim, perdidiſſe ſtatuo. M. Quam non invito ad aures ſermo hic tuus acceſſit? O te ſolertiſſimum, o ſumme induſtrium adoleſcentem! Tu non amandus? tu non geſtandus in ſinu? Mane in hac ratione ſemper, teque ex ea lucrum emolumentumque uberrimum, & immortalis gloriæ ſplendorem acquiſiturum ſpera.

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

Caſtiſſime) *Cicero ad Terentiam epiſtola 4. Quando neque dii, quos tu caſtiſſime coluiſti, neque homines, quos ego ſervavi ſemper, nobis gratiam retulerunt. Hic quidem quid valeat caſtiſſime, nemo non videt idem quod integerrime, ſanctiſſime, religioſiſſime. Lege quæ affert Turneb. de verbis caſte, caſtitas, lib. 30. cap. 36.* Ære campano) *Uſus campanarum quam antiquus ſit & varius & quomodo ſacris & profanis in rebus adhibeatur, deque illarum pulſu ad ſtudioſos in Academiam ſcholasque convocandos. lege Junium lib. 3. cap. 11. & Midendorp. lib. 1. cap. 11.* Diem comburo) *Plaut. Menæch.*

ME. Hoc mihi abs te caveo cautius,
Clam uxore ubi ſepulchrum habeamus, &
hunc comburamus diem.
PE. *Age ſane igitur, quando æquum oras:*
quam mox incendo rogum?
Dies quidem jam ad umbilicum eſt dimidiatus mortuus.

Cujus loci hæc eſt quamvis allegorica explanatio. Græci & Romani mortuos in rogum imponebant, & comburebant. Menæchmus optat ſepulchrum, id eſt, locum, ubi neſciente uxore diem jam ad occaſum præcipitantem, & veluti animam agentem abſumere poſſit, hilariter nimirum & jucunde videndo epulando, & perpotando. Virgil. ecl. 9. dixit: Cantando puerum memini me condere ſoles. Horatius Ode 5. lib. 4. condere diem. Paraſitus autem, quam mox, inquit incendo rogum: id eſt, quam cito provideo, ſeu coquo obſonium, ut hunc

diem comburamus, ut opipare epulemur? Nunc enim dies in pomeridianum tempus inclinatus eſt, & ita quaſi dimidiatus mortuus. Comburendus igitur. A cœna quid incœptas) *Aut nullum ſit ſtudium nobis poſt cænam, aut jucundum ſit, non ſpinoſum atque ſerium. Vult etiam Plutarchus lib. de tuenda valetudine animum non vexari a cæna, neque negotiis, neque curis, neque ſophiſticis contentionibus. Hiſtoricarum, poeticarumque quæſtiuncularum exercitationes, quas aliqui ſtudioſorum hominum ſecundas menſas nominaverunt, non probibet.* Deus averruncet) *Ruſticum verbum eſt averrunco, amputo, ſuccido, reſeco, a runca inſtrumento, quo vitium luxuries coercetur. Inde per metaphoram pro depellere, avertere, removere. Livius lib. 8. Placuit averruncandæ Deum iræ victimas cædi. Cicer. ad Att. lib. 4. Dii inquit, averruncent. Lucilius apud Nonium. Dii amentiam averruncaſſint tuam. Hinc Averruncus Deus, a quo precari ſolebant ut pericula averteret. Varro lib. 5.* Receptui cano) *Militaris locutio, crebra Livio. Veget. l. 2. c. 22. Tubicines ad bellum vocant milites, & rurſum receptui canunt. Græci ἀνακαλεῖν. Receptus autem dicitur, quo ſe exercitus recipit.*

* * *

PROGYMNASMA SEXAGESIMUM NONUM.

Obſervator.

OBSERVATOR. ATHANASIUS. MATTHÆUS. BONIFACIUS.

Obſervator. Vos tres, linguas geritis impenſe liberas & expeditas: loquacitas vobis dominatur, meam admonitionem contemnitis, ac pro nihilo putatis. Ecce in fabulatorum indicem vos refero. Si Pegaſo velociores ſitis: nunquam hodie effugietis infortunium. A. Coñiviſti alias, coñive, nunc etiam & muta iſtam mentem, rogo: tacebo deinceps ut piſcis. M. Si nomina noſtra in catalogum retuleris, erit mihi, quod Præceptori de te narrem. O. Quid dices? M. Cognoſces. O. Minas jactare cuivis obvium eſt. M. Experieris. O. Nullius in me maleficii crimen admiſi, cujus me ſtimulet conſcientia. M. Senties. O. Nullum, inquam, crimen incurri, quo tu me accerſas: & non ignoro technas tuas. M. Videbis. B. Ne ſcribe nomen meum in tabula, donabo tibi quidpiam. O. Egone ut patiar me abs te corrumpi muneribus? B. Lepidiſſimum eſt. O. Non curo. B. Simul aſpexeris, appetes. O. Mitte nugari, nihil habes, quod dones. A. Habet certe. O. Quin oſtendis? B. Ecce imago longe venuſtiſſima, auguſtiſſima Dei mater pueurm JEſum ulnis ſuſtinens. Videtis ut amabiliter arridet nobis diviniſſimus atque belliſſimus infans? O. Hanccine daturus es? B. Daturus ſi pollicere ſilentium. O. Polliceor, da. B. Quæ res feliciter ambobus eveniat,

Digitized by Google

niat, accipe. M. O factum bene, jam tu incorruptiſſime obſervator nec me, nec Athanaſium audebis accuſare. O. Quapropter non auderem? A. Quia nos te accuſaremus, & tu penderes pœnas non leves, quod Præceptori infidelis, ac perfidus extitiſſes. O. Ignoſco vobis ſimiliter, ut Bonifacio. M. Perplacet. Diſcede jam hinc, obſerva alios. A. Pro, quantum boni adepti ſumus hac luce, qui ab iſto quidem obſervatore quoad voluerimus tuti ſimus? B. Quinam? A. Si de fracta lege ſilentii poſtulare quenquam e nobis meditabitur, objiciemus illi, quam abs te accipere non recuſavit elegantem picturam, ut ſileret: mutire non audebit. Nam tribus, tibi qui donaſti, mihi & Matthæo, teſtibus oculatis plus utique quam illi ſoli vel jurato credet Magiſter, perjuriſſimum dicet, ſi dejuraverit. M. Via reperta eſt commodiſſima ad evadenda verbera, propter iſtam congreſſionem noſtram videlicet imminentia. Vah.

ANNOTATIONES.

Pegaſo velociores) *De equo alato, qui capite Meduſæ amputato a Perſeo, ex ejus ſanguine natus repente proſiluerit, quomodo eo uſus ſit Bellerophon. Natalis Comes Mytholog. lib. 7. cap. 11. & lib. 9. cap. 4. Fabulantur hunc eundem equum, cum terra ungula percuſſiſſet, fontem elicuiſſe, unde ipſi nomen inditum Pegaſus, πηγή enim fons: qui quoniam Muſis conſecratus eſt, dicuntur illæ Pegaſides. Idem fons ἱπποκρήνη, & Muſæ Hippocrenides.*

Digitized by Google

PROGYMNASMA SEPTUAGESIMUM.

Formulæ petendarum facultatum.

LUDIMAGISTER. NICOLAUS. CRISPINUS diſcipuli.

Ludimagiſter. Quas ob res, Nicolae, conſueverunt a Magiſtris poteſtatem petere pueri? N. Ob duas potiſſimum. L. Scilicet. N. Ob exitum e ſchola, & abſentiam a ſchola ad tempus. L. Quapropter ſolent exire e ludo? N. Vel ut corpus levent, vel ut emant aliquid neceſſarium. Item ob cauſam aliquam omnino fortuitam. L. Eſtne more Cynicorum Stoicorumve ſimplicibus, propriis, apertiſſimis utendum verbis, ſine ulla præfatione honoris, cum loquimur de iis naturæ humanæ neceſſitatibus, quas jam cogitatione percipis: an potius tectis, ac prætextatis: ut quod re inhoneſtum non eſt, modo occulte fiat, id verbo ne turpe obſcœnumque ſit? N. Ita tu quidem petitiones aliquas iis verbis iteres, quibus a me accepiſtis. Agite pueri, auſcultate atque operam date, & quæ dicuntur, percipite.

N. Caput, venter, dentes mihi condolent, Præceptor: quocirca precor, fac mihi copiam eundi domum.

Febriculam, tentatiunculam ſentio: tua cum venia domum me recipere concupiſco.

Neceſſe habeo exire, Præceptor ad hoc illudve emendum: ſi permittis, exibo, & poſt paulo revertar.

Vocor, domum a ſervo, ab ancilla: poſſum abire?

L. Quomodo, Criſpine, abſentiæ facultas roganda eſt? C. *Hoc*

C. *Hoc illudve negotium mihi curandum, tranſactum reddendum, tranſigendum, perficiendum eſt, lavandum, hoſpitibus ſerviendum, ægrotanti ſorori, fratri miniſtrandum.*

Parentes mei hanc, illam rem ut peragerem mihi præceperunt: huc, illuc me mittunt: quamobrem hodie, cras, biduo, triduo in ludo adeſſe non potero. Hac de re certiorem facere te volui, amantiſſime Præceptor, quo te conſcio, ac non repugnante fieret.

A ſcholis abfui heri, nudius tertius, quatuor, quinque dies, &c. ob hanc, ob illam cauſam, quam excuſationem ne repudies, te vehementer oro. L. Hiſce phraſibus edico a me poteſtatem petant omnes, & uſitatam ſibi, lutulentamq; barbariem valere jubeant. Qui contra venerit: is quod petet, non impetrabit, & modis accipietur tam miſeris, ut poſthac omnes barbarismos odio Vatiniano oderit.

ANNOTATIONES.

More Cynicorum) *Cynici non tantum quod obvios allatrarent, ut canes faciunt, ſed etiam ob vitam illiberalem, ab humanitate & munditia remotam, appellationem hanc ſunt conſecuti in Græcia. Turneb. l. 7. c. 9. Teſtatur & Laert. ob ignominiam ſic nominatos.* Odio Vatiniano) *Vatinium hominem natum & ad riſum, & ad odium, ſcurram fuiſſe venuſtum ac dicacem memoriæ proditum eſt. In pedes ſuos ipſe plurima dicebat, & in fauces conciſas: ſic inimicorum quos plures habebat quam morbos, & in primis Ciceronis urbanitatem effugit. Seneca lib. Quod in ſapientem non cadat injuria, cap. 17.*

PROGYMNASMA SEPTUAGESIMUM PRIMUM.

Certamen copiæ.

PAULINUS. MAURITIUS. EUGENIUS.

Paulinus. Uter veſtrum paratus eſt mecum conferre manus, conferre pedem, ſuſcipere bellum, certamen inire, prælio contendere, pugnam capeſſere, in arenam deſcendere, Martem laceſſere, armis experiri, dimicare, pugnare, certare, decertare, præliari, confligere? M. Ohe, quorſum, tu inconſiderate, tot ſynonyma, tot loquendi genera idem valentia conglobas? diceres ſemel uno verbo, quid velles. Ecquid tibi vis tandem? E. Quod iſtuc prælium nobis, quam dimicationem offers? glorioſe miles. P. Demiror equidem non ſentire, non videre, non animadvertere, non intelligere, non percipere vos, quid cupiam, qua de pugna loquar. E. Nempe tibi admodum plaudis de varietate ſermonis atque copia, & tanquam Crœſus aliquis in tua affluentia nos, ut Codro pauperiores averſaris, noſtram paupertatem deſpicatui ducis. M. Legiſtin' mi Thraſo (mi Pauline, volebam dicere; quid Archidamus Lacedæmoniorum Imperator, cum in Arcadiam irrupiſſet, cognoviſſetque hoſtibus Eleos ferre auxilium, quid, inquam, ad eos ſcripſerit? P. Quid ſcripſit? M. Hoc tantum: quies bona. Ne igitur te commoveas cum tuis copiolis, ut ne incidas in permagnos & valentes exercitus, a quibus te ad extremum

tremum perducta caſum, fœdiſſima ſtrage conciſus cum fueris, tum denique diſcas, quid moneat illud vetus adagium: ſatius eſt recurrere, quam male currere: palma in medio eſt poſita. P. Quod tuo capiti ſit. Rem iſtam mecum recta reputavi via, ſubduxi rationes, delectus egi: abſit verbo invidia, eſt unde vobis bellum faciam, copias magnas, valentes, virum a viro lectum viſuri eſtis. Quare ſi vos viri eſtis, non mulieres, ſi audetis, ſi vos ulla accendit tantarum gloria rerum, movete, aciem inſtruite, & a jugulis veſtris vim meam prohibete. M. Ut ſæpe ſumma virtus in occulto latet? Hic Imperator quantis eſt cervicibus? innumerabiles & munitiſſimas videtur urbes expugnaſſe. E. In nobis mora non erit ulla, quoniam tibi inſanire libet. Pone in quo nos copia tecum decertare deſideras. P. Ponam vero: MORI, quot modis aliter afferri poteſt Mauriti? M. Multis, quod neminem fugit, niſi qui literas fugit. P. Quot ergo? M. Tu numerato, ego proferam. P Numerabo. At cave, quidquam inquinatum ac lutulentum, tanquam bonis mercibus adulterinas, & argenteis nummis plumbeos admiſceas. E. Quorumnam formas illas loquendi eſſe poſtulas? P. Ridiculus es. Interrogas qualem cocum, quales epulas ſtomachus meus appetat? examuſſim optimum, & conquiſitiſſimas: architectorum nimirum, & principum latinitatis M. Tullii, Cæſaris, Salluſtii, T. Livii, Plauti, Terentii, Virgilii, Horatii, & nec enim Poetas excluſerim: aliorum denique probatiſſimorum ſcriptorum, etiam noſtri

ſæculi,

ſæculi, qui imitatione ad ſanitatem, & munditiem antiquorum accedere ſtuduerunt. M. Facient ad ſtomachum tuum, uti ſpero. P. Ordire, Eugenius te excipiet, ego poſtremo loco occidam vos: trecentos enim modos ad hanc unam rem explicandam recenſebo. E. Baſilicas edictiones hic habet Mira confidentia. P. Mira diligentia. Jam pro caſtris militem producito, quem ſub pellibus tutius contineas, ut ego ſentio. Fuga ſalutem petet, ſi non oppetet. M. *Mortem cum vita commutare.* Quidam phraſin non intelligentes inverſo verborum ordine dicunt, vitam cum morte commutare; hoc enim eſt, ex mortuo vivum fieri: vitam ſcil. pro morte recipere. P. Quis ita locutus eſt? M. Servius Sulpitius diſciplina juris civilis eruditiſſimus, & oratione maxime limatus ac perpolitus, epiſtola qua Ciceronem de obitu Tulliæ conſolatur; *Poſteaquam mihi renunciatum eſt, &c.* l. 4. epiſtolarum ad familiares. P. Reperiturne ibidem alius dicendi modus? M. Ita: *Diem ſuum obire.* P. Sic eſt, perge. E. Mauritius didicit literas Pauline, & perſonam adhuc bene gerit. P. Nondum me perculit. M. E voce, vita frequentes naſcuntur formulæ. *Vitam reddere: interdum adjungitur, naturæ, dandi caſus videlicet. Vitam deſerere, vitam dimittere, amittere, relinquere, edere, vita cedere. E Vita cedere, diſcedere, decedere, recedere, excedere, a vita deſciſcere. Vita concedere, eſt apud Cornelium Tacitum. E Vita ſeu de vita exire, migrare, demigrare. Extremum vitæ diem conficere, ſeu, morte conficere, vita carere.* Reſtant

ſtant modi quidam conflati ex vocabulis, anima, lux, ſpiritus, corpus, & aliis, quos relinquam Eugenio repræſentandos. P. Quomodo? tu repræſenta, tu promus eſto, ſi quid habes conditum præterea. M. Satis fore arbitror, ſi formarum numero ambo te quaſi conjunctis caſtris, duplicatisque viribus ſuperemus. Quod ſi tu uni potes reſiſtere, duobus profecto non reſiſtes, nam neque Hercules contra duos. P. Attuliſti circiter quatuor & viginti: atqui plures exſpectabam. M. Mox addetur cumulus, ut ſint amplius quadraginta. Sudabis & algebis Pauline, ſi his noſtris omnibus prætermiſſis (quod neceſſario tibi faciendum eſt) plus quinquaginta in medium adducere volueris: quot niſi adduxeris, palmam nequaquam obtinebis. Et veremur magnopere, ne leonem pollicitus cum ſis, murem oſtendas. P. Ego contra vereor, ne vos falſa teneat opinio. Mecum erit iſte labor. E. *Animam efflare, edere, exhalare, agere, exſpirare, amittere. Lucis uſuram reddere: amittere, ex hac luce diſcedere, migrare. Extremum ſpiritum, ſeu vitæ ſpiritum exhalare, ſpiritum, ſupremum vitæ ſpiritum edere, ſpiritum finire. Ab hominibus, ſeu ab hominum vita demigrare, inter vivos eſſe deſinere. In vivis, inter vivos numerari, vitam & ſpiritum ducere, vita & communi ſpiritu frui, vitam propagare deſiit, vita defecit, caſu ablativo. intercluſa anima creditus eſt mortalitatem expleviſſe. Corn. Tacitus agens de Tiberio, ann. l. 5. in extremo.*

Poetarum illa ſunt, vitale lumen, lucem relinquere;

quere, lumina linquere, occubare umbris, linquere dulces animas: quæ duo ſunt Virg. in 3. Æneid. in quo & illud ad Æneam Andromache. Vivisne? aut ſi lux alma receſſit? Idem in 11. pereleganter, capi leto, cum de Camilla loquitur. Ibidem de eadem moriente. Vitaque cum gemitu fugit indignata ſub umbras. Extremum efflare halitum, quo uſus eſt in ſecunda Tuſcul. diſputatione Sophoclis aliquot verſus in latinum convertens M. Tull. & in primo, leto potiri. Euthynous potitur fatorum munere leto. Vocant etiam mortuos carentes luce, caſſos lumine.

M. Non pœnitet virium: utrique noſtrum magnum dediſti decus. Deſine plura, non vincet nos hodie. P. Vincam, ita ſim felix: quando totus in hoc bellum, & animo & mente inſiſtam. Ac primum ſimplices voces, quibus uti conſueverunt auctores Latini, cum de morte verba faciunt, producam, quas tamen veluti calones & lixas, non veros, auctoratosque milites æſtimari, nec, quod ad victoriam attinet, ullo ipſos numero eſſe poſtulo. M. Fiat ſane, dum fateare, nos quoque fungi potuiſſe hac opera. Quin etiam illas elocutiones commemores licebit, quibus præter naturam invecta mors declaratur. P. Ita facere ſedet animo. Demum ad eas aggrediar, quæ ſunt veſtræ claſſis: eæque partim oratoriæ, partim poeticæ: hoc modo numerus adverſus numerum pugnabit: meus nempe major contra veſtrum minorem. E. Placet: jam propoſita exequere: arrectis aſtamus auribus. M. Sed expediet fortaſſis tuos milites in procinctu teſtamen-

entum facere, quoniam ſatis eſt credibile, ad inferos hodie cœnaturos. P. Quod facillium eſt facis. M. Quid iſtuc? P. Homines ut irdeas: verum noli, quæſo, iſtum urbanitatis tuæ lem totum in me irridendo conſumere. *Itaque ro mori, etiam dicimus interire, perire, occidere, ctingui, obire, decedere, excedere, abſumi, decide-e. Plautus Trin. Nemo extat, qui ibi ſex menſes ixerit: ita cuncti ſolſtitiali morbo decidunt. Ib. Quin prius ad plures me penetravi? Et in Caſina. Qui nunc abierunt hinc in communem locum. Ter. Phormione: E medio abiit: Horatius quoque:*

Nos ubi decidimus,
Quo pius Æneas, quo Tullus dives & Aucus,
Pulvis & umbra ſumus.

Vixiſſe etiam dicuntur, & fuiſſe, quos mortuos ſignificare volumus, κατὰ συνεκδοχτὴν. *Tull. l. 3. Sive erimus, ſeu nos fata fuiſſe velint. Veteres quippe* δυσφημίαν *in mortis mentione admodum fugiebant. Quocirca etiam abiit dicebant, pro interiit, & obitionem vocabant mortem, ut auctor eſt Feſtus. Græci* αἴχεσθαι, *ut Germani* verſcheiden. *Plura legetis apud Scaligerum in Feſtum & Varronem, ſi collibitum erit. Qui ſeu volentes, ſeu nolentes occiduntur, ii dicuntur vitam ponere, profundere. Virg. animas projicere, in 6. Vita privari, exui, ejici, ſpoliari, expelli, extremum ſpiritum effundere, mortem capere, e vivorum numero exturbari, a vita eximi, morte affici, multari, mortem oppetere, morte ſeu mortem occumbere, quod Virgilius extulit in ſecundo, cum dandi caſu. Seu verſare dolos, ſeu certæ occumbere morti. Cic. 1.*

Tuſc. e Poeta vetuſto: Priamo vi vitam evitari, id eſt, extorqueri: mitti ad mortem, ubi Socrates de ſe cicutam bibituro diſſerit, & 9. Philipp. Occidi, interfici, interimi, necari, mactari, obtruncari, jugulari. Iis item dicitur vita eripi, adimi, extorqueri. Liv. l. 1. dare manibus dixit, pro interficere. Et Plaut. Aſin. morti dedere. Virg. 4. Georg. dedere neci. E. Vellem in rem præſentem venire, ſi liber Livii adeſſet. P. Nihil eſt opus, memini verba & locum. De duobus Curiatiis tum a ſe peremptis, ac de te tertio jamjamque perimendo ſic ait victor Horatius. Duos fratrum manibus dedi: tertium cauſam belli hujuſce, ut Romanus Albano imperet, dabo. Male ſuſtinenti arma, gladium ſuperne jugulo defigit, jacentem ſpoliat. *Plaut. Menæch. Quem ego hominem, ſi vivo, vita devolvam ſua. Ibid. Anima privabo virum. In Milite dixit, adimere animam. Bacch. autem facete:*

Nam neque Bellona mihi unquam, neque Mars credat,
Ni illum exanimalem faxo, ſi convenero;
Nive exhæredem fecero vitæ ſuæ.

Ecquid plura expetitis? M. Non his contenti ſumus. Ad illa delabere, quæ ſunt inſtitutæ concertationis propria: & memento, quanta ſit a nobis coacervata locutionum multitudo: ſimul in mentem revoca quid promiſeris. Et cum nos in ſummam exſpectationem adduxeris, vide ne falſos turpiter deſeras. P. Non excidere animo promiſſa. Accipite. *E corporum vinculis evolare, ex his tenebris in lucem illam excedere, a Deo evocari,*

ad

d Deum abire, in cælum migrare, de vitæ ſtatio-e decedere. Ad illud divinum animorum concili-m cætumque proficiſci, ex hac turba & colluvio-e diſcedere. Quæ quidem non de quibusvis mo-entibus uſurpanda eſſe, ipſimet intelligitis, uando hæc Romuli nepotum diſſertiſſimus Ci-ero de Romanis illis, Paulo Æmilio, Catone, liisque ſapientibus atque optimis viris, qui cum irtute ſcilicet ævum agitaſſent, in ſomnio Sci-ionis, in Catone, & in Tuſculanis uſurpavit: *uos præterea dicit corpore laxari, & eorum ani-nas in cuſtodia corporis detineri: ut proinde tali-us decedentibus dicere integrum ſit, ipſos e cuſto-lia corporis evolare, elabi, emitti: Item vinculis orporum levari. Si jam vocer ad exitum vitæ, it de ſe epiſtola quadam ad Torquatum lib. 6.* E. Eleganter animadvertiſti haſce elegantias. P. *Vitam finire, deſtituere, vita fungi, defungi, vi-tæ modum, finem imponere ſupremum, ultimum vitæ diem agere, explere, rebus humanis eximi. Nodis corporis eximi, apud Arnobium l. 2. In eo-dem: animæ corporibus exutæ humanis. Inter ho-mines agere deſiit, legi apud Tacitum. Et Saluſt. in Jugurth. Quoniam mihi natura finem vitæ fa-cit. Et Suetonius in Claudio. Ad finem mortali-tatis accedere. Non præteribo illud. Si quid ei ac-ciderit, ſeu humanitus acciderit. Cic. 1. Philip. & 1. Tuſc. cui ſimile eſt, ſi quid eo factum erit, ſi quid eo fuerit, pro ſi mortuus fuerit: quo abſtine-bant, ne male ominari viderentur. Fato cedere, fato fungi, in fata concedere.* E. Cujusnam hoc eſt? P. Opinor Livii. *Naturæ ſatisfacere, natu-*

ra cedere, concedere. M. Et hoc extremum? P. Salluſtii in Jugurthino. *Naturam ſatietate vivendi expleviſſe dicuntur a Cicerone, qui decrepida ſenectute de vita exierunt. Mors continuo iſtam occupat.* Terentius. *Mortem obire, vitam finire, claudere, alicui vitam deficere. Item accuſandi caſu. Petrum vita defecit. Finem vivendi facere, invenire.* Tranſeo nunc ad formulas Poetarum, quarum tu, Eugeni, bonas quidem illas, at paucas protuliſti. E. Si libuiſſet, protuliſſem plures. P. Quin tu dicis idem, quod in eclogis ille paſtor: Nunc oblita mihi tot carmina. M. Pauline, hic Rhodus, hic ſalta. P. Audite: *Fata ſubire, finiri leto, morte ſopiri, animas, vitam ponere, deponere, linquere, conſumi morte, ſupremam horam alicui veniſſe. Tibull. At mihi Perſephone nigram denuntiat horam. Idem: Quod ſi fatales jam nunc explevimus annos. Agere ſpiritum, tenuem mutari in umbram, mitti ad campos Elyſios, nigram tranare paludem, mors venit. Prop. Quandocunque igitur noſtros mors claudit ocellos. Mart. Cum mihi ſupremos Lacheſis pervenerit annos. Subire mortem, mortis iter adire. Eſt etiam in uſu apud eos rapi, pro emori. Virg. in epitaph. ſuo: Mantua me genuit, Calabri rapuere: nam in Calabria deceſſit. Idem in 6. Æneid. de infantibus mortuis.*

Quot dulcis vitæ exortes, & ab ubere raptos
Abſtulit atra dies, & funere merſit acerbo.

Propert. Vivam ſi vivet, ſi cadat illa, cadam. Animam ponere primis cunis. Fata repellunt vitam, fata properant quietem, venire ad fata, petere a-

quas

uas Stygias, intrare domos nigrantes animarum ilentum, immites parcas babuiſſe, ſenſiſſe. Lucre-ius vitæ pauſam vocavit mortem. Frigida quem emel eſt vitai pauſa ſecuta. Cujus itẽ illud elegan-iſſimũ eſt, vitai lampada tradere, in 2. Vultis, ad-ucam verſus ipſos? L. Volumus, cōmeminiſti. P.

Sic rerum ſumma novatur
Semper: & inter ſe mortales mutuo vivunt.
Augeſcunt aliæ gentes, aliæ minuuntur,
Inque brevi ſpatio mutantur ſæcla animantum,
Et quaſi curſores vitai lampada tradunt.

urſum lib. 3. de Xerxe. Lumine adempto animam oribundo corpore fudit. De Epicuro lb. Ipſe Epi-rus obit decurſo lumine vitæ: & in 5. quos a vita tura removit. In eodem, quem vita reliquit. In 6. tem libro cum peſtilentiam deſcribit, quæ ur-m Athenienſem civibus exhauſit, Deus bone, am venuſtis circuitionibus mortem ſeu obitũ ert. Prorſus ut illud muſæum mel, illumq; mu-um leporem, quem toties nominat, agnoſcas.

Octavoque fere candenti lumine ſolis,
Aut etiam nova reddebant lampade vitam.

ratius pro mori dixit, ire. Numa quo devenit Ancus epiſtola ad Numicium, l. 1. Quem penes ı eſt victoria? equidem opera haud parcus fui. Nunquam crediddiſſem, tam pæne infinitis ra-nibus unam hanc rem explicari poſſe: multis ſe haud ignorabam, & non paucas ipſe annu-ravi. Videntur Romani ſcriptores in effingen-hac tam multiplici varietate mortem hono-e voluiſſe: quam fugimus quidem omnes, non ım effugimus. E. Tollamus digitum, Mauriti,

 ſepul-

Digitized by Google

ſepulti ſumus. Viciſti Pauline, fuiſtique ambobus laborioſior in obſervandis tot loquendi generibus ſub unum velut ſignificationis jugum devinctis, & memoria es meliore. P. Nullum acroama, nullius vocem libentius audiebat Themiſtocles: quam ejus, a quo ſua virtus optime prædicaretur. M. Hoc Themiſtocleum habes: illud adſume, ut te Miltiadis trophæa e ſomno ſuſcitent. P. Teneo.

ANNOTATIONES.

Quod capiti tuo ſit) *De hac locutione Turneb. l. 11. c. 12.* Virum a viro lectum) *Faciebant Romani aliquando poteſtatem militibus, ut ſinguli notos ſibi, quorumque virtuti confiderent, legerent, atque id potiſſimum, cum periculum aliquod majus inſtaret: aut aliquis gravior caſus urgeret. Reliqua Victorius lib. 18. c. 19. & Turneb. lib. 25. cap. 7.* Mortem cum vita commutare) *Sic Horatius Ode 17. lib. 8. Velox amænum ſæpe Lucretilem mutat Lycæo Faunus, id eſt, ex Lycæo, qui mons eſt Arcadiæ frequenter in Lucretilem montem in Sabinis commigrat. In Capt. apud Plautum Hegio ſenex de permutatione Philocratis captivi, quem habebat emptum, & Philopolemi, filii ſui, qui ſerviebat ipſe quoque captivus in Alide. Hoc illum me mutare confido fore. Hoc (nempe Philocrate) mutabo illum (Philopolenum)* Extingui) *Antiqui quod calore foveri ac vegetari omnia, & frigere cadavera cernerent, animam igneæ naturæ putaverunt eſſe. Ex qua opinione verbum extinguendi, quod in igne proprium eſt, in animalibus quoque cæptum eſt uſurpari, &*

verbum

verbum vivere in ignem tranſferri. Hæc & plura Muret. lib. 7. cap. 6. Ad plures me penetravi) *Cum Tarentinis editum eſſet oraculum, res eorum meliores futuras, ſi una cum pluribus habitarent, ita ſunt illud interpretati: ſi illos qui migraſſent e vita, intra urbem reciperent (nam ad id usque tempus mortuos ut alii quoque Græci, intra oppidum non condebant) Rempublicam ſuam bonam fortunatamque fore. Verba oraculi hæc erant:* ἄμεινον καὶ λώϊον ἔσεσθαι σφισὶ ποιουμένοις τὴν οἴκησιν μετὰ τῶν πλείονων. *Victorius cap. 2. lib. 7.* Qui ſeu volentes, ſeu nolentes) *De generibus mortis erudite, eleganterque diſputat Manut. in epiſt. 12. lib. 4. apud Ciceronem.* Animam amittere) *De hac locutione, & ſimul de varia notione hujus vocis anima, lege cap. 12. lib. 1. Miſcell. Hieronymi Magii, qua uſi ſunt Plaut. in Amphit. Cicero ad Terentium. Salluſtius in Catilin. Probus in Epaminonda.* Mortem obire) *Feſtus. Mortem obiiſſe ea conſuetudine dicitur, qua dixerunt antiqui, ob Romam legiones ductas, & ob Trojam duxit exercitum, pro ad. Similiterque vadimonium obiiſſe, id eſt, ad vadimonium iiſſe, & obviam, ad viam.* E corporum vinculis evolare) *Animal ut conſtet, neceſſe eſt in corpore anima vinciatur. Ideo corpus* δέμας, *hoc eſt, vinculum nuncupatur,* σῶμα *quaſi quoddam* σῆμα, *id eſt, animæ ſepulchrum. Unde Cicero pariter utrumque ſignificans, corpus eſſe vinculum, corpus eſſe ſepulchrum, quod carcer eſt ſepulchrum, ait: Qui e corporum vinculis tanquam e carcere evolarunt.*

Macrobius in ſomn. Scip. lib. 1. cap. 11. Non etiam effugimus) *Propertius eleg. 17. lib. 3.*

Sed tamen huc omnes, huc primus & ultimus ordo:
Eſt mala, ſed cunctis iſta terenda via eſt.
Exoranda canis tria ſunt latrantia colla:
Scandenda eſt torvi publica cymba ſenis.
Ille licet ferro cautus ſe condat & ære,
Mors tamen incluſum protrahet inde caput.
Nirea non facies, non vis exemit Achillem,
Cræſum aut Pactoli quas parit humor opes.

Martial. lib. 4.

Nullo fata loco poſſis excludere: cum mors
Venerit, in medio Tibure Sardinia eſt.

Eodem.

Lanificas nulli tres exorare puellas
Contigit: obſervant quem ſtatuere diem.

Lucret. lib. 3.

Vitaque mancipio nulli datur, omnibus uſu.

Ibidem.

Certe equidem finis vitæ mortalibus aſtat:
Nec devitari letum poteſt, quin abeamus.

Tollamus digitum) *Qui ſuccubuerat in conflictu, hoc indicio victum ſe fatebatur. Similia ſunt: tollere, dare manum, dare ſeu porrigere herbam, faſces ſummittere. Hoc extremum a Coſſ. ſumptum eſt, qui in concionem aſcenſuri, Publicolam imitati, de quo l. 2. Livius, faſces populo ſubmittebat. Quod mire gratum ipſi fuit, cum ita confeſſio fieret, populi quam conſulis majeſtatem vimque majorem eſſe.* Acroama) *Cicero hæc pro Archia. Eſt autem acroama, feſtiva & jucunda narratio tralatione a ſymphonia muſica, quæ olim in theatro*

hiſtrionum actionem commendabat, & auribus percipiebatur, ut illa oculis. Cicero pro Sextio Clodium acroama appellavit, quod & hiſtrionis & muſici partes gereret. Ille ipſe maximus Ludius non ſolum ſpectator, ſed etiam actor & acroama. Miltiadis trophæa) *Cicero Tuſcul. 5. Noctu ambulabat in publico Themiſtocles: quod ſummum capere non poſſet: quærentibusque reſpondebat, Miltiadis trophæis ſe e ſomno ſuſcitari. Plutarch. in Themiſtocle idem narrans, addit. Reliqui enim cladem barbarorum Marathoniam belli finem eſſe cenſebant: at Themiſtocles eam initium majorum certaminum putabat, ad quæ ſe pro tota Græcia aſſiduo præparabat.*

PROGYMNASMA SEPTUAGESIMUM SECUNDUM.

Cantus muſicus.

SABINUS. CRESCENTIUS.

Sabinus. Auditione accepi, te in ludum itare muſicum Creſcenti. C. Me? audiſti vera. S. Quoties per hebdomadem? C. In dies ſingulos. S. Qua hora? C. Duodecima. S. Ultrone pater voluit, an tu ab eo precibus id extorſiſti? C. Exoravi patrem: nec muto factum. S. Cur, quæſo? C. Quæ hunc intemperiæ tenent? Haben' tu aures, an auriculas tantum? S. Enimvero habeo aures, niſi eas hoc temporis articulo perdiderim. C. Quid ergo interrogas, cur diſcam canere? S. Non abſurde id quæro. C. At ego dico: abſurdiſſime. Quid enim muſica dulcius? quid illa ſo-

norum temperatione auribus gratius, aut jucundius? S. Scire fidibus (quod ingraveſcente jam ætate Socratem Philoſophum didiciſſe fama vulgavit) & canere cithara, teſtudine, barbito, multo eſſe ſuavius quovis pignore contendam: qua de vocibus, libentius audierim Sirenas, aut luſciniolam, aut cygnum in morte canentem:

Dulcia defecta modulatur carmina lingua
Cantator cygnus funeris ipſe ſui.

C. Iſta reprehenſio inſcitiam tuam coarguit: nam ſi muſicam ſcires, nunquam facultatem nobiliſſimam in vituperationem adduceres. S. Non diffitebor me artem hominum feriatorum, languentium, & nihil agentium ignorare. Aures permulcet illa quidem, in animo voluptatis nihil relinquit, ut literæ. C. Neceſſe non eſt, ſi literæ ſunt bonum, muſicam eſſe malum: nec ſi illæ plus proſunt, ideo hanc nihil prodeſſe. S. Acumen dialecticorum. Patet tamen in muſica nimium deditos, eſſe idiotas fere: tria verba latine loqui neſcire. C. Haud me dedam immoderate: non dico amplius. S. Nolim ego tempus diſperdere in repetendis, & usque ad vomitum pene audientium recantandis per dies integros hiſce 6. ſyllabis, ut, re, mi, fa, ſol, la. Præterea in ligaturis, fugis, cantibus naturalibus, conſonantiis perfectis, imperfectis, reſolutionibus, diminutionibus, diapente, diateſſaron, & ſimilibus tricis. C. Mihi relinque iſtas tricas, & perpende, in quos hoc maledicti conferas. S. In neminem. C. In multos præſtantiſſima dignitate, & in excelſo ætatem agentes viros, qui animos pondere

cura

curarum laſſos cantiunculis remittunt ac relevant. Sanctarum literarum ſumma eſt auctoritas, qua commendatur muſica. S. Novi tamen clariſſimos graviſſimosque viros, qui, ne ponantur in ſuſpicione levitatis, canere cum ſciant, cantu conſulto abſtinent. C. Faceſſe hinc Mome: tempus eſt in ludum eundi. Vale. S. Ito, ito, & bonas horas male perde. Canta ab usque mane ad veſperam: canta in ſomnis quoque. C. Et tu quoad lubet in cœlum jaculare.

ANNOTATIONES.

Nec muto factum) *Si pœniteret facti, muto factum, nolo factum: contra, ſi probarent: factum volo, factum cupio, factum gaudeo, dicebant.* Aures an auriculas) *A vocibus hauriendis dicta ſunt aures. Virg. 4. Æneid. vocemque bis auribus hauſi. Auricula eſt cartilago, aurium cavitatem circumdans, cujus ima parte nihil mollius, tenerius, aut flexibilius in toto humano corpore. Hinc proverb. Auricula infima mollior, in hominem lenem, lentum, minime aſperum, & iracundum. Utitur eo Cicero ad Q. F.* Sirenas, luſciniolam, cygnum) *De cantu Sirenum vide Odyſſeam. Et parœmiam, Sirenum ſcopuli. Iſocrates ob dicendi ſuavitatem Attica Siren cognominatus eſt. Eadem de cauſa Xenophon Attica Muſa, & apis Attica Sophocles. Luſcinia, de qua multa Plinius lib. 10. cap. 29: inde dicta, quod cantu ſuo ſignificare ſolet diei ſurgentis exortum quaſi lucinia. Eadem & acredula. Cicero Progn. ſt. Et matutinos exercet acredula cantus. Iſidorus l. 12. Di-*

citur græcis nominis Philomela & Aedon, propter amorem perpetuum cantandi. Plaut. Bacchid. Pol ego quoque metuo, luſciniolæ ne defluat cantio. Cygnorum cantu apud vulgus & poetas nihil notius, quos Plato in Phædone non ſolum cum cantu & voluptate mori, ſed in vita reliqua muſicos & cantores eſſe ſcribit. Lucianus tamen libello de cygnis. Ælianus lib. 1. c. 14. Plinius c. 23. lib. 10. negant cygnos canere. Pondere curarum laſſos) *Quomodo cantus animum abducat a curis, a mæroribus, quomodo ſenſum malorum minuat, quantamque delectationem habeat, lege Ovid. el. 1. lib. 4. Triſt.* Faceſſe hinc Mome) *Fingitur quidam Deus hoc nomine, qui cum ipſe nullum opus edidiſſet, aliorum deorum opera curioſius contemplaretur, & carperet quam liberrime, ſi quid aut omiſſum, aut perperam factum putaret. In Venere quidem, cum aliud reprehendere nihil poſſet, reprehendit ſtrepitum & ſtridorem ejus ſandalii. Hinc licebit ſandalium Veneris uſurpare, ut parœmiam, de re quoquo modo, & injuſte etiam reprehenſa.*

PROGYMNASMA SEPTUAGESIMUM TERTIUM.

Græcæ literæ.

DOROTHEUS. MATHIAS.

Dorotheus. Quid libri manu geris? M. Nicolai Clenardi Inſtitutiones linguæ Græcæ: quæ lamentariæ mihi ſunt, neque eas fere intueor, quin propemodum illachrymer: certe quidem

quidem ſuſpiro. D. Hui egregium virum, & immortali virtute præditum. Num ſpicula vibrant, quibus te convulnerent? M. Telis non aſpectabilibus ſauciant pectus meum: quin cerebrum mihi excutiunt. D. Qui iſtuc fieri poteſt? M. Fieri ſentio, & excrucior. D. Quæſo quid tu hominis es? abhorres nimio opere a lingua Græca: hoc illud eſt? hæc illa ſunt ſuſpiria. M. Non Pythium magis verum eſt reſponſum, quam quod dixiſti. Etiam, abhorreo. D. Et quibus tandem ſuperatus rationibus? Ne occultaveris. M. Ob inexplicabiles, immenſas, infinitasque difficultates, quæ me potiſſimum impediunt, & deterrent ab hoc ſtudio. Myriades contradictionum in nominibus & verbis, in totidem partes diſtrahunt animum meum. Tot ſunt declinationes, tot conjugationes, tot anomala, quot Athenis noctuæ. Quis vel abundantiſſimus otio iſta penitus memoria comprehenderet? D. Præclare, Terentius opinor. Nulla eſt tam facilis res, quin difficilis fiet, quam invitus facias. Contra Mantuanus Homerus. Labor improbus omnia vincit. Et alius: Amanti nihil difficile. Tuum ingenium, quod apparet, non capitur, non oblectatur hac principe, & regina linguarum: ea re invitus, & quod proximum eſt, minore cum diligentia, nulla cum navitate ad haſce præceptiones diſcendas incumbis. Hæc una res difficultatem exaggerat, ubi eſt aliqua difficultas, ubi autem nulla eſt, ibi eam progignit: ſicuti ex altera parte, amor & deſiderium rei alicujus adipiſcendæ efficiunt, ut quamvis oneroſus magnusque labor,

labor, aut perparum, aut minime ſentiatur. M. Tu ſi hic ſis, aliter ſentias. Scienti ac perito non videtur laborioſa ſcientia. Jam tu hæc liguriviſti & concoxiſti, in quibus ego tam ſudo, quam ſi molares effoderem. D. Fatebor candide, per ſomnum & jocum hæc diſci non poſſe: veruntamen minui, vel potius minus ſentiri ajo laborem, ſi generoſa diſcendi cupiditas affuerit, quæ frigidam ſuffundat. M. Tam fatuum & delirum non invenies, qui nolit græce noſſe. D. Cum de voluntate loquor, non illam omnino deſidem, & operum ſolutam intelligi poſtulo, qua cupiunt quidam pecuniam facere, & amplificari patrimonia, cum vacui negotiis domi ſedeant: qua honoribus augeri, cum honore nihil dignum; moliantur: qua eruditione præſtare, cum ſe erudiendos nulli magiſtri dedant. Perquam inſipienter vult, qui ſic vult. Atque ut hoc tibi largiar, magnam ineſſe in præceptionibus difficultatem, tamen iſtuc ipſum cum multis præcellentibus rebus iis commune eſt, de quibus dictitare illud ſolemus: difficilia quæ pulchra. M. Haud dicam dolo: labore & ſtudio me tantum non eneco, nec tantillo magis inhæreſcunt in mente mea illi canones. D. Non pauci affirmant ſe hoc facere, nec faciunt. M. Quomodo? D. Quia cum ſtudium a M. Tullio brevi ac circumſcripta definitione explicetur his verbis. Eſt vehemens & aſſidua ad aliquam rem applicata magna cum voluntate occupatio: ipſi aut non vehementer, aut non aſſidue, aut ſi utrumq; , non adeo magna cum voluntate occupationem ad Græcas literas appli-

applicant. Tu tacitus temet interroga, te excute, tecum conſidera, num ita te geras. Si geris: niſi bardus & truncus, ſtipes, caudex ſis, præterque figuram hominis nihil habeas, utique addiſces Græcam Grammaticen. M. A tempore ſubſecare nihil poſſum, quod dem Græcis quotidie. D. An tu non potes minimum ſemihoram tribuere? M. Latina hoc quidquid eſt temporis ſibi quoque vendicant. D. Attende pauliſper animum. M. Do tibi operam, loquere. D. Si noſtrorum ſtudiorum præſides ac moderatores vidiſſent non ſufficere nobis ordinarium tempus ad Græca cum Latinis conjungenda, nunquam in catalogis librorum explicandorum, qui quotquot annis deſcribuntur formis æneis, & luci committuntur, ullum auctorem libellumve græcum nominaſſent: nec Magiſtri homines conſiderati & prudentes, hoc penſum a nobis exigerent. M. Sophiſma & captio iſta tua nihil me conturbat: tu ſi quid es facturus, firmiora argumenta conquiras, neceſſe eſt. Ambo curare non poſſum. D. Tu vero potes, & poteris ſi voles. Aliorum exempla, quos audiſti & vidiſti utrumque ſtudium perſequi, tibi perſuadeant. M. Abundant ingeniis. D. Do hoc de aliquibus: voluntate quidem pollent ac diligentia, nec adeo ſunt imbelles ut tu. M. Poſtquam equis remiſque contendero, non conſequar tamen conſummatam grammaticæ notitiam. Sic ego operam, parentes ſumptum perdiderint. D. Deſperatio quoque eſt mater ignaviæ, ac plurimos peſſumdedit. Extermina hanc peſtem litterariam

rariam ex animo tuo, ſperaque te adepturum omnia.

Spes alit agricolas, ſpes ſulcis credit aratis
Semina, quæ magno fænore reddat ager.

Ferrum aſſiduitate uſus atteritur: & quid ferro durius? aquæ guttæ cavant marmor: & quid aqua mollius? marmore ſolidius? qui ergo aſſiduo impenſa cura, perpetuatumque ſtudium doctiorem te non reddat, minùs licet valentem ingenio, quo anteſtas compluribus? M. Quæ, per Deum, eſt tanta & tam fatalis hujus transmarinæ linguæ neceſſitas? D. Multiplex & præcipua. Ea, (ne longum faciam) ut ſine ejus cognitione manca & mutila ſit omnis doctrina: & qui ejus expertes ſunt, ii, nec latine quidem ſcripta penitus percipiant. M. Paradoxa mihi narras. Doctiſſimos viros habeo nominare, & te noviſſe multos arbitror, qui alphabetum non teneant, & græcam legere vocem, cum occurrit aliqua, neſciant funditus. Sunt qui in commentariis a ſe editis ita loquantur: græcum eſt, non legitur. Item: græcum hoc totum omitte. Iſti profecto exiſtimationis ſuæ non ideo jacturam faciunt, quia τιμὴ, & ἄνθρωπος quid velint, aut qua ratione per caſus inflectantur, neſciant: & ſuarum artium alumnos citra damnum iſtiusmodi otioſorum delectamenta negligere poſſe, pro certo credunt. D. Bona verba. Commemini hac ipſa de te audire e Præceptore meo: cæterum ego tantus adhuc non ſum, ut fuſius hoc de argumento mihi agendum putem. Cum legimus, quæ ab eruditis de hujus linguæ laudibus pro-

dita

dita ſunt ad poſteritatem, tum rationibus firmiſſimis, & bene multis demonſtrari cernimus, quam ſit ad omnem diſciplinam utilis & neceſſaria græcarum literarum cognitio: id nos credere oportet tantiſper, tum reipſa experiamur: quemadmodum morbis impediti credunt medicis, ad ſanitatem, bonitatemque valetudinis profuturam ſibi potionem, & alia quæ ab iisdem dantur pharmaca, atque antidota. M. Sed Clenardus iſte perturbatus, atque confuſus eſt, & meo quidem animo docendi viam ac methodum nullam videtur cuſtodiviſſe. D. Hoc ipſum conſenſu judicaverunt quidam docti homines: quocirca, quod in rem communem eſſet adoleſcentum, in ordinem certum ac facilem ejus præcepta redegerunt. Eum librum in Galliis editum commercare: de tuis condiſcipulis ſunt, qui paraverunt. M. Ante veſperam adibo ad tabernam librariam, empturus librum, quantovis pretio ſteterit. Abs te autem maximopere pro noſtra ſumma conjunctione, tuaque humanitate peto & quæſo, ſi quando te interrogavero, ne deneges mihi operam, & hoc addas ad tua in me officia: ſtatui enim fervidius diſcere. D. De me ſic tibi promitto atque confirmo: nihil cum malim, quam te græce vel optime noſſe, non detrectaturum tua cauſa puſillum hunc laborem. Tu modo fac animo erecto conſtantique ſis, & cave unquam in conſilium deſperationem adhibeas. M. Ero, ita me amabit fides: & hoc tuo facto ad eam, quam erga te habui voluntatem magnus cumulus accedet, contraque

omnia

omnia me, quæ potero, in te ſtudia & officia collaturum polliceor.

ANNOTATIONES.

Mantuanus Homerus) *Aliquot epitheta Virgilii ab optimis auctoribus ipſi tributa afferamus quo in promptu ſint ſtudioſis. Alex. Severus Imper. Platonem poetarum vocabat. Plin. celeberrimum auctorem. Velleius, principem carminum. Marcellinus, eminentiſſimum vatem. Seneca, vatem maximum. Macrobius, Homericæ perfectionis per omnia imitatorem. Idem, Mantuanum Homerum. Fabius, auctorem eminentiſſimum. Auguſtinus, poetam maximum, omniumque præclariſſimum. Quidam Jovem poetarum latinorum.* Non videtur laborioſa) *Plures ſunt verbi hujus notiones. Homo laborioſus eſt: quem Græci dicunt* φιλόπονον, *nos induſtrium. Item is, qui moleſtia aliqua impeditus eſt, ex qua ſeſe explicare nequit. Res etiam laborioſa dicitur, in quam multus impendendus eſt labor. Catullus. Chartas doctas & laborioſas vocavit, magna diligentia ſtudioque elaboratas. Secundam notionem confirmat illud ex Miloniana. Quid enim nobis duobus Judices, laborioſius? quid magis exercitum dici poteſt? qui ſpe ampliſſimorum præmiorum ad Rempublicam adducti, metu crudeliſſimorum exitiorum carere non poſſumus. Prima tam eſt manifeſta, ut confirmationis ac teſtimonii nullius egeat. Eſt ergo hoc verbum de illorum ordine, quæ agendi patiendique vim habent ſeu in utramque partem ſignificatione reciproca & adverſa* dicun-

Digitized by Google

dicuntur: ut formidoloſus, invidioſus, ſuſpicioſus, ambitioſus, gratioſus, infeſtus, metus, injuria, neſcius, ignarus, &c. Gellius lib. 9. cap. 12. Huc etiam pertinet nobilis: dicimus quippe nobilis poeta, nobilis latro. Domi ſedeant) *Sedere ſignificat interdum negligenter ſe gerere, pigrum, otioſum, ignavo animo eſſe ut apud Græcos καθῆσθαι. Cic. in Piſ. An poteſt ulla eſſe excuſatio, non dicam male ſentienti: ſed ſedenti, cunctanti, dormienti, in maximo Reip. motu Conſuli? Virg. 3. Georg. Et meliora deos ſedet omina poſcens. Sic deſidere, pro remiſſo animo eſſe. Suet. in Julio, Vict. l. 16. c. 20. & Torr. in Suet. Eandem vim habere apud Tull. verbum, jacere, notavit alicubi Manut. in ejusd. epiſt.* Quotquot annis) *M. Varronem ſæpius dicere, quotquot annis, quotquot menſibus, cum ſingulis annis: ſingulis menſibus ſine intermiſſione ſignificare vult, animadvertit. & in eo ſiniſtrorum correctorum errorem correxit. Vict. l. 9. cap. 22.* Ferrum aſſiduitate) *Plut. de lib. educand. Multarum rerum contemplatione addiſcere poſſis, quantum efficacitatis habeat industria atque labor. Nam & aqua guttatim lapſa lapidem cavat: & ferrum atque æs manum contrectatione atteruntur: & rotas curruum magno labore curvatas nullo poſſis conatu in priſtinam reſtituere rectitudinem. Et quæ ſequuntur. Senecæ, item epiſtola 30. Nihil eſt quod non expugnat pertinax opera, & intenta ac diligens cura. Robora in rectum quamvis flexa revocabis, curvatas trabes calor explicat, & aliter nata in id finguntur, quod uſus noſter exigit. Quanto facilius*

lius animus accipit formam, flexibilis, & omni humore obſequentior? Quint. l. 1. c. 1. Præſtat ingenio alius alium. Concedo: ſed ut plus efficiat aut minus: Non tamen reperitur, qui ſit ſtudio nihil conſecutus. Aquæ guttæ cavant marmor) *Lucret. l. 1. Stillicidii caſus lapidem cavat. Idem l. 4.*

Nonne vides etiam guttas in ſaxa cadentes
Humoris longo in ſpatio pertundere ſaxa?

Rei parvæ & humili magna eſt in hiſce duobus verſibus quæſita dignitas. Quos cum illo ſane abjecto & plebejo, qui falſo Naſoni tribuitur, comparat Victorius.

Gutta cavat lapidem, non vi, ſed ſæpe cadendo.

Propert.

Quid magis eſt durum ferro, quid mollius unda?
Dura tamen molli ſaxa cavantur aqua.

Idem lib. 2.

Sed tamen obſcura teritur rubigine mucro
Ferreus, & parvo ſæpe liquore ſilex.

Bona verba) *Quem ſenſum contineant iſta, bona verba, & bona dicere, explanat Nannius l. 1. Miſc.*

PROGYMNASMA SEPTUAGESIMUM QUARTUM.

Bibliotheca.

ANTONIUS. CYRILLUS.

Antonius. Ubi tu aut moratus, aut vagatus es tamdiu? C. Apud patruum erat quod transactum redderem negotium. A. Quid narras? quodnam negotium. C. Tua nihil refert: quare deſine percunctari. A. Difficillimum creditu: propter

propter negotium, ut dictitas, dimidiatum pene diem illic te hæſiſſe. C. Propter aliud etiam. A. Parcam exquirere, quid fuerit illud aliud: ſi ultro aperueris, non invite auſcultaverim. C. Bibliothecam maxima impenſa, libris multis, variis, optimis refertiſſimam, locupletiſſimamq; confecit. A. Quid hoc autem ad te? C. Quid ad me? o Antoni. A. Etiam, quid ad te attinet, ſi ille Bibliothecam comparavit? an tu idcirco eam es adepturus? C. Adipiſcar, ſi vixero. A. Jam volo mihi pandas hoc myſterium. C. Audacter proloquar. Cum defunctus eſſem mandato, quod a patre acceperam, & rem abſolviſſem, ut optaveram: adesdum Cyrille mi, infit meus patruus, paucis te volo: manuq; apprehenſum in conclave perducit, bene amplum, lucidum, abunde inſtructum & ornatum. A. Lubido eſt porro audire: jucundum aliquid magnumq; conſequetur. C. Magis id dices, ſi audieris. A. Ergo narra. C. Viſebantur ibi in ordines diſpoſiti libri per conclavis latera: unumquodque habebat octuplicem ſeriem: majoribus aſcendendo, minores ſemper magnitudine ac mole ſuccedebant, cum ipſa quidem receptacula ſeu loculamenta eſſent libris proportione intervallorum reſpondentia. A. Quam multos divinas fuiſſe? C. Minimum tria millia. A. Non aſpernandus numerus. C. Plurimi inſuper in acervo ſoluti & rudes ex officina jacebant. Cæteri diligenter admodum compacti: alii tegumentis ſeu involucris erant ex albo corio, alii nigro, alii rubro: quidam membrana candida, & arida modo pumice polita tegeban-

tur. Nonnullis, præſertim grandioribus, per quatuor utriusq; frontis angulos ex orichalco bullæ umbilicatæ cernebantur affixæ. Claudebantur hi uncis æneis (clauſuras vulgo vocant) illi loris ſericis, alii coriaceis. A. Quod genus ſcriptores? C. Omne genus. Nam etſi patruus Juris civilis ſcientiam profitetur, attamen non in politiores duntaxat literas præterea, verum etiam in Philoſophiam, Medicinam, & aliquantum in Theologiam ſtudium tradidit. In Rhetoricis & Dialecticis excellit. Græcæ linguæ jam inde a prima adoleſcentia ſe perſtudioſum extitiſſe, affirmare ſolitus eſt: quam interdum ſerio quidem & ex animo, ſed ſuavi cum lepore promittit ſe mihi ſponſam cum lautiſſima dote relicturum.

Omnes quæ mecum meritis pro talibus annos
Exigat, & pulchra faciat me prole parentem:

hos enim ſimul de Poetarum Latinorum Platonem verſiculos recitat. Non fugit prudentiſſimum virum, me eandem hanc efflictim deperire. Ergo quia omnem doctrinam liberalem combibit, & opibus præditus eſt, hinc tanquam cornucopiæ librorum poſſidet. Nec illi confuſe locati: verum diſpertiti in ordines certos viſuntur: hic ad hanc, illic ad aliam diſciplinam pertinentes. Ad unumquemque vero ordinem porrectoribus elementis, ſeu literis cubitum longis, ut jocatur Plautus, præſcripta pendent lemmata: THEOLOGI. PHILOSOPHI. JURISCONSULTI. ORATORES & HISTORICI. PHILOLOGI. POETÆ. GRAMMATICI. Adhæc quisque nomen ſuum in tergo gerit: terga enim oſtendunt

Digitized by Google

dunt intrantibus & aſpicientibus, ut nullo negotio quod quæris, invenias. Omnia deinde jam nitida & munda, ut obſtupefactus, in paradiſum (ut noſtri loquuntur) te jures introgreſſum. A. Per quem hæc curat? nam ipſe, credo, hanc moleſtiam non ſubierit. C. Puerum mercede conduxit, promptum & impigrum, qui in ſingulos dies certa ac præſtituta hora pulverem de libris deverrit, cumque opus eſt, conclave ſcopis purgat, & turbata ac disjecta quæ ſunt, rurſum componit. A. Quid ibi eſt extra libros? C. Menſa cooperta tapete viridi laneo, pluteus, clepſydra, cæteraq; ſupellex in literas ſeſe abdentium. Adde monumenta nonnulla antiquitatis; ut ſtatuas parvas marmoreas, perquam artificioſas; ut veterum Imperatorum numos argenteos; ut illuſtrium pictorum tabellas; ut mathematica inſtrumenta & muſica. A. Quid poſtquam tibi demonſtravit hæc omnia? C. Juvat meminiſſe. Complexus me inquit: Tua hæc erunt univerſa, Cyrille chariſſime, ſi colueris ſtudia literarum, ut inſtituiſti, naviter: & quam expectationem tui concitaſti: eam ſuſtinueris. Nulla mihi uxor eſt, ut vides, nullus hæres: te harum, quantæcunque ſint, copiarum mearum hæredem ex aſſe teſtamento ſcribam nominatim. Noli quærere: ita ſum hac tam ſingulari ac divina promiſſione affectus, ut ebrius lætitia neſcirem ubi conſiſterem. A. Tam valde hoc facto delectatum eſſe te non miror, nihil enim potuit fieri amantius, nihil dulcius. C. Gratias contra agebam immortales, pollicebar montes aureos. A. Heu, cur ego quoque ta-

lem patruum ſortitus non ſum? ut nimium longe meis tuæ fortunæ præcedunt? C. Non cuivis homini contingit adire Corinthum.

ANNOTATIONES.

Adverſum eos, qui maximis impenſis ingentem librorum multitudinem comparant, quibus non tam utantur, quam glorientur, lege, quæ ſunt apud Senecam. cap. 9. de tranquill. animi. Quo mihi, inquit, innumerabiles libros, & bibliothecas, quarum dominus vix tota vita ſua indices perlegit? onerat diſcentem turba, non inſtruit: multoque ſatius eſt, paucis te auctoribus tradere, quam errare per multos. Quadraginta millia librorum Alexandria arſerunt, pulcherrimum regiæ opulentiæ monumentum. Alius laudaverit, ſicut Livius, qui elegantiæ regum curæque egregium id opus ait fuiſſe. Non fuit elegantia illud, aut curæ ſed ſtudioſa luxuria, &c. Receptacula, ſeu loculamenta) *Poſteriore voce appellat Seneca illos, quaſi cancellos, per quos libri in bibliothecis diſponuntur. Cic. ad Att. l. 4. epiſt. 18. pegmata vocat, quanquam & aliud eodem loco ſignificare poteſt. Vide Man. epiſtola vero 4. l. 4. cum, inquit, offendes deſignationem Tirannionis mirificam meorum librorum, intelligit eorum diſpoſitionem, collocationem, deſcriptionem & diſtributionem ſuo cujusque loco. Argumento locus eſt epiſtola 8. non longe a principio. Poſteaquam vero Tirannio mihi libros diſpoſuit, &c. Lamb. annot. Sittybas in extremo ep. 5. l. 4. Man. interpretatur membranulas, quarum integumento libri a pulveris temporis-*

poriſq; injuria diutius integri conſervantur. In Rhetoricis & Dialecticis) *In muſicis, in dialecticis, arithmeticis, grammaticis, malebant dicere veteres, quam in muſica, ſeu, in arte muſica, in arte muſica, in arte dialectica. Cicer. 1. de Orat. in muſicis numeri voces & modi & l. 4. ad Att. epiſt. 16. muſicis eruditos. Ter. Eun. fac periculum in muſicis. Cic. ad Attic. l. 12. hominem remotum a dialecticis, in arithmeticis exercitatum. Et 1. de nat. Deor. Tantos progreſſus habebat in Stoicis. Obſervavit Man.* Mihi ſponſam cum lautiſſima) *Ciceronem quoque delectavit audacior iſta metaphora. Nam ad Atticum l. 1. epiſt. 8. ſic ait: Bibliothecam tuam cave cuiquam deſpondeas, quamvis acrem amatorem inveneris. Nam ego omnes meas vindemiolas eo reſervo, ut illud ſubſidium ſenectuti parem. Et epiſt. ſequenti apertius. Libros vero tuos, cave cuiquam tradas: nobis eos quemadmodum ſcribis, conſerva. l. 3. Libros tuos conſerva, &c.* Illuſtrium pictorum tabellas) *Imagines doctorum, clarorumque hominum in bibliothecis collocabant. Cicero ad Attic. l. 4. ep. 9. Maloq; in illa tua ſedecula, quam habes ſub imagine Ariſtotelis, ſedere, quam in iſtorum ſella curuli.* Hæredem ex aſſe) *De diviſione aſſis in 12. partes lege Alex. ab Alex. l. 1. c. 1. As, interdum ſignificat nummum æreum, qui ſit decima pars denarii: denarius autem eſt octava pars aurei Rhenenſis, ſeu daleri, ſignificat, inquam, nummum minimi pretii. Hinc proverb. Ne aſſis quidem. Catull.*

Rumoreſque ſenum ſeveriorum
Omnes unius æſtimemus aſſis.

Id eſt, penitus contemnamus. Ad aſſem perdere dixit Horat. Univerſæ pecuniæ jacturam indicare volens.

PROGYMNASMA SEPTUAGESIMUM QUINTUM.

Deſcriptio Gymnaſii.

FABIANUS. SYLVESTER.

Fabianus. Schola iſta noſtra, in quam ad ingenii culturam percipiendam in dies cœpimus commeare, pulcherrime comodiſſimeque ædificata mihi videtur: idem tibi videri, nunquam in incerto habui. S. Bene: & antepono illam multis aliis, quas vidi, in quibus ſtudiorum gratia verſatus ſum hactenus. F. Primum (ut inde potiſſimum laudationem exordiar) excitata eſt eo civitatis loco, qui omni ſtrepitu, clamore, turbis caret. Non hic eſculenta, poculenta, non ſcruta venduntur: nullæ in hac vicinia cauponæ, nulli ſalſamentarii, ſalgamarii, myropolæ nulli. Non fabri aſſidue incudem tundentes, non doliarii, non aurifices, non demum ejusmodi opifices, qui totum diem pulſibus perſtrepunt, nulli circuli, non colludentes, & concinentes pueri ac puellæ. Hic ſumma quies, hic alta ſilentia: prorſus ſicut illa prætoria ſeu magiſtratuum palatia apud Perſas, de quibus Xenophon in vita Cyri. Nec enim carmina ſolum, ut inquit vates Sulmonienſis, ſed univerſe, & generatim ſtudia omnia bonarum artium ſeceſſum quendam & otium, hoc eſt, tumultus, negotia-

tionum-

tionumque vacuitatem requirunt, vel potius flagitant. S. Haud quidquam hac veritate verius. F. Tum ſalubri quoque ſub cœlo condita eſt: quod in eadem urbe non omnibus ſemper ædificiis contingit: quædam enim craſſiore, & corporibus humanis peſtilente circumfunduntur aere. Academiam illam Athenis amœno, & nemoroſo, at minime ad tuendam ſanitatem accommodato ſolo traditum eſt conſtructam fuiſſe. S. Ut memoria mea eſt, hoc ipſum quod affirmas alicubi ſcriptum legi. Et æquum eſt, cum alioqui integra valetudo ſtudiorum diuturnitate ac vehementia corrumpatur, non ibi conſtitui Gymnaſia, ubi proclivius eſt, eam omnino perdi, quam recreari & conſervari. F. Nullæ domus ita contiguæ, ut officiant luminibus. Jam vero quam excelſi parietes? quam ſublime & ad pluviarum defluxus præceps aptatumque tectum? Ipſa forma domus non projecta in longum, non extenſa nimis in latum, non trilatera, ſed τετράγωνος ſive quadrata: ita tamen, ut ſit aliquanto longior quam latior, porta ingens, & aſpectu auguſta ac venerabilis a ſcalptore & pictore emblematis inſigniter decorata. S. Illi ordines feneſtrarum, infra quidem latis luminibus, ſupra anguſtiorum, omnium autem inter ſe ad perpendiculum æqualium, ecquid ornamentum addunt? F. Eximium. Ubi ingreſſus fueris, ad lævam auditoria duo, ad dexteram totidem: ambulatiunculæ ante ſcholas, & inter ſcholas. Inde gradibus ſeptendecim ex albo expolito lapide, quatuor cubitos longis, unum

pene latis aſcenditur. Rurſum ibi quatuor Gymnaſia, cum ſuis ambulatiunculis. Non ſe mutuo poſſunt impedire diſcipuli, nec magiſtri alter alterum clamoribus obtundere. Suggeſtus ut belle laborati? ſupra velut tecta impendent, ne diſſipetur vox dicentium: adhærentia autem ipſis, non ut in ſacris ædibus, disjuncta a concionatorum cathedris. A terra quatuor gradibus elevati, quo videri audirique ab univerſis doctor facillime queat. Non in dextro aut ſiniſtro latere, ſed ex adverſum portæ collocati, ut intrantes primo aſpectu in Magiſtrum incidant, & ipſe ſine circumactu capitis auditores ſuos, & quemcunque ingredientem poſſit aſpicere. Ut ordinatim diſpoſita ſedilia? ſic, ut ex omni parte, a fronte, a tergo, a dextris, a ſiniſtris inter ipſa & parietem ſpatia fieri queant. Ut dolatis e tabulis ſpecioſa laquearia, ut circum feneſtras decentiſſime depictæ vites, roſæ, flores denique? quam mundum, candidum ac ſubtile tectorum? nihil usquam fractum, nihil ruinoſum, aranearum nihil. S. Aulam omittis? F. Nonne hæc ſcholis incumbens, & in ſummis ædibus ampla, tabulatisque ornatiſſima, & picturis egregiis mirabiliter locupletata eſt? S. Aſſentior. F. Nonne ad oratorias exercitationes, ad comicas quoque actiones opportuniſſima? S. Nimirum. F. Nonne templo quam ſimillima? S. Etiam. F. Quid igitur ſalubrius, quid ſplendidius noſtra ſchola? S. Nihil. F. Quam adhæc frequentes diſcipuli? quam eruditi Magiſtri? Breviter: ſi Muſæ cum Apol-

Apolline ſuo Heliconem relinquant, huc inprimis, & cupidiſſime commigrent. S. Me adſcribito huic tuæ ſententiæ.

ANNOTATIONES.

Seceſſum quendam) *Plutarchus de Curioſit. Siquidem & Muſæa quam maxime procul ab urbibus collocabant. Cauſam ne quæramus: patet enim eo vel tacente.* Salubri ſub cœlo) *Cælum pro aere, dicunt latini. Hinc loci & cæli ſalubritas, cælum grave, ſalubre, peſtilens. Cicer. 1. de Divinat. Aſpiratio cæli gravis & peſtilens. Pro quibus barbari, mala aura, malus aera: omne quod inani ſimile, vitalem hunc ſpiritum fundit.*

PROGYMNASMA SEPTUAGESIMUM SEXTUM.

Pædagogi.

EUTROPIUS. LEOPOLDUS. TIBERIUS.

Eutropius. Lachrymas effudiſti, Leopolde, etiamnum quippe in tumore ſunt oculi, & rubent. Hem, quæ cauſa ploratus? L. Plorasses tu nihilo minus pro certo, ſi Pædagogus tuus ſimilem in modum tibi blanditus eſſet. T. Eja, blanditus? fortaſſe in te miſello virgæ rurſum exultaverunt. Factum eſt hoc Leopolde? L. Factum eſt. E. Quid ais? L. Dubium hac de re nullum eſt: nimis apertum atque indubitatum eſt, pellem mihi usque ad ſaturitatem

turitatem conſauciatam flagris. E. Prædurum pædagogum prædicas. L. An vos nunquam a veſtris flagellamini? T. Perquam raro, Leopolde. L. Nimis propitios ac lenes habetis, ac proinde vereor, ut vos ſitis boni pueri. E. Quin ſæviſſimi ſunt quare nos plagas & increpationes illorum, ſupra quam cuiquam credibile eſt metuentes, officium ultro exequimur. L. Meum ut arbitror, ſævitia non anteibunt: qui tyrannidem in me quandam exercet. T. Tyrannidem? L. Inprimis omnia dicta, facta mea curioſiſſime obſervat: non poteſt tamen noſſe, quæ mente agito (rumpatur licet) nam cogitata ſunt cuique libera. E. Meus æque, ut ſcias, non dormit. T. Nec meus profecto. L. Quandocunque non videt aſſidentem libro, ſuſpicatur, ſuſpicatur autem? imo credit me ludere, vixque ad naturæ requiſita concedere patitur. T. Auges res in majus: non equidem puto tam ab omni humanitate derelictum & agreſtem. L. Neſcio mentiri. E. Quam ſæpe rationem poſcit eorum, quæ in ſchola audieris? L. Ferme in dies ſingulos. Quid facit tibi, ſi quærenti imperite reſpondeas? L. Minatur. E. Si iterum? L. Ferocius minatur. E. Si tertium? L. Vobis iſtuc cogitandum relinquo: dolet enim vel dictu, nedum perpeſſu, quod iſte plagoſiſſimus homo mihi tertium peccanti conſuevit facere. T. At noſtri (quod inter nos liceat dicere) tota hebdomade vix ſemel nos examinant: quia videlicet ponunt nos eſſe diligentes, ut revera ſumus. L. Quid igitur

iſtuc

Digitized by Google

iſtuc eſt, quod diligentes iſti tam crebro in ludo vapulant? E. Nimium argutaris. Sinitne diutius te dormire? L. Dormire? propemodum ante galli cantum, multa adhuc nocte e ſomno me ſtentorea voce excitat. Diebus feſtis ad quintam, & hyeme ad ſextam ægerrime ſinit requieſcere. E. Nos, Tiberi, præ Leopoldo beati ſumus, quibus conceditur in lucem cubare ſæpius. L. Num intelligitis jam verum me dixiſſe: habere vos pædagogos plus æquo indulgentes? T. Non, non: hanc enim lenitatem & indulgentiam ſeveritatibus nonnullis affatim compenſant. L. Quibus? T. Proferrem, ſi ex uſu tuo fore judicarem. L. Cur non erit? nam hinc me non ſolum miſerum eſſe cognoſcam. T. Cogunt in ſacris precationibus multum abſumere temporis: inſolenter ac raro permittunt operam dare luſibus: ob leviſſimam culpam interdicunt jentaculo: nonnunquam merendam quoque eripiunt: ſilentium ut Pythagoreis imperant. L. Clementior meus eſt aliquanto, confiteor. E. At tu paulo ante quaſi quendam carnificem ipſum deſcribebas. L. Verumenimvero quod vos de veſtris, idem ego nunc de meo: lenitatem unam tribus ſeveritatibus compenſat. Dies me citius relinquat, quam enumerem, quas mihi leges quam multas, quam duras civilitatis & modeſtiæ impoſuerit: quoties apud parentes coram & per literas accuſarit. Omnipotens & miſericors Deus, da mihi alium Pædagogum. E. Timendum, ne malo pejor ſuccedat,

cedat, eveniatque tibi, & nobis, ſi idem quod tu optemus, illa aſini calamitas apud Æſopum. L. Quæ calamitas? E. Serviebat olitori, & quoniam ille præparce pabulum dabat, multumque laborare cogebat, precatus eſt Jovem aſellus, ut alteri domino venderetur. Juſſit figulo vendi. Hic aſinus iniquiore animo geſtare cœpit onera, nempe teſtas & lutum. Rurſus ergo cum rogaſſet, ut ſibi dominum liceret mutare, coriario eſt venditus. Tum pejorem prioribus herum nactus, videnſque quid ille faceret, cum ſuſpirio: Væ miſero, præſtabat apud priores manere dominos. Nam hic, ut video, pellem quoque meam conficiet. Conſilium meum eſt, ut cuicuimodi ſunt Pædagogi noſtri, eos toleremus. Et quoniam id, quod volumus, fieri nunc haud poteſt, velimus quod poteſt: donec, ubi ex ephebis exceſſerimus, in tutelam noſtram veniamus, tunc poteſtas dabitur vivendi liberius. L. Nunquam vidi melius dari conſilium. E. Et iſti Pædagogi, quod more jam receptum eſt, fient patres familias, ducent uxores, quæ nos multimodis ulciſcentur, & iſtis maritis ſuis magnum dabunt malum, poſtquam illi argento accepto, imperium dote vendiderint. M. Meus ſi pro peccatis in me commiſſis centum ducat uxores, parum eſt.

ANNOTATIONES.

Stentorea voce) *Homerus iliad. 5. Stentori attribuit vocem ferream, id eſt, firmiſſimam, cumque*

cumque affirmat clamoris magnitudine æquare alios quinquaginta ſimul. Hinc vox ſeu clamor Stentoreus, pro maximo. Merendam eripiunt) *Feſtus. Merendam antiqui dicebant pro prandio, quod ſcilicet medio die caperetur, Nonius. Merenda dicitur cibus, qui poſt meridiem datur. Iſidorus lib. 20. cap. 2. Merenda eſt cibus, qui declinante die ſumitur, quaſi poſt meridiem edenda, & proxima cœna. Vide Hieronymum Mercurial. variar. lect. lib. 4. cap. 17. & Muret. l. 4. cap. 12. quoties antiqui cibum in die ſumpſerint.* Ex ephebis exceſſimus) ἐφηβία *eſt finis pueritiæ, principium adoleſcentiæ, ſeu extrema pueritia & prima adoleſcentia, ſeu prima pubertas. Terent. Andr. Nam is poſtquam exceſſit ex ephebis, liberius vivendi fuit poteſtas. Eodem modo Plaut. Mercat. Cicer. pro Archias. Nam ut primum ex pueris exceſſit Archias.* In tutelam noſtram veniamus) *Tutela definitur a Jureconſultis vis ac poteſtas in capite libero ad tuendum eum qui ſe per ætatem defendere non poteſt, jure civili data ac permiſſa. Quam vim ac poteſtatem qui habent tutores appellantur. In ſuam tutelam venire, aut pervenire, eſt ad pubertatem pervenire. Cic. 1. de Orat. Negaretque niſi poſthumus & natus, & antequam in ſuam tutelam perveniſſet, mortuus eſſet, &c. Item 2. de Inven. Quidam pupillum hæredem fecit, pupillus autem ante mortuus eſt, quam in ſuam tutelam veniret.*

PRO

Digitized by Google

PROGYMNASMA SEPTUAGESIMUM SEPTIMUM.

Præceptores.

RUFINUS. SERENUS. FLORENTINUS.

Rufinus. Quotus annus volvitur, Serene, cum limina ludi literarii nobiscum calefacis? S. Jam octavus inſtat. Vos quamdiu frequentaſtis Gymnaſium? F. Ego annis ſeptem. R. Nec pluribus, nec paucioribus ego. Quis autem qualisve fuit, quem primum es adeptus in patria tua didaſcalum? S. Nomen erat viro: illi nomen erat: jamjam verſabatur mihi in labris primoribus: ab aſpiratione inchoatur. R. Hieronymus? S. Non eſt. R. Hieremias? S. Non eſt. R. Hilarius? S. Non eſt. R. Henricus? S. Hem, iſte eſt: ſatis intra labra atque dentes jacuit. Henricus ergo audiebat: cui indigenæ a promiſſa ad pectus & rufa barba, ænobarbo poſtea cognomentum indidere. F. Cujas erat? Germanus, Belga, Italus? S. Germanus: & quod quaſi per nebulam recordor, Misnenſis: illa enim dialecto loquebatur, molliſſima nimirum ac ſuaviſſima, qualem teſtantur harum rerum periti fuiſſe linguam Jonum quondam inter Græcos. R. Ubi ſita eſt tua patria? S. Continens eſt cum terra Misnia. Pergam, ut exorſus ſum de illo Magiſtro dicere. F. Si moleſtum non eſt. S. Statura ejus juſta longior: vultus placidus & mitis. Deduxit domum non multo poſt, quam inivit docendi

Digitized by Google

cendi provinciam, prædivitem viduam: etenim in noſtra regione Ludimoderatores ſunt feliciores quam alibi, quando perfacile bene dotatas uxores inveniunt. Interpretor hoc dari literarum ſcientiæ a civibus noſtris, & in parte beatitudinis numerari a fœminis, conjunctam eſſe cum erudito homine. F. Quemadmodum Henricus ille puerum te tractabat? S. Primis menſibus amanter, & perhumaniter, poſtmodum aſperius, & auſterius, ut mihi tum videbatur. R. Cur ita? S. Audies. Sodales mihi erant pueruli coævi tres, civium primariorum filii, cum iis me ſeparatim in humili ſcamno collocabat: eramus ſiquidem omnes puſilli ac teneri. Quoties autem ingrediebatur ſcholam, toties fere nos ipſum propter adeo prolixam barbam nonnihil timentes (ut illa ætas metum in ſe concipit facillime) placidiſſimis oculis aſpectare, & capita noſtra manu demulcere ſæpicule, inſuper ſingulis aut aridas ficus, aut in cucullis coriandri grana, & amygdala ſaccharo obducta porrigere, hortarique nos ſuaviter ſubridendo, & multa pollicendo, ut diſceremus alacriter. R. O dignum ſtatua Præceptorem, & cui victus publice in Prytaneo præbeatur. S. Diſſimulabat præterea, ſi interdum confabulantes cerneret. Scholis finitis, domum ſuam, quæ in proximo erat, aliquando ſecum abductos, privatim docebat, & nunc uvis paſſulis, nunc ſcriblitis donatos dimittebat. F. Aureum Præceptorem narras. Nunquamne vero te cecidit? S. Usque hodie tangit animum memo-

Digitized by Google

memoria illius nefaſti diei. Cum male legerem libellum Germanicum, hæſitaremque ad tertium aut quartum quodque verbum, ille me objurgare, ego hærere, pallere, tremere. Cum autem perperam legendi hæſitandique finem non facerem, afferri virgam juſſit. F. Oh, tam ſæviter? S. Tum, ut parvulis fieri mos eſt, ſuper genua ſua ipſe ſedens me compoſuit, perinde ac lanius oviculam jugulaturus, meque graphice profecto tetigit, multumque ejulantem a ſe repulit. R. Ha, ha, hæ. Non tu ibi cogitare: Papæ, quid hoc prodigii? quæ iſta eſt mutatio? ubi ficus? ubi ſaccharum? ubi ſcriblitæ? ubi tam mellita verba? S. Hæc ipſa volvebam, Ruffine. F. Sed quid ais? Qualis in reliquum tempus in te extitit? etſi ſuſpicione jam præcurro. S. Non amplius blandus, ſed rigidus: non pater, ſed triſtis quidam patruus. F. Quoties demulſit caput tuum? quoties munuſcula? S. Hæc omnia in flagella & verbera converſa ſunt. F. Multa ex quo fuerunt commoda, ejus æquum eſt ferre incommoda. S. Rides? Meminiſtine vero tu illius temporis, quo rudimenta literarum poſuiſti? F. Valde. S. Similine modo actum eſt tecum? F. Ah, longe diſſimili. S. Dic, oro. F. Altero ſtatim die cæſus ſum: &, ſi cutem meam ſpeculere, nihil te vidiſſe magis lacerum jures. R. Quantum conjectura aſſequor, eras puer nequam, & parum aut nihil diſcebas, quandoquidem, ut tute commemoras, tam egregie conſciſſum eſt tibi corium. F. Tu ſcilicet in roſa educabare. R. Summum

Digitized by Google

ter quaterve triennio toto percuſſum me recordor: nec id tam propter ſtudia, quam puerilem inſolentiam atque licentiam. S. At hoc tempore, eſtisne adepti Magiſtros pro arbitrio? R. Diligentiſſimum ſcio eſſe meum: venire in ludum tempori: exigere rationem a diſcipulis quotidie: docere accurate: emendare ſcriptiones ſollicite: tradere pietatem & virtutem: punire ſontes pro delicti gravitate: amare & laudare induſtrios: hortari ſegnes & cogere. F. Meus ſane quidem nec omnia hæc, nec nihil horum. Fœcundos calices amat, & invenitur non rariſſime vino madidus: hoc, ſi recte ratiocinor, parum decet. Quod crebro facit pueris ludendi copiam, non reprehendo; mallem tamen aliquando non luderemus. Scite dictum: ne quid nimis. S. Nos quali Magiſtro utamur in præſens, ex diſcipulorum doctrina moribusque puto perſpici poſſe. Quod querar, penitus nihil habeo. R. Gratulor tibi tanto bono.

ANNOTATIONES.

Limina ludi calefacis). *Calent loca, quæ frequentantur. Sueton. Octa. cap. 71. Luſimus per omnes dies, forumque aleatorium calefecimus. Verba ſunt ipſius Auguſti ex quadam epiſtola. Catull. Galliambo. Mihi januæ frequentes, mihi limina tepida.* Henricus audiebat) *Græci verbum ἀκέειν, adhibent interdum pro vocor, dicor, nominor. Sic Latini ut Horat. epiſt. 7. lib. 1. ad Mæcenatem, rexque paterque, Audiſti coram, nec verbo parcius abſens. Idem epiſt. 16. Tu recte*

 vivis,

Digitized by Google

vivis, ſi curas eſſe quod audis: id eſt: quod diceris. Deduxit domum) *Ducere & deducere domum ad matrimonium & nuptias etiam ſignificandas adhibentur. Plaut. Trinum. Nunquid cauſæ eſt, quam uxorem cras domum ducat? Ter. Hecyr. Ut ad pauca redeam, uxorem deduxit domum. Tibull. Ut juveni primum virgo eſt deducta marito.* Cui victus publice in Prytaneo) *Athenis erat domus hoc nomine publica, in qua victus præbebatur ex ærario iis qui bene meriti eſſent de Republica. Cicer. 1. de Orat. Interrogatus Socrates quam quaſi æſtimationem commeruiſſe ſe maxime fateretur, reſpondit ſeſe meruiſſe, ut ampliſſimis honoribus & præmiis decoraretur & ut ei victus quotidianus in Prytaneo præberetur.* Triſtis quidem patruus) *Patruum in filios impotentem amorem ignorat nemo. Patrui vero tametſi fratrum ſuorum liberos ament, illo tamen vehementi affectu ſunt liberi, nec quemadmodum patres ad filiorum, ſic illi ad nepotum ſuorum peccata connivent, neque ea diſſimulant; ſed ſevere & acriter reprehendunt, incorrupteque de actionibus ipſorum judicant. Unde factum ut nomen patrui pro objurgatore, caſtigatore, reprehenſore ſevero & acri poneretur a Latinis. Cicer. pro Cælio. Qui in reliqua vita mitis eſſet, fuit in hac cauſa pertriſtis quidam patruus cenſor, Magiſter. Horat. Sat. 3. lib. 2. Sive ego prave, ſeu recte, ne ſis mihi patruus. Et Ode 12. lib. 3. patruæ verba linguæ: vide epiſt. 2. lib. 2. ad Att. & in eam Manut. Lambin. in Horat.*

PRO-

PROGYMNASMA SEPTUAGESIMUM OCTAVUM.

Auctores ſcholaſtici.

VENANTIUS. FLORIANUS. EPIPHANIUS.

Venantius. Triennium elapſum eſt, niſi quid erro, ex quo in iſta Principiorum ſcholâ ſeſſitas Floriane, prima, inquam, Grammatices, id eſt, poſtrema & infima omnium. Ecquid ſtudes? F. Quamobrem non potius decennium dicis, major ut eſſet annorum numerus, atque ut magis falſum diceres, quoniam tibi voluptati eſt veri aliena effutire? Biennium effluxit, hoc ſaltem non refutabis. F. Etiam tu delicias facis? Proximo Octobri annus unus cum ſemeſtri abſolvetur: diutius non fui in eo Gymnaſio: & me brevi condiſcipulum tuum, Venanti, viſurus es: ſic enim augurat animus. V. Meus certe non eris: nam ego me Epiphanii futurum divino. E. Non es futurus profecto: ego enim in ſcholam Humanitatis evolabo. V. Si modo qui examinabunt, alas tibi non intervellerint: aut ſi illas calor ſolis, ut quondam Icari, non liquefecerit. E. Tam dignus illa ego, quam mea tu. V. Res ipſa documentum dabit. Tu, Floriane, in quibus interrogaberis ab iis, qui eo tempore cognitionem puerorum explorabunt? F. In iis, puto, quæ doceor. E. Et quæ ſunt illa? F. Rudimenta. V. Verrepæi, an Valerii, an Emmanuelis? F. Emmanuelis. Deinde

epiſtolæ ſelectæ, breviſſimæ illæ Ciceronis, diſticha Catonis, & Inſtitutiones Chriſtianæ fidei. V. Hi ſunt auctores tui? F. Hi ſunt. E. Quid Venantius hoc anno audivit? V. Quæ quotannis fere traduntur. Grammaticam Emmanuelis, quam Præceptor commendat mirifice: ejusdem Syntaxeos Epitomen, ſelectas Ciceronis. E. Pauca ſunt hæc. V. Multa ſatis mihi quidem. De tuis velim cognoſcere, ut libros comparare poſſim, quomodo arma ante bellum miles. E. Eme Ovidium de Triſtibus. V. Mallem de Hilaribus, nam meopte nutu triſtis eſſe ſoleo. E. At nihil illa Naſoniana triſtitia lætius, nihil jucundius, quod experieris. Adde epiſtolas ad familiares, Catonem ſive Lælium, & libellum de octo partibus orationis apud Græcos. V. Heu, ſtatui non diſcere Græca. E. Debebis volens nolens, non erit hoc arbitrarium. V. Non poſſum: ſemper ab iſta carnificina longiſſime ratio voluntasque mea abhorruit. E. Et ægri ab amaris, at ſalutaribus potionibus abhorrent. V. Quid præter hæc explanatur? E. Proſodia Emmanuelis. V. Optime: verſus factitare cupio, Proſodiam non ingratis diſcam. F. Si fruſtra emeris hos libros? E. Minime fruſtra: utetur quippe anno nonageſimo, ſi hoc imminente non utatur. V. Ad nihilum cavilli tui recident Floriane: ſcio te id nolle, aſcendam tamen ego, ſi me Superi adjuvant. E. Si doctrina tam incenſæ cupiditati reſponderit, non negaverim futuram, de quo nec hilum dubitas. V. Mitte curas. Non quem alium mihi mercandum cenſes?

ſes? E. Adrianum Cardinalem, Farraginem ſordidorum verborum, Scopas latinitatis, Adverbiorum connubia, Epitheta Ciceronis. V. Utiles tibi hos ſenſiſti? E. Ut nihil poſſit ſupra. Tu quoque Floriane, cura ut inſtructus ſis a libris. F. Pædagogi hoc munus eſt, ipſe curabit, ego ſine cura ſum.

ANNOTATIONES.

Auctores ſcholaſtici) *Solent quidem eruditi, cum de illis quaſi præſtantiſſimæ, ac vetuſtiſſimæ notæ ſcriptoribus loquuntur, eos nominare auctores, & ſcriptores claſſicos. Apte & eleganter utique, id quod ex Gellio licebit, diſcas, lib. 7. cap. 13.* Ut quondam Icari) *Fabula de volatu Dædali & Icari ejus filii eſt in 8. Metamorph. Mare in quod decidit, Icarium nomen obtinuit. Ovid. Triſt. lib. 1. eleg. 1.*

Dum petit infirmis nimium ſublimia pennis
Icarus, Icarias nomine fecit aquas.

Monendi ſunt mihi uno verbo Magiſtri, uti ne temere quenquam auctorem ſuis diſcipulis interpretandum ſuſcipiant, & cogitent vina recentia dulciora, vetuſta autem ſalubriora eſſe. Deinde videant etiam quos libros emant pueri, ne dilapident pecuniam. Ipſi ſe interrogari ſuper ea re jubeant, & quam utiliſſimos emendos ſuadeant. Quod quidem difficile non erit iis, qui in multis libris diu volutati fuerint.

PROGYMNASMA SEPTUAGESIMUM NONUM.

Formulæ ſalutandi, & valedicendi in congreſſionibus atque literis.

CLAUDIUS. ALBINUS.

Claudius. Quandoquidem Latinitatis peritia multis partibus jam diu factum eſt, poſtquam me vincere cœpiſti, rogo atque oro, ſi commodum eſt, da mihi paulum operæ. A. Vel multum, ſi id rationibus conducat tuis. Nolo tibi ullum commodum in me claudier. C. Ut ſi quidquam aliud: ne dubitaveris. Sed hoc die, quoniam te vacuum offendi, unum quiddam me doceri peropto. A. Quid eſt illud unum? C. Tritiſſimum cum ſit ita ſalutare factos obviam, & in congreſſu: bonus dies; bonus veſper, bonum mane, bonum ſerum: & reſpondeatur ſalutantibus. Deo gratias. Item in digreſſu ſub noctem, cum his verbis bene precari ſoleamus: fauſta nox, felix nox; reddaturque idem reſponſum, more patrio videlicet, guten Morgen, guten Abend, gute Nacht, danck euch GOTT, iis autem formis loqui neceſſitas nulla cogat, latiniſque auribus ingratiſſimum ſit: quo pacto tum ſalutando, tum valedicendo, ſive cum in alicujus colloquium congreſſumque veniendum eſt, ſive alicui ſcribendum, nos geremus? Non enim me latet ſolere te ſtudium acerrimum ponere in notandis hujuſmodi latiniſmis, cum inter legendum occur-

occurrunt, aut a Magiſtro inculcantur. A. Haud equidem me tanto dignor honore. Nihilominus, quia tu hoc a me candide petis, & poſſe me tibi commodare judicas, parebo voluntati tuæ, mi Claudi, neque te quidquam celabo eorum, quæ in præſentia, nihil tali providenti memoriam ſubierint. Hoc tenebis primum, non ſemper opus eſſe reſponſione, cum ſalutamus: & interdum ſalutantem non reſalutari, verum reſponderi aliquid aliud, quod ille libens, ac volens audiat. Eſt quando ſalutationi quæſtiunculæ quædam adjiciuntur, de valetudine præſertim: nonnunquam reſalutantes etiam interrogatiunculam annectunt. Hæc omnia exemplis declarabuntur: tu auritum te facito.

Salve. Reſpon. *Salve.*
Salve Joannes. R. *Et tu Paule.*
Salve. R. *Et tu.*
Myſis ſalve. R. *O ſalve Pamphile.*
Salveto.
Salveto: quid agis?
Mater mea, frater mi, ſalve. R. *Salve fili, ſalve frater.*
Antoni ſalve. R. *Salve Paule.*
Salve oculiſſime homo.
Jubeo Chremetem: ſubaudi, ſalvere.
O Jacobe ſalve. R. *Salvus ſis Corneli.*
O ſalve bone vir. R. *Hem, Simo. O noſter Chreme.*
Mi patrue ſalve. R. *Salve.*

Curculio exoptate ſalve. R. *Salve. Salvum te advenire gaudeo.*

O noſter Chremes. R. *Salve Geta.*

Salve Andrea. R. *O nutrix, o mea nutrix.*

Salve mi germane. R. *O ſoror mea, quid agitur?*

Salve optate gnate mi.

Salvum te adveniſſe gaudeo.

Venire te ſalvum volupe eſt. R. *Credo, quid agitur?*

Here ſalve, ſalvum te adveniſſe gaudeo. R. *Oh, bone cuſtos, ſalve.*

Plurima ſalute Parmenonem ſuum impertit Gnato: quid agitur?

O mi exoptate Clinia, ſalve. R. *Ut vales?*

Georgius plurimum jubet ſalvere Stephanum.

Jubeo te ſalvere.

O pater, pater mi, ſalve. R. *Salve multum, gnate mi.*

Charmidem ſocerum ſuum Lyſiteles ſalutat. R. *Dii dent tibi Lyſiteles, quæ velis.*

O Thraſo. R. *Salvete.*

Amphitruo uxorem ſalutat lætus ſuam. Valuiſtin' usque? exſpectatusne advenio?

Salvus atque fortunatus Euclio ſemper ſies. R. *Dii te bene ament, Megadore.*

O amice, ſalve, atque æqualis mihi: ut vales Ambroſi? R. *Et tu.*

Salve Gregori, valen', valuiſtin'? R. *Valeo, & valui rectius.*

Mi homo, & mea mulier, ego vos ſaluto. R. *Et nos te.*

In

In Andria Crito cum ſalutaſſet ancillam, & ab ea fuiſſet reſalutatus, ſubjicit ſecunda interrogatione. *Quid vos? quo pacto hic? ſatisne recte? M. Noſne? ſic, ut quimus, ajunt, quando ut volumus, non licet.* Quærebant etiam. *Satin' ſalve?* Exempla ſunt apud Livium. Habeo ſalutationum rationes: nunc quibus verbis valedicendum ſit quæro, quocunque diei aut noctis tempore. A. An poteſt ulli quidquam optari melius integra valetudine? qua nihil majoris æſtimandum vita humana complectitur. Itaque has fere formas invenio:

Bene vale. R. *Et tu.*

Vale. R. *Et tu bene vale, Martine.*

Vale. R. *Et tu frater.*

In hoc quadriduum Antoni vale. R. *Mi Georgi, & tu: nunquid vis aliud?*

C. In extremis epiſtolis quonam modo valedicemus?

A. *Vale.*

Da operam ut valeas, hoc mihi gratius facere nihil potes.

Tu me diliges & valebis.

Cura ſi me amas ut valeas.

Vale, & matrem meosque tibi commendatos habe.

Me velim, ut facis, diligas, valetudinique tuæ & tranquillitati animi ſervias.

Valebis, meque ut a puero feciſti, amabis.

Ama nos & vale.

Cura ut valeas, & me ut amas, ama.

Bene vale & dilige me.

Fac

Digitized by Google

Fac valeas, meque ames.

Fac valeas, meque mutuo diligas.

C. Ubi tam multa, tam varia legiſti? A. In epiſtolis M. Tullii: ac miror te interrogare. C. Quid ſi ad amicos, & conſanguineos ſcribemus, quibus tum vocibus utendum cenſes? A. Nullus hac in re præſtantior magiſter eodem Cicerone, ex cujus epiſtolis quædam exempla tibi recitabo, quorum ſimilia licebit excogites, cum uſus venerit.

Ad uxorem & liberos.

Valete mea deſideria, valete.

Vale mea Terentia.

Mea Terentia fidiſſima atque optima uxor, & mea chariſſima Tulliola, & ſpes reliqua noſtra Cicero, valete.

Vos, mea ſuaviſſima & optatiſſima Terentia, & Tulliola, ſi vos amatis, curate, ut valeatis.

Etiam atque etiam vale.

Tu velim tuam & Tulliolæ valetudinem cures.

Valetudinem tuam cura diligenter.

Fac ut tuam & Tulliæ valetudinem cures.

Maxime autem date operam ut valeatis, ſi nos vultis valere.

Cura ut valeas, & ita tibi perſuadeas, mihi te charius nihil eſſe, neque unquam fuiſſe.

Ad Q. Fratrem.

Reliquum eſt, ut te orem, ut valetudini tuæ, ſi me & tuos omnes valere vis, diligentiſſime ſervias.

Cura mi frater, ut valeas.

Fac mi frater, ut valeas.

Vale

Vale mi optime & optatiſſime frater.
Mi frater vale.
Te oro etiam atque etiam mi frater, ut valeas.
Cura mi ſuaviſſime & chariſſime frater, ut valeas.
Valeas mi ſuaviſſime & optime frater.

Ad T. Pomponium Atticum.

Cura ut valeas & nos ames, & tibi perſuadeas, te a me fraterne amari.
Cura ut valeas.
Etiam atque etiam vale.

Ad Tironem.

Cura ut valeas etiam atque etiam Tiro noſter.
Quantum me diligis, tantum fac ut valeas: vel quantum te a me ſcis diligi.
Ama nos & vale.
Cura te etiam atque etiam diligenter.
Cura mi Tiro ut valeas.

C. Expone hoc loco, ſi placet, qua ratione in extremo literarum, aliorum nomine ſalutare nos oporteat.

A. *Salvebis a Cicerone, ſalve a Petro, ſalutat te Cicero meus. Cicero belliſſimus tibi ſalutem plurimam dicit. Tullia tibi plurimam ſalutem adſcribit. Terentia te ſalvere jubet. Cicero te ſalutat. Terentia tibi ſalutem. Terentia impertit tibi multam ſalutem. Domus te noſtra tota ſalutat.*

C. Quonam modo, quibus verbis quosdam ſalutabimus, per eum, ad quem damus literas.

A. *Tulliolæ & Ciceroni ſalutem dicito. Multam ſalutem Filia. Dionyſio plurimam ſalutem. Atticæ plurimam ſalutem velim dicas. Dionyſium jube ſalvere, Dionyſium velim ſalvere jubeas.*

beas. Iubebis meo nomine ſalvere Paulum. Ex me ſalutato Præceptorem tuum. Saluta meis verbis Joannem. Salutem Marcello. Salutem dic Petro nomine meo, quem ego in oculis fero. Mo-linio meo multam ſalutem. Salutem quibus videbitur. Saluta tu mihi iſtic quos videbitur, Contarellum præcipue, & Gerardum. Communibus amicis a me multam ſalutem.

C. Cumulate omnem deſiderii mei exſpectationem explevisti. A. Volui id quidem efficere certe, & lætus ſum, ſi, quod volui, aſſecutus ſum. C. Arctiore vinculo tibi me aſtrinxiſti, utinam hoc meritum in me tuum referenda gratia aliquando conſequi poſſim.

ANNOTATIONES.

Quas tu hic legis ſalutandi reſalutandiq; formulas; non collegi nunc primum omnes, collegi tamen aliquas, ſed annum abhinc plus duodecimum, alia occaſione, & alibi a me comportatas & digeſtas, hunc in locum hoc tempore transferendas exiſtimavi. Non poterit autem quiſpiam conqueri de paucitate, nec elegantiam reprehendere: ſunt enim Terentii, Plauti, Ciceronis, & eloquentiſſimorum hominum.

PROGYMNASMA OCTOGESIMUM.

Cupiditas proficiendi.

PELAGIUS. SISINNIUS.

Pelagius. Male eſt ſodali tuo, Siſinni. S. Male? qui iſtuc, mi Pelagi? Deum oro, ut

ut bene ſit potius. Verum enuntia, cur ſecus eſt, quam volumus? Qui tibi malæ rei evenit? P. Quoniam quod natura & voluntate facio libentiſſime, id facere quantum velim haud permittor. S. Age, proloquere, quid illud? P. Diſcere. S. Quis mortalium præclaros conatus tuos, & incitatos ad laudem impetus retardat? P. Familia negotioſa, inquieta, turbulenta. S. Non habet Pater tuus aliquod ultimis conclave in ædibus, quod tibi attribdat? P. Hyeme vix habet: domus enim noſtra non eſt tam multis conclavibus & hypocauſtis: cum ligna ſtant magno. S. Experimur nos idem incommodum. P. Ergo in eodem hypocauſto diverſantur ſervi, ancillæ, infantes: quorum inconditis clamoribus perturbatur animus, & ab eruditis cogitationibus alio avellitur, atque abſtrahitur. S. Tuarum fortunarum me miſeret. Non te pater aliquo mittere deliberavit extra ſolum patrium? P. Anno futuro, quod Deus proſpere evenire jubeat, Dilingam mittet: ibi in ſpe ſum, me quiete optata potiturum. S. Habesne in manu cætera quæ deſideras? P. Nullo modo. S. Cur? P. Quod multo mane vetor ſurgere: timent enim parentes valetudini meæ. S. Quam mane cuperes? P. Hora quarta æſtate, quintá hyeme. S. Ætas imbecilla non ferret. Et cur tam mature? P. Quod duas treſve horas ante ſcholam poſſem repetere, ediſcere, ſcribere, legere: matutinum quippe tempus per commodum eſt hisce rebus:

nec

nec mihi non audita eſt vigilantia Demoſthenis, qui dolere ſe ajebat, ſi quando opificum antelucana victus eſſet induſtria. S. Sufficit horam impendere. P. Tibi quidem adoleſcenti ingenioſo, & fideli memoria: at non ei qui hebetior & obliviosſus ſit. S. Quin me anteis utroque. P. Ingenium ac memoriam creare mihi non poſſum: diligentia velim cedere nemini. S. Tantopere adamaſti ſtudia? P. Ut nihil ardentius in vita. In hisce omnem operam, curam, induſtriam, cogitationem, mentem omnem fixi & locavi: ſapientia quippe cœleſtes, immortalesque divitiæ. S. Quoties non obiiſti ludum toto anno? P. Nec unam hebdomadem, Siſinni: hebdomadem autem? nec unum diem: quid diem? nec unicam horam abfuiſſe me tam certum ſcio, quam me tecum modo ingredi. S. Rarum decus. Quoties cæſus? P. Cæſus? Nunquam. S. Objurgatus? P. Nunquam. S. Commendatus? P. Quod apud amicum effari liceat, ſæpiſſime. Hoc ego ſtimulo non ad ſtultam arrogantiam, ſed ad majorem induſtriam excitor: nec conſiderare ſoleo, quam longe a carceribus proceſſerim: ſed quam procul adhuc a metis abſim. S. Laudo: hoc virtutis opus. P. Si pedem alterum in ſepulchro haberem, adhuc diſcerem, ut ille de ſe prædicabat. S. Fruſtra te rogem, quo pacto tempus transmittas, cum tam inflammatam doctrinæ cupiditatem in te videam. P. Ut fatear verum, ludis & otio parum apud me loci eſt. S. Illuſtrabis familiam tuam. P. Faxit Deus, quem ego præſidem & auſpicem mearum literarum in dies

dies ſingulos pie ſanƈteque veneror, & cœleſte ipſius auxilium certis precationibus flagitare non deſiſto. S. Acceſſi ad ignem tuum, Pelagi, jam caleo plus ſatis.

ANNOTATIONES.

Quorum inconditis clamoribus) *Seneca epiſtola 62. etiam negotiorum tractatione ſua ſtudia cogitationesque affirmat minime impediri: quod pauciſſimis arbitramur eſſe conceſſum. Verba ejus ſubſcribam. Vaco, mi Lucili, vaco: & ubicunque ſum, meus ſum. Rebus enim non me trado, ſed commodo, nec conſector perdendi temporis cauſas, & quocunque conſtiti loco, ibi cogitationes meas tracto, & aliquid in animo ſalutare verſo. Cum me amicis dedi, non tamen mihi abduco: nec cum illis moror, cum quibus me tempus aliquod congregavit, aut cauſa ex officio nata: ſed cum optimo quoquo ſum: ad illos in quocunque loco, in quocunque ſæculo fuerint, animum meum mitto. Audiamus etiam Quintilianum lib. 10. c. 3. Silentium & receſſus, & undique liber animus, ut ſunt maxime optanda, ita non ſemper poſſunt contingere, ideoque non ſtatim, ſi quid obſtrepet, abjiciendi codices erunt, & deplorandus dies, verum incommodis repugnandum, & hic faciendus uſus, ut omnia, quæ impediunt, vincat intentio. Quam ſi tota mente in opus ipſum direxeris, nihil eorum, quæ oculis vel auribus incurſant, ad animnm perveniet, &c.*

PROGYMNASMA OCTOGESIMUM PRIMUM.

Munditia librorum.

AMANTIUS. MANSUETUS.

Amantius. Si incumbere in libros, eſt cubito ſupra eos depoſito niti: haud memini videre, qui magis incumbat te uno, qui Emmanuelem & alios codices tuos prope jam incumbendo contriviſti. M. Aſſiduitas hoc indetrimentum attulit, non cubitus. A. Quid? Iſta aſſiduitas in meo cur non ſic apparet? Præterea, quam ſunt commaculati intus & foris tui? quam habent oras paginarum infimas & ſummas introrſus flexas? quas auriculas aſinorum ſolemus vocare. Itane eſt, ut loquor? M. Tu aliquod artificium calles ut videtur, mihi adhuc ignotum: quod ubi didicero, habebo libros mundiores, minusque tritos. A. Nullum teneo artificium, omitte jocationes: munditiam librorum perinde ut corporis totius amo & complector. M. Quid tam te miſeret librorum meorum? quid tam mirum in modum ſollicitus es? brevi novos emam. A. Si ſanus es mentis, quare mavis prodigere pecuniam, quam deponere ruſticitatem & negligentiam? M. Eho, tu ut mihi ruſticitatem in probri loco objectes? A. Non enim eſt urbana elegantia: hoc quamvis iniquo judice probaverim. M. Quid tibi mecum eſt negotii? cura tuos. A. Id ego ago: veruntamen odi male ſordes iſtas in aliis quoque Phuy, quam habes item digitos atramento fœdatos,

Digitized by Google

datos, & os ſimiliter denigratum: ut non injuria ſuſpicetur aliquis, te atramentum bibere ſolitum. Cur non caves, cur non aqua purgas? M. Indicia & veſtigia ſunt hæc diligentiæ magnæ & laboris. A. Pigritiæ magnæ, & torporis, oportebat alioqui diligentes fieri immundos atque ſordidos. M. Deſine mihi exhibere moleſtiam, ſi ſapis. A. Tracta libros humanius, aut dicam tibi diem. Scis Magiſtrum in hujusmodi peccata æque, ut in diſcendi ſocordiam acrem ſe præbere vindicem. M. Crimine vacare debet, qui in alterum paratus eſt dicere. A. Quid iſtuc? M. Non deerit unde tibi parem menſuram temetiar. A. Minæ iſtæ nihil ſunt niſi minæ. Vale ſordide. M. Vale nitidiuſcule.

ANNOTATIONES.

Non placent, qui nimis diu nimis mundos, ac nitentes habent libros ſuos: id enim argumentum eſt, parum ſæpe ac multum ab eis lectitari libros. Quod ſi fieret, contererentur etiam, ne dum, ut munditiam ſuam perderent. Nec tamen ſi egregie intus foriſque, & ſpurciſſime contaminati ſunt, ſtatim eſt colligendum, id ex frequenti uſu & evolutione accidiſſe, & quod eſt puerorum vitium id etiam gravibus viris tribuere, nihil poſſe ſine ſordibus diu conſervare. Laudandi præterea non ſunt quidam, qui quamvis iis non utantur, aut menſe toto vix ſemel, noctes tamen & dies apertos in ſcamnis, in menſis, in pluteis jacere, & pulveribus inquinari ſinunt. Unusquisque artifex, ſupellectilis ſuæ curam diligenter gerit, ſua-

 que

que inſtrumenta, ſi poſſit, recentia ſemper habere velit: & ſtudioſus literarum tam elegantia & pretioſa inſtrumenta, unde non ferreum aliquod, lapideum, ligneumve opus ſed eruditio comparatur, nihili pendeat?

PROGYMNASMA OCTOGESIMUM SECUNDUM.

Academia.

PANCRATIUS. TORQUATUS.

Pancratius. Quod precatus ſum a Deo, & a parentibus ſæpe multumque contendi, ut a triviali Gymnaſio remotum me in aliquam Academiam, & in hanc potiſſimum, tanquam ad mercaturam eruditionum virtutumque clariſſimarum amandarent, ejus me compotem aliquando factum in ſinu gaudeo. Confido inanem me neutiquam rediturum, dedecorantem Præceptores meos, & mœſtitudine luctuque complentem parentes, qui ſuæ dignitatis ſpem in me collocaverunt, ſtatuuntque ipſorum me urgenti jam ſenectuti multa ſolatia daturum eſſe. T. Quin præſtiturus ſis, quæ indolem tuam egregiam condecent, & quæ parentes ambo expectant, non mihi datur ulla dubitatio. Argumentum vero gaudendi idoneum & juſtum. Etenim etiamſi quis Cicerone eloquentior, Ariſtotele doctior evaſerit, idque vel domeſticis uſus Præceptoribus, vel in iſtis ſcholis (quibus quoniam in triviis, hoc eſt, paſſim aperiuntur, trivialibus vulgo nomen eſt) nunquam gloria circumfluet, niſi

niſi eum in alicujus Academiæ luce verſatum conſtiterit. Opinantur enim homines, ibi pæne ſolum (proclivius quidem certe) ad ſolidæ perfectæquæ ſapientiæ divitias perveniri, ubi Doctores & multi, & optimatum artium ſtudiis politiſſimi ex Regum & Principum ærario ſtipendiis liberaliſſimis aluntur, & exercitationes diſputationum, repetitionum, ſcriptionum, ſermonis item Latini & Græci, diverſarum tractatio diſciplinarum, æmulatio inter adoleſcentes eandem ſcientiam excolentes (quod ad progreſſum vehementer conducit) maxime vigent. P. Sic arbitror: cum hoc ipſum animadverterent Principes, & præterea ſecum attente reputarent, quantum intereſſet Reipublicæ, vel potius univerſi orbis terrarum, quam plurimos vivere abundanti doctrina homines, in ſuis provinciis atque regnis Academias, tanquam publicas & communes divinæ humanæque ſapientiæ officinas idcirco inſtituere voluiſſe. T. Idem ego ſentio prorſus, & ſentiam. Quis autem eſt, in quo aliquod probitatis lumen eluceat, qui tantopere a majorum curriculo deflexum eſſe dolenter non ferat? & nunc in iſtis ſacrariis atque templis religionum, virtutum, ſcientiarumque tam multos cerni otioſos, tam multos inertes, poculis, impuræ libidini, cæterisque criminibus, & voluptati immerſos? P. Sæpe interfui querelis gravium virorum iſtam rerum converſionem deplorantium. Quare initio affirmabam, efferri me lætitia, quod huc eſſem miſſus: hæc ſiquidem Academia præclaram ſibi

Digitized by Google

famam longe lateque confecit: & a morum pietatisque diſciplina celebratur: ad quam proinde, qui filiis ſuis bene cupiunt: eosque Chriſtianis inſtitutis formari deſiderant, eosdem transmittere ſolent. T. Si iſti commendandi ſunt, uti ſunt, male merentur de liberis, qui eos mittunt, ubi Catholicæ veritati nefarium atque impium bellum indicitur; ubi, ut literas percipiant, pietate quidem nulla excoluntur, & quam attulerunt Catholicam religionem, ægre tuentur, facillimeque praviſſimarum ac letalium opinionum commentis ad exitium præcipitantur. P. Ipſi viderint, quid Deo rationem repoſcenti reſpondeant: præſertim quando Orthodoxæ in Germania Academiæ non deſunt. Porro me frequenter cupido inceſſit, ejusmodi librum volutandi, in quo de Academiis ageretur: ſi in talem incideris, mone me, quo eum vel emam, vel ad tempus a te mutuum ſumam, & ita diuturnam hanc ſitim meam reſtinguere queam: hoc te vehementer etiam atque etiam rogo. T. Inveniſti quod quæris. P. Evax, inveni? T. Sequere me in bibliothecium meum, ibi monſtrabo, & commodabo etiam quod optas. P. O fortunatum hunc diem. Haben' tu illum librum? T. Libros dic: nam duo ſunt. P. Cujus auctoris & quales? Jacobi Midendorpii Jureconſulti, non indocti hominis, multæque lectionis. P. Quid alter differt ab altero? T. Primus continet celebriores Academias orbis terrarum, inſtitutiones, incrementa, interitus, progreſſus, & plurima demum, quæ in Academiis fieri obſer-

ſervarique conſueverunt. Alter hiſtoriam Academiarum orbis Chriſtiani, & ingenuis liberaliterque educatis adoleſcentibus dignam ſane eruditionem complectitur. P. Beaſti. Eamus ad te. T. Eamus. P. Majore opera ad eosdem legendos me dedam: ſic ſtat ſententia.

ANNOTATIONES.

Optare debent adoleſcentes in Academias mitti, ſed ad diſcendum, non ad ludendum, noctuque obambulandum: ad diſciplinam, non ad licentiam. Non eſt laudabile in multis, illuſtribus Academiis fuiſſe: ſed vel in una bene profeciſſe, hoc prædicatione dignum eſt. At nunc inveniuntur, qui nulla re meliores, ſed tantummodo ſeniores ibidem fiunt. Spero deplorationem in dialogo, & querelam de Academiarum corruptelis cordatis viris non improbatum iri. Et quoniam mihi pulchrum eſt viſum, ſtudioſos cognoſcere res Academicas indicavi auctorem, qui diſtincte, copioſe & erudite hoc argumentum pertractavit.

PROGYMNASMA OCTOGESIMUM TERTIUM.

Honores Academici.

MARTYRIUS. SMARAGDUS.

Martyrius. Quod aſpectaverim te aliquoties circumferentem libellum ſententiarum

Ciceronis, forma permodica (typographi in decimo ſexto vocant) & typis Plantinianis, quorum eſt in hoc genere præcipue commendatio: eam opinionem imbibi, ejus lectionem pergratam, perque jucundam tibi ſolere contingere. S. Et perutilem, Martyri, quod creberrime experiundo probavi. M. Recita dum unum aliquod axioma, ſeu pronuntiatum. S. En Tuſcul. I. *Honos alit artes, omneſque incenduntur ad ſtudia gloria, jacentque ea ſemper, quæ apud quosque improbantur.* M. Vera effatum quis neget virum ſapientiſſimum, & Romanæ eloquentiæ principem? Atque hanc eandem ſententiam millies cantatam audivi in creationibus Baccalaureorum, Magiſtrorum, Doctorum, quas Promotiones nominare mos jam antiquus, & vulgaris eſt. S. Ibi potiſſimum locus fuit, & eſt, meo judicio, iſta ſimiliaque proferendi. M. Cur tandem? S. Quod eos honores inprimis ſibi proponunt plerique, qui ad ſapientiæ ſtudia ingrediuntur: quorum adeptione velut gradus parant, viamque ſibi muniunt, qua ad ampliſſimas dignitates, tum in Eccleſiaſtica, tum in civili Republica provehantur. M. Res iſto modo ſe habet. Nec mirum tamen, artes ingenuas ſine ſpe ſingularium præmiorum non coli a multis, cum vix unum, alterumve invenire detur, qui virtutem, qua conſtat nihil eſſe honeſtius, nihil amabilius, propter ſeipſam amplectatur. Et ſurdis canit poeta neſcio quis: ipſa quidem virtus ſibimet pulcherrima merces. S. Eſt vero honeſtiſſima

mer-

Digitized by Google

merces honor, & in eo omnes nationes concordiſſime conſpirant, atque conſentiunt: quocirca qui illam affectant, citius in laude ponendi ſunt, quam qui eſuriunt pecuniam. Divine, ut omnia. M. Tullius in Off. Nihil eſt tam anguſti animi, tamque parvi, quam amare divitias: nihil honeſtius magnificentiusque, quam pecuniam contemnere, ſi non habeas: ſi habeas, ad beneficentiam liberalitatemque conferre. M. Ex eodem nobiliſſimo ſcriptore mihi occurrit illud: Inſignia virtutis, multi ſine virtute aſſequuntur. Quod pro certo in iſtis quoque ſcholaſticis ornamentis valere debet: ut exiſtimemus nimirum non omnes Magiſtros, eſſe Magiſtros: ſiquidem non omnes, qui habent citharam, ſunt citharœdi. S. Hi faciunt, ut inaugurationes iſtæ vileſcant, & per ſummam inſcitiam ac temeritatem ſuam non mediocria in civitates detrimenta important. M. Probas mihi iſta quæ dicis. Quot ſunt autem ordines ſive gradus iſtarum dignitatum? Præter Baccalaureos, Licentiatos (quos Promagiſtros: ſeu Mellodidaſcalos mallent quidam nominare) Magiſtros & Doctores, mihi quidem nulli videntur. S. Quo pacto nulli? Eſne tu Studioſus? M. Studioſus, ut ſi quiſquam alius. S. Eſtne iſtuc honoris vocabulum an minus? M. Si negem, tu me jure optimo de mentis poteſtate exiiſſe dicas. S. Eſt ergo alius gradus, & quidem primus omnium, ſine quo (in Academiis præcipue Germanicis) nulli fas eſt illos, quos ſupra recenſebas, aſcendere. M. Da ve-

 niam,

niam, non cogitaram. Supereſt igitur, ut Baccalaureatum mediter, quandoquidem beaniſmo exutus & abſolutus, in numerum Studioſorum jampridem cooptatus ſum. S. Meditare, licet: ſed cave, ne tu quoque unus de illis reperiare, qui hoc inſigne virtutis ſine virtute aſſequuntur. M. Cavebitur. Nunc velim, quod ſine magno labore tuo fiat, rationem iſtorum vocabulorum explices, ſi poteris, & rem breviter ac perſpicue definias. S. Annitar ſane, ut poſtulatis tuis faciam ſatis. Beani nomen unde procuſum, & quare huc translatum ſit, neſcire me confiteor, nec me hujus inſcientiæ pudet. Uſurpatur autem de iis, qui quaſi profani adhuc, & Muſarum ſacris initiati nondum ſunt, de tyronibus novitiisque ſcholaſticis. M. Probe intelligo. Nunc de Baccalaureis age. S. Pedibus eo in ſententiam docti cujusdam viri, qui hanc vocem a militia deductam credit. Gallorum enim veteri lingua battallum prælium, & battalarios tyrones milites, quique caſtra ſequi, & militiæ exerceri cœpiſſent, ac ſemel manum cum hoſte conſeruiſſent, nominatos: hinc poſtea in Academia Pariſienſi perantiqua, ubi hæ promotiones videntur natæ, Battalarios appellari ſolitos, qui in ſtudiis ingenuarum artium quaſi tyrocinium poſuiſſent, & publice diſputando ſpecimen eruditionis ſuæ præbuiſſent, atque ita tanquam cum hoſte jam conflixiſſent. Quod ergo de bacca & lauro alii philoſophantur, frivolum eſt ac nugatorium, Laurus, id eſt, corona e lauri foliis contexta, debe-

Digitized by Google

betur poetis tantum (de doctis loquor: nam
is ignorat, etiam Imperatorum & militum
umphantium eſſe lauream?) præterea nul-
: idque ob certas cauſas, quarum hic non
: neceſſaria commemoratio. Cæterum con-
etudo & ignorantia, ut alias innumeras, ſic
am vocem depravavit, ac pro Battalariis,
ccalarios, deinde Baccalaureos in ſermonem
atinum induxit. M. Haud diſplicet opinio
a. Quis igitur erit Baccalaureus (retinea-
us vocem uſitatam, ne res novas moliri vi-
eamur) quis, inquam, erit inter literatos? S.
ui confecto liberalium ſcientiarum tyrocinio,
ublicum progreſſus ſui teſtimonium, hocque
ſum nomen in conſeſſu, & frequentia Acade-
nica eſt conſecutus. M. De Licentiatis ſequi-
ır ut diſſeras. S. A licentia deflexum eſt no-
ıen, quod illis liceat ſummam dignitatem pe-
ere & conſequi, cum voluerint. Aptius Ma-
iſtri, ſeu Doctores deſignati appellarentur,
uæ poteſt eorum haberi definitio, ut agamus
ingui Minerva, & paucis. M. Magiſtri nomen
veo noſſe unde extiterit. Quidam volunt a
nagis & ter, quod nempe Magiſter emineat ſu-
er alios eruditos ter. S. Apage cum notatio-
e iſta tam ridicula. Magiſtri Jureconſ. ſunt,
enes quos præcipua rerum cura eſt. Hinc dicti
nagiſtratus. Feſtus magiſtros appellatos do-
et, quod cæteris magis poſſunt: vel quod ma-
gis quam cæteri diligentiam, & ſolitudinem re-
bus, quibus præſunt, debent. Nec ſolum in
ſcientiis liberalibus dicuntur aliqui Magiſtri, id
eſt,

eſt, Præceptores, & Doctores: ſed etiam in aliis rebus permultis: nempe Magiſtri pagorum, ſocietatum, vicorum, collegiorum, conviviorum, equitum, qui pagis, ſocietatibus, vicis, collegiis, conviviis, equitibus præſunt, & præfecturæ illæ, magiſteria. Unde magiſteria municipalia apud Suetonium in Auguſto. Et in Catone, cum de conviviis loquitur Cicero. Me vero magiſteria a majoribus inſtituta delectant. Et magiſtrare Feſto eſt moderari, regere, temperare. Itaque illud, ter, nihil video aliud habendum, quam adjectionem ſyllabicam, ut loquuntur Gramatici: ſicut fit in meditullium, quod ſignificat medium: in qua voce, tullium, nihil eſt: & pari ratione in aliis quibusdam vocibus. Finiemus autem Magiſtrum: Cui decurſis Philoſophiæ & artium ſeptem ſpatiis, rite ac ſolemni cærimonia hoc nomen eſt impertitum. De Doctoribus, ſive illi Juris, ſive Theologiæ, ſive Medicinæ ſint, facile ex his, quid ſentiendum ſit, colligetur. Sed intra carceres revocanda eſt aliquando oratio. Si quid vel nunc deſideras, vel alias ſuper his rebus deſiderabis, a doctioribus & dialecticis petes. M. Impleviſti expectationem meam, erisque in poſterum mihi & propter facilitatem tuam charior, & propter doctrinam venerabilior.

ANNOTATIONES.

De honoribus iſtis ſcholaſticis, ſive ut more jam receptum eſt loqui de promotionibus, multa cap. 7. lib. 1. Academiarum Midendor. Rationem inſignium

ignium iſtorum accipiendorum, & honorem iique cum victoribus apud Olympum coronatis npara. Junius lib. 5. cap. 21. Axioma ſeu onuntiatum) *Quam Ariſtoteles* ἀπόφασιν *pro- ſitionem, enuntiationem, Cicer. 1. Tuſcul. more icorum* ἀξίωμα *vocat, & interpretatur ibidem nuntiatum in 4. Academ. effatum. An tu dia- icis ne imbutus quidem es? In primis enim hoc iditur. Omne pronuntiatum (ſi enim mihi in eſentia occurrit, ut appellarem* ἀξίωμα, *utar l alio, ſi invenero melius) id ergo eſt pronun- itum, quod aut verum, aut falſum eſſe dicitur. riſtoteli in poſterioribus analiticis axioma eſt ud: nempe communis quædam ſententia, quæ n tantum vera eſt, ſed etiam vera omnibus vi- tur. Eadem ſunt axiomata, quæ &* κοιναὶ ἔννοιαι. *epte autem faciunt, qui hanc vocem* ἀξίωματα *c ſignificatu dignitates interpretantur. Lege uretum cap. 2. lib. 6.* Sibimet pulcherrima erces) *Seneca de Clement. lib. 1. cap. 1. Recte ctorum verus fructus eſt feciſſe, nec ullum vir- tum pretium dignum illis extra ipſas eſt.* De entis poteſtate exiiſſe) *M. Tull. inſanos, furio- s, iracundos exiiſſe dicit e poteſtate: hoc loquendi nus ex eo natum ſuſpicor, quod qui furioſi erant, gnatorum & gentilium poteſtati permitteban- ir, & domini rerum ſuarum eſſe vetabantur. Ita ierant e poteſtate ſua. Rationem enim loquendi, iæ poſtea manavit latius, hanc originem, hunc ntem habuiſſe auguror. Nam & filii, qui pa- entum poteſtati ſubjecti erant, tamen quibus in ebus ſuæ ſpontis & arbitrii erant, ſuæ poteſtatis dice-*

dicebantur eſſe. Cic. autem eleganter dicit: furioſos exiiſſe e poteſtate dici, quia non ſunt in poteſtate mentis, cui regnum totius animi a natura tributum eſt. Turneb. lib. 2. cap. 11. Inſcientiæ pudet) *Piget damni, pudet turpium, tædet eorum, quorum ſatietas nos cepit.*

PROGYMNASMA OCTOGESIMUM QUARTUM.

Depoſitio.

NARCISSUS. GUILIELMUS.

Narciſſus. O Kalendæ Kalendæ Apriles, nulla unquam dies delebit memoriam veſtri ex animo meo. Quam libens huic diei oculos effoderem, tantum gemitus, tantum acerbitatis mihi obtulit. Certum eſt, notabitur a me atro calculo. G. Cuja vox mihi aures verberat? quem prope me exclamantem audio? Tune eras Narciſſe? N. Quid hic vult? G. Salveto: quid agis? N. Ambulo domum. G. Conſiſtamus hic aliquantiſper. Quam ob cauſam huic diei tam es iratus, ejusque in ſempiternum memorem te futurum aſſeris? N. Quia perpeſſus ſum hac luce horribilia. G. Ain' tandem? paſſus es horribilia? quid fuit? amabo: quanquam præcipere mihi ſuſpicione rem ipſam videor. N. Num te clam eſt, quisnam libellus in propylæo Academiæ fuerit propoſitus? G. Edictum grave Bedelli ſignificas, quo pro auctoritate Beanis imperabat ille, uti ſe ad duodecimam pomeridianam, quo loco mos eſt, ſiſterent, audituri

dituri paſſurique quæcunque jus æquumque poſtulaſſet. N. Iſtanc ipſam promulgationem ajo mihi dolores, & injurias multas peperiſſe. G. Enuntiabo libere quod ſentio: nihil præter cæteros tibi ſingulare, acerbumque contigiſſe arbitror. N. Pro Deum immortalem, ſi hoc modo accipiantur omnes, ſatius eſt, me judice, mulionem aut bubulcum, quam ſtudioſum creari. Quin cum meis commilitonibus humanius agebatur. G. Haud credo. N. At ego credo, ut qui oculis aſpexerim, & ſenſerim. Me ſicut præſtantem feram delegerant, quam aliis prope dimiſſis perſequerentur canibus ſuis venatores. Erant autem canes illi, ut in Captivis ait Paraſitus, moloſſici, odioſicique, & multum incommodiſtici. G. O infelicitatem. N. Ut primum ingredior, quidam me Archibeanum ſalutare, alii ſannis excipere, nonnulli medium digitum oſtendere, omnes denique me circumvolare, & vellicare, ut aves noctuam. Ibi tum cor meum in pectus emicare præ terrore, & animus impleri curis anxiis. Cogebar humi intenſus immotusque & ſupinus jacere, inſtar mortui. G. Quid te factum ibi? N. Inſtrumentis fabrilibus, ſerra, ſecuri, dolabra, bipenni pulchre, & ad amuſſim (nempe ad funem bene craſſum) ceu trabs aliqua ædificio conſtituendo accommodatus ſum. Liberaliſſime pulſata crura, brachia, latera: Quid multis moror? totum corpus. Quamobrem ſi me graciliorem intueris, quam heri & nudius tertius, nihil mirum: multum

materia

materiæ in ſarmentis de me reſectis perdidi. G. In eadem officina abhinc triennium miſerrima vidi, & eorum pars magna fui. N. Raſerunt boni tonſores barbam meam, cum imberbis adhuc ſim penitus; laverunt caput frigida, quam ego ipſe e culina, in cuprea & ſordida trulla efferre compellebar. E qua protervisſimus unus, cum mihi ad latus iret, ſemper faciem meam ſua manu aſpergebat, & genu impacto me protrudebat. Poſthac pectebar tam ſubtili pectine, ut raſtrum putarem. Recordabar Polyphemi, quem hujuſcemodi pectine uſum ſcribit Ovidius. De linteo quo ſum exterſus, quid ego memorem? quandoquidem ex lixivio, & pectine conjici poteſt ejus lepor, & mollitudo. G. Quid vis fieri? patiendum fuit, nam qui ibi ſe reſiſtendo defendit, nihilo plus agit, quam ſi aquam tundat in mortario. N. Etiam cubitales pueri me ſubſannabant, carpebantque manibus mentum meum ſine intermiſſione: quæ vocantur participia. G. An te iratum ſimulabas? an rogabas ut miſereſcerent tui? N. Egone ut ſimularem? non ſimulabam, verum medullitus iraſcebar, & ex animo obſecrabam, ne putarent me pro cibo habere ſic verberari: mitius agerent, hominem eſſe me, non belluam. At illi nequiſſimi, quo id magis faciebam, eo me inſiſtebant probris vexare cupidius: dicta in me ſalſa, & ſcurrilia ingerebant, recentioribusque participiis implebant. Quid credis? videbar agnus in gregem luporum deveniſſe. G. Quam vellem affuiſſe huic comœdiæ.

diæ. N. Non erat comœdia, erat eculeus, & taurus Phalaridis. Ah, ut dolent omnia: usque adeo raptatus, protruſus, & contuſus ſum. Quin etiam (infandum) pro tantis injuriis & ignominiis, tanquam bene meritis, neſcio quantum argenti ſolvere neceſſe habui, gratias agere, & ſacramentum conceptis verbis dicere, non me ultorem aliquando fore. Quod niſi dixiſſem, tenere me vix poſſem, quin aliquibus in me exagitando diligentioribus mutuam pro beneficiis gratiam referrem. Nunquam aliquid animo meo neque eſt, neque fuit ægrius. G. Quidquid perpetratum eſt, non malevolentia & odio, ſed levitate & riſus commovendi cauſa perpetratum eſt. Ignoſce, & puta alios æqualia vel paſſos hactenus, vel paſſuros inpoſterum. N. Rem perdifficilem ſuades. Audi inſuper fallaciam admirabilem. Apponebant atramentarium torno factum, cum calamis & charta: jubebant aliquid literarum facere. Ego vaſculum aperire cum vellem, non poteram: epiſtomium quippe non erat inditum, quod amoveretur: ſed erat totum opus ſolidum, &, ut dicebam, tornatile. Hic proſiliens quidam, digitoſque meos bacillo contundens: pro Superi, inquit, beanus iſte necdum atramentarium aperire didicit. Omnes cachinnum tollere. Ut libenter homini caput commitigaſſem fuſte aliquo, aut ſaltem os pugno percurriſſem, valde profecto mihi manus pruriebant. G. Modeſtiſſime tractatus hic fuiſti: ha, ha, ha. Non meream mihi vel talentum, ut in te hodie non inciderim. Reſtatne aliud quid-

Digitized by Google

piam hujus notæ? N. Reſtat, & ſuperiore vel intolerabilius. G. Expone ſis, do tibi operam. N. Furcifer quidam me imprudente injecit in ſaccum meum, quem veſti interius aſſutum, & ad femora dependentem geſto, epiſtolion velut a matre miſſum, quod coram omnibus extractum recitavit. Deus bone, quam effuſo, & immodeſto cum riſu tam ſuo quam aliorum quotquot aderant? G. Quid eo continebatur? N. Mater lamentabatur abſentiam meam, & muliebriter, id eſt, ineptiſſime blandiebatur, commemorans quantis me cum doloribus peperiſſet, quam ſtudioſe mammam dediſſet, quam crebro oſculata eſſet pulcherrimum infantem, quanta me denique cura eduxiſſet, quam ardenter me ab ineunte pueritia velut corculum ſuum dilexiſſet, qui ipſi fuiſſem ocellus aureus, hœdillus, agnellus, paſſerculus, & dulci melle dulcior. Tum adjiciebat, ſe ſomnum capere non poſſe, & vim lacrymarum profundere in dies ſingulos propter cruciamenta, quibus me inaudiſſet oportere afflictari in depoſitione iſta. Hæc omnia irriſores illi excogitaverant, & ſcripſerant. Toto tempore nihil fuit ipſis jucundius. Ut riſu pæne corruebant? ut mihi epiſtolam obtrudebant? ut pugnos impingebant? ut magis magisque participiis me cumulabant? Quid quæris? propemodum totus effectus ſum unum quoddam participium. Certe, plus ſatis illuſum eſt mihi. Mori me malim, quam ut hæc patiar denuo. Larvæ, inſaniæ, & intemperiæ miſeros in me ſtimulabant. Si ſciſſem hæc futura, abiiſſem ubi ſunt

Acade-

Digitized by Google

Academiæ, in quibus nihil iſtorum fieri perhibent. G. Do ſane, multis in Academiis non fiunt hæc: tamen cur introducta ſint, & jam inveteraverint, poteſt afferri ratio veriſimilis. Non inficias ierim porro, quædam omitti, alia modeſtius committi poſſe. N. Si aliorum initiationi interfuero, malo meo doctus ſum, quo me pacto erga eos viciſſim geram. Vale. G. Et tu bene vale, Narciſſe: atque audin'. N. Quid eſt? G. Quæ exprompſiſti apud me, ſile apud alios. N. Memorem mones.

ANNOTATIONES.

Ad ingenium cujusque, naturam, voluntatem explorandam, ad faſtum reprimendum, ingenerandamque modeſtiam hic mos deponendi excogitatus primum videtur, quod etiam ejus cærimoniæ quædam ritusque communes omnium Academiarum (in quibus ſcilicet tenetur) ſatis indicant, ſi eos intelligas. Initium forſitan cœperit ab Athenienſis Gymnaſii conſuetudine, ubi novitii captioſis interrogationibus vexari, irrideri, miroque tumultu, ac ſtrepitu in balneum per forum deduci ſolebant. Qua de re multa D. Gregorius Nazianzenus in laudatione D. Baſilii Magni, quem cum Byzantio veniret Athenas, propter opinionem probitatis & doctrinæ, quam haberet jam tum apud omnes, hac lege ſolutum fuiſſe affirmat. Lege cap. 10. lib. 1. Academiarum Mi-dendorpii. In re igitur ludicra mihi ludendum fuit: ex præcepto Iſocrat. μηδὲ περὶ τὰ γελοῖα σπουδάζειν, μηδὲ περὶ σπιυδαῖα γελοίοις χαίρειν. *Nec*

in ridiculis ſerio, neque in ſeriis ridicule agendum. Erat Eculeus) *Eculeus ſeu equuleus ſtipes erat, cui velut equo imponebantur, ac varie torquebantur, cruciabantur, & diſtendebantur: id e Prudentio apparet. Cum enim in D. Romani martyrio ſcripſiſſet,*

juſſerat

Eviſcerandum corpus eculeo minus
Pendere & uncis vinculisque creſcere.

ſubjecit: jubet amovere noxialem ſtipitem. Turneb. lib. 4. cap. 3. ubi & ungulæ, cataſta laminæ quid fuerint declarat. Aliud tamen genus tormenti fuiſſe equuleum tradit. Brod. lib. 2. cap. 9. Non meream mihi vel talentum) *Ne talentum quidem ne dum minus aliquod pretium ſeu mercedem mihi velim perſolvi, ut hodie in te non inciderim. Quod tibi occurri bodie, & abs te iſta narratione tam recreatus ſum, majus eſt mihi omni pretio.* Quam crebro oſculata) *De oſculandi generibus vide Donat. in Eunucb. Terent. in Aug. Sueton. cap. 49. Jam ut illa, amatio, infinitio, tactio, debitio, abitio, & ſimilia; ſic baſiatio, oſculatio, ſuaviatio leguntur.* Ocellus aureus) *Ocellos & oculos vocare conſueverunt auctores optimi eas res, quæ tantum ejusdem generis rebus, quantum in corpore bumano cæteris partibus oculi antecellunt. Sic Catull. Villulam ſuam peninſularum ocellum: ſic Cicero ad Attic. Cur ocellos Italiæ villulas meas non video? & in 3. de nat. Deor. Corintbum & Cartbaginem oculos oræ maritimæ vocat. Victor. lib. 9. cap. 9.*

PRO-

Digitized by Google

PROGYMNASMA OCTOGESIMUM QUINTUM.

Actio Latinitatis.

LATINITAS accuſatrix, MYXOBARBARUS reus, M. T. CICERO Diſcepator ſive Quæſitor.

Latinitas. Etſi res nova, atque ante hoc tempus ne fando quidem audita videtur, filiam ad parentis tribunal citato reo actionem intendere: quia tamen in cauſa Romani ſermonis tot ſæculorum memoria apud univerſas gentes ſummam decernendi poteſtatem tibi concedere, tuum judicium exquirere & amplecti tanquam cœleſtia reſponſa omnes conſueverunt, viſum eſt faciendum, chariſſime pater, ut ego in hac calamitoſa afflictaque fortuna mea te quoque judicem mihi deligerem, cujus integritate, prudentia, æquitate iſtius contumeliis atque injuriis, quibus me onerare in dies ſingulos non deſiſtit, finem impoſitum, veritatemque ab eodem nimium diu debilitatam & exagitatam, vindicatum iri magna ſpes me tenet. M. Contra adverſariam gratioſiſſimam, & facundiſſimam litem mihi perorandam ſcio. Atque ut hoc ſcio, ſic illud minime neſcio, in hac ſumma eſſe, quæ in me ne mediocria quidem inveniuntur. Veruntamen te, M. Tulli ſolitudini atque inopiæ meæ auxilium laturum, uti virum juſtum condecet, qualis tu ſemper habitus es, & haberi voluiſti, tuamque virtutem, & gravitatem ſolatio mihi futuram confido. T. Quanquam nihil de-

dit natura dulcius, quam ſuos cuique liberos, mihique mei tum propter indulgentiam meam, tum propter excellens ipſorum ingenium ſunt vita mea chariores, nihilominus fidei & juſtitiæ, quas ſæpe in aliis judicibus laudavi, nihil anteponam. Habebo in conſilio legem, fidem, religionem, æquitatem: libidinem, invidiam, metum, cupiditates omnes amovebo: maximi æſtimabo conſcientiam mentis meæ, quam a Diis immortalibus accepi; quæ a me divelli non poteſt. Quod ſi tua fuerit ſecundum veritatem, & æqua defenſio, litem ſecundum te dabo, te abſolvam, hæc cauſa cadet, hanc condemnabo: ſin minus, tu cades, neque ſine tuo magno malo. An aliquid deſideras præterea? M. Qui poſſim? T. Quid controverſiæ inter vos extitit? L. Myxobarbarus, pater, congreſſionibus hominum, quo jure qua injuria me prohibet, & a collocutionibus excludit, ac repellit, tantumque domi in muſæo, libris circumfuſam, ut aliquam ſellulariam mulierem manſitare vult, & tum demum diſertam atque elegantem, & accuratam eſſe, cum ipſe mihi calamum in manum ad epiſtolam, orationem, ſeu quidpiam aliud conſcribendum dedit. T. Ut nihil obſcuritatis relinquatur, volo dilucidius, & uberius rem explanari. L. Licet. Hoc dico. Semidoctus iſte negat & pernegat, in conventu, ſeu in mutuis ſermonibus cogitate, pure ac bene latine loquendum eſſe, idque cum gregalibus ſuis vituperabile ducit: barbare & inquinate loquendi licentiam & ipſe ſibi audaciſſime vindicavit, & aliis etiam proje-

ctiſſime

ctiſſime largitus eſt. En! quantos ſibi ſpiritus, quantam arrogantiam ſumpſit? Quod ſi hodie terſius, limatius, curaque adhibita apud te diſſeruerit, calliditati ejus aſſignato: novit enim fraudulentus iſte religioſiſſimas, & maxime teretes ac delicatas aures tuas orationibus ſordidis, fluctuantibus, aſperis ac ſalebroſis vehementer inimicas, & infenſas. Si quid componat aliquis, non vetat, quin ego conſiliaria, magiſtra & emendatrix accerſar, totamque ſcriptionem pro arbitrio moderer, & ut Lydius lapis explorem. T. Tetrum facinus de te prædicat puella. Ehodum, bone vir, quid ais? expedi te hoc crimine. M. Negare nolo me iſtuc facere, quod autumavit. Aſt ego huic inſtituto caput, dux & auctor non ſum: in aliorum veſtigiis pedem pono. T. Qui ſunt illi? M. Docti viri. T. Neceſſarium fore exiſtimo, ut momenta rationum tuarum ante in medium proferantur, quam ulterius progrediatur latinitas. Id, ſi tu ipſe per te agere vis, age: ſin autem, ipſa proferet, teque refutare inſiſtet. M. Nemo me magis quam egomet intelligo, & ſi tibi quisque eſt fideliſſimus. Non abutar autem patientia tua: M. Tulli: dicam breviter. T. Cenſeo. M. Unum hoc te rogo, ut me benigne amiceque audias, & efficias, ut neque amor, quo filiam tuam, utpote ſanguinem & genus tuum, proſequeris, mihi nocuiſſe, neque ejusdem eloquentia (cujus ut Gracchi Corneliam matrem, ſic ipſa te patrem ſuum auctorem, atque magiſtrum habet) me dicentem impediviſſe videatur: quorum hoc ve-

Digitized by Google

reor ſane, illud pertimeſco. T. Depone timorem, & loquere quam liberrime. Boni judicis eſt ſemper verum in cauſis ſequi: id me, non aliud facturum hodie certus eſto. M. Animadverti ab eruditis quibusdam caſtigari eos, qui, cum libenter latinum ſermonem congredientes uſurpent, eundem nitidum, politum, floridum ac venuſtum adhibere pro deliciis habent, quoniam fere contingit, ut qui accurationem, & diligentiam ad ſermonem colloquiumque conferendam putant, minus literate ſcribant: Siquidem neceſſe eſt, dum illarum rerum, quæ ad ſplendide loquendum valent, jucunditate rapiuntur, in altero imperfectiores maneant. Quis enim res duas pari ſedulitate, ſimilique ſtudio tractaverit? Proinde & illi affirmant, & ego aſſentior, neminem adhuc ſe erudite ſcribentem cognoviſſe, cui promptum fuerit perbene latine, ornateque loqui. Haud inficiamur laudi dandum elegantius loqui, & quaſi quasdam orationes oſtentare divitias, at dum nos huic rei totos impendimus, præclariſſimas artes, quas conſectare oportebat, negligimus. Quo ſi ex bene loquendo orietur bene ſcribendi facultas, permittenda ſermonis diligentia atque ſollicitudo videretur: hoc autem non fit: de aliis enim rebus loquimur, de aliis ſcribimus. Loquimur de familiaribus, domeſticis, novis, quotidie naſcentibus: ſcribimus de locis communibus, de Deo, de homine, de virtute, de vitio, de Republica, de pace, de bello, aliisque hujuscemodi, ubi de nugis antea quantumvis

com-

commode, apparateque locutum eſſe, quas tandem opportunitates habebit? Addere poſſum exempla Manutiorum, Sigoniorum, Budæorum, qui, cum omnis latinitatis eſſent ſcientiſſimi, raro tamen, & perpaucis, & coacti latina lingua locuti prohibentur: malebat enim iſte Gallice, illi Italice cogitationes ſuas efferre. Qui de ſcriptionis laude non cogitant, illis omni ope conatuque enitendum cenſemus, ut quam politiſſime res omnes eloquantur. Hæc breviſſime & apertiſſime potui ad inſtitutum meum ab iſtius calumnia tuendum, ita diſſerui. T. Unam aurem huic dedi, filia, alteram tibi ſervavi. Hic rationem facti ſui reddidit pro viribus: tuum eſt dicta refellere & coarguere: meum juſtam pronuntiare ſententiam. L. Niſi te ipſum ignoras, pater, niſi a temetipſo longiſſime diſceſſiſti, non potes hujus ullo modo probare ineptias. M. Obvium eſt maledicere: niſi temperas, reponam tibi par. L. Obmuteſces: infans enim es, niſi cum ſcribis. M. Fuerimne infans in hac defenſione mea, parens tuus judicabit: & ut ſim indiſertus, ira faciet diſertiſſimum. T. Tollantur jurgia, certetur argumentis: dic cauſam tuam, filia. L. Rudem, omniſque animadverſionis expertem orationem in congreſſionibus adhibendam ſtatuit Myxobarbarus: ego vero exquiſitam atque diligentem. Ille idcirco hanc tuetur ſententiam, quod ita melius, & politius ſcribitur. Ridete quidquid eſt cachinnorum: rediret, ſi viveret, & falſitatem opinio-

Digitized by Google

nis hujus audiret etiam ille, quem ſemel tantum in vita riſiſſe ſcripſit Lucilius. An illud huic erit impedimento? imo adjumento præcipuo. Quemadmodum enim ad prælium capeſſendum paratiores ſumus, & arma tractamus longe ſcientius, ſi in umbratilibus pugnis nos prius exercuerimus; ſic prorſus a conſuetudine, & exercitatione præclaræ locutionis ad ſcripturæ concinnitatem, & lautitiam inſtructiores accedimus. Fuerunt item & ſunt etiamnum, qui cum in utroque excellant, poſſintque cum optime loqui, tum belliſſime ſcribere, ex illo ad hoc, & viciſſim ex hoc ad illud ſe profeciſſe teſtificantur. Jam vero quid unus & alter de numero literatorum aliquando egerit, id, quaſi ab aliquo DEO factum ſit, tantum habere admirationis, tantum valere ad exemplum minime debet: potius quid ab univerſis Latinæ linguæ candidatis fieri poſſit, ac deceat, conſiderandum eſt. Quod ſi meditatus, nec indiligens ſermo nihil ad feſtive ſcribendum prodeſt, quæro, ſitne profuturus inquinatus, omni cura vacuus, inſulſus, & incomptus: & an ideo quiſpiam in ſcriptione niteſcat, quia ſit in quotidiana locutione barbarus, ac lutulentus? multo opinor minus. Attende pauliſper, mi pater, conſideratiſſimam vocem cujusdam de iſtorum colluvie: *Nulla prælectio mibi tanti eſt*, inquit, *ut cogitationis illi aliquid velim tribuere, id namque me a ſcopo meo averteret. Ea ſolum profero, quæ primum occurrunt, quæ exercitatio longa mibi comparavit.* Nonne hoc eſt diſciplinarum profeſſores

jubere

jubere illotis manibus ſuggeſtum conſcendere? Pergit. *Et ſi loquendum eſſet cum viris ſummis, etiam in cœtu maximo, ne verbum quidem unum præmeditarer: tam libens inepte quam apte ſententiam exprimerem.* Satis inſipienter hæc: ſed extrema parùm animo valentem, ac delirum videntur arguere. *Quod ſi res majorem curam poſtularet, talem rem, talem cœtum, veluti peſtem fugerem, ac ſtyli amorem continerem in pectore.* Quis ſe huic erudiendum tradat, niſi qui æque deſipiat? num hic e ſqilla roſam, & non potius e malo corvo malum ovum exſpectabimus? Cæterum illud nequaquam negabo, prompta & expedita bene loquendi facultate haud multos præſtare: neque ulla aut ingenii bonitate, aut memoriæ excellentia, aut ſtudiorum contentione, aut uſu fieri poſſe, ut tam docta, venuſta, limataque ſit extemporalis oratio, quam quieta, negotiis carens, multaque cum commendatione ſcriptura. Pleniora, maturiora, uberiora, elaboratiora ſunt, quæ chartis mandamus, quam quæ profamur. Cogitatio enim quodammodo alit, format, excolit, auget ſtylum, qūem quidem tu, amantiſſime pater, latinitatis ſupremus architectus non ſemel commendaſti. Quamobrem ſi cui utraque facultas contigerit: tametſi non æqualiter, gaudeat in ſinu. Et ille ſibi nihilominus plaudat, qui cum loqui perbene ac ſcite non poſſit, ſcribendi commoditate præſtat, communeque multorum malum ſingulari paucorum bono compenſat. Quod aſſerebas accidere, ut qui accurate loque-

ren-

rentur, parum erudite ſcriberent, cauſam ego cur ita ſentias nullam video: ut neque eorum quæ deinceps in tua oratione ſequuntur. Non enim neceſſe eſt, ut ſi in hoc ſis induſtrius, in altero ſegnis evadas. Et quisnam, quæſo, cum libenter, & cum voluptate loquatur pure ac venuſte, ſcribendo velit amplecti barbariem, ſcabriciem atque ſordes? aut quis ingenium nactus cum ſit ad illud, in hoc ingenio deficietur? Neque ſunt iſtæ duæ res diverſæ, latine loqui ac ſcribere, ſed una: niſi quod in ſcriptione plus operæ curæque conſumitur, quæ etiam eſt ſermone perfectior: quam ſi bene loqui impedit, quod tu inconſulte fabularis, ergo aut male loqui adjuvabit, quo nihil ſtultius: aut certe loqui ad ſcribendum non conducet, quod etiam eſt ridiculum. Præterea artes laudandæ non negliguntur: quin hoc ipſo, dum perfecte loquendi, ſcribendique affectatur gloria, quæ ſine multis rebus & artibus non comparatur, præclare diſcuntur: iidemque doctiſſimi, qui latiniſſimi ſemper adhuc inventi ſunt. Quod addebas, non iisdem de rebus nos loqui & ſcribere: ut ita ſit, quanquam ita non eſt omnino: ſaltē nullum ſcriptioni impedimentum ſermo objiciet. Deinde interrogabo iſtos: tu inprimis, mi pater, Virgilius, Terentius, Plautus, an iisdem de rebus loquamini de quibus nos ſcribimus. Minime inquiunt. Et tamen a vobis diſertiſſime atque politiſſime nos loqui, ac ſcribere diſcimus. Manutium & alios non idcirco tacuiſſe arbitror, ne fierent in ſcribendo inopes, aridi, exſangues: ſed quia ſuis in civitatibus

bus uſum latinè loquendi nullum videbant: & cum meram, ac puram putam latinitatem expromere vellent, timebant, ne apud ſemilatinos in arrogantiæ ſuſpicionem caderent: aut forte uſu latine loquendi carebant, nec magis inductione animi, quam neceſſitate faciebant, quod feciſſe prædicantur. Quod ſi ad ſcriptionem quidquam prodeſt obmuteſcere, & elinguem fieri: tu pater, Quintilianus, aliique dicendi doctores hoc in præceptis non omiſiſſetis, nullum autem verbum aliquando inveni. Hæc ſunt quæ adverſus hoc impurum & illotum ſodalitium dicenda habui. Nunc noli, pater, comperendinare: da huic triſtem, mihi ſalutarem literam. T. Invitus facio, ut quenquam damnem: at veritas me cogit pro Latinitate judicium dare. Erras Myxobarbare. Quod ſi in hoc tam pernicioſo errore perſeverare, cum rationibus defendere, ſectam tuam inter ſtudioſos literarum propagare perrexeris, & me gravem adverſarium atque inimicum perpetuum es habiturus, & aut vinculis & carceri mandaberis quoad vives: aut ad Scythas exulatum proficiſcere. L. Dignum factis exitium: jam ſatis eſt mihi, fiat quæſo. M. Res mihi egere deliberatione videtur: poſt triduum renuntiabo quid decreverim. T. Concedamus ille triduum. L. Concedamus. Quid me aſpectas ſtolide? quid nunc vis tibi?

ANNOTATIONES.

Ne fando quidem audita) *In perpeſſione poſitum gerundium. Plaut. Amphit. Quæ neque fieri poſſunt,*

poſſunt, neque fando unquam accepit quiſquam. Cicer. pro Quintil. Non denique ulla unquam interceſſit poſtulatio, mitto aqua: verum ante hoc tempus ne fando quidem audita. Et 1. de nat. Deor. Ne fando quidem auditum eſt, crocodilum, aut ibin, aut felem violatam ab Ægyptio. Virg. 2. Æneid. Fando aliquid ſi forte tuas pervenit ad aures. Talia ſunt apud eundem, cantando, videndo. Eclog. 8. Frigidus in pratis cantando rumpitur anguis. Et Gerg. 3. Carpit enim vires paulatim uritque videnda Fœmina. Filiam ad parentis tribunal) *Enumerantur fœminæ tres, quæ cauſas egerunt, a Valerio lib. 8. c. 3. in iis Hortenſia Q. Hortenſii filia, de qua etiam Quintil. lib. 1. cap. 1. ejus orationem apud Triumviros habitam legi non tantum in ſexus honorem.* Quanquam nihil dedit natura) *Orat. poſt red. ad Quirites. Ad Att. ep. 2. lib. 7. Filiola tua te delectari lætor, & probari tibi* σοργὴν *eſſe* φυσικὴν τὴν πρὸς τὰ τέκνα. *Etenim ſi hæc non eſt, nulla poteſt homini eſſe ad hominem natura adjunctio: qua ſublata, vitæ ſocietas tollitur.* Sine tuo magno malo) *Veteres cum minarentur, aut ſignificarent, quod quis diceret, aut faceret impune non habiturum, malo id ejus futurum ajebant, & fere hac formula: malo tuo. Vide Jani Guilielmi Quæſt. in Aſin.* Ut Gracchi, Corneliam matrem) *Cornelia Scipionis Africani majoris filia matrimonium tenuit Tib. Sempronii Gracchi, cui genuit liberos duodecim, eoſque tanti fecit, ut illorum cauſa Ptolomæi Regis nuptias repudiaret. Cicer. in Brut. Fuit Gracchus diligentia Corneliæ matris a puero doctus. In eodem libri*

libri infra. Legimus epiſtolas Corneliæ matris Gracchorum. Apparet filios tam in gremio educatos, quam in ſermone matris. Quintil. l. 1. c. 1. Gracchorum eloquentiæ multum contuliſſe accepimus Corneliam matrem, cujus doctiſſimus ſermo in poſteros quoque eſt epiſtolis traditus. Et Lælii filia reddidiſſe in loquendo paternam eloquentiam dicitur. Euridice Illyria ut filios docere poſſet, provecta jam ætate diſciplinis animum ſtudiumq; applicuit. Plutarch. de lib. educand. in extremo. Ariſtippi quoque Socratici filia, Ariſtippum filium optimis artibus, ac diſciplinis, & Philoſophiæ inſtituit, ut eum ſe & avo dignum efficeret. Themiſt. orat. 1. Unam aurem huic dedi) *Traditum eſt memoriæ, Alexandrum Magnum, cum forte accuſatorem audiret, manu admota alteram aurem occluſiſſe. Interrogatum cur id faceret, reſpondiſſe: Quoniam hanc ſervari me defenſori oportet. Utraque pars igitur in controverſiis & litibus audienda, quantumcunque manifeſtum & evidens appareat, quod altera dicit. Seneca.*

Qui ſtatuit aliquid parte inaudita altera,
Æquum licet ſtatuerit, haud æquus fuit.

Comperendinare) *Quid ſit comperendinatio, & quid ab amplitudine diſtet, Turneb. lib. 1. c. 3.*

PROGYMNASMA OCTOGESIMUM SEXTUM.

Litera Pythagoræ, ſeu bivium Herculis.

SOPHIA. PALATINA. ADOLESCENS fluctuans.

Sophia. Jam dudum te, quiſquis es, & undecunque

cunque tandem veneris, chare juvenis (certè autem ex hominum vulgo, & alicujus bajuli, aut operarii filius non es) in hoc ſeceſſu, ſub iſta quercu ad bivium ſedentem intuita, vultum mœſtitia ſuffuſum, & aliquam animi ægritudinem, ancipitisve cogitationis diſtractionem, aut tædium ac ſatietatem cujuspiam negotii declarantem obſervavi. Vidi quemadmodum modo ungues roderes, modo caput ſcaberes, modò brachia diſſipares, modo librum abjiceres: quocirca tui conveniendi, conſolandi, & inſtituendi voluntas me ſubiit. Ibo advorſum, inquam, & electabo quidquid eſt moleſtiæ. Quod eſt hoc inteſtinum malum, quod te cruciat? ne clauſum tene in pectore. P. Et ego, lectiſſime ornatiſſimeque adoleſcens, viam ad te flexi, ut allocutione mea prodeſſem tibi: quare idem te interroga. At inprimis noſſe te intereſt, quæ ſimus. A. Deas quispiam vos ambas ſuſpicari poſſet: adeo & auguſtus eſt utriusque habitus, & plus quam humana ſpecies ac pulchritudo, ut omnibus unæ omnes munditias, & elegantias ſurripuiſſe videamini: vox vero ipſa divinum quiddam, ac cœleſte ſonat. O quænam tandem? unde? quo greſſus dirigitis? S. Tibi generis mei claritatem uno verbo pandam. Pater mihi eſt Deus, matre careo, quam nunquam habui: Sapientiam Latini, Græci σοφίαν vocitant. A. Papæ, conjecturam ex reipſa capio. Tu illa es, quam patrimam, & e capite cœlicolum regis ortum poetæ canunt. S. Nequaquam: nihil mihi cum commentitiis antiquo-

antiquorum numinibus. Minervam neſcio. Jovem non adoro. Ab uno illo, ſoloque rerum effectore, ac principe Deo me procreatam, & cum genere humano, quod ipſe admodum vehementerque diligit communicatam, omni aſſeveratione tibi affirmo. Ille eſt omnis ſapientiæ fons & origo. P. Mihi Palatina nomen eſt: ſum præſes ac domina eorum, qui vitam colunt aulicam, potentiſſimisque Imperatoribus ac Monarchis, opulentiſſimis Regibus, nobiliſſimis Dynaſtis ad nutum inſerviunt. Ecquid te capit ſpecies mea? A. Quo magis aſpicio hoc magis utraque placetis: ſed egomet mihi ſummopere diſpliceo, meique me valde pœnitet. S. Quamobrem? A. Quia confuſus, atque incertus mentis ſtatuere non poſſum, quid poſthac incipiendum ſit: procedere ne debeam in colendis literarum ſtudiis, an ad aliquod plebejum artificium appellere animum. P. Quid iſtuc verbi ex ore tuo profluxit? tam eximia facie, tam egregio corpore adoleſcentem cogitare opificium? Non diſcedam hinc, niſi te mecum adduxero, feceroque unum e domeſticis potentiſſimi alicujus Regis, eumque vel a cubiculis, vel a poculis, vel ab epiſtolis. S. Vel a ſtabulis, vel a tergendis calceis, vel a canibus. P. Oh, quid tu? S. Nonne hi quoque ſunt aulici? Sed tu mihi iſtum bolum hodie e faucibus, ut ſpero, non eripies. Frangam ſententiam tuam, frangam impetus. O Adoleſcens optime, tune faſtidio teneris literarum? A. Maximo. P. Nec primum hunc eſſe ſcito, nec poſtremum fore, qui ſpreto ac deſerto ignaviſſimo clientum tuo-

Digitized by Google

rum otio in gremium ſe meum recipiat. S. Non me latet, in aulis excellentia evanuiſſe, & quaſi in nihilum occidiſſe ingenia, quæ a me rebus ampliſſimis atque honorificentiſſimis ornari potuiſſent, quibusque civitatum ſalus, & incolumitas niti debuiſſet. Quid vero creavit tibi iſtuc tam delicatum faſtidium? A. Quod neque ullam neceſſitatem, neque tam admiranda commoda, neque tam incredibiles ſuavitates ineſſe in his occupationibus atque laboribus animadverto: quin contra moleſtias innumerabiles, & incommoda nec pauca, nec mediocria. P. Facete, lepide, laute, nihil ſupra. Si quid verum eſt, hoc eſt. S. Deprehendo manifeſtius, te non ita longe provectum a primo littore, nec delatum adhuc felicibus Euris in ipſum eruditionis vaſtiſſimum altiſſimumque pelagus; nunquam tu has coram me voces emiſiſſes. Sic autem judico, magis bonam voluntatem ac diligentiam, quam bonum ingenium hactenus tibi defuiſſe. A. In tua penetralia nondum me penetraſſe confiteor: quod ſi tamen autem patefacere mihi parumper volueris, non plane fatuum cognoſces: nec ſine juſta cauſa rem in deliberationem adducere, & curas animum meum haud immerito diverſe trahere, pergamne hoc vitæ genus agitare; an vel artem aliquam ſedentariam addiſcam, vel in militiam proficiſcar; vel etiam aulicas elegantias amplectar, quo me iſthæc adverſaria tua pellicere videtur. P. Pelliciam profecto, teque adverſus iſtam differentem enixe adjuvabo. S. Aquila non captat muſcas, & te-

ſtudo

ſtudo non ſentit culices. Dicite quæ fert animus. A. Cum neceſſarium id definiatur, ſine quo res aliqua finem & propoſitum ſuum aut nullo modo, aut non ſatis commode aſſequatur, neutrum neceſſitatis genus in literas cadit. Finis quippe hominis eſt felicitas, quam ſi quis in artibus iſtis, quas honeſtas, ingenuas, liberales appellitant, quærendam putat, verendum eſt magnopere, ne pro theſauro carbones effodiat. De ipſa autem felicitate opiniones trecentæ inter doctos: & adhuc ſub judice lis eſt. P. Iſtuc vero bene. S. Multo facilius & commodius auxilio doctrinæ ad beatitudinem pervenitur. P. Erit ergo quisque hoc ſanior, formoſior, copioſior, quo doctior: ſine iſtis enim non eſt conſummata felicitas, tametſi eam in virtute potiſſimum Peripatetici tui conſtitutam eſſe philoſophantur. S. Non ego philoſophicam potius, quam Chriſtianam beatitatem intelligi volo, quam is facilius conſequitur, qui Deum ardentius amat: amabit ardentius, qui clarius cognoſcet: cognitio ſiquidem amorem parit: nemo autem cognoſcere poteſt Deum, niſi qui res ab eo conditas intelligentia percepit. Inviſibilia enim Dei per ea quæ facta ſunt intellecta conſpiciuntur: ſempiterna quoque ejus virtus & divinitas. Et quamvis non ita ſentirem, tua tamen argumentatio nihil efficeret: non enim quoniam aliquid ad aliud conſequendum vim & momentum affert, idcirco illud dat, tantoque amplius dat, quanto plus ad acquirendum prodeſt. Sine vehiculo poteſt quis pedibus ſuis in locum remotum pervenire? fa-

Digitized by Google

cilius autem atque celerius vehiculo: non ideo totum eſt ſitum in vehiculo: commoditas tantum illius eſt, quæ nulla erit, niſi aſcendis, niſi equos adjungis, niſi eos flagello increpas, ut procedant alacriter. A. Veruntamen ut a genere ſummo deſcendamus, poſſum dicere, quare neceſſaria fuerit calcearia, quare neceſſaria ſutrina, fabrica ferraria, architectonica, textoria, & ſimiles: quid opus ſit Grammatica, Muſica, Geometria cæteriſque non video.. P. Nec ego. S. Nec ego viderem ſane, ſi veſtros haberem oculos: & vos perſpicue videretis, ſi meos haberetis. P. Cæci ergo tibi videmur? S. Cæci: ut ille qui Platoni dicebat, videre ſe cyathum, videre menſam; at cyathitatem, & menſeitatem non videre. P. Niſi tu fortaſſe dicas, diſciplinas iſtas liberales, ut vocas, animo eſſe neceſſarias, quem ornent atque perficiant. S. Dico. P. Hinc eſt, quod docti iſti hominem illiteratum nihil niſi forma a beſtiis, & tanquam equum indomitum a domito differre clamant. S. Haud falſo. P. Omnes ergo qui literas neſciunt, beſtiæ: vos ſoli homines. Eſtote Dii ſi vultis. S. Non ſoli homines, ſed excellentiores homines, ſeu magis homines. Eſt enim hominum propria veri inquiſitio & mentis agitatio, quæ in rudibus permodica eſt, in doctis multa & aſſidua. Proinde perſapienter Ariſtippus: ſatius eſſe fieri mendicum quam indoctum: quod ille tantum eget pecunia, hic humanitate. Cui deeſt pecunia, eſt ille quidem homo: at homo non eſt (hoc eſt, hominis nomine dignus non eſt) cui deeſt eru-

ditio-

ditio. Cur igitur qui pecunia caret a viatoribus petit: qui eget ſapientia, neminem ejus adipiſcendæ cauſa ſollicitat. P. Qui eſt animal rationis & conſilii compos, is mihi homo perfectus videtur. Omnes tales ſunt. S. Stultine etiam perfecti? Si dixeris: tum judicio tuo inter ſtultum & ſapientem nihil intererit. Hoccine erit purpuram juxta purpuram dijudicare? Si negaveris, quæram, cur? an quia rationis compos non eſt? imo eſt: an quia ratione parum utitur? ita, dices. Perfectio igitur hominis a perfectiore uſu rationis eſt, qua perfectiſſime utuntur, qui ſunt literarum doctrinis quam maxime imbuti. An non perfectiſſimi homines qui ſapientiſſimi? P. Eſto. S. Nonne eruditiſſimi ſunt ſapientiſſimi? P. Prius ut confitear, me cogis iſtis punctis interrogationis tuæ, quam ut aſſentiar. Accipe reliqua velut uno cumulo. Aut privatis aut publicis rebus ſunt neceſſariæ literæ. Si privatis: pater familias uxorem, liberos, ſervos male gubernabit, niſi linguam Græcam & latinam noverit: nihil vendi, nihil emi, nihil negotii inter vicinos conferri ſine Rhetorica, Dialectica, Aſtronomia poterit. Quod ad publica attinet, ſæpe illud Platonis audivi: Tum demum beatas fore Reſpublicas, cum aut Philoſophi eas regere incipient, aut qui regunt, philoſophabuntur. Quare igitur ipſe, ut Athenarum gubernacula ſuſciperet, ſe adduci non eſt paſſus? quare ſcripſit, Philoſophos non acceſſuros ad Rempub. niſi coactos? Populi mores ferre non poſſunt, quietem nimis amant. Non ergo cõmodo eſt Philoſophia civitatibus, ſi Philoſophi

ſe a ſtudiorum contemplatione ad negotiorum tractationem avocari nolunt. Quamdiu literæ a Romanis repudiatæ fuerunt, virtus & diſciplina militaris apud eos in honore fuit: cum primum otium veſtrum inertiſſimum illud clariſſimum imperii domicilium, illam arcem omnium gentium occupavit, neq; tam boni, neq; tam fortes & generoſi poſtea cives extiterunt. Quæ doctrina fuit Romuli? quæ Numæ Pompilii? quæ Tarquinii Priſci? quæ Servii Tullii? quæ multorum Imperatorum, in quibus etiam Juſtinianus ἀναλφάβητος, qui tamen ſapienter, moderate & clementer imperaverunt? Si neceſſariæ ſunt artes, omnesne, an aliquæ? De Grammatica vanitatis ſit affirmare. Mathematicæ otioſam habent delectationem, & obſcuritatibus refertæ ſunt. Dialecticorum ſermones ipſimet Philoſophi aranearum telis ſimiles confitentur: utpote ſubtiles quidem, ſed inutiles. Rhetorica non minimam partem incommodorum urbibus & provinciis ſæpe importavit, eſtque inſtrumentum ſeditionum & tumultuum; Jureconſulti ex æquo & bono judicant præcipue: quod facere poſſemus etiam nos, qui Jureconſultorum nomen atque perſonam non gerimus. Medici non niſi conjecturis fere nituntur. Philoſophia eſt plena incertis opinionibus. Theologia non ad Rempublic. temperandam, ſed ad ſalutem animarum procurandam eſt utilis, quam apud Monachos, & Sacerdotes reperias, ab Imperatoribus fruſtra deſideres. Oſtendi non eſſe literas neceſſarias, putoq; ſimul oſtenſum, parum eſſe utiles: tum enim

valde

Digitized by Google

valde commodas judicare licuiſſet, ſi vita humana iis carere minime potuiſſet. Quibus autem angoribus implicitus, quibus moleſtiis cinctus, quibus malis obrutus fueris tu, bone adoleſcens, dum incumberes in literas, rectius ipſemet explicabis. A. Quo pacto jucundum eſſe queat, a quo nihil utilitatis ſperes? Lætari, & exultare gaudio fortaſſe poteſt, qui jam in doctrinarum eſt poſſeſſione collocatus: at cui, quæſo, id ante obitum contigit? Cum ſapere incipimus, tum a nobis debitum natura exigit, & colligere vaſa, ac de vita recedere, volentes jubet, nolentes compellit. Atque ut delectarent, non eſt tamen ſapientis, ſequi potius quod delectat, quam quod commodat. Ego porro non alias literarum delectationes cerno, quam frequentem capitis dolorem, qui exiſtit, cum intendere cogitationem velut arcum continenter urgemur, & in altiſſimo puteo Democriti latentem veritatem perſcrutando indagare cogimur: crebram tuſſim, epiphoras, multas cruditates, inſomniam, nauſeam, phtiſim, variosque morbos. Pro miraculo eſt, deditum ſtudiis paulo vehementius, retinere bonam corporis habitudinem. Noctes & dies requirunt libri, ſocietatis & colloquia amicorum excludunt, patrimonia exſorbent. Hæccine poſſunt eſſe voluptati? hæccine expetenda? P. Ito jam Sophia, prædica te nectar & ambroſiam præbere alumnis tuis. Quin e veſtigio mecum vadis? A. Quonam? P. In regiam. S. Per Deum immortalem noli adoleſcens huic auſcultare, quæ te ſuæ temeritatis implet & inſaniæ,

 noli

noli cantionibus hujus veneficæ delinitus, animum ad malas partes adducere: nondum audiſti reſponſum meum, quo diſturbabo hujus machinas. P. Ito mecum: honores, potentiam, divitias, voluptates tibi polliceor. A. Accendis mè pollicitationibus tuis: Sed explicatius pollicere. P. Tune ignoras inter miniſtros Principum quanta varietas, quantum nominis, auctoritatis, loci, munerisque diſcrimen? nonne complures honorum gradus? A. Non ignoro iſta. P. Nonne ab uno ad alium, ab inferiore ad ſuperiorem, ab infimo ad ſummum aſcendi ſolet? A. Etiam. P. Proh quanta aulicorum gloria? Incedunt per urbem, homines paſſim nudant caput, aſſurgunt, genua incurvant: Si ad mutuum ſermonem veniatur, ſi ſalutentur, ſingularis adhibetur cærimonia, manibus figuntur oſcula, delecta verba, pudorisque ac reverentiæ plena uſurpantur? Nonne ipſorum opem, ac gratiam mortales plurimi expoſcunt: nonne ipſos ſibi propitiós inprimis facere laborant? nonne ipſorum apud ſe habere imagines, iisque domum illuſtrare percupiunt? Poſſunt illi & nocere, & prodeſſe multis: nec pluris propemodum refert, utrum apud aulicos domino ſuo charos, an apud dominum ipſum in offenſâ ſis. Licebit præterea tibi ex ærario Principis magnificentiſſimas ædes conſtruere: quin ultro, nec rogatus nunc mille, nunc duo aut tria aureorum millia donabit: nunc torquem, nunc pateram, nunc inauratum enſem, nunc aliud quippiam magni pretii. Longa famulorum caterva comitatus, auro & oſtro

con-

Digitized by Google

conſpicuus prodibis. Si vehi cupies, paratus currus te dignus: ſi equitare, a Turcia, aut Hiſpania præſto erit elegantia mira caballus. Frueris inſuper quotidianis, iisque ſuaviſſimis oculorum, aurium, odoratus, guſtatus, tactionisque voluptatibus. Videbis ludos apparatiſſimos, ſpectacula ſumptuoſiſſima hominum utriusq; ſexus & forma inſignium, & veſtibus non tantum mundiſſimis; verum etiam rariſſimis indutorum cœtus: quos choreas identidem ducentes aſpicere quam erit jucundum? Ibi perelegantes picturæ paſcent animum, morabunturq; oculos belluata, & auro argentoq; intexta vela, quibus parietes conveſtiuntur: ſupellex denique omnis viſetur ibi tam lauta, tam copioſa, tam artificioſa, ut quidquam optari melius non poſſit. Ædificia ipſa e ſolido marmore, mirabili, & exquiſito opere fontes, amœniſſimi horti, præſtantes feræ, lectiſſimi canes, catulli etiam Mælitæi, ſimiæ, Pſittaci. Infinita memorare poſſim præterea ibidem oculorum oblectamenta. Quid aures? Illæ vero dulciſſimis muſicorum cantibus aſſiduo recreabuntur, miſcebis colloquia optatiſſima cum illuſtribus viris, & de magnis viris, qui ad gloriam virtutis via graſſati ſunt: nihil acciderit in Germania, nihil in Italia, nihil in Gallia, nihil in Hiſpania, nihil in Perſide, nihil in Turcia, nihil in toto terrarum orbe, quod tibi non etiam narrabitur. Menſa conditiſſimis, optimisque & diverſiſſimis dapibus conſtructa, quantam pariet voluptatem? quod enim Principi apponetur, tibi quoque appoſitum iri ne dubites. Quid vina

Digitized by Google

dulciſſima, generoſiſſima, e peregrinis terris allata memorem: quæ poculis gemmatis, & cryſtallinis miniſtrantur? quæ porro in aulis unguenta, qui flores, qui odores deſiderantur? omnia perfecta, quibus & corpora & animi reficiuntur: multoque plura reperies, quam a me brevi ſermone poſſit exponi. Quocirca dubitationem, quæ te habet, prorſus excute: me hac via, ad quam ſedes, ingredientem hilari paſſu ſequere: nunquam te ſuſcepti conſilii pœnitebit. Plures dixerunt ſalutem iſtis ignaviſſimis literis, quos ego ex ignotis notos, ex egentibus beatos, ex infimis ſummos reddidi: tu noli ſapere nimium, & laureolam in muſtaceis quærere. A. Acres mihi ſtimulos admoviſti: parum omnino abeſt, quin te ſequar. S. Faciam ego, tu idem aliter prædices. Adoleſcens, unum rogare te volo. A. Quid vis? roga. S. Ut auſcultes, & diſcas a me, quos tibi fumos indocta hujus garrulitas vendiderit. P. Eja fumos. S. Etiam: meros fumos, & ſi quid eſt fumo inanius. Honores aulicos jactas? Heu quam illi ſæpe non virtuti, non meritis tribuuntur. In ſpeciem te multi venerabuntur: ubi præterieris, medium extendent digitum, male dictitabunt tibi, tua vitia in ore habebunt. Quis explicabit ſollicitudines, quis oratione conſequetur metus, quibus iſti aulici noctes & dies ſuſpenduntur, cum ſe negligi, alios efferri, aut ſibi præferri aſpiciunt? cum honorem quiddam lubricum eſſe, quod parva offenſione interpoſita amitti, & ignominia etiam multa compenſari poſſit, conſiderant? Potentiam vero diuturnam obtinere quem-

Digitized by Google

quempiam, invidorum, obtrectatorumque inſidiæ, & multorum odia non ſinunt. Quisque primus eſſe nititur: & quo quis Principi gratior fuerit, quo apud illum plus poterit, eo a pluribus oppugnabitur, & tandem ruet: graviſſime autem ruunt, qui ex tam alto dignitatis gradu præcipitantur, & inimicis ſuis fiunt ludibrium, ſibi dolorem, amicis dedecus ferunt. Quam autem indignum, & riſu proſequendum, ut divitias aſſequare, libertatem vendere? quo enim pluribus beneficiis cumulaverit Princeps, eo amplius obſervare nutus ejus, & ad omnia inſervire te ipſi oportebit: militare, navigare, juſta, injuſta imperia exſequi: ridere ſi rideat, flere ſi fleat, laudare ſi quem laudet, vituperare, ſi vituperet. Novi ego nonnullos, qui cum majorum virtute eſſent divites ſatis, in aula fortunarum naufragium fecerunt: multique cum tot annos exegiſſent vitam illam, nec ad ullum honorem, nec opes pervenire quantascunque potuerunt. Jam ſi extremum bonum ſitum eſſet in voluptate, recte eam ſibi proponerent, qui aulam cogitant, ut dediti corporis gaudiis, per otium, luxum, ſomnum & ignaviam ævum ſuum exigerent. Cæterum alibi verba bona, & homine digna ſunt repoſita. Quam multa nihilominus jucunda & admiranda non videre eos neceſſe eſt, qui latera Principum ſtipare coguntur? Nec tantum hauriunt in aula voluptatis oculi, quantum doloris: audiuntur autem plura quæ diſpliceant, quam quæ placeant. Obſcœnas voluptates omitto, quibus fruendis quo quis eſt beatior, tanto eſt infelicior:

cior: atque in ea ipſa re quot timores, & incommoda inſint, nemo facile dixerit. Guſtus & odoratus voluptates ſectari pecudum eſt, quas natura pabuli tantum ſtudioſas finxit: ac ſæpe muſcas potius, quam iſtos videbis epulas regales attingere. Quoties, donec plerumque noctis proceſſerit, exſpectanda cœna? quoties prandendum, cœnandumque ſimul? male cocta, frigida, inſulſa, & aliquando ante lucem ortam compelleris eſitare, niſi velis nimium diu eſurire. Cum in meridie prandebis, poſt horam juberis cœnare: nihil enim propemodum certo, ac ſuo tempore fit in aula: hinc vomitus, calculus, inteſtinorum dolores, variaque morborum cruciamenta. Vinum bibes ſæpe corruptum: nec quantumvis ſitiens bibere audebis, niſi majores cœperint, tranſibitque poculum per multorum manus, priusquam ad te veniat, & in fundo fex plurima hærebit: carnes edes frigidas, immundas, fœtentes, legumina ſemicocta, piſces paratos ante quatriduum. Tædet plura enumerare incomoda, quæ non perpendunt, qui ad pauca quædam foris magnifica, & in ſpeciem conſectanda reſpiciunt. Agricolam, privatum aliquem civem, opificem denique aulico feliciorem arbitror. Nunc, mi juvenis, meliora capeſſe conſilia, & deſerta Palatina ad meam te voluntatem nutumq; conforma, ad meas te rationes adjunge, ac ſcito, me ea expectare abs te, quæ a ſuma virtute ſumoque ingenio expectanda ſunt.

A. Tua oratio Sophia ad veritatem viſa eſt propenſior. Quare tametſi aulam non cogito, tamen

men ſi mihi ſtudia literarum inſigniter collaudaveris, & flammam in pectore meo adoleſcere incipientem confoveris, atque in immenſum adauxeris, etiam te non potero ſequi. P. O ſtultum: littori & undis concionata ſum: præ iracundia nequeo animum ad cogitandum inſtituere. Abi in crucem cum tua muliercula. S. I hinc, quo digna es cum tuis tam lepidis concluſiunculis.

ANNOTATIONES.

Literæ Pythagoræ) *Curſum vitæ humanæ Samius ille ſenex literæ Y comparavit, cujus baſis pueritia, ſummum autem baſis, ubi videlicet duo cornua oriri incipiant, limen ſeu initium adoleſcentiæ, quod quisque hominum cum attigerit, hæreat, ac neſciat, in utram ſe partem det, dexteramne an lævam vitæ agendæ viam teneat. Illam eſſe virtutis bonarumq; artium, aſperam quidem, ſed exitu jucundam & amœnam: hanc luxuriæ, inertiæ & ignaviæ, gratam & ſuavem in ſpeciem, fine ipſo plenam miſeriæ. Qua de re Lactant. l. 6. c. 3. & 4. Fertur etiam carmen inter cætera Virgilianæ Appendicis, Litera Pythagoræ diſcrimine ſecta bicorni, &c. Sic Prodicus Sophiſta Herculi etiamnum puero in ſolitudine ad bivium ſedenti Virtutem & Voluptatem apparuiſſe, & utramque ad ſe Herculem perducere conatam finxit. Meminerunt Xenophon lib. 2. ἀπομνημον. Quintil. l. 9. c. 2. Cic. 1. Off. Silius Italicus figmentum hoc ad Scipionem ſub lauro ſedentem, & de bello cogitantem tranſtulit. Talis deliberatio eſt Lyſitelis adoleſcentis in Trinum. Plaut. Huc referatur ſom-*

nium

nium Luciani de Statuaria & Pædia. Huc anguſta porta & lata via, de qua apud Matth. Modo ungues roderes) *Sic facere conſueverunt, qui aut de mutanda re, cujus pœnitere cœptum eſt, ſerio multumque cogitant: aut in aliqua attentiſſima cura defixum habent & immerſum animum: præcipue autem, qui majorem ponunt in ſcribendo attentionem ac diligentiam. Hinc Perſius negligentiam Poetarum reprebendens: nec demorſos ſapit ungues. Et Horat. de Lucilio Sat. 10. lib. 1.*

Si foret hoc noſtrum fato delatus in ævum,
Detereret ſibi multa, recideret omne, quod ultra
Perfectum traheretur & in verſu faciendo
Sæpe caput ſcaberet, vivos & roderet ungues.

Quam patrimam e capite) *De ortu Minervæ e capite Jovis exſtat feſtivus apud Lucianum Dialogus. Quorum uterque parens in vivis eſſet, patrimi matrimi dicebantur. Quibus pater mortuus, matrimi: quibus mater, patrimi. Catull. epigram. 1. Minervam vocavit patrimam virginem (ſic enim quidam recte legunt pro patrona virgo) quod matre carens, tantum haberet patrem.* Te non ita longe profectum) *vulgo dicitur. Scientiam neminem habere hoſtem, niſi ignorantem. Qui enim in adita diſciplinarum ſemel introierunt, ii demum experiuntur, quam ſit verum illud Ariſtoteleum: radices literarum amaras eſſe: fructus vero dulces. Ac poteſt ſane, quod de dialectica ſcripſit Gellius lib. 16. c. 8. ad quamlibet doctrinam liberalem, atque ad chorum totum Muſarum æque referri. Hujus diſciplinæ ſtudium atque cognitio, inquit, in principiis quidem tetra*

& aſper-

& aſpernabilis, inſuavisque eſſe, & incivilis videri ſolet: ſed ubi aliquantum proceſſeris, tum denique & emolumentum in animo dilucebit tuo, & ſequetur quædam diſcendi voluptas inſatiabilis. Cui ſane ſi modum non feceris, periculum non mediocre erit, ne, ut plerique alii, tu quoque in illis dialecticæ gyris atque meandris tanquam apud Sirenios ſcopulos conſeneſcas. Artem Sedentariam) *Sedentarii, & ſellularii opifices ſunt textores, ſutores, ſartores, & omnes denique qui ſedendo opus faciunt, eaque artes ſellulariæ, & ſedentariæ dicuntur, ſuntque in contemptu propemodum.* Qui Platoni dicebat) *Laert. in Diogene rem his verbis exponit. Platone de Ideis diſſerente, & nominante menſalitatem, & cyathitatem: equidem, ait Diogenes, o Plato, menſam, & cyathum video, menſalitatem vero, & cyathitatem non video. Recte (inquit Plato) quibus enim cyathus, menſaque conſpicitur, oculos habes: quo autem menſalitas, & cyathitas intelligitur, animum non habes. Hac hiſtoria melius ſe tuebuntur, qui ob rerum obſcuritatem voces coguntur inauditas producere, & illo Lucretii:*

Multa novis verbis præſertim cum ſit agendum
Propter egeſtatem linguæ & rerum novitatem,

melius, inquam, ita ſeſe defendent, quam eo, quod Cicero Lentulitas & Appietas dixerit. Eſtote dii ſi vultis) *Meſſeniorum legati, aut alius civitatis, legati certe, Philippo Regi narrarunt, decreviſſe Rempublicam propter rerum ab eo geſtarum gloriam & magnitudinem in deos ipſum referre: Tum Rex iſta quæſivit: Habetne veſtra Respublica pote-*

poteſtatem faciendi deos? Illi, habet, inquiunt. Et Rex: Facite ergo primum vos ipſos deos. Non ita filius Alexander, qui Dario ſuperato ſpiritus ingentes, im̃oderatosque concipiens, Græcis ſcripſit, ut ſe de deorum numero ducerent. Aliis igitur aliud ſtatuentibus. Lacedæmonii decretum tale fecerunt. Quoniam Alexander deus eſſe vult; eſto deus. Laconice, & patrio more hominis ſtuporem & vecordiam redarguerunt. Ælianus l. 2. c. 19. Idem ægrotus ſe in Euphratem dejicere cogitavit, ut cum non appareret, ad deos abiiſſe crederetur. Rhodig. l. 3. c. 5. In eodem de iis qui aut ſeipſos fecerunt deos, aut relati ſunt in deos. Eſt enim hominum propria) *Cic. 1. Offic. Imprimisque hominis eſt propria veri inquiſitio atque inveſtigatio. Itaque cum ſumus neceſſariis negotiis curisque vacui, tum avemus aliquid videre, audire, addiſcere, cognitionemq; rerum aut occultarum aut admirabilium ad bene beateque vivendum neceſſariam ducimus. Et infra non longe, Omnes enim trahimur & ducimur ad cogitationes & ſcientiæ cupiditatem, & quæ ſequuntur. Quæ ſententia eſt etiam Ariſtotelis l. 1. de Sapientia.* Qui eget ſapientia, neminem) *Laert. Percontanti Dionyſio, quamobrem Philoſophi divitum limina tererent, divites vero Philoſophorum non item. Quod illi, inquit Ariſtippus, ſciunt quibus indigeant: at hi neſciunt. Duæ ſunt præclaræ ſententiæ Iſocratis, oratione ad Demonicum, quæ quidem referta eſt præceptionibus ſaluberrimis: eas attuliſſe, videtur ex uſu futurum, ſpectant enim ad rem propoſitam. Audiviſſe multa præſtare puta, quam pecunia*

nia multum coegiſſe. Nam hæc facile amittitur, illa perpetuo durant. Solius enim ſapientiæ poſſeſſio eſt immortalis. Altera continenter ſequens hæc eſt: ne te pigeat longam ire viam, ad eos, qui ſe aliquid utile docturos profitentur. Cum enim mercatores rei familiaris augendæ gratia tanta maria transmittant, turpe fuerit adoleſcentes excolendi ingenii cauſa, nec terreſtre iter velle ſuſcipere. Animal rationis, & conſilii compos) *Cicer. 1. de legib. hominem deſcribit his verbis. Animal hoc providum, ſagax, multiplex, acutum, memor, plenum rationis & conſilii, quem vocamus hominem, præclara quadam conditione generatum eſſe a ſupremo Deo. Solum eſt enim ex tot animantium generibus atque naturis particeps rationis & cogitationis, cum cætera ſint omnia expertia. Idem 4. de finibus. Hoc ſolum animal natum eſt pudoris & verecundiæ particeps, appetensque conjunctionem hominum ac ſocietatem, animadvertensque in omnibus rebus, ne quid ab eo fieret, niſi honeſte & decore.* Punctis interrogationis tuæ) *Fuit hic mos Stoicorum, quorum omnis cura in dialecticis conſumebatur, quique diſputationum ſuarum veluti laqueis alios irretiebant. In Tuſculan. Stoicorum more agamus qui breviter adſtringere ſolent argumenta. Et præfat. Paradox. Cato autem perfectus (mea ſententia) Stoicus, & ea ſentit, quæ non plane probantur in vulgus, & in ea eſt hæreſi, quæ nullum ſequitur florem orationis, neque dilatat argumentum: ſed minutis interrogatiunculis, & quaſi punctis, quod propoſuit, efficit.* Cum aut philoſophi eas regere)

Digitized by Google

Eſt apud Platonem in V. de republ. loquens Socrates in hunc modum: ἐὰν μὴ οἱ φιλόσοφοι βασιλεύσωσιν, *&c. id eſt: Niſi vel Philoſophi civitatibus imperitent, vel ii, qui nunc reges & dynaſtæ appellantur, legitime, & quod ſatis eſt philoſophentur, atque in idem civilis facultas & philoſophia concurrant, & contra, quam hoc tempore in utroque fit, ingenia multa neceſſario diverſa in ſtudia diſtrahantur, nunquam malorum finis reperietur. Cicero epiſt. 1. l. 3. ad Q. F. paucis totius ſententiæ ſummam eſt complexus. Atque ille quidem princeps ingenii & doctrinæ Plato, tum denique fore beatas Respubl. putavit, ſi aut docti & ſapientes homines eas regere cœpiſſent, aut qui regerent, omne ſuum ſtudium in doctrina ac ſapientia collocaſſent.* Ut Athenarum gubernacula) *In 1. Offic. Itaque eos (philoſophos) ne ad Rempubl. quidem acceſſuros putat, niſi coactos. Æquius autem erat in voluntate fieri. Vide locum. Præterea epiſt. 9. ad Lentulum, cur ipſemet Rempubl. attingere noluerit, cauſam quandam affert: nempe quod cum offendiſſet populum Athenienſem prope jam deſipientem ſenectute, cumque eum nec perſuadendo, nec cogendo regi poſſe vidiſſet, cum perſuaderi poſſe diffideret, cogi fas eſſe non arbitraretur. Ælian. lib. 3. cap. 17. plurimos philoſophos recenſet, qui Respubl. gubernaverint, easque inſtituerint, & emendaverint.* Quamdiu literæ a Romanis) *Anno ab U.C. CCCCX. ſeu alii numerant DX. C. Claudio Cæci filio, & M. Tuditano Coſſ. Livius Andronicus Romæ primus dedit fabulam, anno uno ante natum Ennium, qui fuit major*

natu,

natu, quam Plautus & Nævius. Sero igitur Romani poeticam acceperunt. At contra Oratorem celeriter complexi ſunt, nec eum primo eruditum, aptum tamen ad dicendum. Vide initium 1. Tuſcul. Quin edicto probibiti ſunt docere, & ut putabant, ignavia corrumpere juventutem Rhetores. Id babes apud Gell. lib. 15. cap. 11. Meminit etiam Suetonius libello de claris Rhetor. duoque cenſoria edicta ſubjicit. At poſtea, quam imperio omnium gentium conſtituto, diutnrnitas pacis otium confirmavit, ut eſt in 1. de Orat. exiſtimaverunt Romani ſibi quoque ad litterarum, & ſapientiæ laudem enitendum, qua Græcis non multum cederent, qui ipſos eosque viciſſent non repugnantes. Non minimam partem incommodorum) *Lege proœmium 1. de Invent. & librorum de Orat.* Colligere vaſa) *Locutio militaris. Vaſa quippe, boc eſt, impedimenta colligunt milites & ſarcinas, quoties caſtra metaturi ſunt. Allegoria quadam & cum lepore Cicero Verrina 4. cum Diodorum e Sicilia ante diſceſſiſſe vellet ſignificare, quam a Verre, cujus rapiendi libidines non ſolum oculis, ſed etiam auribus excitabantur, ſcyphis & ſupellectile argentea ſpoliaretur, conquiri, inquit, Diodorum tota provincia jubet. Ille ex Sicilia caſtra jam moverat, & vaſa collegerat. Convaſare, ait Nonius, eſt furto omnia colligere. Hoc eſt in ſarcinam conſtringere & componere, quæ tecum aſportare, & auferre velis. Terent. Phorm. Aliquid convaſaſſem, atque binc me conjicerem protinus in pedes.*

PROGYMNASMA OCTOGESIMUM SEPTIMUM.

Pars poſterior, ſeu laudatio Eruditionis.

SOPHIA. ADOLESCENS.

Sophia: Gratificabor tibi, quod petiſti, (quid enim hac petitione tua dici poteſt æquius?) ſi paucis adhuc, quæ tam inſcite ab inimica mea, tamque odioſe, & putide effuſa ſunt, refutavero. A. Tui audiendi mira me cupido inceſſit. S. Credas igitur ipſam partim falſa, partim ſibilo digna, partim aliena locutam, literasque non modo laudari, ſed nec vituperari ſine literis poſſe, de quibus illa guſtaſſe videtur aliquid, ut canis e Nilo. Una ſcientia liberalis alteri neceſſaria eſt, ut ſuo munere perfecte fungatur. Habent quoddam inter ſe commune vinculum: omnes autem humano generi tantum conducunt, quantum nullius, etiam eloquentiſſimi lingua declarare poteſt. Imperitus literarum, eſt ille quidem homo, & abſolutus homo, quod ad naturæ humanæ partes attinet: veruntamen ſocialis, civilis, manſuetus, ſimilibusque laudum honeſtamentis excultus, ac decoratus non eſt. Deinde ſi id neceſſarium interpretamur, ſine quo eſſe non poſſumus, omnino id quod volumus aut debemus (volumus autem omnes boni, humani, tractabiles ac ſapientes eſſe) ad virtutem ſane, & doctrinarum ſtudia incumbendum eſt, ſine quarum præſidio, adminiculoque in iſtorum, quæ a me nominata jam ſunt, bonorum poſſeſſionem nemo pedem eſt aliquan-

Digitized by Google

aliquando poſiturus. Incommoda quæ recenſuit, jocos & cavillationes, quibus nugata eſt, exiſtima ad homines, non ad ipſas artes pertinere. A. Non habeo dubium, nihil illam magnopere auditione dignum diſſeruiſſe. Te autem, mater, opere maximo rogo, pro tua facultate & copia præſtantiam, fructus, ſuavitatemque ſtudiorum explanes: abs te enim veriſſima certiſſimaque dici putabo, & animam relinquam citius, quam tua caſtra deſeram. S. Navo tibi hanc operam, fili, teque jam deſperatione illa exemptum, qua initio conflictabare, averſumque ab illa vitæ ratione, quam loquacula mulier inſipientiſſime ſuadere nitebatur, mirum in modum vehementerque gaudeo. A. Demonſtraſti perſpicue miſeras aulicorum hominum, & tanquam in tabella ſpectandas exhibuiſti, gravique me hujus voluntariæ ſervitutis odio incendiſti: quamobrem me quidem certe non inescabit hamus ille, nec aureis iſtis compedibus unquam aſtringar. S. In terris nihil ſane eſt admirabile atque magnum præter hominem, quem nonnulli terreſtrem mortalemque Deum nominare voluerunt. At in ipſo homine nihil eximium præter animum: in quo ipſo rurſum nihil magnum præter virtutem & ſcientiam. Porro unus ille mundi rex & conſtitutor ſcientiarum ſemina, cupiditatemque cognoſcendi mortalibus ingeneravit: quidquid autem ab illo largifluo, perennique bonorum fonte promanat, hoc juſtum honeſtumque confiteri, mos pius ac bonus eſt. Jam ſi non fruſtra inſevit, adhiben-

da eſt cultura, qua adoleſcant illi ſemina, fructusque pariant innumerabiles. Ecquid ita eſt fili? A. Eſt vero haud aliter ac loqueris, mater. S. Quid vero æque decens hominem reperiatur, quam indagando, & quotidie aliquid cognoſcendo adipiſcendoque conceſſum a natura vivendi ſpatium decurrere? cum enim in eo nihil ſit ratione præſtabilius atque divinius, certe nulla erit rationis functione nobilior: illa autem eſt intelligere, quo uno mens alitur. Propria hæc, inquam, rationis eſt actio, ut natatus piſcium, volatus avium, curſus equorum, ſævitia belluarum. Unde animorum veſtrorum origo in terris nulla apparet, quoniam cœleſtis eſt. Iſtoque modo ad divinam ſimilitudinem pervenitur; ſiquidem Deus alio modo ab hominibus non intelligitur, niſi mens ſoluta quædam ac libera, ſegregata ab omni concretione mortali, omnia ſentiens, omnia movens. Hebetes autem, indociles, & intelligentia parum valentes, non magis ſecundam naturam, quám prodigioſa corpora & monſtra videntur naſci. Apud omnes nationes atque populis eruditis, ac ſapientibus viris ſummus ſemper tributus eſt honos, ampliſſimaque decreta præmia, philoſophis, oratoribus, poetis, medicis, mathematicis, jureconſultis. A. Et quidem non immerito. S. Suſpice hunc ducem ac moderatorem temporum ſolem, aſſidua vertigine cœlum obeuntem, ſuaque clariſſima luce perfundentem, & colluſtrantem omnia. A. Suſpicio. S. Nonne is omnium quicunque oculorum ſenſu orbati

non

non ſunt, lux eſt per quam res ſingulas intuentur? A. Eſt ſane. S. Sic prorſus omnibus, quibus cœleſti beneficio conceſſa eſt ratio, tanquam oculus, lumen, dux & ornamentum eſt vir ſapientiæ compos. Atque illi demum dicendi ſunt vivere, & memoriam ſui quam maxime longam efficere, quibus vel in ſenectute aſpirare ad ſapientiam licuit: reliquorum vita ſomno eſt quam ſimillima, in quo vanæ imagines inaneſque rerum ſpecies deludere animos conſueverunt: nec eſt animal in terris pulchrius homine literis tincto atque adeo infecto. Eruditorum vitam exemplar quoddam dixerim illius beatiſſimi ſtatus, in quo aurea ætate homines erant victuri: fuiſſet quippe tum vita non aliud quam jucundiſſima quædam ſchola, in qua de rebus divinis, de natura rerum, de æternitate animorum, de motibus cœleſtibus, de quibuscunque vitæ officiis, de pulcherrimis demum quæſtionibus, quam frequentiſſime diſputaretur. Duæ item res ſunt, quibus nihil habet natura humana conſtantius, nihil melius, nihil clarius, nihil majus; veritas & juſtitia: divitiarum enim formæ, reliquarumque rerum gloria fragilis, caduca, & exigua eſt. Harum porro inquiſitio, explicatioque ſcholis eſt commendata. Et quanquam in templis, aulis & foro veritatem atque juſtitiam regnare oportet, earum tamen notitia e ſcholis petitur. Splendor generis & familiæ bonum quoddam eſt a majoribus acceptum. Divitiarum poſſeſſio fortunæ dominationi ſubjecta eſt. Honor res inſtabilis.

Digitized by Google

Forma haud longi temporis. Sanitas quoque facile corrumpitur. Etiam robur ſenectus & morbus auferunt. Et elephantis, tauris ac leonibus validiores quam homini vires conceſſæ ſunt. Bonorum itaque omnium ſola doctrina cœleſte quiddam & immortale eſt, nulli periculo, caſibus nullis, nulli temporum varietati obnoxium. A. Admirabilia hæc, quæque in pectus meum ſenſusque intimos quam ſuaviſſime influunt. S. Quid dicam de fructibus? ſi in animum idoneum tanquam in pingue, ac ſua natura fertile ſolum diſciplinarum iſti ſatus inciderint, non poterunt non fœcundas ac lætas efferre ſegetes. An non memorabilis ſapientiæ fructus hic tibi videtur, quod Reges & Principes viris doctis amicitiæ ſuæ fores cupidiſſime patefecerunt ſemper, & ſingulari eos liberalitate benevolentiaque proſecuti ſunt, ſeque illis inſtituendos tradere voluerunt? Pericles, qui annis quadraginta Athenienſium Remp. adminiſtravit, ab Anaxagora Clazomenio fertur inſtitutus. Thimotheum Canonis filium Iſocrates, Epaminondam Lyſias Pythagoreus, Alexandrum Magnum Ariſtoteles, Ageſilaum Xenophon, Dionem Plato erudierunt. Solonis collocutionibus ſummopore tenebatur Crœſus, cum Dionyſio Plato & Ariſtippus familiariter vixerunt, cum Alexandro Calliſthenes, alii demum cum aliis. Inter ſapientes autem non poſtremas poetæ occupant: e quibus charum fuiſſe conſtat Æſchylum & Simonidem Hieroni, Euripidem Archelao, Scipionibus & Catoni majori

majori Ennium, Lælio ſapienti Lucilium, Memmio Lucretium, Mæcenati & Auguſto imperatori Virgilium & Horatium: omitto alios, quos memorandi magna mihi eſſet copia. Ac tametſi opes docti non ſitiunt, fit tamen, ut eas aſſequantur. Non vixit pauper ac tenuis Ariſtoteles, non Demoſthenes, non Gorgias, non Iſocrates, non Virgilius. A. Ducenta quinquaginta millia coronatorum acquiſiſſe per amicos ſcribitur hic poſtremus. S. Et hic idem aliquando panes in mercedis loco accipiebat ab Auguſto. A. Legi hiſtoriam. S. Cenſen' quidquam utilius, quam recte vivere? A. Nihil. S. Atqui Philoſophia omnem virtutis, officii, beneque & innocenter vivendi diſciplinam continet, omnium benefactorum, beneque dictorum mater. Quid quæris? Eloquentia hominum fraus ad perniciem, integritas ad ſalutem vocatur. Jurisprudentia quid æquum quid iniquum ſit decernit. Poetæ aut prodeſſe volunt, aut ſimul & jucunda & idonea dicere vitæ. Mathematicarum doctrinarum terra marique multis rebus ac temporibus creber eſt uſus. Eruditio juvenibus donat ſobrietatem, ſenibus affert ſolatium, pauperibus conciliat opes, divitibus eximium decus. Summatim, quidquid cernitur inter mortales humanitatis, moderationis, prudentiæ, virtutis ac ſapientiæ, totum e literarum puriſſimis ſanctiſſimisque fontibus profluxit. A. Sic me ad aſſentiendum commovet oratio tua, ut hactenus æque nulla. S. De voluptate literarum dicendum reſtat. A. Eam partem

A a 5 percupi-

Digitized by Google

percupide exſpecto. S. Incredibile memoratu eſt, quanta ea, & quam multiplex ſit: quam augent conventus illi ſcholaſtici, ubi in omnium artium varietate verſati doctores conſuli, interrogari, audirique poſſunt. Natura ſimili delectatur: at in Gymnaſiis multos quisque ſui ſimiles, hoc eſt, iisdem artibus initiatos atq; conſecratos invenit. A ſemetipſo in rebus adverſis ſolatium petere vir doctus poteſt: obliviſcitur etiam calamitatum ſuarum, & aberrat a moleſtiis eruditis cogitationibus intentus ſemper animus. M. Tullius filia mortua per literas doctiſſimis, ſuaviſſimisque allocutionibus dolorem ſibi ſuum levavit. Fecit hoc idem in exilio Ovidius, fecit Boetius. Quantæ autem jucunditatis putas, cum tot excellentiſſimis veteris memoriæ hominibus colloqui, & eos quaſi hoſpitio excipere? cum Homero, Platone, Cicerone, Plutarcho, Herodoto, Thucydide, Livio, Salluſtio, Cæſare, Euclide, Virgilio, Terentio, velut in imagine ipſorum ſenſa, ingenia, ſapientiam perſpicere: ſuperioribus, & vetuſtiſſimis illis ſæculis videri interfuiſſe: totum mundum, omnemque antiquitatem animo circumferre? Si etiam agreſtis parva, levisque notitia delectationem dat: quantopere hominem eruditum infinitæ rerum pulcherrimarum maximarumque cognitiones delectabunt? Mira voluptas e fidium, tibiarum atque vocum cantibus hauritur: veruntamen illa continuo evaneſcit: literarum eſt ſtabilis ac permanens: quæ interdum mentem humanam ita velut captivam & opPreſſam

Digitized by Google

preſſam detinet, ut nec oculi, nec aures, nec guſtatus ſuum faciant officium: Atque hæ res quas hactenus audiſti, in cauſa fuerunt, ut tam indefeſſos aſſiduosque labores in cumulata eruditione ſibi pariunda multi ſuſciperent, totque regiones tam diſtantibus locis, tam diverſo ſub cœlo poſitas peragrarent. Plato, & Pythagoras in Ægyptum, ille etiam in Italiam contendit, Anacharſis Scytha Athenas venit. Apollonius ad Indos eſt profectus. Carneadi idem philoſophandi qui vivendi finis fuit. Demoſthenes Thucydidem octies ſua manu deſcripſit: de cujus vigiliis & ſtudiis multa paſſim narrantur. Sophocles cum prope centeſimum ætatis annum attigiſſet, ſub ipſam mortem fabulam præclariſſimam Oedipum Colonæum divulgavit. Horum, aliorumque exempla ſtudioſe imitaberis, & in eo, quod tam neceſſarium, tam fructuoſum jucundumque intellexiſti conſectando nullam neque corporis, neque animi defatigationem contentionemve recuſabis. A. Abducas me tecum licebit, tuisque e diviniſſimis præceptis inſtituere pergas. Nihil me, jam præter unam te poteſt recreare: in te mihi ſunt omnia; tibi immenſas & habeo & ago gratias, cujus prudentiſſima ſplēndidiſſimaq; diſputatione mens mea colluſtrata liquidiſſimam veritatem intuetur: tibi omnia mea quam commendatiſſima eſſe cupio: ad tuum arbitratum imperiumque me totum converto. S. Salvus es: ſi iſtam animi firmitudinem obtines. Serva tibi perpetuam patronam & adjutricem me, atque hanc inventam inveni.

ANNO-

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

Nec aureis iſtis compedibus) *Diogenes Ariſtippum philoſophum in aula regia degentem aureis compedibus teneri dicebat, ne exire poſſet: captum videlicet delicata illa, & ſplendida vita Principum. Eſt tamen ſtulti, ut ait Seneca, ſuis delectari compedibus, tametſi aureis. Lege proverb. Aureæ compedes. Item de miſeriis curialium Æneam Sylvium, aliosque complures auctores cum eodem conjunctos, de vita aulica & privata.* Cupiditatemque cognoſcendi) *Cicer. 5. de finibus. Tantus igitur innatus eſt in omnibus cognitionis amor & ſcientiæ, ut nemo dubitare poſſit, quin ad eas res hominum natura nullo emolumento invitata rapiatur. Videmusne ut pueri ne verberibus quidem a contemplandis rebus, perquirendisque deterreantur? ut aliis narrare geſtiant? ut pompa, ludis, atque ejusmodi ſpectaculis teneantur, ob eamque rem vel famem, & ſitim perferant?* Una ſcientia liberalis alteri) *Quid poterunt ſine Grammatica reliquæ omnes? quandoquidem illa velut janua & clavis eſt aliarum. Quid ſine Dialecticis & Rhetorica & juris civilis prudentia, & rurſum cæteræ omnes? ſiquidem inſtrumentum ſciendi eſt. Quid ſine Mathematicis Philoſophia? quid ſine Philoſophia vel Medicina, vel Theologia? Quid ſine levioribus, ſeu humanioribus literis illæ intentiores & reconditæ? Quid rurſum ſine illis iſtæ? Ac putarunt quidam ob hanc cauſam dictas eſſe Muſas quaſi ὁμȣ̃ ȣ̃σας, quod ſunt, ſeu eſſe debent ſimul.* Nihil ſit ratione præſtabilius) *Id in quoque optimum eſt, cui naſcitur, quo cenſetur. In homine*

mine optimum quid eſt? Ratio: hæc antecedit animalia. Deum ſequitur. Ratio ergo perfecta proprium hominis bonum eſt: cætera illi cum animalibus ſatisque communia ſunt. Valet? & leones. Formoſus eſt? & pavones. Velox eſt? & equi. Non dico, in his omnibus vincitur. Non quæro quid in ſe maximum habeat, ſed quid ſuum. Corpus habet? & arbores: Habet impetum & motum voluntarium? & beſtiæ, & vermes: Habet vocem? ſed quanto clariorem canes, acutiorem aquilæ, graviorem tauri, dulciorem mobilioremque luſciniæ? Quid in homine proprium? Ratio. Hæc recta, & conſumata felicitatem hominis implevit. Senecæ epiſt. 76. Hunc ducem & moderatorem temporum Solem) *Adſcribamus locum Plinii ex cap. 6. lib. 2. quo hunc principem ac moderatorem hominum reliquorum, mentem ac temperationem mundi eximie collaudavit. Eorum (ſiderum errantium) medius ſol fertur, ampliſſima magnitudine ac poteſtate: nec temporum modo terrarumque, ſed ſiderum etiam ipſorum, cælique rector. Hunc mundi eſſe totius animum, ac planius mentem: hunc principale naturæ regimen, ac numen credere decet opera ejus æſtimantes. Hic lucem rebus miniſtrat, aufertque tenebras: hic reliqua ſidera occultat: hic vices temporum annumque ſemper renaſcentem ex uſu naturæ temperat: hic cæli triſtitiam diſcutit, atque etiam humani nubila animi ſerenat: hic ſuum lumen cæteris quoque ſideribus fænerat, præclarus, eximius, omnia intuens, omnia etiam exaudiens, ut principi literarum Homero placuiſſe in uno eo video, Arnobius*

lib. 1.

lib. 1. Siderum ſol princeps, cujus omnia luce veſtiuntur atque animantur, fons rerum, ſator ſæculorum ac temporum. Vide multa apud Macrobium c. 20. l. 1. in ſom. Scip. Dicendi ſunt vivere) *Otioſi a dormientibus, atque adeo a mortuis perparum differunt. Qui autem vere, & utiliter ſint occupati, atque idcirco etiam vere vigilantes, viventesque, oſtendit Seneca de brevit. vitæ cap. 14. in extremo, & ſequenti.* Homine literis tincto atque adeo infecto) *Cic. 2. de Orat. Sit enim mihi tinctus literis, audierit aliquid, legerit, iſta ipſa præcepta acceperit, &c. Ubi Budæus Comment. linguæ Græcæ, arbitratur Tullium exprimere voluiſſe* δευσοποιὸν, *quod valet bene tinctus, ſeu imbutus, ita ut deleri tinctura aut elui non poſſit. Ac de purpura proprie, de aliis omnibus quæ colorem habent, metaphora dici affirmat Suidas. Victor l. 10. c. 18. aliter ſentit, Ciceronem in promptu, ſummaque tantum cute aſperſum, ac coloratum ſignificaſſe: id declarari verbis ſequentibus, legerit aliquid, audierit, &c. lege reliqua apud eundem.* A ſemetipſo rebus diverſis) *Hoc fecerunt, qui in hoc ipſo dialogo nominantur Cicero & alii. Et teſtatur id de ſe pluribus locis Cicero, ſibi litteras ſuas eſſe in rebus incommodis levamento ac ſolatio. Quod ſi avaro in adverſa quapiam fortuna dulcis eſt pecunia, in arca recondita, ambitioſo ſuus honor, voluptario ſua Venus: cur ſapientem non delectet ſua ſapientia?* Seſe per literas) *Ep. 9. l. 12. ad Attic. ipſe me per literas conſolatus ſum, quem librum ad te mittam. In Bruto, hanc ſcientiam Varro pluribus & illuſtrioribus literis explicavit.*

vit. In eodem librum Attici, quem dicit ſibi ſolatio fuiſſe, vocat literas. Omnino vox literæ frequenter Cicer. libros, orationes & monumenta ſignificat. Suaviſſimiſque allocutionibus) *Alloqui quempiam dicebatur, qui ad eum mœrentem accedebat, verbiſque dolorem illius minuebat, ut Græcis* παραμυθεῖσθαι & παρηγορεῖν. *Varro lib. 6. de ling. Lat. Hinc allocutum ire mulieres ajunt, cum eunt ad aliquam locutum conſolandi cauſa. Sic allocutio pro conſolatione, ut* παραμυθία, παρηγορία. *In quam notionem cepit hoc verbum Sueton. in Tiberio cap. 23. Catull.*

Quem tu, quod minimum facillimumque eſt,
Qua ſolatus es allocutione?

Seneca Troade, alios parentes alloqui in luctu decet: Tibi gratulandum eſt. Sic alloquium παραμύθιον. *Horat. Illic omne malum vino cantuque levato. Deformis ægrimoniæ dulcis alloquiis. Victor. l. 8. c. 33. Muret. l. 2. c. 4.* In exilio Ovidius) *Sic ipſemet de ſe ac ſtudio ſuo Triſt. 4. eleg. 1. ſcribit idem Plutarchus in conſolat. ad Apollon. de Antimacho poeta. Cui cum mortua eſſet uxor Lyde, quam eximie diligebat, elegiam, qua ſemet conſolaretur, compoſuit, quam Lyden nominavit, enumeratiſque heroicis calamitatibus, & infortuniis, malis alienis ægritudinem ſibi minuit.* Ut nec oculi, nec aures) *Cic. 5. de finibus. Quid vero, qui ingenuis ſtudiis atque artibus delectantur: nonne videmus eos nec valetudinis, nec rei familiaris habere rationem? omniaque perpeti, ipſa cognitione & ſcientia captos? & cum maximis curis & laboribus compenſare eam, quam ex diſcendo*

ſcendo capiunt voluptatem? *Lege totam paginam: multis enim oſtenditur, quomodo ad ſeſe totos convertat homines, & mirabiliter paſcat ſcientiarum jucunditas.* Plato & Pythagoras in Ægyptum) *De Philoſophorum peregrinationibus Cic. lib. 5. de finibus in hunc modum. Cur Plato Ægyptum peragravit, ut a Sacerdotibus barbaris numeros & cæleſtia acciperet? Cur poſt Socratem ad Architam? Cur ad cæteros Pythagoreos, Echecratem, Timæum, Acrionem, Locros, ut cum Socratem expreſſiſſet, adjungeret Pythagoream diſciplinam, eaque quæ Socrates repudiabat, addiſceret? Cur ipſe Pythagoras & Ægyptum luſtravit, & Perſarum magos adiit? Cur tantas regiones barbarorum pedibus obiit, tot maria transmiſit? Cur eodem Democritus, &c. in eodem. Quid de Pythagora, quid de Platone, aut Democrito loquar? a quibus propter diſcendi cupiditatem ultimas terras videmus eſſe peragratas.*

PROGYMNASMA OCTOGESIMUM OCTAVUM.

Studia politioris humanitatis.

VERANNIUS. MUSÆUS Magiſtri.

Verannius. Frequens excuſſi atque ponderavi acutiſſimam illam, præclariſſimamque, & perpaucis notam M. Tullii ſententiam de doctoribus, qua nihil verius dici potuiſſe confirmo: ut quisque ingenuoſiſſimus eſt, inquit, ita laborioſiſſime docet: quod enim ipſe celeriter didicit, id cum alii tardius arripiunt, cruciatur.

M. Non-

Digitized by Google

M. Nondum perſpicio quorſum collimes. V. Atqui nihil facilius. M. Aſt ego Davus ſum, non Oedipus. V. Ingenium ego mihi quidem ſummum non arrogo, mediocre & infra ſum̃um detrahi ferrem paulo ægrius. M. Eſto. V. Sed quanquam ingenioſiſſimus haud numerer, hoc tamen narro tibi, me docere laborioſius: id eſt, cum video quæ a me dicuntur, arripi tardius a multis, cruciari vehementius. M. Et mihi bilem commovent, quos ita de iisdem rebus cogor docere in dies, velut ſi eandem incudem perpetuo con̄tinenterque tunderem. Qui, etſi meo judicio tam ſapiens minime ſum, quam fuit is, qui oraculo Delphico mortalium ſapientiſſimus eſt renuntiatus, at ſtultitia certe quidem carere me confido: quæ quidem conſenſu omnium Philoſophorum majus eſt malum, quam ſi omnia mala & fortunæ & corporis ex altera parte ponantur. Ita Cic. in 3. de nat. deor. ſcripſit. V. ſimili fortuna utimur: tuorum plerique ſunt hebetes, meorum pauci ingenioſi ac dociles. Proinde ex ſententia Philoſophi neſcio cujus, non injuſte magnam mercedem exegerimus ab utrisque: ab ingenioſis quidem, quod multa diſcunt: ab obtuſis, quod multum moleſtiarum exhibent. Veruntamen com̃unis hæc ludimagiſtrorum calamitas: communia autem toleranter patienda ſunt. Ingenium dare ſibi nemo poteſt: ſedulitatem & induſtriam poteſt quilibet. Quibus de rebus ante meridiem diſputaſti in Gymnaſio? M. De illuſtribus. V. Sic reor equidem. De bello Trojano (quæ eſt materia in ore noſtro frequentiſſima) aut de hi-

Digitized by Google

ſtoria, aut de poeſi fortaſſe. M. De nullo iſtorum. V. Quid ſuſpendis me? quin rem dicis? M. Quoniam juventuti trado literas humaniores, & hac voce nihil contritius, cum tamen ejus ratio & ſubjecta vis nec a Doctoribus nonnullis intelligatur, de ſtudiis Humanitatis de induſtria diſſerui. V. Prudenter feciſti. Non multi abierunt dies, cum idem inter meos argumentum tractavi. M. Munere ſingulari abs te ornatum me putabo, ſi diſputationis tuæ ſum̃am quandam, ipſaque capita recenſueris. V. Faciam id ego, ſi tu priore loco ſententiarum tuarum conſcium me feceris. M. Primo triplicem humanitatis ſignificatum ſtatui: poſt id cauſas attuli tres, ob quas hæc liberaliſſima ſtudia iſto nomine afficerentur. V. Quid tertio loco oſtendiſti? quanquam id opinione præcipio. M. Quam late paterent, quas artium facultates ambitu ſuo includerent. Poſtremo de jucunditate, utilitate, dignitate eorundem verba feci, & adoleſcentes ad ea toto pectore complectenda excolendaqne inflammavi. V. Debitum tenuiſti ordinem, via & ratione proceſſit oratio. Cæterum animi & memoriæ cauſa rerum propoſitarum ſummam mutuo ſermone iteremus. Et ſicut nautis de re nautica, de ventis ac tempeſtatibus, agricolis de ſeminibus ac frugibus, militibus de bello & armis audire, & colloqui cum voluptate mos eſt, ita nos de com̃uni profeſſione noſtra, deque ſuaviſſimis ſtudiis, in quibus uterque jam pridem verſamur, vel ſæpius in colloquium venire delectet. M. Bene judicas. Humanitas igitur in latina lingua idem eſt, quod natura

natura hominis, quodque ad hominem pertinet, ejusque proprium eſt: hoc, inquam, totum humanitatis nomine comprehenditur. Sic eos omnem humanitatem exuiſſe dicimus, qui naturæ officia contempſerunt, perinde ac ſi homines ſe eſſe quodammodo obliti ſint. M. Tullius agens de parricidio, quod a Sexto Roſcio filio commiſſum accuſatores mentiebantur. Magna eſt enim vis humanitatis, inquit, multum valet communio ſanguinis, reclamat hujusmodi ſuſpicionibus ipſa natura. Deinde humanitas eſt, quæ a Græcis φιλανθρωπία dicitur, dexteritas quædam & benevolentia erga omnes nobiscum naturæ ſocietate fœderatos, prorſus erga omnes homines, morum facilitas & ſuavitas, lenitas, placabilitas, manſuetudo. Sic Cicero ſcripſit difficillimam eſſe ſocietatem gravitatis cum humanitate. Idem laudat neſcio quem, qui ſummam ſeveritatem cum ſumma humanitate conjunxerit. Sequitur tertia notio, qua capitur pro eruditione & inſtitutione in bonas artes: Græci παιδείαν vocant. Cicero. Homo non hebes, neque inexercitatus, neque communium literarum, & politioris humanitatis expers. Et alibi: Omnes artes, quæ ad humanitatem pertinent, habent quoddam commune vinculum, & quaſi cognatione quadam inter ſe continentur. Teſtis item a Gellio adducitur M. Varro, qui ſic uſus eſt hoc verbo, libro rerum humanarum primo. Praxiteles qui propter artificium egregium nemini eſt paulumodo humaniori ignotus. Humaniori, inquit, non ita ut vulgo dicitur, facili, & tractabili, & benevolo, tametſi

metſi rudis literarum ſit (hoc enim cum ſententia nequaquam conveniret) ſed eruditiori, doctiorique, qui Praxitelem quis fuerit, & ex libris, & ex hiſtoria cognoverit. V. Perſpicue diſerteq; docuiſti, quæ huic vocabulo notiones ſubjicerentur. Mea porro opinio eſt, ab illa prima fluxiſſe alteram, & ab hac tertiam. Quia enim ad humanitatem, id eſt, ad naturam hominis vehementer pertinent lenitas, manſuetudo, comitas, idcirco ea communiter humanitatis nomen acceperunt. Certe homines iracundos, agreſtes, inurbanos, duros, implacabiles, vix in hominibus, ſed in belluis magis numerandos arbitror. Et quoniam, qui iſtas, de quibus ſermo a nobis ſuſceptus eſt, literas ſtudioſe colunt, comes, faciles, tractabiles, jucundi & ſuaves evadunt, propterea ipſimet eruditioni, ab effectu ſcilicet, hoc nomen impoſitum mihi videtur. M. Extra controverſiam eſt, hujus elegantiſſimæ doctrinæ alumnos humanitatis laude excellere. Habet enim eam vim ac poteſtatem, ut quamvis naturam, quodvis ingenium miteſcere, molleſcere, ac manſueſcere cogat: & ut quisque ab ea feliciſſimus, ita eſt facillimus atque leniſſimus. Teſtimonium petere poſſumus ab Ovidio, ingenioſo ac pererudito Poeta duplex. Primum eſt:

Adde quod ingenuas didiciſſe feliciter artes,
Emollit mores, nec ſinit eſſe feros.

Alterum:

Artibus ingenuis (quarum tibi maxima cura eſt)
Pectora molleſcunt, aſperitasque fugit.

Sit ergo hæc prima cauſa, cur hæc vox ad ingenuas

núas artes ſignificandas ſit accomodata. Secundam video a nonullis afferri, quod nemo fere niſi placabili & manſueta præditus natura, & ab omni motione feritatis aliena, poſſit in hanc partem ſtudiorum placidiſſimam pulcherrimamque incumbere, & ejus cupiditate incendi. V. Nec iſti rationi deeſt probabilitas, humanas ſive humaniores appellari literas, quando eas fere non niſi humani, id eſt, lenibus a natura & manſuetis ingeniis ornati homines conſectantur. Vel igitur quia faciunt humanos, vel quia non patiuntur niſi humanos, ideo humanitatis nomen ſortiuntur. M. Adjungam his tertiam ex A. Gellio, apud quem ita ſcriptum eſt. Hujus enim ſcientiæ cura & diſciplina ex univerſis animantibus uni homini data eſt, idcirco Humanitas appellata eſt. V. Hoccine Gellius? M. Etiam. Sed quod bona cum venia tanti ſcriptoris liceat mihi dicere, cum neque iſtarum, neque aliarum artium, ut Mathematicæ, Medicinæ, Juriſprudentiæ, Philoſophiæ, Theologiæ participes ſint aliæ animantes præter hominem, ſiquid hæc ratio valeret, eædem illæ quoque quas recenſui diſciplinas, Humanitatis nomen ferrent. V. Recte argumentationem concludis: non placet hæc ultima cauſa. Quibus autem finibus, quibus terminis Humanitatem circumdas ac circumſcribis? M. Grammaticis (quo nomine duarum linguarum, Græcæ videlicet ac Latinæ acerrimum, & admodum late patens ſtudium intelligo) poeticis, oratoriis, hiſtoria ſive antiquitatis notitia, dialecticis & morum Philoſophia. Non quidem

 his

his ſolis, ſed his potiſſimum. V. Multa hæc, imo infinita complectuntur. N. Nec ſolum univerſa, ſed ſingula: quod norunt optime, qui longius diſcendo progreſſi ſunt. V. Pervenimus ad diſputationis tuæ quartum caput, quo iſtorum laudes celebraſti. Si otium supereſt, quæſo, ſtrictim quædam repete: non enim te audiendo fatigari poſſum. Quid enim agam nunc aliud? aut in quo utilius hunc diem poſſum conſumere? M. De laudibus harum literarum puto abs te orationem habitam. Quare tu mihi exponas licet, quibus argumentis earum dignitatem, ſuavitatem, utilitatem oſtenderis: multo enim eruditius elegantiusque id præſtitiſti, quam ego poſſim. V. Falſus animi es: vituperatoribus enim humanitatis reſpondi tantum. M. Eam ipſam reſponſionem fuiſſe laudationem dico: quippe cum ſtudia hæc noſtra maxime defenduntur, & a contemptu vindicantur, tum maxime commendantur. Incipe Veranni, fac promiſſa, libera fidem V. Quoniam premis & acrius inſtas mihi, accipe: alieno uti nihil moror. Criminationem iſtorum in quatuor diviſam eſſe partes, & quodammodo quatuor tela in nos jaci animadverto. Hoc genus ſtudiorum leve, inane, ac nugatorium ducunt: quod qui profitentur, nequaquam graves difficileſque labores ſuſcipiant. Ex eo deinde haud ita admirabiles utilitates ad Rempublicam pervenire cenſent, cum ejus doctores interiore, & ſingulari eruditione præditi non videantur. M. Probe rem percepi, & quatuor illa, de quibus dixiſti, capita accuſationis plane video. Aciem igitur tuam

tuam contra ſic inſtruxiſti, ut munus noſtrum & graviſſimum, & multis difficultatibus plenum eſſe, nosq; & comodare plurimum civitatibus, & partes noſtras ſine variis, multisque literis tueri neutiquam poſſe demonſtrares. V. Hæc ipſa docui Muſæe. M. Potuitne ergo magis collaudari Humanitas? V. Potuit ab alio me diſertiore & doctiore. Tamen cum hæc ſtudia mihi famam aliquam celebritatemq; in hac urbe peperiſſent, decere exiſtimavi, ut ipſis viciſſim pro virili mea aliquid ſplendoris conciliarem. M. Jure. V. Valde ad nos deformandos movet adverſarios, quod non ita præmiis & honoribus mactari conſpiciunt in hiſce ſtudiis, ut in medicina & jure civili ſeſe collocantes: quæ autem hoc tempore ſunt artes duæ quæſtuoſiſſimæ. Nullis in negotiis deliberationibusq; arduis conſilium noſtrum poſtulatur, non componimus civium controverſias, non agimus cauſas, nemini ſalutem damus. Proinde nos arbitrantur tantum verſari in figmentis poeticis, quibus auditorum noſtrorum animas hilaremns: & in aliquot faciendæ ornandæque orationis præceptiunculis operam conſumere: quærere quæ fuit mater Hecubæ, quid cantent Sirenes, quot remiges Ulyſſes habuerit: Æneas e navi egrediens, utro pede Italiam tetigerit prius: Anacreon vinoſior, an libidinoſior, Homerus an Heſiodus antiquior fuerit. Hanc eſſe eruditionem noſtram: quæ neq; ſi adſit, ullum emolumentum, neq; ſi abſit, ullum detrimentum communi generet: Dialecticen, Phyſicen, Philoſophiam moralem maximas utilitates parere

 ajunt,

Digitized by Google

ajunt, idq; ipſum verbis docent. M. Audire geſtio confutationem tuam. V. Etiamſi aſſentiremur hoc vobis, inquam, nihil nos niſi poeticas fabulas, & orationis perpoliendæ præcepta tradere, non liceret tamen concludere, hanc noſtram doctrinam quiddam inane, & ad puerorum tantum̃odo aures, animosq; demulcendos idoneum eſſe, nec ullum artibus noſtris cum Philoſophia com̃ercium intercedere. Non ſunt enim otioſorum hominum commenta duntaxat iſtæ poetarum fabulæ, ut vos calumniamini: quin tanquam integumenta omnem liberalibus ingeniis decoram cognitionem, ſapientiamque omnem complectuntur. Nunquamne illud Maximi Tyrii legiſtis? quid aliud eſt poetica, inquit, quam Philoſophia tempore quidem vetuſta, compoſitione metrica, ſententiis mythologica ac fabularum involucro tecta? Plato & Ariſtoteles, quam ſtudioſe Homerum legerunt? quam ſæpe ejus teſtimoniis ad res ſuas confirmandas uſi ſunt? Ipſe Plato poetas modo ſapientiæ patres ac duces, modo Deorum interpretes, modo Deorum filios appellat: Cum igitur poetas interpretamur, ſementem quodammodo virtutis, atq; doctrinæ facimus. Cum autem quo pacto ante diſtincte, ornate, copioſe, planeq; oratorie loquendum ſit præcipimus, ea docemus, quæ ſemper in omni libera civitate, beneq; inſtituta, & optimis temperata legibus Republ. plurimum valuerunt. Quis ignorat vim eloquentiæ, quantumque ipſi a ſapientibus ſemper tributum ſit? legite quæ a Craſſo in 1. & ab Antonio in 2. de oratore graviſſime

ſapien-

ſapientiſſimeque dicuntur, & a nobis ejus facultatis artificium petendum intelligite. Quod ſi hæc duo tantum tractaremus, & hoc ſolum a nobis poſtularetur, tamen nec levibus in rebus induſtriam noſtram exerceri; nec parum nos prodeſſe hominum ſocietati jure affirmaremus. Nunc attendite pauliſper, quantum opinione veſtra aberretis, & quantopere fallat vos ſententia. Nulla eſt ars ingenuo apta homini, cujus non aliqua cognitione imbutum eſſe oporteat eum, qui cum laude hoc munus velit adminiſtrare. Alii eos volvunt & tractant, ſcriptores, quorum uno aliquo genere diſputatio continetur. In libris quippe dialecticorum, Phyſicorum, Medicorum, Jurisconſultorum haud fere invenias, cujus intelligentiam non ex illis ipſis, de quibus inſcripti conſcriptique ſunt artibus petere queas. Nobis ii ſunt explicandi libri, qui cum a viris omni ſcientia inſtructiſſimis confecti ſint, ipſi quoque innumerabiles locos ex omni diſciplina depromptos habent. Cæteri ſi unam illam artem tenent, quam docent, aliarum ſint omnino imperiti, atque rudes, exiſtimantur tamen munus ſuum præſtare poſſe: nec medico vitio datum eſt neſcire leges, ac jurisperito ignorare medicinam, aut aſtrorum rationem: nos uni ſumus, quibus omnis illa artium magnarum liberaliumque varietas non pertractanda quidem ac pernoſcenda penitus, ſed deguſtanda certe & delibanda eſt neceſſario. Itote nunc, nullemque eximiam in Humanitatis doctoribus ſcientiam ineſſe blaterate. Pergite jam in odium

contemptumque nos trahere, ut qui nullo commodo ſimus Reipubl. qui nullos labores perferamus, quiqu e nugas tantum venditemus. Fateor me brevem fuiſſe. Atque hoc ideo, quod non deſunt, qui de hoc argumento vos plura & melius doceant. Hæc, Muſæe, capita ſunt defenſionis meæ. Niſi me domum revocarent negotia, pluribus tecum agerem: naſcetur alia occaſio. Vale. V. Mi Muſæe, tu quoque.

ANNOTATIONES.

Studia politioris humanitatis) *Cic. vocat artes, quæ ad humanitatem pertinent. Præterea artes, quibus puerilis ætas ad humanitatem informari ſolet. Item politiorem humanitatem, & virum humanitate politum. Docti ſæpenumero ſtudia humanitatis liberalia, optimarum artium ſtudia, liberalem, ingenuam doctrinam, artes ingenuas.* Davus ſum non Oedipus) *Ita ſervus apud Ter. And. Cum ſenex obſcurius, & quaſi ænigmata loqui videretur, ut proinde opus eſſet aliquo Oedipo. Notum eſt ænigma apud Thebas a Sphingi propoſitum de eo, quod mane quatuor pedibus incederet, meridie duobus, veſperi tribus, quod quidem Oedipus diſſolvit. Plaut. Pænulo*

Nam iſti quidem hercle orationi Oedipo
Conjectore opus eſt, qui Sphingi interpres fuit.

Summam quandam) ἀνακεφαλαιῶν *Græcis eſt breviter, ſummatim, rem in ſumma quadam repetere, capitulatim, ſeu per capita iterare ante dicta. In ſcientia numerorum eſt in ſummam colligere ac redigere,* ανακεφαλαίωσις *eſt ſummaria repetitio.*

Digitized by Google

petitio. Sic potius dicam, quam recapitulatio, & ſæpe utar libentius duabus aut tribus vocibus aut latinis, aut latinioribus, quam una inquinata, & veteribus inaudita: modo obſcurus ne fiam. Nam ſi quid ego judico, præſtat barbare loqui, quam obſcure loqui. Obſcuritas autem aliquando dicentis, aliquando audientis culpa contingit. Adde: Quod ingenuas) *Cic. ad Q. F. l. 1. epiſt. 1. Cujus natura talis, ut etiam ſine doctrina videatur moderata eſſe potuiſſe: ea autem adhibita doctrina eſt, quæ vel vitioſiſſimam naturam excolere poſſit. Similis ſententia extat apud Plat. in extremo tertio de Repub.* Quod non deſunt) *Agminis noſtri Duces & Imperatores, Victorii, Mureti, Sigonii, Amaſæi, quod ſciam, de ſtudiis Humanitatis, luculentiſſimas orationes reliquerunt, quæ calumniatoribus ora obſtruere, & ad funem reducendum eos cogere poterunt. Nos a Mureto quædam ſaltuatim decerpſimus.*

PROGYMNASMA OCTOGESIMUM NONUM.

M. Tullius Cicero.

CHRYSOSTOMUS. GLAPHYRUS.

Chryſoſtomus. Nunquam tam mane, neque tam ſero te convenio, Glaphyre, quin legentem aliquid, affixumque libro offendam: ut tibi illud Plinii penitus in animo inſediſſe videatur: Omne tempus perire ſibi dicebat, quod ſtudiis non impenderet. Cum autem ex te percunctor, quid auctoris evolvas, raro alium præter

ter M. Tullium nominare ſoles, cujus modo epiſtolas, modo τεχνικὰ, ſeu præcepta oratoria, modo orationes, modo φιλοσοφȣμενα manu tenes. Facere nequeo, quin te mirer. G. Cur mirare? C. Nam cum impendio non modico bibliothecam tibi conſtruxeris. poſſideasque ſcriptores & eruditione præcipuos, & elegantia non contemnendos, eosque prope innumeros, quid eſt, quod uni huic tam fixe pertinaciterque inhæres, ut ab eo divelli non poſſis? Crantor Philoſophus de Poetis exóſculabatur Homerum & Euripidem: hic tibi unus præ omnibus in amore ac deliciis eſt. G. Nicoſtratus pictor Zeuxides Helenam cum admiraretur, eum quidam interrogavit, quid ita tam vehemnnter illam picturam ſuſpiceret? Non interrogaſſes, inquit ille, ſi meos oculos habuiſſes. Nec tu me Ciceroni adeo deditum mirarere, ſi in eo videres, quæ ego videre cœpi, ſi meos inquam, oculos haberes, non me etiam ipſe interrogares. Me iſtuc factitare quod objicis fateor, atque etiam profiteor, & præ me fero: & quo magis facio, eo minus feciſſe pœnitet: quantoque amplius & diutius hunc ſuaviſſimum ſaluberrimumque cibum comedo, tanto major me ſtimulat eſuries, illiusque vehementiore deſiderio exardeſco, ſumque in dolore ob eam rem graviſſimo, quod divini hujus, ac cœleſtis ingenii monumenta, a quo tot magnarum, optimarumque artium probe percepta fuit, & præclariſſimis literis explicata doctrina, nec omnia ad nos pervenerunt, & quæ pervenerunt, nec integra

ſunt,

ſunt, nec adhuc ſatis clara & emendata: id quod ejus ſtudioſi tantum non quotidie experiuntur. Et quis tandem eſt ἐκ τῶν φιλολόγων, qui non unum ſaltem alterumve locum emaculet, corrigat, ſanet, illuſtret, declaret, caſtiget, reſtituat, purget, defendat? his enim verbis, idemque valentibus multis in iſta re utuntur. C. Hæc tria, primum potiſſime cum T. Livio, Varrone, Poetis, plurimisque non ſpernendis ſcriptoribus antiquis, tum Latinis, tum Græcis ipſi commune eſt: quorum labores & vigilias aut edax tempus, invidioſaque vetuſtas nobis abſtulit: aut barbarorum, Italiam & Græciam depopulantium furor & immanitas deperdidit. Deum im̃ortalem quas gazas? plus quam Pactoli opes, plus quam talenta Pelopis. Ac ſi tantis copiis fortunisq; indigniſſime ſpoliati, nihilominus tam exaggeratas adhuc eruditionum divitias retinemus, qualis quantaque extitiſſet noſtra felicitas, ſi tot librorum lectiſſimorum millia ſervata fuiſſent? Veruntamen tu reliquorum auctorum vicem parum ſollicitus, unius caſum jacturamque inprimis dolenter pateris & lamentaris, cujus amore percuſſus es ſupra omnes. G. Equidem Ciceronis unius, qui mihi eſt pro centum millibus,amore percuſſus ſum,ut dicis. Jam ſi amare, ex quo amicitiæ nomen dictum eſt,nihil eſt aliud, ut hic idem docuit 2. de Finibus niſi velle bonis aliquem affici quamplurimis, etiamſi ad ſe ex iis nihil redeat, nonne mihi optandum medullitus, ut extent de Republ.de conſolatione, de temporibus ſuis, Hortenſius, cæterique libri Latinæ

linguæ

linguæ & eloquentiæ Romanæ parentis, omni doctrina elegantiaque refertiſſimi? ut quanquam ubique terrarum jam pridem adeptus eſt ampliſſimam, tamen longe ampliorem adhuc laudis & gloriæ celebritatem adipiſcatur. C. Pervellem ego quoque extarent tam præſtantis ingenii, tamque ſapientis & clari hominis opuſcula reliqua, ſed ea aut noſtram, aut poſteritatis memoriam aliquando viſuram, cum hactenus tanto intervallo temporis prolata non ſint, deſperandum opinor. Hic ego imortales gratias habendas illi ſtatuo, qui abhinc ſeptennium conſolationem, aureolum profecto libellum e tenebris vetuſtatis in lucem eduxit, & deſiderationem tot amiſſorum librorum unius inventione quoquo modo lenivit. G. Ha, ha, ha; ſimplicitatem ſpectate hujus mei Chryſoſtomi. C. Ride, & deride ut lubet, me de ſententia non detrudes. G. Quid; tu illum commentariolum e Ciceronis officina proceſſiſſe? quid? tu illius ingenii extra omnem ingenii aleam poſiti, tu facundiæ literarumque parentis fœtum eſſe credis? C. Quidni credam? ita prædicant. G. Ita prædicant? o inſcitiam, o imprudentiam. Quis invenit? ubi inventus eſt? qua occaſione? quo modo? quo anno? cur nullæ lacunæ? cur nihil usquam imperfectum? cur nullam cariem, cur blattas ac tineas nusquam ſenſit? usque adeone oleo cedrino illum perunxerant? omnia plena, integra, nihil mutilum, nihil ſitu exeſum, nulla litera fugiens, omnia expeditiſſima, quaſi tum primum ſcriptus eſſet, cum eſt repertus. C. Moverunt me principio

iſta

iſta quæ opponis, & mirabar ſine ulla præfatione, ſine emendatione, ſine ulla annotatione tot annorum centuriis ſepultum proferri librum. Aſt omnem poſtea ſcrupulum Caroli Sigonii, hominis in antiquitate perſcrutanda diligentiſſimi & eloquentiſſimi, orationes duæ mihi exemerunt, quibus eum & a Cicerone confectum, & partum ſuo parente dignum eſſe demonſtravit. G. Errorem haud levem in extrema ſenectute objectum Sigonio, & conſolationem iſtam eſſe ſuppoſititiam, ex fruſtulis per totum Ciceronem e germana illa conſolatione diſperſis contextam, imo ex 1. Tuſculana magnam partem deſcriptam, inflatam nimis & grandiloquam, ſuavitatis, & divinæ illius dulcedinis, qua pollet in conſolando, tenera mollique natura præditus. M. Tullius, prorſus expertem & aliis præterea vitiis laborantem, complures poſtea eruditi homines minime dubiis rationibus convicerunt. Sed me reprimam, nec vagabor in hac opinione refutanda longius. Nam ut eſt apud Arnobium: ajunt ſana ſentientes, contradicere rebus ſtultis, ſtultitiæ eſſe majoris. C. Quando tu iſti libello non temere, ſed ad probandum firmis argumentis, complexionibusque confiſus, quod animadverto, tamquam ementito hæredi, & impoſtori Ciceronianæ dignitatis, nobilitatisque patrimonium negas, cur ego aſſeram? aut cur ejus patrocinium ſuſcipiam, ſi eum Sigonius, (qui vir?) defendere, ſive ut dicam rectius, cooptare in familiam Tullianam toto, ut ajunt, corpore nervisque omnibus conniſus non potuit?

tuit? Tuum porro judicium in complectendo, & in oculis atque in ſinu ſemper geſtando Tullio, nequaquam reprehenderim: velim nihilominus ad meam utilitatem ejusdem judicii tui amorisque tam inflammati cauſam ex te cognoſcere. G. Non tu mihi imperterritus, animæque prodigus miles videris. C. Quidum? G. Quia cum vix adhuc ſigna cecinerint, relicta parmula meorum armorum aſpectu tremefactus te fugæ mandaſti. C. Ego non contremiſcam? ego non fugiam? primo congreſſu imperatorem meum dediſti ad necem: & parœmiam noſti veterem: cæſo duce fugantur milites. Nec vero ſi quis mihi hanc fugam exprobraverit, reſponſurus ſum, quod ille e prælio apud Cheronæam fugiens, qui ignominiæ cauſa ῥιψάσπις eſt cognominatus, reſpondiſſe fertur: ἀνὴρ ὁ φεύγων καὶ πάλιν μαχήσεται. Qui fugerit, rurſum ille præliabitur. Sed ad incepta redeamus. G. Multitudo, Chryſoſtome, lectitantium Ciceronem, imitarique conantium, ipſa inſuper experientia, variusque fructus, quem mihi ex eo tot annis diligenter etiam atque etiam lecto, ac bene contrito collegiſſe videor, ipſum mihi penitus penitusque commendaverunt, hæretque mihi in venis, in medullis. Quæ enim ſchola eſt in tota Europa, imo in Aſia, & Africa quoque, in qua quidem latinus ſermo doceatur, cujus parietes non quotidie vocibus Ciceronianis perſonent? quis magiſtrorum non mille colaphis puniendus cenſeatur, ſi Cicerone careat, cum Alcibiades tam ægre ferendum ſibi putarit, magiſtrum illum,

lum, in cujus ludum intraverat, carere Homero, ut manum ab eodem verberando abſtinere nequiverit? quis autem ſcholaſticorum non unum ſaltem atque alterum ejus librum tenet in capſa ſua, ſi omnes præ nummorum penuria non poſſit emere? quis eſt, qui ſe ſtudioſum literarum dicere audeat Ciceronis ignarus? quis non ſibilis conſcindatur, qui ſe hunc non curare, nolle imitari, non nimis dictionem ejus probare præ ſe ferat? quis tot interpretes, tot ſcholiaſtas, tot correctores, tot explicatores & illuſtratores, tot etiam admiratores, encomiaſtas & præcones invenit? in quo toties recudendo typographi, toties vendendo bibliopolæ, toties colligando bibliopegi occupati & ſunt, & fuerunt, & erunt? C. Manifeſtiora ſunt hæc, quam ut ea neget vel impudentiſſimus. In quo autem tibi tantum emolumenti pepererit, ac mihi, aliisque ſui amantibus parere poſſit, velim pro noſtra inveterata conjunctione oſtendas. G. Non dubito, quin multa & ſæpe de illius viri laudibus legeris. C. Multa equidem, & frequenter legi. G. Ea ipſa quid in eo quærere, quo pacto ejus opulentia rem tuam augere deberes, utcumque docendi te vim habuerunt. C. Habuiſſent: verum cum ea legerem, non id cordi erat, ut in alumnis, & clientibus Tullianus numerarer. G. Quid ergo? C. Tantummodo ut liberali doctrina augeret: bonæque latinitatis inſtrumento domum meam exornarem atque inſtruerem: qui omnium prope in literis verſantium communis eſt finis. Etſi vero non pauci ſunt, qui ſe ad exem-

plum Tullii effingere laborant, non ita multi tamen illius effigiem, virtutemque aſſequuntur. G. Hoc ideo fit, quia ſtylum ejus probe cognoſcere, & de eo ſcriptore judicium ferre non eſt cujuslibet: deinde rationem certam ac veram eo, quo intendunt perveniendi, non obſervant: in qua perſcribenda videmus quosdam ſtudium poſuiſſe. C. Memini me in ejusmodi commentariolos incidere, quos duabus de cauſis volvere ſuperſedeo. Primum, quia fere non perſequuntur, niſi exilia quædam & minuta, atque ad ſolam elocutionem ſpectantia: perinde quaſi eloquentia, cujus perfectus ad unguem, abſolutusque magiſter & dux Cicero proponitur, non etiam aliis partibus contineretur. Deinde, quia præcipiunt, quæ in ipſorum oratione, cum aliquid ſcribere aggreſſi ſunt, non elucent: eſt enim horrida plerumque, jejuna, diſſoluta, incompta, plena ruris. Ciceronis autem plena ſucci, plena ſuavitatis, plena cultus, æqualiter fluens, aptis illigata numeris, multisque diſtincta luminibus. Quare tacite illos jubeo in ſuum ipſorum ſinum inſpuere & cum ſe purpuram vendere profiteantur, a ſemetipſis quoque ſumere non aliunde quæritare exemplum, quod mihi exhibeant. G. Mittamus horum inſtitutum in præſens. Quid mihi Cicero meus contulerit, malo ab aliis, & aliquando abs te ipſo (quando nimirum planius eum exploratiusque noveris) cognoſci, quam a me non ſine arrogantiæ ſuſpicione enuntiari. Alterum illud, quid nempe tibi cæterisque ſcripta M. Tullii utilitatis afferre poſſint, ſpero te ex

ore

ore meo hodie intellecturum. C. Aures admoveo percupidas, meque regalibus epulis abs te acceptum iri divino. G. Veriſſime T. Livius de Cicerone: in ejus viri laudes ſequendas ipſo laudatore opus fore. Quod non ſolum de rebus illius præclariſſime pro ſalute & incolumitate Reipubl. geſtis, tolerataque morte, verum etiam de eximia, & omnibus ſæculis prædicanda eloquentia interpretandum ſcias: quæ quidem eodem ipſo teſte, ex plurimarum maximarumque rerum cognitione efflореſcit ac redundat, & eſt copioſe loquens ſapientia, & unum quiddam ex multis artibus, ſcientiis, ſtudiisque conflatum atque collectum. Quantam iſtuc admirationem habet: eum qui quinto & viceſimo ætatis anno intra judicum ſubſellia verſari, ad cauſas privatas atque publicas adire cœpit, omne reliquum vitæ ſuæ tempus honorum, magiſtratuumque perfunctione, urbanis ſeu domeſticis, provincialibusque negotiis, longiſſimis creberrimisque itineribus transmiſit, nihilominus ita multos, ita rebus & verbis ſingulares edere libros potuiſſe? Quid tibi hæc inter tantas corporis animique contentiones πολυγραφία, quid, inquam, aliud indicare videtur, niſi vehementiſſimum, incitatiſſimumque ſtudium ſummum, & ab omni laude feliciſſimum ingenium, ſcientiarum copiam, exercitationem maximam, memoriam pene divinam? C. Sæpe illi vigilatas noctes exiſtimo, & ſententias aliquot recordor, quibus incenſum in literas amorem ſuum teſtatus eſt: quæ ipſi cum delectationi in ſecundis, tum ſolatio in ad-

Digitized by Google

verſis, in graviſſimis nempe illis Reipublicæ tempeſtatibus, privatisque incommodis fuerunt. *Me, inquit in epiſtolis, a prima ætate omnis ars, & doctrina liberalis, & maxime philoſophia delectavit. Pro Archia. Quis tandem me reprehendat, aut quis mihi jure ſuccenſeat, ſi quantum cæteris ad res ſuas obeundas, quantum ad feſtos dies ludorum celebrandos, quantum ad alias voluptates, & ad ipſam requiem animi & corporis conceditur temporis, quantum alii tribuunt tempeſtivis conviviis, quantum denique aleæ, quantum pilæ, tantum mihi egomet ad hæc ſtudia recolenda ſumpſero? In primo autem de Oratore: Ac fuit tempus illud, cum mihi quoque initium requieſcendi, & animum ad utriusque noſtrum præclara ſtudia referendi fore, juſtum & probe ab omnibus conceſſum arbitrarer. Sic initio Tuſculanarum: Cum defenſionum laboribus, ſenatoriisque muneribus: & quæ ſequuntur. Ad Atticum: Ego, hic duo magna συντάγματα abſolvi: nullo enim alio modo a miſeria quaſi aberrare poſſum. Ad Meſſinium, lib. 4. ad familiares: Itaque utor eodem perfugio, quo tibi utendum cenſeo literulis noſtris. Et ad Appium Balbum, lib. 5. Sed eſt unum perfugium, doctrina ac literæ, quibus ſemper uſi ſumus: quæ ſecundis rebus delectationem modo habere videbantur: nunc vero etiam ſalutem.* Et ſexcentis præterea locis per illos epiſtolarum libros. G. Qui ætatem omnem procul a Republica abundantes ingenio, doctrina & diligentia homines in literis habuerunt, tam multa certe mandare chartis ſupervicturis non potuerunt.

C. Tibi

C. Tibi iſtuc aſſentior, eſt enim apertiſſimum. G. Leges tu quidem Latinos ſcriptores omnes, ſi me audias, & leges quamdiu voles: hunc unum imitaberis, quem ut tranſeundi ſpes non ſit, magna tamen eſt dignitas ſubſequendi, de quo multo juſtius quam de Epicuro canetur:

Qui genus humanum ingenio ſuperavit, & omnes
Præſtinxit ſtellas, exortus ut athereus ſol.

Siquidem alios univerſos in omni dicendi genere longinquo poſt ſe intervallo reliquit:

quid enim contendat hirundo
Cygnis? aut quidnam tremulis facere artubus hædi
Conſimile in curſu poſſunt, ac fortis equi vis?

Hinc copiam & ubertatem, hinc brevitatem, hinc gravitatem, hinc ſuavitatem, acrimoniam, perſpicuitatem, ſubtilitatem, mediocritatem, magnificentiam petas. Ad ingenia illuſtria limanda, perpolienda, & alenda nempe aptior: nec eſt quiſquam, quem ille non ut rebus doctiorem, ſic oratione ſplendidiorem ab ſe dimittat. Hic unus merito gnomon quidam, & regula in verbis deligendis ſtatuatur, quam eſſe originem eloquentiæ Cæſar ſcripſit. Abjecta, obſoleta, dura, aſpera, impropria, longius ducta, obſcura in eo nulla. Contra autem dilucida, plena, ſonantia, illuſtria, jucunda, & magnifica, propria, uſitata, pura, numeroſa omnia. Proinde ſi recte ratiocinaberis, huic uni præoptabis te ſimilem, quam aliis ſuperiorem eſſe. Cave autem idem facias illis, qui quoties aliquod arrogantius ab eo dictum inveniunt, quoties ille ſe avidum gloriæ confitetur, miſerum reprehendunt: cum

Digitized by Google

nos non mores, ſed linguam & doctrinam in ipſo quærere potius, & iſta collaudare, imitationeque pro viribus exprimere, illa diſſimulare debeamus. C. Vellem tecum ſenſiſſent, qui oppugnare imitationem Ciceronianam, ut gigantes cœlum, non horruerunt. G. Non curat Hippoclides, quid illi maſtiges fabulentur, Zoilosque & Andabatas nec pili facit. Cicero noſter omnium doctorum ſuffragiis in omni ſermonis virtute primas tulit: quem quidem e Græcia Romam reverſus, cum ingentes ſibi copias ex facundiſſimæ, & eruditiſſimæ gentis illius copiis collegiſſet, ita excoluit, ornavit, amplificavit, ut jam Græcis ipſis non adeo multum concedamus: cum quibus ipſe de dicendi gloria tam felici Marte dimicavit, ut de iis trophæum conſtituerit. C. Quoniam de copiis e Græcia Romam transportatis mentionem injeciſti, occurrit animo præclarum illud teſtimonium, quo Appollonius Molo, quem Romæ bis audierat prius, & cui ſe Rhodi poſtea recoquendum dedit, cum tota Aſia peragrata, cum ſummis ſe oratoribus exercuiſſet, cohoneſtaſſe Ciceronem dicitur, cum eum græce eloquentiſſime orantem audiviſſet. Nam cum cæteri omnes, qui dum aderant, obſtupuiſſent, Ciceronemque certatim extollerent: Appollonius neque dum audiret hilaris viſus eſt, & poſtquam ille peroravit, diu triſtis attonitoque ſimilis cum ſediſſet, tandem aliquando: te quidem Cicero laudo inquit, & admiror: ſed me Græcorum fortunæ miſeret, cum videam doctrinam & eloquentiam, quibus bonis

Digitized by Google

nis jam ſolis beati eramus, ad Romanos per te translatas eſſe. G. Fuit ſane præclara vox illa Græci doctoris, eamque poſtea eventus comprobavit. Quamvis igitur merito præferendus videatur omnibus, qui domi foriſque Rempubl. probe adminiſtrarunt, quod illi partes aliquas juverunt, hic ſimul univerſam conſervavit, poſſitque tanto juſtius ſecundus appellari Romulus, quam Camillus: qui parvum adhuc, & anguſtum reſtituit, cum hic tantopere auctum amplificatumque imperium e faucibus fati eripuerit: tamen quod Cæſar de eo ſcripſiſſe proditur, ad gloriam illi majus eſt. C. Quid ſcripſit? G. Ciceronem omnium triumphorum lauream adeptum majorem, quanto plus eſt ingenii Romani terminos tantum promoviſſe quam imperii. Nec illa non certiſſima ſunt, quæ vir literis Græcis & Latinis juxta atque doctiſſime eruditus, atque in Ciceronianis ſcriptis multum diuque exercitatus de eo magnifice protulit. C. Quænam? G. Strictim, & ex multis pauciſſima tibi recitabo. C. Animo arrectus ſum ad audiendum. G. *Ex hoc tanquam uberrimo omnium doctrinarum atque artium fonte, ſive grammaticum aliquid, ſive Rhetoricum, ſive dialecticum, ſive hiſtoricum, ſive poeticum, ſive geographicum, ſive œconomicum, ſive morale & politicum, ſive phyſicum, ſive geometricum, ſive muſicum, ſive aſtrologicum, quidquid denique ad ullam artem libero homine dignam pertinens requiras, hinc tibi aſſiduo haurire licebit. Ab hoc diſcunt pueri, ſenes, privati, magiſtratus, ruſtici, urbani, mi-*

ſeri & calamitoſi, beati & fortunati, pauperes & egentes, divites & abundantes, ignobiles & obſcuri, nobiles & clari viri: ab hoc militares & ſagati, ab hoc pacis alumni & togati, ab hoc infimi & humiles, ab hoc viri excellentes & principes. Denique nemo eſt mortalium, cujuscunque ſit vel ætatis, vel loci, vel ordinis, vel fortunæ, vel ſtudii, vel nationis, quin a Cicerone & melior & doctior fieri poſſit. C. Agnoſco laudationem, Jure ſibi illum tantis laudibus ornandum ſumpſit, a quo fuit ipſe tam eximie excellenterque ornatus. Et par eſſe duco, ut omnes animi ingeniique vires, in eo deprædicando profundant, quibus ille tantum, quantum huic profuerit, cujus verba modo recitabas. G. Num Victorii, Sigonii, Mureti, Manutii, Corradi, quos Germanos Tullii diſcipulos appellare poſſis, ſcribendi elegantia atque munditia & eruditionis varietate magiſtrum ſuum non valde commendant. C. Maxime commendant. Ad ea poſthac exemplaria reſpiciam, verſaborque Ciceronem non paulo diligentius, & aliquam ejus ſimilitudinem in meam imaginem, ut Zeuxis, transferre annitar. G. Gaudebis fructu hujus diligentiæ tuæ magis, quam ſi quis tibi regnum donaviſſet. Sed cum initio Tullianos libros in quatuor ordines diſtinxerimus, avesne audire, quo ſeſe pacto in ſingulis geſſerit, qualemne ſe præſtiterit, & quantopere in hac rerum ſcriptionumque diverſitate excelluerit? C. Nihil utique malim: & te rogo, hoc bellum in meam gratiam milites. G. Militabitur.

ANNO.

ANNOTATIONES.

Qui cognoſcere cupit, quantus in doctrina & eloquentia vir fuerit M. Tullius, & quam eximie tanquam a buccinatoribus ſuarum laudum cantatus ſit, legat Quintil. l. 10. c. 1. ſub finem. Præf. Lamb. in ejus editionem. Plin. l. 7. c. 30. Quid eſt, quod uni huic tam fixe) *Sunt qui libros quamplurimos commercantur, eosque non legunt. Ii tam docti evadent, quam citharœdi, ſi multas emant citharas, quas domi ad parietem ſuſpendant, & quotidie intueantur. Sunt qui ſine delectu ac diſcrimine per varios ſcriptores vagantur, & circumcurſant, creduntque multa & varia legendo ſe doctos fore. Iſti ſolliciti ſunt, ut multa ingerant, non etiam ut digerant, quæque legunt, in ſuum ſuccum ſanguinemque convertat. Audiamus quid Seneca ſtatuat de legendis auctorib. epiſt. 2. Eſt enim res magni momenti & ſcitu neceſſaria ſtudioſis, ne tempus, quod nunquam redit, male conterant, & ſeſe fruſtra macerent. Illud vide, inquit, ne iſta lectio multorum auctorum, & omnis generis voluminum habeat aliquid vagum & inſtabile. Certis ingeniis immorari & innutriri oportet, ſi velis aliquid trahere, quod in animo fideliter ſedeat. Nusquam eſt, qui ubique eſt. In peregrinatione vitam agentibus hoc evenit, ut multa hoſpitia habeant, nullas amicitias. Idem accidat neceſſe eſt iis, qui nullius ſe ingenio familiariter applicant, ſed omnia curſim & properantes tranſmittunt. Nihil æque ſanitatem impedit, quam remediorum crebra mutatio. Non coaleſcit planta, quæ ſæpe transfertur. Nihil tam utile eſt.*

Digitized by Google

quod in tranſitu proſit. Diſtrabit animum librorum multitudo. Itaque cum legere non poſſis quantum babueris, ſat eſt babere quantum legas. Probatos itaque ſemper lege: & ſi quando ad alios divertere libuerit, ad priores redi. Idem epiſt. 35. Non refert, quam multos libros, ſed quam bonos babeas. Lectio certa prodeſt, varia delectat. Quas Gazas) *Perſica vox gaza pecuniam regiam ſignificat. Curt. lib. 3. Gazam Perſæ ærarium vocant. Utuntur bac voce Cic. Virg.* Amore percuſſus ſum) *Percuſſit idem valet, quod permovit & affecit. Cic. ad Att. l. 4. Percuſſit animum. Sic Terent. Andr. Percuſſit illico animum. Horat. Ode 7. l. 1.*

Me nec tam patiens Lacedæmon
Nec tam Lariſſæ percuſſit campus opimæ.

Quod autem quidam apud Terent. legunt perculſit, errant. Perculit enim a percello, non perculſit, latinum eſt. Atque ut amore percuſſus, ſic perculſus dicitur. Conſolationem iſtam eſſe ſuppoſititiam) *Mitto alios, Jani Gulielmi pereruditum libellum vidimus, quo iſtam conſolationem nec Tullii, nec Tullio ſatis dignam eſſe convicit Sigonium, quem in infami argumento eloquentiæ ſuæ divitias opinatur oſtendere voluiſſe. Concedit tamen eſſe bominis neque intelligentis, & pbiloſopbiæ, ac Ciceronis ſtudioſi: ingenio autem nec ad illam comprebendendam, nec ad bunc exprimendum vel acuto ſatis, vel accommodato. Lege librum. Alterius acuti, & eruditi bominis judicium boc eſt. Scripta frigide, ſolute, & ut verbo dicam, inepte. Quis ille tam ſtultus, qui ſperavit ſe poſſe imponere nobis falſa bac perſona, ſub qua latet aliquis, ne ſupe-*

Digitized by Google

ſuperioris quidem, ut ſuſpicor, ævi? Bardi typographi, qui tam ambitioſe hæc divulgant. Sed credo in noſtrum riſum, & ſuum quæſtum. Valde me Ciceronis pœniteat, ſi ille vel in medio dolore tam elumbis. Nusquam nervi, nusquam ſententiarum ſanguis, ne color quidem verborum, niſi cum ceruſſa & fuco. Hactenus ille. Cicero autem eandem conſolat. ſuam etiam inſcripſerat, de luctu minuendo. Ad Atticum l. 12. ep. 21. Eodem libro ep. 22. de ea ſic ipſemet. Neque tamen progrediar longius, quam mihi doctiſſimi homines concedunt: quorum ſcripta omnia, quæcunque ſunt in eam ſcientiam, non legi ſolum, quod ipſum erat fortis ægroti, accipere medicinam: ſed in mea etiam ſcripta transtuli, quod certe afflicti, & fracti animi non fuit. Ut manum ab eodem verberando) *Incuſſit ei pugnum ſatis durum, inquit, narrans hoc factum Ælian. lib. 13. c. 38. eum imperitum eſſe, & ſimiles ſibi pueros efficere oſtendens. Plutarchus quoque in Apophthegm. Regum & Impp.* Non elucent) *In arte ſubtiliores, in oratione jejuniores. Nam ſæpe fit, ut qui artem ſciunt, ſcribere neſciant, quod de Varrone, Hortenſio, Galba, Horatio, Quintiliano, Seneca, Hermogene dicitur. Quin fuerunt, qui neminem ſcriptorem artis ne mediocriter quidem diſertum fuiſſe dicerent. Cicer. 1. de Orat.* Plena ruris) *Plenus ruris dicitur, qui eſt inurbanus, inſulſus, ruſticitatis plenus, ut Græci dicunt:* ἀγρȣ̃ πλέως, *& Heſychius explicat* ἀγροικίας πλήρης. *Catull. in annales Voluſii. At vos interea venite in ignem. Pleni ruris & inficetiarum. In Truculen. ancilla*

ſervum

ſervum, a quo tractaretur inhumanius, vocat rus merum. Oppugnare imitationem Ciceronianam) *Auſus eſt Politianus, cui reſpondit Paulus Corteſius. Scimus etiam Eraſmum dialogum evomuiſſe, quem Ciceronianum inſcripſit. In quo ea de imitatoribus Ciceronis per calumniandi libidinem mentitur, quæ illis in mentem nec venient aliquando, nec venerunt.* Avidum gloriæ confitetur) *Propter immoderatum gloriæ ſtudium non mediocriter reprehenſus ſcribitur a Quintiliano lib. 11. c. 1. Eſt tamen rerum a ſe geſtarum, quæ ſine dubio magnæ fuerunt, quam eloquentiæ major in omnibus jactator. Et ingenium ſuum raro ac modeſte, labores ſuos reſque geſtas ſæpius ac liberius commendat. Quod non ſine aliqua ratione fecit plerumque. Aut enim tuebatur eos, quibus erat uſus adjutoribus in opprimenda conjuratione: aut reſpondebat invidiæ, cui tamen non fuit par, ſervatæ patriæ pœnam paſſus exilium: ut illorum, quæ egerat in conſulatu, frequens commemoratio, poſſit videri non gloriæ magis, quam defenſioni datæ. Plura Quintilian.* Ciceronem omnium triumphorum) *Plinius lib. 7. cap. 30. Idem Cæſar, ut narrat in Bruto Atticus lib. 1. eorum, quos ad Ciceronem de ratione latine loquendi ſcripſit, ipſum Latinæ copiæ inventorem ac principem nominarit.* Similitudinem ut Zeuxis) *Quid hic pictor nobiliſſimus fecerit Crotoniatis Helenam in templo picturus. Cic. præfat. 2. de invent. Multa de eodem Corradus in Brutum.*

PRO-

PROGYMNASMA NONAGESIMUM.

Epiſtola M. Tullii.

IIDEM.

Chryſoſtomus. Nemo quisquam antiquorum, quod ego ſciam, plures compoſuit epiſtolas. G. Nec tam bonas & probatas, Chryſoſtome, nedum meliores. C. Tametſi non aliter eſſe mihi perſuadeo, & omnes ita perſuaſos non ſum neſcius: nihilominus cauſas hujus rei abs te cognoſcendi quodam ſtudio efferor. G. Demetrio Phalereo, qui a Theophraſto diſciplinam accepit, prima laus epiſtolæ videtur, ut ſi imago noſtræ mentis, nosque ipſos penitus, velut in tabella depictos oſtendat, plenaque ſit humanitatis & blanditiarum. C. Sententiam & judicium hujus Demetrii planiſſime intelligo. G. Hæc laus, cum in illis quæ familiares dicuntur, tum vero in iis, quæ ad T. Pomponium Atticum, & a Q. Fratrem miſſæ ſunt, ſatis ſuperque eminet. C. Hoc ſummatim eſt laudare. G. Mane, jam laudabimus etiam ſpeciatim. Eſtne illis ad Lentulum quidquam humanius? ad Memmium aliosque officioſius? ad plurimos, quibus in adverſis rebus conſilium & ſolatium impertitur, benevolentius atque fidelius? ad Terentiam mollius? ad Tironem dulcius? quam multa paſſim ad legendum invitamenta? quanta ubique teſtificatio amoris? quanta ſtudii? quanta voluntatis? Sane conſolari eos, qui aliquod a fortuna vulnus acceperint, quod non infrequens facit, mitiſſimum ingenium, & ad commiſerationem mirifi-

ce inclinatam naturam perſpicue declarat. C. Certum eſt, lenem, placidam, ac blandam orationem, qualis eſt illa conſolatoria, niſi e facili, manſueto, minimeque duro ac tetrico ingenio exiſtere non poſſe.

Format enim natura prius nos intus ad omnem
Fortunarum habitum: juvat aut impellit ad iram,
Aut ad humum mœrore gravi deducit & angit.
Poſt effert animi motus interprete lingua.

Quoties porro in hoc genus orationis apud Tullium incido, toties in florem nectaris, in medullas mellis, in Attica bellaria me incidiſſe judico, adeo excellit. G. Quid eſt, obſecro, in quo ille non excellat? Et quis ſine ipſo unquam aut excelluit, aut poterit excellere? Cuilibet fas eſt exclamare de hoc viro, quod de ſuo Epicuro Lucretius, unica tantum mutata vocula:

Te ſequor, o latiæ gentis decus, inque tuis nunc
Fixa pedem pono preſſis veſtigia ſignis.

Sed ne longius ab incepto trahamur: quando gratulatur, quam ſincerus? quando petit, quam verecundus? quando jocatur, quam urbanus? quando gratias agit, quam nullius meriti oblitus? quando commendat quempiam, quam ſollicitus? quando narrat, quam apertus? quando monet, quam ſerius? quando (ut comprehendam brevi) in quovis tandem genere, (multa autem ſunt genera, quæ ad duos fontes & capita ad morale, & negotiale a quibusdam revocantur) epiſtolam contexit, quam ejusdem exemplar & ideam perfecte conſequitur? C. Quid ergo

go præceptionibus opus eſt, ſi in Ciceronis epiſtolis ſunt omnia? G. Ne orationibus quidem ejus ulla deſit laus oratoria, num idcirco non erit docenda Rhetorica? ſtatuam videmus perfectam, picturam ſimiliter; quis tamen ſine magiſtri ductu, ſine præceptis, non dicam bene pingere, bene ſculpere ex ipſa modo pictura & ſtatua, quamvis egregie factis addiſcet, ſed vel ipſam ſtatuam picturamque ſatis intelliget? Ars igitur hanc vim habet, ut opus facere ipſi, & ab aliis factum judicare poſſumus. Habes quippiam ad hæc? C. Magnopere faveo huic aſſertioni tuæ: jam carpe viam ulterius. G. Delectat in eo ſcita brevitas: quanquam nihilominus ipſa longitudo lectorem retinet ac paſcit, ut ſe ad finem perveniſſe non ſentiat. Nec poteſt omittere argutias homo argutiſſimus, de quibus ita ipſemet ep. 32. l. 7. ſcribens ad Volumnium: Pugna, ſi me amas, niſi acuta ἀμφιβολία, niſi elegans ὑπερβολὴ, niſi παράγραμμα bellum, niſi ridiculum παρὰ προσδοκίαν, niſi cætera, quæ ſunt a me in ſecundo libro de Oratore, per Julii perſonam diſputata de ridiculis, ἔντεχνα & arguta apparebunt, ut ſacramento contendas, mea non eſſe. C. A Plutarcho & Macrobio dicta quædam referuntur, quæ cum legerem, valde ſum recreatus. G. Quam nos caperent illi tres libri, quos Tiro libertus ex ejus facetiis confeciſſe dicitur? C. Longe amplius, quam nonnullos ſordidiſſimi & ſpurciſſimi lepores Martini cujusdam, quibus inter epulas utebatur, & qui compluribus libris collecti, ab ejus diſcipulis cum voluptate leguntur.

tur. G. Ad epiſtolas noſtras redeundum eſt. Deſideras res obvias, minime ſpinoſas, e communi hominum vita ſumptas? his refertæ ſunt Tullianæ epiſtolæ. Vis rurſum haud vulgares & tritas, ſed magnas, illuſtres, e ſapientum monumentis decerptas? harum veluti meſſis hic non eſt defutura tibi. Præclare diſſerit de religione erga Deos, de charitate erga patriam, de fidelitate in amicos, de maximis virtutibus, de vitiis. Humilem ſeu infimum dicendi characterem epiſtolis valde proprium, ut plurimum ſectatus eſt: interdum tamen propter rerum ſubjectarum pondus gravitatemque aſſurgit, ac verbis fulminat, quod Fabius Quintilianus fieri aliquando oportere admonuit. C. Ex tuis verbis efficitur, non ſolum ad exercitationem ſcribendi, ſtylumque expoliendum, ſed ad animum quoque inſignium, variarumque rerum cognitione locupletandum perutile ac neceſſarium eſſe iſtas lectitare epiſtolas. G. Revera & utiliſſimum, & vehementer neceſſarium. Philoſophia eſt illa quidem ars vitæ, medicina & cultura animi, quæ vitia radicitus extrahit, & virtutes inſerit: verum hæc ipſa commoda magnam partem ex epiſtolis hujus admirandi ſcriptoris noſtro ingenti bono ad nos derivare poſſumus. C. Dandum eſt igitur ſummæ laudi majoribus noſtris, cum has epiſtolas, aliorum vel prætermiſſis, vel e ſchola excluſis relegatiſque, juventuti explanandas, ediſcendas, imitandasque propoſuerunt. G. Provide illi. Multis tamen de cauſis in Gymnaſiis Gram-

Digitized by Google

Grammaticis etiam dandus eſt locus dialogis: quas ego, ſi requiſieris, alias opportunius explicabo. C. Sane requiram: quando me eruditas prudenterque excogitatas rationes auditurum eſſe nihil dubito. G. Tuum fecero judicium.

ANNOTATIONES.

Homo argutiſſimus) *Macrob. Saturnal. lib. 2. cap. 1. ipſum & Plautum a jocorum venuſtate commendat. Idem tamen alibi, & alii eundem ut aliquando nimium in jocando notaverunt.* Quos Tiro libertus ex ejus) *Quintil. lib. 6. cap. 3. Utinam libertus ejus Tiro, aut alius, quisquis fuit, qui tres hac de re libros edidit, parcius dictorum numero induliſſent, & plus judicii in eligendis, quam in congerendis ſtudii adhibuiſſent: minus objectus calumniantibus foret: qui tamen nunc quoque, ut in omni ejus ingenio, facilius quid rejici poſſit, inveniunt. De Tirone Gellius lib. 7. cap. 3.*

PROGYMNASMA NONAGESIMUM PRIMUM.

Rhetorica M. Tullii.

IIDEM.

Chryſoſtomus. Inter volumina de ratione dicendi, quorum complura foras dedit M. Tullius, primum ſemper locum obtinet, primum in oculos lectorum incurrit, quod ad C. Herennium inſcribitur. Tune verum ſincerumque, an adulterinum, ſubditítiumque partum

hunc eſſe arbitrare? G. Arbitror vero adulterinum eſſe, & Ciceronis gravitate indignum. C. Docti ſunt illi quatuor libri. G. Quis negat? C. Non peſſime loquuntur latine. G. Quis contradicit? addo etiam, quartus tam ad rem apposita, tam elegantia figurarum exempla ſubjicit, ut admirationi potius quam reprehenſioni locum reliquerit: digni tamen qui in Tullii hæredes adſciſcantur, quique ipſius tam glorioſum nomen in fronte præferant, non ſunt: quidquid homines nonnulli tenui literatura garriant: quorum aliqui nullas, aliqui parum probabiles hujus opinionis ſuæ rationes producunt. C. Cuinam ergo venditori redhibendos ſtatuemus? G. Ei videlicet, quem jam pridem conſenſu homines elegantiore doctrina perpoliti, legitimum operis illius parentem ſtatuerunt, Q. Cornificio. C. Quandoquidem commentarium hunc a Cicerone abjudicas, nolo ex te ſciſcitari qualem exiſtimes, tametſi jam audivi: non vituperas certe. De Inventione quid me ſentire poſtulas? G. Idem quod ejus libri conditor Cicero. C. Quid ille? G. Præfatione trium de oratore ad Q. F. Vis enim, inquit, ut mihi ſæpe dixiſti, quoniam quædam pueris, aut adoleſcentulis nobis ex commentariolis noſtris inchoata atque rudia exciderunt, vix hac ætate digna, & hoc uſu, quem ex cauſis, quas diximus, tot, tantiſque conſecuti ſumus, aliquid iisdem de rebus politius a nobis, perfectiusque proferri. C. Ergone duo illi de Inventione ibi ſignificantur? H. Illi ipſi. C. Sunt ergo imperfecti?

G. Im-

G. Imperfecti: non ita tamen, quin probata præcepta, eaque multa continuant, atque ad emendandam, excolendamque linguam futuri ſint frugiferi, valdeque commodi. Reliqui univerſam facultatem oratoriam copioſe, diſtincte, prudenter & abſolute pertractant. Quod ſi omnia tum a Græcis, tum a Latinis evulgata eloquentiæ præcepta in unum conferantur, non poterunt cum illo ſolo, qui de Oratore nomen accepit, nedum cum omnibus ſimul contendere. C. Quid ego abs te audio? H. Quod verum eſt. C. At ipſius Ciceronis teſtimonio (quo quid poteſt eſſe gravius? quid credibilius?) Ariſtotele nemo doctior, nemo acutior, nemo in rebus vel inveniendis, vel judicandis acrior. Hujus Græci doctoris de dicendo libri feruntur, in quos eruditiſſime artem ipſam incluſit, ingenioſiſſime cuncta diſpoſuit, politiſſime explicavit, a quo ipſemet Tullius vel ſumpſit multa, ſi fatetur: vel ſi negat, ſurripuit: utar enim iiſdem verbis, quibus ipſe in Bruto uſus eſt, cum de Ennio & Nævio poetis vetuſtiſſimis loqueretur. Hunc tu ſaltem excipias, quæſo, quod ille ſolet facere Platoni, cum de Philoſophis eſt ſermo. G. Non excipiam. C. Quid vetat? G. Audies, Ariſtoteles a forenſi ſtrepitu remotus, nullis in cauſis unquam jactatus, domi in otio literato, tanquam in umbra, non in ſole ac pulvere vivens, iis oculis, eaque mentis acie, qua res cæteras a natura tectas & involutas, hanc etiam oratoriam rationem perſpexit, eamque diligentiſſime ſcribendo eſt perſecutus.

Digitized by Google

cutus. Atqui vehementer æquum eſt, nos illis doctoribus ſemper potiores deferre, qui, quod docent, ipſo quoque uſu, a quo multa emendantur, multa adduntur, & eo quidem diuturno experti comprobaverunt. Ac ſi in cæteris artium honeſtarum diſciplinis illis magiſtris, qui uſum non mediocrem ſcientiæ ſuæ addiderunt, majorem conſuevimus honorem habere, quam iis, qui modicum aut nullum: cur hoc in dicendi ratione non ſimiliter nobis obſervandum putemus? C. Verbum hac de re tecum non commutabo. Quoniam autem ad hoſce dialogos delapſi ſumus, quid eſt, quo tantopere tibi commendandi videantur? G. Complura ſunt, quæ mihi charos & ſuſpiciendos efficiunt. C. Quæ tandem? G. Perſona ipſa ſcribentis: compoſuit enim hos libros grandis natu, judicio longa dicendi exercitatione perfecto & confirmato. Deinde res quæ tractantur, quarum dignitate nihil gravius, ſubtilitate nihil elegantius, varietate nihil jucundius, ubertate & copia nihil fructuoſius. Quam multa ex Platone, & Philoſophis, ex Oratoribus hauſta? quos non ille rivos ex illorum fluminibus in ſuum agrum deduxit? delectat cognoſcere quid valeat vis oratoris, quid oratoria natura, quid ſtudium, quid exercitatio, quid hiſtoria, poeſis, philoſophia, jus civile, adjuvet: quibus, id eſt, quam amplis regionibus ſepta & circumſcripta teneatur Rhetoricæ materia, quæ docendi ratio, quæ movendi: quomodo fieri poſſit, ut ſermo facetus, ac nulla in re rudis appareat, qui ſint affectus in veſtibulo ora-

tionis

tionis tentandi, qui perorata cauſa concitandi, ex quibus locis ad gignendam fidem argumenta ſumenda, quibus quaſi luminibus tota oratio illuſtretur. In iis porro, quibus diſputandi partes dantur, quibusque ſermo affingitur, quanta moderatio? quanta prudentia? in probando refellendoque admirabilis ſolertia, in tota diſputatione ſumma gravitas, & cum eximia venuſtate conjunctus lepos: genus orationis quam ornatiſſimum, & copioſiſſimum. Ipſemet non vulgari laude eosdem extulit, magnique fecit. Ad Lentulum: Scripſi, inquit, Ariſtoteleo more, quemadmodum quidem volui, tres libros de Oratore, quos arbitror Lentulo tuo fore non inutiles: abhorrent enim a communibus præceptis, & omnem antiquorum Ariſtoteleam & Iſocrateam rationem oratoriam complectuntur. Item ad Atticum: De libris oratoriis factum eſt a me diligenter: diu multumque in manibus fuerunt, deſcribas licet. Et rurſus ad eundem: Sunt etiam de oratore noſtri tres, mihi vehementer probati. C. Præcipua ſemper voluptate his dialogis lectitandis affectus ſum, tantoque libentius tibi, tam pleno ore eos collaudanti fidem adjungo, quod pro ingenii mei tenuitate hæc ipſa quoquo modo me in iis obſervaſſe recordor. G. De tribus oratoriis ad neceſſitudinem rei dictum eſt ſatis: ſequitur ut de Bruto dicamus, ſive de illo, quem de claris Oratoribus inſcripſit. C. Quare hunc edidit? G. Cum tribus illis libris oratorem præceptis inſtituiſſet, ut eum quaſi populo exhiberet, exemplis

Digitized by Google

exprimere voluit: quocirca oratorum pene ſingulorum cum Græcorum tum Latinorum initia, ætates, progreſſus, vitia, virtuteſque expreſſit, eo conſilio, ut has imitari, illa vitare poſſemus. Qui autem paulo attentius hunc librum legerit, omnem pene Romanam hiſtoriam cognoſcet, in quo quantum ipſe de rebus oratoriis judicium habuerit, præclare ante oculos ponit. C. Qua occaſione Oratorem perfectum ſcripſit? G. Rogatu Bruti, qui, quænam eſſet potiſſima dicendi ſpecies præſtantiſſimumque genus orationis, ex ipſo diſcere cupiebat. C. Illos de oratore ipſemet comendavit: utrum hoc idem in iſto fecerit, non memini. G. Fecit? C. Ubi? G. Epiſt. ad Leptam. l. 6. his verbis: Oratorem meum a te tantopere probari, vehementer gaudeo. Mihi quidem ſic perſuadeo, me quidquid habuerim judicii de dicendo, in illum librum contuliſſe: qui ſi eſt talis, qualem tibi videri ſcribis, ego quoque aliquid ſum: ſin aliter, non recuſo, quin quantum de illo libro, tantundem de judicii mei fama detrahatur. Meminit ejuſdem lib. 12. epiſt. 17. ad Cornif. Sed proxime ſcripſi de optimo genere dicendi: in quo ſæpe ſuſpicatus ſum, te a judicio noſtro, ſic ſcilicet, ut doctum hominem a non indocto paululum diſſidere. Huic tu libro maxime velim ex animo, ſi minus, gratiæ cauſa ſuffragare, & quæ ſequuntur. Iterum ep. 22. l. 14. Oratorem meum (ſic enim inſcripſi) Sabino tuo commendavi, &c. C. Bruto tamen non uſque adeo ſatisfecit, id quod Cic. ipſemet cum Attico conque-

ſtus

Digitized by Google

ſtus eſt, ni fallor, ep. 20. l. 4. G. Bruti judicium nihil moramur, dummodo nobis ſatisfaciat. C. Quid erat igitur in quo diſcreparent amborum judicia? G. Elocutioni Cicero tribuebat plurimum, Brutus autem rebus haud paulo plus quam verbis. Ineſt in hoc ſyntagmate variarum doctrinarum recondita eruditio: inſunt graves magnique ponderis ſententiæ: ineſt mira orationis feſtivitas, quæ legentium mentes alliciat, & ſine ulla ſatietate, faſtidioque permulceat. Quod ſi M. Tullius ipſemet talis Orator non fuit, qualis illic exprimitur, nullus fuit, nullus erit. C. Non adeo putarim diſſimilem huic libello illum Demetrii Phalerei de elocutione. G. Sic eſt: nam de variis orationis generibus venuſte diſputat, quamvis quæ ſit optima dicendi forma, non quærat. Dionyſius Halicarnaſſeus in Commentario de componendis nominibus non paucas quæſtiones a Cicerone hoc volumine explicatas attingit. Dionyſius Longinus librum reliquit περὶ ὕψους, in quo de principatu inter oratores diſſeruit, quibusque gradibus ad altiſſimum illud abſolutæ eloquentiæ faſtigium aſcenderetur, oſtendit. Scripſit & Hermogenes de formis dicendi, quas Ideas nominavit. C. Topica ſequuntur. G. Hæc Velia in Græciam navigans, cum libros non haberet ſecum, repetita ſolum harum rerum memoria confecit. Mira brevitate arctavit, quæ apud Ariſtotelem diffuſa leguntur. Quod vero ipſa præcepta exemplis e juris diſciplina illuſtravit, Trebatio jureconſulto gratificatus eſt: prodeſt tamen ea ſcire etiam oratoribus. C. Habet

profecto libellus ille multas obſcuritatis latebras, & non paucis impeditam difficultatibus doctrinam. G. Reſponſum tibi puta, quod Trebatio ſcripſit ipſe: Sin tibi quædam videbuntur obſcura, inquit, cogitare debebis, nullam artem literis ſine interprete, & ſine aliqua exercitatione percipi poſſe: quanquam tu ſi attente leges, ſi ſæpius, per te omnia conſequere. C. Ordo nos ad partitiones deduxit. G. Affirmat ipſe has e media Academia effloruiſſe: neque ſine eâ intelligi aut tractari poſſe. Mole quidem & paginarum numero vides, quam exiguus parvusque ſit liber: Verum utilitate haud ſcio an par, aut major unoquoque aliorum Rhetorum, etſi fuerint longiores multis Iliadibus. Pauxillum auri mallem, quam acervos arenarios: & ſmaragdum puſillum anteponerem minantibus in cœlum ſcopulis. Breviter, aperte, miro ordine quidquid ad artem eloquentiæ pertinet, exponit. Servavit Præceptum Horatianum:

Quidquid præcipies, eſto brevis, ut cito dicta
Percipiant animi dociles, teneantque fideles.
Omne ſupervacuum pleno de pectore manat.

Concludam rem verbis Quintiliani. Præcipuum lumen ſicut eloquentiæ, ita præceptis quoque ejus dedit unicum apud nos ſpecimen orandi docendique artes oratorias M. Tullius: poſt quem tacere modeſtiſſimum foret, niſi & Rhetoricos ſuos ipſe adoleſcenti ſibi elapſos diceret: & in oratoriis hæc minora, quæ plerique deſiderant, omiſiſſet. C. Quin addis unum verbum de illo, cui de optimo genere oratorum nomen eſſe voluit?

Digitized by Google

luit? G. Cum tamen Aſiaticus notaretur ab iis, qui Atticorum eloquentiam ſiccitate ac jejunitate ſua definiebant, quo illorum errorem principum oratorum auctoritate convelleret, Æſchinis & Demoſthenis nobiliſſimas, & inter ſe contrarias orationes latinitate donavit: quarum exemplo diſcerent, Attici eſſe, orationem ad id quodcunque decet accommodare, & humilia ſubtiliter, magna graviter, mediocria temperate dicere: alioquin ſi ornate, graviter & copioſe dicere non eſſet Atticorum, ne Æſchines quidem & Demoſthenes Attici fuerunt, quos graviter ornateque dixiſſe notiſſimum eſt. Priusquam vero orationum argumenta exponeret, breviter de optimo genere oratorum, & conſummata eloquentiæ forma diſſeruit, quo perfecti oratoris imago quædam ab iis cerneretur, qui Attici, hoc eſt, excellentes atque optimi oratores uſurpari volebant: quam quidem pluribus in Oratore ad Brutum expreſſit. C. Nec plura deſidero de hac quidem parte librorum, quæ τεχνικῶν eſt, nec ſi deſiderem, velim te urgere: animus enim meus ad eum locum feſtinat, qui cæteris & ad diſſerendum magnificentior, & ad cognoſcendum jucundior eſt, nempe de orationibus: & mihi quantus fuerit orator M. Tullius, declarari peropto: quanquam primorum principem eſſe credibile mihi faciunt catervæ ita ſentientium atq; credentium. G. Fiet hoc quantum noſtra imbecillitas permiſerit: volo meam ad tuam voluntatem aggregare. Verumenimvero hic major rerum mihi naſcitur ordo; Majus opus moveo, ut canit latinus vates.

Digitized by Google

ANNOTATIONES.

Quod ad C. Herennium) *Antiquitas putavit Ciceronem auctorem, ſed antiquitas rudis, & elegantiorum literarum ignara, atque in Cicerone nimis parum exercitata. Digladiantur adhuc hodie quidam ſuper hoc negotio. Veruntamen ſtandum eſt a pluribus. Scripſit quiddam de hoc Aldus Manutius, Pauli pater. Majoragius lib. reprehenſionum in Nizolium, & alii.* Ipſemet Tullius vel ſumpſit multa) *Ex his qui ſuperſunt libris Ariſtoteleis, Cicero multa in ſuos tranſtulit: præſertim in tertium de Oratore. Nec pauca utique ex illo, quo ipſum dicendi artes omnium ſuperiorum expoſuiſſe confirmat 2. de Oratore. Quin etiam in 2. de Inventione confiteri non dubitat, ſe omnium quicunque fuerant ab ultimo principio Rhetoricæ præceptionis usque ad id tempus expoſitis copiis, quodcunque placeret elegiſſe, ad illos ſcilicet de Inventione libros locupletandos. Fatetur etiam epiſt. ad Lentulum 9. ſe omnium antiquorum Ariſtoteleam, & Iſocrateam dicendi rationem oratoriam tribus illis ad Q. F. eſſe complexum. Vide Manut. explanat.*

PROGYMNASMA NONAGESIMUM SECUNDUM.

Orationes M. Tullii.

IIDEM.

Glaphyrus. Unde convenientius exordiar diſputationem hanc, quam ab ipſius confeſſione

ſione Tullii, non video. Nulla eſt, inquit, ullo in genere laus oratoria, cujus in noſtris orationibus non ſit aliqua, ſi non perfectio, & conatus tamen atque adumbratio. Judicavit hoc Poeta, qui fuit illius æqualis, cum diſertiſſimum Romuli nepotum, quot ſunt, quot fuerunt, quotque poſt aliis erunt in annis, epigrammate nobili appellavit. Judicavit etiam Quintilianus, qui eum cuique Græcorum fortiter poſſe opponi: & cum ſe totum ad Græcorum imitationem contuliſſet, effinxiſſe vim Demoſthenis, copiam Platonis, jucunditatem Iſocratis affirmat. C. Præclariſſima laus, ſimilem trium illorum evaſiſſe, quos univerſa Græcia ſuſpexit, & omnes gentes omnibus ſæculis admiratæ ſunt. De Octavio Auguſto Plutarchus libro de Fortuna Romanorum: Cum quartum & quinquageſimum annum ætatis ageret, eum tria a Diis precatum: Scipionis fortitudinem, benevolentiam Pompeji, fortunam Cæſaris. Ego ſi quid magnum a Deo precari velim, illa tria velim, imo vero unicum tantum: nimirum ſimilem eſſe Ciceronis unius, qui omnes omnium oratorum laudes unus eſt complexus. G. Votum maximum. Sed ſi lubet, audiamus quid adjungat Fabius, & quemadmodum plenis buccis virum celebret. C. Lubet. G. *Nec vero quod in quoque optimum fuit, ſtudio conſecutus eſt tantum, ſed plurimas, vel potius omnes ex ſe ipſo virtutes extulit immortalis ingenii beatiſſima ubertas. Non enim pluvias (ut ait Pindarus) aquas colligit, ſed uno gurgite exundat, dono quodam providentiæ genitus,*

tus, in quo totas vires ſuas eloquentia experiretur. Nam quis docere diligentius, movere vehementius poteſt? Cui tanta unquam jucunditas affuit? ut illa ipſa quæ extorquet, impetrare eum credas: ut cum transverſum vi ſua judicem ferat, tamen ille non rapi videatur, ſed ſequi. Jam in omnibus quæ dicit, tanta auctoritas ineſt, ut diſſentire pudeat: nec advocati ſtudium ſed teſtis, aut judicis afferat fidem: cum interim hæc omnia, quæ vix ſingula quiſque intentiſſima cura conſequi poteſt, fluunt illaborata: & illa, qua nihil pulchrius auditu eſt, oratio præ ſe fert tamen feliciſſimam facilitatem. Quare non merito ab hominibus ætatis ſuæ regnare in judiciis dictus eſt: apud poſteros vero id conſecutus, ut Cicero jam non hominis, ſed eloquentiæ nomen habeatur. Hunc igitur ſpectemus: hoc propoſitum nobis ſit exemplum. Ille ſe profeciſſe ſciat, cui Cicero valde placebit. C. Quoniam cum Demoſthene frequenter componi ſolet Cicero, velim mihi una opera comparationes illas, ſi plures ſint, repræſentes. G. Difficile eſt ex tempore: conabor tamen, ne aut noluiſſe me, aut neſciſſe, aut laborem vitaviſſe ſuſpicere. Duos hoſce oratores DEUS ab initio veluti nummos duos eadem materia, eodem ſigno percuſſit, cum naturam ſimilem ipſis indidit. Uterque honoris & gloriæ cupientiſſimus, libertatis Reip. amantiſſimus, in periculis & armis timidus, fortunæ dominationi multum ſubjectus. Vix enim duos reperias Oratores, qui, ut hi, ex obſcuris & mediocribus potentes & magni evaſerint, qui regibus & ty-

rannis

rannis ſe objecerint, filias uterque unam habuerint, & ante obitum ſuum amiſerint, in patriam poſt exilium publica omnium lætitia & gratulatione reverterint, iterum profugere coacti ſint, & in manus hoſtium inciderint, a quibus communi luce privati, una cum vita patriæ libertatem poſuerint, eadem propemodum ætate. Nam Demoſthenes quidem ſecundum & ſexageſimum: Cicero tertium ſupra ſexageſimum vidit. Virtutes in ambobus pleræque ſimiles: conſilium item, ordo, dividendi, præparandi, probandi ratio, omnia demum quæ inventioni ſubjiciuntur. In elocutione diverſitas eſt aliqua. Ille denſior, hic copioſior: ille concludit aſtrictius, hic latius pugnat: ille acumine ſemper, hic frequenter pondere: illi nihil detrahi poteſt, huic nihil addi: curæ plus in illo, in hoc naturæ. Salibus & commiſeratione (qui duo affectus plurimum valent) vincimus: cedendum vero in hoc quidem, quod ille & prior fuit, & ex magna parte Ciceronem, quantus eſt, fecit. C. Perjucunda mihi fuit hæc collatio. Quod niſi labor memoria, in parallelis Plutarchi, & neſcio quo loco apud Fabium vel eadem, vel horum ſimilia diu eſt cum legi, quæ tu compendio quodam retuliſti, & ex utriusque ſententiis unum quoddam parvumque corpus effeciſti. G. Num aut acutiores, aut doctiores ſumus duobus illis, ut aut videre nos, quod ipſi non viderint, aut intelligere, quod ipſi non intellexerint, putare debeamus? C. Μὴ γένοιτο. G. Cur itaque illorum judicio verbisque non utamur, præſertim cum

nos

nos per eos profeciſſe haud negemus? C. Quis in eodem Cicerone ſimul omnia eluxiſſe aſſereret, quæ in cæteris ſeorſum emicuerunt, fortaſſe nihil erraret: id quod ante dixi. G. Nihil prorſus. Eſt in eo Lyſiæ ſubtilitas, acumen Hyperidis, Æſchinis ſonus, lenitas Lælii, gravitas Africani. C. Quid Periclis habet? G. Hunc a cœleſti quadam eloquentia Olympium cognominatum ajunt: quem Ariſtophenes fulgurare, tonare, permiſcere Græciam dixit: in ejusdem labris Suadam ſeſſitaſſe, illumque ſic auditores permulcere ſolitum, ut aculeum in ipſorum animis relinqueret, ſcripſit Eupolis Comicus. Hæc omnia jure de Cicerone affirmaveris. C. Audio etiam T. Livium illuſtre teſtimonium ei dediſſe. G. Fragmentum quoddam Livianum ex amiſſis libris ad noſtram ætatem permanſit. Illic narrans caput ejus præciſum atque in roſtris inter duas manus poſitum, addit: Ubi ille conſul, ubi ſæpe conſularis, ubi eo ipſo anno adverſus Antonium quanta nulla unquam vox humana, cum admiratione eloquentiæ auditus fuerat. Quoties ei acclamatum eſt a populo Quiritum: Bene, recte M. Tulli, præclare: non potuit melius? Simul atque pro Sex. Roſcio dixit, quæ oratio publica prima fuit, quam juvenis habuit, annum ingreſſus ſextum & vigeſimum, adeo ſuſpici ejus eloquentia cœpta eſt, ut jam tum nulla major cauſa non digna ejus patrocinio videretur. Pericles quia Anaxagoram phyſicum audierat, ideo ab ipſo Tullio in percellendis animis tantum valuiſſe exiſtimatur. Cur ergo ipſemet, qui ad

Dio-

Digitized by Google

Diodorum, Philonem, Antiochum, Poſidonium, viros doctiſſimos, clariſſiſimosque philoſophos audiendos ſeſe applicaverat, non fuerit parem in dicendo facultatem conſecutus? *Duo ſunt*, ait in Orat. *quæ bene tractata ab oratore admirabilem eloquentiam faciunt, quorum alterum eſt, quod Græci ἠθικὸν vocant, ad naturas, ad mores, & ad omnem vitæ conſuetudinem accommodatum: alterum quod παθητικὸν nominant, quo perturbantur animi & concitantur.* In ſuperiore illo quantum præſtiterit, qui nondum cognovit, exordia orationum ejus percurrat, quibus nihil jucundius, moderatius, mitius, ad ſuaviter movendum aptius: nihilominus in mediis quoque orationibus mirabiliter ſæpe audientium mentes ſibi conciliat, & ad ſe amandum allectat. In poſteriore, quod totum eſt incitatum, & torrentis inſtar rapidiſſime fertur, nec illum quisquam unquam ſuperavit, nec par ei unquam fuit. Cum Verrem propter vexatam & expilatam Siciliam accuſaret, non auſus eſt reſpondere Hortenſius patronus diſertiſſimus, cuique ſummam copiam facultatemque dicendi natura tribuerat. Ab eodem in ſenatu homo audaciſſimus Catilina accuſatus obmutuit. In privata cauſa, quam pro Ticinia dixit, cum cœpiſſet Curio pater reſpondere, ſubito aſſedit, ac repente totam cauſam oblitus, veneficiis Ticiniæ ſibi memoriam ereptam vociferatus eſt. Quod ad miſerationem attinet, qui affectus ad victoriam, atque ad judicem plane expugnandum ac ſubvertendum valet imprimis, in

eo

Digitized by Google

eo commovendo omnibus antecelluit: quamobrem cum plures eandem cauſam agerent, perorationem ipſi ſemper relinquebant. C. Legi illam pro Quintio, & illam pro Milone: vix lachrymas cohibui. Autumo tum in affectibus gravioribus, tum in miſeratione concitanda multum profeciſſe ex Euripide, cujus ſingulos verſus ſingula teſtimonia putat. G. Non in hoc tantum affectu concitando, in quo tragicus ille facile præcipuus, verum etiam in tota ratione oratoria: quandoquidem eruditus & ingenioſus magiſter eloquentiæ Fabius, eundem in dicendo & reſpondendo cuilibet eorum, qui fuerunt in foro diſerti, comparandum pronuntiat. C. Memini item cujusdam loci, ubi de ſemetipſo his verbis prædicat: Qua nos (miſeratione videlicet) ita dolenter uti ſolemus, ut puerum infantem in manibus perorantes tenuerimus: ut alia in cauſa, excitato reo nobili, ſublato etiam filio parvo, plangore & lamentatione compleremus forum. G. Officium boni Oratoris eſt docere, delectare, & permovere: quo tria genera dicendi pertinent: ſubtile ad docendum, temperatum ad delectandum, grave ad impellendum. Si quis in uno horum excelluerit, in magnis: ſi in omnibus, in maximis oratoribus numerari poterit, & potuit ſemper. Ut de Græcis taceam, quis ex Latinis præter unum Ciceronem nominari poteſt, in quo iſta perfectio fuerit? Hoc nemo in parvis ſubtilior, in modicis temperatior, in magnis gravior: non

alius

alius judicem docuit acutius, delectavit jucundius, incitavit ardentius. C. Arbitror præter alias laudes orationum ejus innumeras, ne hanc quidem ei deeſſe, locos inquam, philoſophicos. G. Et hos quidem graviſſime, ornatiſſimeq; tractatos, quod ipſe in 1. de natura Deorum teſtatur, ubi eas Philoſophorum ſententiis refertas affirmat. Quam porro eleganter, quam venuſte, quam veluti ad perpendiculum orationem conſtruit? quam ſtudioſus & obſervans eſt numerorum? ut quod Antonius in ſecundo de oratore, cum eloquentiam laudaret, inter cætera dixit, hoc potiſſimum de Tulliana oratione dictum accipi poſſe videatur. Quis enim cantus, inquit, moderatæ orationis pronuntiatione dulcior inveniri poteſt? quod carmen artificioſa verborum concluſione aptius? Addam quæ ſequuntur, nihilominus in Ciceronem, ſi in alium quempiam, convenientiſſima: quid autem ſubtilius, quam acutæ crebræque ſententiæ? quid admirabilius, quam res ſplendore illuſtratæ verborum? quid plenius, quam omni rerum genere cumulata oratio? Quæ ſchemata ſententiarum? quæ figuræ verborum? quæ ſuavitas? quæ vehementia? Hac, arma de ſceleratiſſimorum manibus excuſſa perſæpe ceciderunt: hæc Catilinam peſtem patriæ molientem oppreſſit: hæc Vatinium & Piſonem ſempiternis maculis inuſtos, & ad omnem poſteritatis memoriam ignominia notatos reliquit: hæc P. Clodium amentia, & furore exultantem domuit, & Antonii crudeliſſimis

conſiliis incitatos impetus retardavit: hæc populum Romanum victorem gentium non ſemel vicit. Neque potuiſſet illa lux orbis terrarum Roma extingui, jllud pnlcherrimum, & poſt homines natos ampliſſimum imperium funditus deleri, niſi prius illud divinum os Tullii conticuiſſet, caputque a cervicibus avulſum fuiſſet, per quod tot civium capita ſervata erant. Quid de copia memorem? quæ cum in toto Cicerone, tum in orationibus eſt admirabilis. Quanta varietas? quis Oceanus? quam diſſimiliter omnia ſimilia? & rurſum quam ſimiliter omnia diſſimilia? Reliqui ſcriptores quantumvis copioſi, cum hoc uno ſi comparentur, verborum inopes exiſtimari profecto poſſint: non fontes, non rivos, ſed flumina aurea. Ut abſolvam: ſi quis ex me quærat, quæ ſit optima Ciceronis oratio, reſpondebo quod ipſe de Demoſthenis: quæ longiſſima. C. Ego idem reſpondero: quamvis ut tu, in Cicerone nondum habitaverim: ſæpius tamen ad eum diverti, & hoſpitio acceptus ſum perhumaniter, dimiſſusque peramanter. G. Poſthac igitur me duce tabernaculum tibi in eo colloces. C. Faciam quæ ſuades, & faciam quamprimum, niſi meis conſiliis mors importuna intercurrerit. Unum nomen reſtat, hoc etiam rogo ut diſſolvas, deque libris Philoſophicis aliquid in medium afferas. G. Reſpondebo.

ANNO-

ANNOTATIONES.

Quot ſunt, quot fuerunt) *Epigramma Catulli in Ciceronem, neſcio, ob quod beneficium, quod videtur ab eo accepiſſe, agit enim gratias: hoc eſt:*

Diſertiſſime Romuli nepotum,
Quot ſunt, quotque fuere Marce Tulli,
Quotque poſt alios erunt in annos:
Gratias tibi maximas Catullus
Agit peſſimus omnium poeta:
Tanto peſſimus omnium poeta,
Quanto tu omnium optimum patronus.

Utitur autem idem poeta ſæpius iſto amplificandi modo iisdem verbis, aut pæne iisdem. Cic. etiam Orat. poſt reditum ad Quir. Cn. Pompejus vir omnium qui ſunt, fuerunt, erunt, virtute, ſapientia, & gloria princeps. Et epiſt. 21. lib. 11. Dii iſti Segulio malefaciant, homini nequiſſimo omnium, qui ſunt, qui fuerunt, qui futuri ſunt. Plaut. Perſa. Qui ſunt, qui fuerunt, quique futuri ſunt poſthac, ego ſolus omnibus antideo facile, miſerrimus hominum ut vivam. Quam Ariſtophanes fulgurare) *Verſiculum Ariſtophanis Græcum, itemque alios Eupolidis de eodem Pericle invenies apud Plinium epiſt. 20. lib. 1.* Caput ejus præciſum) *Quanta conſtantia mortem exceperit Tullius, in illo fragmento Livii, cujus ſupra facta eſt mentio, luculentiſſime exponitur. Nimirum vivere diutius potuiſſet, ſi patriam tantopere non dilexiſſet. Nunc illa mors non ignominiæ ſed honori ſempiterno eſt. Occurrit illud ex Arnobii l. 1. Nemo unquam innocens male interemptus infamis eſt: nec turpitudinis alicujus commaculatus*

Digitized by Google

nota, qui non ſuo merito pœnas graves, ſed cruciatoris perpetitur ſævitatem. Caput abſciſſum Antonius adſe afferri, & in menſa apponi juſſit, tamdiuque per diem aſpexit, donec animum explevisset. Fulvia porro Antonii uxor, cum caput illud in manus ſumſiſſet, primo maledictis & duris execrationibus eſt proſecuta: deinde conſputans atque in gremio reponens, torviſſimeque inſpectans linguam ejus extraxit, & in eam ſæpius aciculam infixit, ut ad crudelitatem nihil faceret reliquum. Suidas. Crinit. lib. 1. cap. 8. Xiphilin. in Auguſt. Eandem immanitatem in caput D. Joannis Baptiſtæ adultera mulier Herodias exercuit. Teſtis Hieronymus, apud quem ita eſt in apologia adverſus Rufinum. Ne magnopere glorieris, ſi feceris quod faciunt ſcorpiones atque cantharides fecerint. Hæc & Fulvia in Ciceronem, & Herodias in Joannem: quia veritatem non poterant audire, linguam veriloquam diſcriminali acu confoderunt. Cædem Tullianam multi luculentis verſibus deploraverunt. E quibus carmen ſuum quidam ἐμφατικῶς hoc diſticho concluſit.

Vulnere nempe uno Ciceronem conficis, at te
Tullius æternis vulneribus lacerat.

Vide append. Virgilianam. Sublato enim filio parvo) *Suos parvos liberos, conſanguineos, & amicos Græci in judicium adducebant ſecum, miſericordia commovenda cauſa, quam conſuetudinem tetigit in apologia Socratis Plato. Fuit & Romanis hic mos, ut intelligitur cum ex hoc loco, tum ex illo in Bruto de Galba, cum ſuos*

ſuos pueros, tum C. Galli etiam filium flens commendabat: cujus orbitas & fletus mire miſerabilis fuit, propter recentem memoriam chariſſimi patris: iſque ſe tum eripuit flamma, propter pueros miſericordia populi commota. Forſitan & Hebræi idem ſolebant. Suſanna quidem venit cum parentibus, & filiis, & univerſis cognatis ſuis, Dan. 13. Quæ longiſſima) *Ita ſentit de epiſt. Attici Tullius. Nam lib. 6. ad eundem, epiſt, 11. Quod vereris, ne ἀδόλεσχος; mihi tu? quis minus? cui ut Ariſtophani, Archilochi jambus, ſic epiſtola tua longiſſima, quæque optima videtur. De Cicerone autem ita Plinius, epiſt. 20. lib. 1. cujus oratio optima fertur eſſe quæ maxima. Addit; & hercule, ut aliæ bonæ res, ita bonus liber melior eſt quisque quo major.* Reſpondeo) *Ut appellari dicitur debitor a creditore cum flagitatur ut ſolvat, ita cum ſolvit, aut ſolvere ſe dicit, reſpondere dicitur. Obſervavit Manut. Cic. ad Att. lib. 16. Fit ſæpe, ut ii, qui debent, non reſpondeant ad tempus.*

PROGYMNASMA NONAGESIMUM TERTIUM.

Philoſophica M. Tullii.

IIDEM.

Glaphyrus. Teſtatus eſt ipſe in 1. Tuſcul. hanc ſe perfectam philoſophiam ſemper judicaſſe, quæ de maximis quæſtionibus copioſe poſſet ornateque dicere: & in 1. de Officio ait: Quis eſt enim qui nullis officii præceptis tra-

dendis philoſophum ſe audeat dicere? Neutra laus in ejus libris deſideratur. Nam cum ad variorum philoſophorum decreta, & locos tenebricoſos atque difficiles, ad res abſtruſas & magnas explicandas lucem orationis, & diſſerendi elegantiam ſibi adhibendam putaverit, tum Præceptor morum atque virtutis tantus eſt, quantus poteſt aut Seneca, aut Plutarchus, aut Ariſtoteles, aut Plato judicari. C. Cur Orator ipſe de Philoſophia ſcribere voluit? Cur non, quod Ariſtoxeno Muſico præcepit, cum in enumerandis de natura animi philoſophorum ſententiis ejus harmoniam reprehendit, ipſemet fecit? Hæc philoſophis, inquit, relinquat: canere ipſe doceat: Bene enim illo Græcorum proverbio præcipitur: Quam quisque norit artem, in ea ſe exerceat. G. Voluit ſuis civibus hac quoque in parte prodeſſe, eosque beneficio novo cumulare; quoniam turpe ducebat gentem illam, quæ per totum orbem victricia arma circumtuliſſet, populum, inquam, late regem, vitam ac mores ſuos ſine Græcis magiſtris excolere, ac regere non poſſe, & ſervire quodammodo illis, quibus jura legesque daret. Philoſophia, inquit, jacuit, usque ad hanc ætatem, nec ullum habuit lumen literarum Latinarum: quæ illuſtranda & excitanda nobis eſt, ut ſi occupati profuimus aliquid civibus noſtris, proſimus etiam, ſi poſſumus, otioſi. C. Stoicam philoſophiam non parum videtur admiratus, propter gravitatem ac ſeveritatem doctrinæ for-

taſſis.

taſſis. Principio quidem Offic. ſe ex illorum fontibus haurire ſolitum ipſemet confirmat, verbisque eam quam honorificentiſſimis paſſim proſequitur. C. Prorſus, ut dicis. Delectatus eſt tamen ſingulariter ratione ſcribendi Platonica, dialogo videlicet, & ejùs philoſophi placita quammaxime complexus eſt, quem Deum ſuum alicubi vocavit. C. Recordor illa: Quem ego auctorem vehementer ſequor. Errare me hercule malo cum Platone, quam cum cæteris vera ſentire. Ut rationem nullam afferret (vide quid homini tribuam) ipſa auctoritate me frangeret. Quem tu admiraris, quem omnibus anteponis, quem maxime diligis. Divinus ille vir, quem quadam admiratione commotus, ſæpius fortaſſe laudo, quam neceſſe eſt. Et locis aliis præterea ſexcentis. G. Quin ſi vera fateri volumus, ejus ſcripta totam ferme & veterum Academicorum, & novorum, & Peripateticorum, & Stoicorum, & Epicureorum, aliorumq; ſententiam continent. C. A quibus magiſtris hæc didicit? G. A Diodoto, & Poſidonio Stoicam, a Phœdro, & Zenone Epicuream, a Philone, & Antiocho Academicam, a Cratippo, Staſea, & Piſone Peripateticam. Omnes pene qui tum erant in Philoſophia clari ac nobiles, audivit: philoſophorum libros innumerabiles legit, ex iisque multa latinis vocibus, libere tamen, & ſuo more expreſſit. C. De Deo quid ſenſit? G. Tot locis tamque ſacris Chriſtianorum conſentanea locutus eſt, ut admirabile videatur tam liqui-

das eum tantæ majeſtatis, ab humanis ſenſibus remotiſſimæ intelligentias habuiſſe. Eum unum hujus mundi effectorem ſtatuit, mentem ſolutam, & ab omni concretione mortali ſegregatam, omnia ſentientem & moventem, in omnes beneficum, & liberalem, omnibus animantibus commoda quibus utuntur, lucem qua fruuntur, ſpiritum quem ducunt dantem, atque impertientem, bonis præmia perſolventem, improbos pœnis afficientem ſempiternis. Dici non poteſt, quanta in libris iſtis veterum ac recentium hiſtoriarum cognitio, quanta optimorum exemplorum copia, quam denique multa lectio, quam ingens ſanctiſſimorum præceptorum multitudo. Quem iracundia obfirmatum Ciceronis oratio non flecteret? quem durum non flecteret? quem durum non leniret? quem adeo mœſtum non conſolaretur? Libros de officiis Plinius non modo de manibus nunquam deponendos, ſed addiſcendos etiam cenſet. Alexander Severus Imp. eosdem, & de Republ. libros præcipue legebat, & ex iis tantum admirabatur Tullium, ut ejus imaginem in larario, ſive ſacello domeſtico cum præſtantiſſimorum virorum ſtatuis & imaginibus collocaret. De quibus libris, ut item de Tuſculanis, & de Finibus, veriſſime quispiam Horatianas illas voces uſurpaverit:

Fervet avaritia, miſeroque cupidine pectus?
Sunt verba & voces, quibus hunc lenire dolorem
Poſſis, & magnam morbi deponere partem.

Lau

Laudis amore tumes? ſunt certa piacula, quæ te
Ter pure lecto poterunt recreare libello.
Invidus, iracundus, iners, vinoſus, amator?
Nemo adeo ferus eſt, ut non miteſcere poſſit,
Si modo culturæ patientem commodet aurem.

Quotusquisque verſat hæc ſcripta, quin contrahi appetitus, & ſedari turbidas animi ſui commotiones, ſeque in dies probiorem fieri experiatur? Queritur D. Auguſtinus, omnes mirari linguam Ciceronis; pectus non item. Se autem fatetur etiamnum Manichæum incidiſſe in ejus Hortenſium, in quo ille laudavit & defendit philoſophiam, quam accuſarat & vituperarat Hortenſius, hic plane affectum Auguſtini mutavit. *Et ad teipſum Domine*, inquit, *mutavit preces meas, & vota ac deſideria mea fecit alia. Viluit mihi repente omnis vana ſpes, & immortalitatem ſapientiæ concupiſcebam æſtu cordis incredibili, & ſurgere jam cœperam, ut ad te redirem. Non ad acuendam linguam referebam illum librum: neque mihi locutionem: ſed quod loquebatur perſuaſerat.*
C. At enim de natura, in qua evolvenda verſatur pars philoſophiæ altera, nihil ab ipſo habemus.
G. Secus eſt ac dicis. Habemus multa paſſim, & totos libros de natura Deorum, quæ eſt res occulta admodum, explicatuque difficilis: Platonis item librum περὶ φύσεως latine convertit. Quod ſi ipſi diutius per Antonii ſcelus, crudelitatemque ætatem propagare licuiſſet, plura ſcripturus erat. Nec idcirco tamen exiſtimandum eſt, illum ea neſciviſſe, quia non ſcripſit. Quid, quæſo, ſcriptum reliquit Socrates? hic tamen prin-

ceps Philoſophorum, & parens philoſophiæ ab omnibus & dicitur & habetur. Quid alii complures? quorum tamen non eſt inauditum nomen inter philoſophos. C. Temperare mihi non poſſum, quin exclamem: O ineptos, & ab omni judicio derelictos mortales! o bardos, qui nihil niſi verborum lenocinia, nihil niſi leves meraſque nugas in Cicerone reperiri improbiſſime mentiuntur. Inanis rerum eſt, qui Auguſtinum, (pro quale ingenium?) humi repentem, & obſcænas avidiſſime conſectantem voluptates, ad vitæ integritatem, cœleſtemque ſapientiam excitare potuit? Solane verba habet, quem Plinius lucem doctrinarum, Lactantius Firmianus modo perfectum & ſummum Philoſophum, modo Romanæ philoſophiæ principem appellat? G. Quidam doctus vir, cum fuiſſet aliquando ſatis alienus a Cicerone, tandem ſenex in gratiam cum eo rediens, inter alia quæ glorioſe de eo ſcribit: Quid aliis accidat, inquit, neſcio: me legentem ſic afficere ſolet M. Tullius, præſertim ubi de bene vivendo diſſerit, ut non dubitem, quin illud pectus, unde iſta prodierunt, aliqua divinitas occuparit. C. At illius pectus, unde non pauca ad lacerandam fidem orthodoxam prodierunt, contemptio, & arrogantia occuparunt. G. Non poteſt ſejungi a ſapientia eloquentia. Proinde ſi eloquentiſſimum fatemur Ciceronem, ſapientiſſimum quoque ſtatuamus neceſſe eſt: ſin aliter ſapimus, nihil ſapimus, & elleboro indigemus. C. Nunquam ex ullius ſermone tantum percepi fructum, quantum hodie ex tuo. Quaſi de cœlo

iſthæc

iſthæc hujus diſputationis occaſio dedit. Sum̃o me gaudio delibutum reddidiſti.

ANNOTATIONES.

Adiodoto) *De hoc ita in Lucullo. Diodoto quid faciam Stoico, quem a puero audivi? qui mecum vivit tot annos? qui habitat apud me? quem & admiror, & diligo?* Ut ejus imaginem in Lalario) *Sic appellat Lampridius ſacrarium illud Imp. domeſticum. Sed is cum in interiore, ſeu majore larario etiam Chriſti Servatoris noſtri ſtatuam inter principes divos & animas ſanctiores haberet, in eodem habebat Apollonium, Thianeum, Abrahamum, & Orpheum: in minore Achillem, alioſque duces clariſſimos, & cum Ciceronis ſimulachro etiam Virgilii. Crinitus l. 10. c. 5.* Fervet avaritia miſeroque) *Hunc locum Horatii confert cum verſibus Euripideis ex Hyppolito Muret. l. 1. c. 4. Quæ proxime antegreſſis dialogis V. diſſeruimus, ea nos bonam partem ex initio editionis Lambinianæ, & aliunde ex Philotulliis mutuatos, arbitrio noſtro diſpoſuiſſe haud inficiamur.*

PROGYMNASMA NONAGESIMUM QUARTUM.

Tres linguæ principes.

ÆLIUS. MAXIMINUS.

Ælius. Eheu. M. Qua gratia tu ſic ingemiſcis? Æ. Quod miſero mihi, unum tantummodo eſt, cor. M. Cachinno digna res. Eſne apud te? cuinam vel homini, vel mutæ animanti duo

corda

corda unquam fuerunt? Æ. Nuper legi olim Calabro cuidam tria corda fuiſſe, nedum duo. M. Portentum narras. Æ. Imo veritatem profecto. M. Quis hic mortalis? Æ. Ennius, poetarum Romanorum pater, qui primus amœno detulit ex Helicone perenni fronde coronam. Amicus ille P. Scipionis, qui primus Africani cognomentum obtinuit. M. Quomodo is tria corda geſſit? aut quæ tandem ſunt iſta corda? aut quis hoc de ipſo miraculum vel memoravit, vel chartis illivit aliquando? Æ. Ipſemet ita gloriatus perhibuit. M. Quare? Æ. Quod latine, græce, oſce loqueretur, a mente enim (quam cor etiam nominamus) omnis fingitur oratio. M. Papæ. Cædo quot corda habuiſſe rex ille credendus eſt, quem duabus & viginti linguis locutum accepimus? Æ. Totidem Maximine: cur dubitas? M. Fuit igitur quam cordioſiſſimus, ut nullus alius: ſiquidem tot linguas tenuere aut tenuiſſe puto neminem. Sed quid hoc, quod tu tria potius tibi optas, quam aut decem, aut quindecim, aut viginti? Æ. Quia ſi hebraice, græce, & latine doctus eſſem (quanquam haſce linguas deguſtavi ſingulas) non invitus ignorarem reliquas, Germanicam, Italicam, Hiſpanicam, Gallicam, Anglicam, Boemicam, Indicam, & quotquot tandem barbaræ numerantur. M. Quid? tune præter illas tres audebis omnes appellare barbaras? Æ. De Græcis exemplum capio, qui præter ſuam alias ad unam omnes ita vocaverunt. M. Etiamne Romanam? Æ. Etiam. M. Facile tibi iſtuc de aliquibus conceſſerim: nec

recu-

recuſarim quin agreſtes, incultæ ac barbaræ nominentur: de Gallica, Hiſpanica, Italica vereor ut poſſim concedere: quæ diſcuntur, & in congreſſionibus ac deliberationibus exercentur ab honoratiſſimis, nobiliſſimisque hominibus: confirmantque illarum periti (in quo ipſis ego libens ſuffragor, pro mediocri cognitione mea) iis eas laudibus abundare, quæ quidem linguarum ſunt propriæ. Æ. Haud poſſunt ſane hæ tres cum illis tribus in contentionem venire. Primum, non eſt iſtarum tam veneranda canities, tam longæva vetuſtas: exiſtere ſiquidem cœperunt annos abhinc mille centum octoginta, aut circiter, quibus nimirum temporibus Gothi, Vandali, Alani, Hunni, Gepidæ, aliique populi truces e Septentrione egreſſi, & in florentiſſimas, nobiliſſimasque terrarum provincias, Italiam, Hiſpaniam, Galliam infuſi, eas ab imperio Romano vi & armis diſtraxerunt. Quin ſi quis eas corruptam latinitatem, nec toto genere a Romana ſejunctas ac differentes appellare voluerit, non erraverit. Nequibant enim illæ indolatæ linguæ, illa immanium belluarum ora diſtortiſſima ad voces tam compoſitas, ad ſonos tam ſuaves & rotundos ſeſe aptare: itaque omnia pene conciderunt, immutarunt, perverterunt, fœdaverunt. M. De originis excellentia & antiquitate non eſt fas ipſis tollere ſupercilium, ut illis tuis: quarum cum antiquiſſima ſit Hebræa, ſecundas tenet Græca, Latina tertias. Æ. Prorſus ita. Nam genus humanum mox ut eſt a Deo fabricatum, ſermonis facultatem

tem habuit, & quidem non alius quam Hebræi. Ad hæc qua de ſcriptione, veterrima eſt eadem: ſiquidem Moyſes multis ante tempeſtatibus ſacram contexuit hiſtoriam, quam Græci obſidione cingere Trojam & oppugnare cœperunt: id quod regnante apud Judæos Davide contigiſſe chronographi obſervarunt: poſt quod bellum annis CLX. floruit Homerus, ferme primus ſcriptorum Græciæ. M. Hoc propter Heſiodum dicis, quem quidam antiquiorem faciunt. Æ. Non: propter Sibyllam & Orpheum inprimis dico, quos illo priores vixiſſe, & nonnulla literis mandaſſe indubitatum eſt. M. Varia ſunt, quæ de horum duorum ſæculis ſcribuntur. Æ. Et ejusmodi, ut diſputationes tam curioſas legiſſe, ſit tempus minimo cum fructu contriviſſe. Haſce tres linguas in crucem actus Dei Filius Servator noſter dedicavit: nempe, ut ſanctiſſimus, ſapientiſſimus, potentiſſimus; Hebræam ſanctiſſimam, Græcam ſapientiſſimam, Romanam potentiſſimam. Quid enim Romanis potentius? an non illi rerum domini? quid Græcis ſapientius? an non illi & inventores, & perfectores artium ferme omnium? quid Hebræis ſanctius, Deoque ſub ſole iſto charius? Audi quid dicat Iſaias in perſona Dei: *Et tu Iſrael, ſerve meus Jacob, quem elegi, ſemen Abraham amici mei, in quo apprehendi te ab extremis terræ, & a longinquis ejus vocavi te, & dixi tibi: Servus meus es tu, elegi te, & non abjeci te:* & quæ deinceps leguntur in eodem cap. 41. præclara ſane. M. Judicavi ſemper, & eruditis ita placuiſſe

placuiſſe intelligo, titulum JESUS NAZARENUS, &c. non ſine myſterio tribus illis linguis conſcriptum, & ſupra crucem poſitum, atque hoc ipſum ad earundem decus pertinere: quemadmodum & hoc pertinet, omnia illis tradita & explicata eſſe, quæ cum ad res ſacroſanctas, divinas, cœleſtes, ad ſalutem animarum noſtrarum ſempiternam; tum ad res humanas, ad civilia negotia, atque ad omnem denique ſcientiam ſpectant. Easque vagari quam latiſſime, & omnes propemodum orbis angulos ultimosque fines occupaſſe, cum cæteræ ſuis ſeſe tantum, iisque non ita amplis regionibus contineant: aut ſi exierint, non ſint æque communes, neque in ſcholis doceantur, neque ad libros tam multos, vel potius innumerabiles conſcribendos adhibeantur. Æ. Huc accedit, quod gentes alioqui vehementer diſſidentes ac diſcrepantes inter ſe, harum beneficio conjunguntur, & conſociantur, quæ hominem ingenuum præcipue ornant & cohoneſtant.

ANNOTATIONES.

Quod Latine, Græce, Oſce) *Gell. l. 17. c. 17.* Duabus & viginti) *Mithridates Ponti atque Bithyniæ Rex inclytus, qui a Cn. Pompejo bello ſuperatus eſt, duarum & viginti gentium, quas ſub ditione habuit, linguas percalluit: earumque omnium gentium viris haud unquam per interpretem locutus eſt: ſed ut quemque ab eo appellari uſus fuit, perinde lingua & oratione ipſius non minus ſcite, quam ſi gentilis eſſet ejus, locutus*

locutus eſt, Gell. ibidem. Quam cor etiam nominatus) *Cor pro animo ſæpe dixerunt veteres: quod videlicet animi ſedem in corde quidam Philoſophi conſtituerunt, aut animum cor eſſe docerent, Cic. 1. Tuſcul. Aliis cor ipſum animus videtur: ex quo excordes, vecordes, concordesque dicuntur: & Naſica ille prudens bis conſul Corculum. Plaut. Moſtell.*

Recordatus multum & diu cogitavi,
Argumentaque in pectus multa conſtitui
Ego, atque in meo corde (ſi eſt quod mihi cor)
Eam rem volutavi & diu diſputavi.

Idem Milite. Cuique ſapiat pectus, nam cor non poteſt, quod nulla habet. Quaſi mulieres omnes ſint excordes & amantes: nam de muliere ibi ſermo eſt. Cic. 2. de finibus. Hoc eſt, non modo cor non habere, ſed ne palatum quidem. Auſonius reprehendens Grammaticum quendam de barbariſmo:

Qui reminiſco putat ſe dicere poſſe latine,
Hic ubi cor ſcriptum, faceret cor, ſi cor haberet.

PROGYMNASMA NONAGESIMUM QUINTUM.

Hebræa lingua.

IIDEM.

Ælius. Hebræam dici poteſt Deus ipſe inveniſſe per ſe, cum reliquæ ab hominibus inventæ, & expolitæ ſint. Eadem ipſe cum genere

genere noſtro, & nos cum illo: & angeli nobiſcum, & nos cum angelis ſæpenumero collocuti fuimus. Eadem unigena DEI JESUS CHRISTUS, cum in terris corpoream indutus naturam degeret, conciones habuit, & directum ad cœlos iter monſtravit. De Plauto notum eſt illud Epii Stolonis, a Quintiliano repetitum: Muſas, ſi latine loquantur, Plautino ſermone uſuras. Quia nimirum verborum Latinorum auctor eſt elegantiſſimus, ſeu princeps in Latina eloquentia, ut Gellius cenſet. Nonne magis optabimus nos ea lingua uti poſſe, qua Deum eſſe uſum cognovimus? Singulæ item literæ admirandam multis in locis vim & emphaſin habent, reconditosque ſenſus, & divinos ſignificatus efficiunt. M. Frequens Judæos colloquentes audivi: horrida omnino, ac difficilis pronuntiatu mihi præ cæteris viſa eſt hæc lingua. Æ. Non tamen horridior, neque aſperior quam vel Turcica, vel Perſica, vel Æthiopica: quas nihilominus percipi, & commode pronuntiari a noſtrarum regionum hominibus, cum in illis oris aliquamdiu verſati fuerint, ne tu quidem neſcis. Nec ego ſatis diſpicio, quamobrem adeo inconcinna, & dura videri debeat oratio, quæ ſua ſponte, ſcriptore id non laborante ad aptos numeros venit. M. Ad quos numeros? quis hoc affirmat? Æ. D. Hieronymus hebraice doctiſſimus. Is Iſaiæ orationem phaleratam, & apud Prophetas creberrima carmina hexametra, jambica, ſapphica reperiri: imo quosdam pene totos verſibus confectos teſtatur. M. Teſtis omni

exceptione major Hieronymus. Æ. Eſt inſuper pudica admodum & verecunda hæc lingua, & ſine honeſtarum aurium offenſione plerumque effert, quæ turpicula, parumque caſta ſunt: quam illi laudem Græca & Latina merito inviderint, in quibus ad res obſcœnas explicandas (in Græca præſertim) nimis copioſam vocabulorum ſylvam, & loquendi nimis multa genera invenias.

ANNOTATIONES.

Muſas Plautino ſermone) *Idem Quintil. de Xenophonte lib. 10. cap. 1. Adde quod M. Tullius ne Thucydidem quidem aut Xenophontem utiles oratori putat, quanquam illum bellicum canere, hujus ore Muſas eſſe locutas exiſtimet. In eodem cap. longe admodum infra. Quid ego commemorem Xenophontis jucunditatem illam inaffectatam, ſed quam nulla poſſit affectatio conſequi? ut ipſæ finxiſſe ſermonem Gratiæ videatur. Celebre eſt etiam Cic. illud de Platone in orat. perf. Jovem, ſi, ut ajunt Philoſophi, græce loqui velit, Platonis ſermone uſurum. Non potuit certe major hiſce ſcriptoribus ornatiſſimæ dictionis, & omni numero conſummatæ elegantiæ laus impertiri.*

PROGYMNASMA NONAGESIMUM SEXTUM.

Græca lingua.

IIDEM.

Maximinus. Cum Græca tamen neutram harum, nec ullam aliam arbitror copia & varie-

varietate poſſe comparari. Æ. Hoc veriſſimum, falſoque ac maligne Cicero, nimius nonnunquam ſuorum laudator, aliorum contemptor, exclamat: O verborum inops interdum Græcia, quibus te ſemper abundare putas. Etiam illud minus vere: Latinam eſſe locupletiorem quam Græcam. Satis copioſe, & docte jam illi reſponſum eſt a nonnullis, quorum libri in promptu ſunt. M. Tune Ciceroni, quem tantopere ſuſpicis, quem ubicunque potes, dilaudare conſueviſti, dicam impingis? Æ. Amicus Plato, ſed amicior veritas. M. Appoſite. Æ. Ea inſuper ineſt in Græca verborum proprietas, ut cum rebus ipſis nata videantur: ea vis, ut ſub aſpectum quaſi rem ſubjiciant. M. Non poſſum hoc loco idem objicere Græcis, quod ſupra Hebræis: eſſe aſperos in pronuntiando, & inſuaves: nam quantum ego Græca legi, omnia videntur æquabiliter, placideque ac leniter decurrere, & mira cum jucunditate ad aures affluere: recteque Horatium dixiſſe puto: Graiis ingenium, Graiis dedit ore rotundo Muſa loqui. Æ. Potuiſti & hoc animadvertere, eandem Latinæ linguæ matrem, & quandam velut procreatricem ac nutricem eſſe. Et quomodo Romana alias linguas ornat, illuſtrat ac perficit, ita viciſſim ipſa a Græca ornatur, illuſtratur atque perficitur: a qua ſi omnem ſapientiam, doctrinam, fructum ſeparemus, ac veluti detracta veſte nudam intueamur, eximia certe pulchritudo, & elegantia ipſius noſtros in ſe animos convertet. Cæterum cum illis literarum principibus, Homero,

Platone, Ariſtotele, Demoſthene, Herodoto, Xenophonte, Iſocrate ſine interprete confabulari quanti eſt? Nam latine quam horride, impure, inquinate ac ſordide iidem, & alii plerique loquantur non te fugit. M. Minime fugit, & ſoleo ſtomachari in tam illotos ac lutulentos interpretes, conditionemque ſapientiſſimorum doctiſſimorumque hominum vehementer miſereri, qui cum in ſua lingua fundant aurea orationis flumina, in noſtra balbutiunt, indiſertique ſunt. Nec illud nobis non moleſtiſſimum accidit, quod unius ejusdemque ſcriptoris tantum non in ſingulos annos novam converſionem accipimus: ut in tanta copia quem interpretem præ aliis eligas, explicare ſententiam non poſſis. Verum quid tu illis reſponderes, qui hanc linguam minus neceſſariam eſſe affirmare non erubeſcunt? quid etiam adoleſcentibus nonnullis, quibus laborioſa videtur atque difficilis? Æ. Sic occurrerem iſtis poſterioribus. Itane vero? Sit difficilis, ut vultis: an vos tantum facilibus ſtudebitis? Et quæ, obſecro, ſunt iſta tam facilia? quæ ars? quæ diſciplina? ſegnibus & ignavis nihil non difficile; induſtriis atque impigris nihil non facile futurum aſſevero. Τῆς ἐπιμελείας πάντα δοῦλα γίγνεται. Aſſidua vincit cuncta diligentia. M. Latina, inquient, multis partibus eſt facilior. Æ. Si hoc latine indocti affertis, oratio veſtra nullam meretur fidem: ſi docti: quæro, num hoc anno latinam didiceritis? M. Nequaquam, dicent, ſed a parvis in hunc usque diem latinis dediti

fuimus.

fuimus. Æ. Jam conſtrictos & impeditos teneo. Poteſtne, rogo vos, & facile nominari, quod annis 15. aut 16. quotidiano labore vix aliquatenus conſequare? quod ſi vos ab incunabulis Græcam diſcere cœpiſſetis, affirmare non timeo, tam laborioſa Latina vobis nunc appareret, quam Græca apparet. M. Dimittamus pueros cum querela ſua pueruli: viros refuta: & eos quidem ſuo judicio non indoctos. Æ. Vulpes cum amiſiſſet caudam, nitebatur cæteris perſuadere, ut tanquam rem ſupervacuam, & onus minime neceſſarium eam reſecarent. Neſciunt iſti docti Græcas literas, proinde ſocios quærunt, ne ſoli ſine caudis turpiterque deformati, & ignorantes incedant. Utilem & neceſſariam non eſſe fateor ad quæſtum, ad otium, ad voluptates, ad opes: ſed ad liberales artes percipiendas ejus cognitionem requiri dico: idque in Theologia, Philoſophia, Mathematicis, Rhetoricis, Dialecticis, Medicina, Jurisprudentia, Grammaticis poſſem quamvis copioſe oſtendere, ſi cum illis agerem coram. Sed quod omnes ad Latinam mittunt, & à Græca revocant, quis hoc ferat? Quid tandem eſſe exiſtimant latine ſcire? num Calepinum evolviſſe? num vocabularios aliquos memoria comprehendiſſe? num Epiſtolarum phraſes, num copiæ & inopiæ certas formulas: & locutiones latino germanicas didiciſſe: Illud eſt latine noſſe, primum optimum quemque ſcriptorem diurna & nocturna manu verſaviſſe, legendo contriviſſe, penitus & in cute noſſe;

omnem loquendi rationem a præſtantiſſimis latinitatis auctoribus uſurpatam, non ab epitomis & compendiis neſcio quibus traditam tenere: verborum, loquendique generum fontes & origines cernere: pure, ornate, polite ex multa exercitatione tum loqui, tum ſcribere: quæ quidem Græcis incognitis fieri nullo modo poſſunt. M. Mihi & ante perſuaſeram, & nunc etiam magis perſuaſi, delirare, qui huic linguæ obtrectant, eamque vel difficilem, vel ut non adeo neceſſariam atque utilem calumniantur. Quapropter iſtis accuſatoribus ſalute dicta, de Latina commentemur.

ANNOTATIONES.

Et mira cum jucunditate) *Tanto eſt ſermo græcus latina jucundior, ut noſtri poetæ: quoties dulce carmen eſſe voluerunt, illorum id nominibus exornent. Quintil. lib. 12. cap. 10. Si ex inſtituto velim hanc linguam laudare, facilius mihi erit orationis principium quam exitum invenire: tanta ſuppeditat a me olim ex doctiſſimorum hominum ſcriptis collecta argumentorum vis. Sed hoc tempore ſatis eſſe duxi pauca de multis promere, & adoleſcentibus ac magiſtris plura requirendi dicendique occaſionem dare, & quaſi quoddam calcar admovere ad hoc ipſum. Poteram & de aliis duabus diſſerere copioſius, ni utilius fore judicaſſem, non omnia ſimul & uno loco dicere.*

* * * * * * * * * *

PRO-

PROGYMNASMA NONAGESIMUM SEPTIMUM.

Latina lingua.

IIDEM.

Ælius. In hujus laudatione caput eſt: quod univerſas propemodum linguarum omnium laudes in ſe cohibet. Dulcis eſt Gallica? dulcior Latina. Virilis eſt Hiſpanica? virilior Latina. Graviſſima putatur Germanica: numeroſa Hebræa? hæc quoque in Latina cumulate reperiuntur. Et quia Græcæ partus ac filia eſt, quis negabit eam maternis dotatam laudibus? quis hæreditatem pulcherrimam atque ampliſſimam ipſi relictam ibit inficias? M. Populum Romanum cæteras gentes non modo imperii magnitudine, verum etiam linguæ ſuæ propagatione viciſſe certum eſt. Perſæ, Medi, Aſſyrii, Græci late quidem ſuos fines protulerunt, attamen cum imperio linguam proferre non potuerunt ut Romani, qui non corporis, ſed animi ſuaviſſimum quendam conditiſſimumque cibum cum innumerabilibus nationibus ſibi communem fecerunt. Nec ſummos, & ampliſſimis in republica perfunctos honoribus viros puduit huic linguæ commentariis explicandæ & illuſtrandæ operam temp᷑ſque tribuere. Num fuit quiſquam M. Tullio honoratior? Num C. Cæſare potentior? Num Varrone variarum artium ſcientiæ eruditior? Num quovis iſtorum publicis negotiis domi,

Digitized by Google

foris tractandis occupatior? Nihilominus in mediis belli tumultibus, inter armorum fremitus de analogia Cæſar, de lingua Latina Varro, uterque ad Ciceronem ſcripſit. Cicero autem Grammaticum ſtudium in libris ſuis ſæpe indicavit, & Grammatici officio ſæpe functus eſt. Æ. Hæc ad veram ſapientiam nos inſtituit: hac ſanctiſſimæ religionis myſteria cuſtodiuntur: hac per omnia templa Deo Opt. Max. & beatis Cœlitibus diu noctuque ſacra carmina concinuntur: cumque reliquæ duæ ſcholarum parietibus includantur, hæc etiam ad cœtus, conſultationes, convivia, familiareſque congreſſus admittitur. Quo magis dignum eſt miſeratione, adeo ſuperiore ſæculo neglectam contemptamque jacuiſſe. Nemo ferme quid eſſet latine loqui ſciebat, quilibet verborum monſtra & prodigia invehebat: quod ita fieri neceſſe erat, cum bonos libros ne de nomine quidem quiſquam noſſet. M. O ſæculum inſipiens, & inficetum. Æ. Inſigne etiam vulnus Latinæ linguæ inflixit quorundam temeritas, qui tam multa ex ea in alias linguas converterunt: ut pauciſſimi deinde ad eam diſcendam mentes appellere voluerint. Quare quod principio in ſacris Bibliorum voluminibus evenit, unde hujus mali factum eſt initium, ut quiſque putaret ſe arcana illa capere, atque inde nova & horribilia opinionum inter ſe pugnantium comenta naſcerentur: hoc idem in diſciplinis literariis uſuveniet aliquando, cum textor aliquis, aut lanius, cetarius Ariſtotelem & Platonem pro ſua inſcitia interpretabitur.

M. In

M. In Ariſtotelem tamen, & Platónem peccaretur tolerabilius. Æ. Sed abſurde utrobique: Gratia vero habenda Victoriis, Manutiis, Sigoniis, Lambinis, Muretis, qui tanquam luciferi quidam noſtra memoria exorti, quantum in ipſis fuit, ſua luce barbariei caliginem ab oculis noſtris diſcuſſerunt, ſcribendique perfectione ad antiquorum præſtantiam proxime acceſſerunt: quorum libri ab omnibus & Humanitatis, & Latinitatis ſtudioſis, quam accuratiſſime legendi ſunt. M. Qua de me Lydum provocas in planiciem.

ANNOTATIONES.

Quanti ſuam linguam fecerint Romani, multis indiciis poteſt cognoſci. Tiberium narrat Suetonius, c. 71. quanquam alioqui græco ſermone promptum & facilem non usquequaque uſum, abſtinuiſſeque maxime in ſenatu, adeo quidem, ut monopolium nominaturus veniam poſtularit, quod ſibi verbo peregrino utendum eſſet. Et in quodam decreto Patrum cum ἔμβλημα recitaretur, commutandam vocem cenſuit, & pro peregrina noſtratem requirendam, aut ſi non reperiretur, vel pluribus, & per ambitum verborum rem enuntiandam. Militem quoque græce teſtimonium interrogatum, niſi latine reſpondere vetuit. Eadem Xiphilinus in Tiberio. Vide quid idem Suetonius de Claudio memoret cap. 16. & Cic. de Lucullo ad Atticum l. 1. epiſt. 16. Valerius l. 2. c. 2. Magiſtratus vero priſci quantopere ſuam populique Romani majeſtatem retinentes ſe geſſerint; hinc cognoſci poteſt, quod inter cætera obtinendæ gravitatis indicia, illud quoque magna cum per-

 ſeve-

ſervantia cuſtodiebant, ne Græcis unquam niſi latine reſponſa darent. Et quæ ſequuntur, nolo enim eſſe longior.

PROGYMNASMA NONAGESIMUM OCTAVUM.

Solutæ, pedeſtriſque ſcriptionis varietas.

CONSTANS. APOLLINARIS.

Conſtans. Dies non ita multi effluxerunt, cum te in quodam conventu literato mira nec pauca ſane de exercitatione jactantem, ejusque laudes plena manu in aſtra tollentem lætus ac lubens audivi: quorum ſumma quædam eſt hæc; Ab ea naturæ vitia emendari, longeque plus diligentia, aſſiduitate, labore, conſuetudine cum mediocri ingenio, quam ſine his etiam cum ſummo effici: corrumpi enim ingeniorum bonitatem ignavia atque ſocordia, & cum negligens etiam facilia non conſequatur, ſtudioſo ac diligenti nihil eſſe difficile. Adducebas quoque Periandri verbum ἡ μελέτη πάντα δύναται, quo ſignificatur, nihil eſſe tam arduum, laborioſum atque magnum, quod cura, induſtria, contentione, ſedulitate non ſuperetur. Hac Ariſtotelem tantum philoſophum, Ciceronem & Demoſthenem tantos oratores, Archimedem & Euclidem tantos poetas, Apellem & Parrhaſium tantos pictores, Phidiam & Polycletum tam excellentes ſtatuarios evaſiſſe. Commendabas autem nobis ſcriptionis uſum & exercitationem præſertim, quandoquidem hoc ſæculo, & iſtis hominibus, neque in ſcholis aliud majus quæritur: neq; extra ſcho-

lam majori gloriæ ducitur, quam Latina lingua. Hanc nos puram, elegantem, propriam & copioſam aſſecuturos, ſi quamplurimum ſcribere in animum induceremus: ſtylum enim optimum eſſe, & præſtantiſſimum hujus rei effectorem atque magiſtrum. Et cum Cicero ipſe, fons Latinitatis unusque omnium poſt hominum memoriam diſertiſſimus & eloquentiſſimus, libro 9. ad Pætum ſcribens, de ſe dicat: Ipſa illa, ſi qua fuit in me facultas orationis, niſi me ad has exercitationes retuliſſem, exaruiſſet: quid de nobis miſeris cogitandum eſt, ajebas, qui tantos orationis theſauros etiam creberrimis exercitationibus vix aliqua ex parte corrademus? Ego tum illa diſputatione tua ita animatus diſceſſi, ut ſtatuerem, ſimul ac in te rurſus incidiſſem, quærere, quænam quaſi genera putares eſſe ſcriptionis, non ſolutæ tantum, verum etiam ligatæ, in quibus nos adoleſcentiores verſaremur, qui in utraque orationis facultate præſtare cuperemus. Itaque te valde pro amicitia noſtra rogo, uti me tanquam diſcipulum inſtituas, quæque ſcribenda ſint, monere ne detrectes. A. Quid tibi, quæſo, opera mea in iſtoc negotio opus eſt? lege Aphthonium, lege alios recentiores, qui iſtud argumentum docte, integriſque voluminibus perſecuti ſunt. C. Tua volo, tuis ero contentus: ne fuge tantillum laborem cauſa mea. A. Haud expeditum eſt ex tempore ſatisfacere votis tuis. Sed quoniam finem orandi, urgendique non videris eſſe facturus, exponam tibi quæ requiris vel ex tempore, & breviter. C. Nullum eſt periculum

culum, ne quid tibi excidat, quod mihi non proſit audiviſſe. A, Principio id do conſilium, ut ſcriptites epiſtolas, frequenter quidem ex præceptis, quæ a Rocho Peruſino accuratiſſime traduntur; aliquando tamen liberas omnino, nullis quaſi vinculis præceptionum alligatas. Nec mihi non placent, qui ſine argumento ſcribunt, & hanc ſolam habent epiſtolæ ſententiam, non habeo quod ſcribam: quales ad ſe mitti epiſtolas ab Attico etiam M. Tullius voluit, & eſt hoc genus inter doctos frequentatum. Solent præterea magiſtri diligentes argumentum, ſive rem totam epiſtolæ cujuſpiam docti viri ſumere, Corradi, verbi gratia, Sadoleti, Manutii, Longolii eamq; dictare diſcipulis, poſtea illorum epiſtolas cum his conferentes docent eos quid agere, & quonam modo ſcribere debuiſſent, ut eſſent viris illis non diſſimiles: laudant ſi quis bene, ſi alicubi perſimiles, ſi opera & labore haud parci fuerunt. C. Jucunda exercitationis ratio. Eſt enim ſuave per ſe epiſtolas facere, quamvis eas nusquam ſis miſſurus, & poſterior modus Præceptorem in argumentis inveniendis non mediocriter adjuvat. Dic jam de alio genere. A. Ex Æſopo, aut ex poetis lepidam fabellam depromas licet, eamq; nunc breviſſime ac ſimpliciſſime, nunc copioſe, cum auctoris commendatione, cum affabulatione, cum interpoſitis aliorum nominibus & colloquiis tracta. Item narratiunculas e Theatro vitæ humanæ, e Valerio Maximo & exemplorum libris novas, antiquas veras, commentitias, (nihil enim intereſt) nonnunquam petes, quas ſimiliter

militer aut paucis verbis, ſineque ornamentis, aut pluribus & ornatioribus, affectibus quoq; admiſtis exponas. C. Quam vellem hic mihi tuum exemplum proponeres aliquod: adoleſcentes enim milites cum ducum & imperatorum ſuorum ſtrenue facta coram intuentur, longe perfectius bellicam artem, quam ſolis præceptis audientis diſcunt. Sed video id fieri jam minime poſſe. A. Cum poterit, & in hoc, & in aliis quæ recenſebo, aut conſcribam ipſe exempla tibi, aut conſcripta jam pridem oſtendam. C. Docebis me igitur quæ ipſe experiundo cognoviſti: non ut quidam, quæ cæcis volunt præire, cum ipſi propemodum talpæ ſint. A. Exercitationem amavi, & complexus ſum a puſillo puero, cui maxime debeo, ſi quid ſum. Non parvam inſuper copiam ad ſcribendum ſuppeditabunt apophthegmata, quæ ubi breviter comprehenſa fuerint, argumentis excogitatis aut confirmari, aut refutari, aut laudari, aut vituperari poterunt. Commendentur item, aut reprehendantur auctores, eorundem ſimilia & diſſimilia adducantur, quibus illa magis illuſtrentur. Idem ſtatuendum de proverbiis & ſententiis, ſive ſacris, ſive profanis, quæ etiam παραφραστικῶς dilatabuntur, & tanquam communes loci tractabuntur. C. Tam multi extant ſententiarum libelli in utroque genere, auctorum, inquam, ſacrorum, non ſacrorum, poetarum quoque, ut ſi quando eſt animus aliquem eorum legere, neſciam quem præ aliis legam. A. Utilem præſtitit ſtudioſis operam Andreas Eborenſis Luſitanus, hunc eme. Præterea

terea Stobæum, ſententias Ciceronis, gemmas Platonis, flores poetarum tibi commendo: nec ſperno, quæ ſeorſum ex Seneca Neronis magiſtro, & Plutarcho collectæ ſunt. C. Meminero horum. A. Non ad ſtylum modo exercendum, verum etiam ad inventionem, judiciumque, ad decori quoque diſcendam rationem (quod tamen eſt judicii) proderit dialogos breves, & varios conficere, materia ſæpe ex quavis occaſione ſumpta, nec non ex poetis, hiſtoricis, oratoribus, quos vel legimus ipſi, vel explicari audimus. In hac ipſa exercitatione non modica ineſt delectatio, quam tum rerum, tum perſonarum viciſſitudo conciliat. C. Modo ne jubeas me dialecticum, & Rhetoricum in iis artificium obſervare, ac neſcio quæ alia, quæ nuper ex commentario quodam in dialogis obſervanda eſſe cognovi. A. Ille commentarius de dialogis majoribus, gravioribus & grandioribus loquitur, quos componere debent, qui ad magiſtrum itare, manumque ferulæ ſubjicere jam deſierunt. C. Amabo, quid ſentis de converſionibus? eſtne utendum ea exercitatione adoleſcentibus? A. Non aliter, quam ut ſolent in ſcholis, cum Præceptor argumentum vel a ſe conſcriptum, vel ex aliquo Latino Germanicum factum diſcipulis convertendum proponit. Verum in emendatione accuratum eſſe conveniet, ut linguæ utriusque idiotismi, elegantiæq; oſtendantur, & moneantur pueri, quid ſequi, quid vitare, quid melius facere debuerint. Qui robuſtiores ſunt in literis, interdum ad converſionem aliquot paginarum aggrediantur. Laudat

dat hoc genus Cic. 1. de Orat. & habet cum magnas, tum non paucas utilitates. Addam hoc appendicis loco. Componenda exempla illuſtrium figurarum, ut diſtributionis, ſubjectionis, frequentationis, ſimilitudinum, comparationum. Aliquid breviter laudandum, aut reprehendendum: eadem ſententia variatis verbis ac figuris efferenda ſæpius; eadem græce ac latine, metro & ſoluta oratione varianda. Nunc de ligata diſſeram, ſi attendas. C. Attendo.

ANNOTATIONES.

Solutæ pedeſtrisque) *Tribus potiſſimum modis appellatur oratorum oratio. Soluta, non quod pedibus & numeris careat, ſed quod iis tam aſtricta non ſit, ut carmen. Proſa, ſeu prorſa, quaſi profuſa. Pedeſtris, græce* πεζὸς λόγος, *quod quaſi pedibus incedat, cum carmen quodammodo equo ferri videatur. Itaque Hor. hiſtorias ſoluta oratione compoſitas pedeſtres vocavit Ode 12. l. 2.* Poſt hominum memoriam) *Sic ſæpe Cicero. Nec raro, poſt homines natos, quæ formulæ ad amplificandum valent. Demoſthenes de ementita legat. dixit:* ἀφ' οὗ γεγόνασιν ἄνθρωποι, *ex quo homines eſſe cœperunt. Lege Vict. c. 12. l. 17. Quod quidam ſic loquuntur, ab orbe, a mundo condito, non eſt vituperandum. Pro illis autem, noſtro tempore, patrum noſtrorum tempore, melius dicemus, noſtra, patrum, majorum memoria. Quod Cæſar habet l. 3. de bell. Gall. Nec adhuc hominum memoria repertus eſt &c. videtur id velle, quod Germani:* bey Manns gedencken.

PRO-

PROGYMNASMA NONAGESIMUM NONUM.

Poeticæ ſcriptionis varietas.

IIDEM.

Apollinaris. Rem quampiam eodem genere carminis bis, ter, quater, diverſis nimirum verbis locutionibusque & figuris explicabis. Cernis in Catalectis Virgilianis, tam jucunda mirabilique varietate, & tot modis auroram, quatuor anni tempora, amnem glacie concretum, & alia expreſſa elegiacis, ut nihil ſupra poſſit eſſe. Quod ſi etiam eandem materiam tribus, quatuor carminum formis mandes, ut hexametro, elegiaco, jambico? Virgil. in 8. Æneid. Ovid. 9. Metamorph. Auſonius, labores Herculis Hexametro complexi ſunt: Ovidius rurſum in epiſtola Dejaniræ elegiaco, Seneca in Hercule furente jambicis eos incluſit. C. Contuli aliquando iſtos diverſorum poetarum verſiculos, & poeticæ orationis divitias ſum contemplatus. Occurrit tum illud de Archia poeta, quem defendit Cicero. Fertur is cum Roſcio principe ætatis ſuæ hiſtrionum certare ſolitus, utrum ille eandem rem ſæpius variato geſtu exprimeret, an hic mutatis verbis per carmen efferret. A. Magna eloquentia, & incredibilis fæcunditas, oratoribusque cum poetis communis eſt. C. Quæ adhuc exercitationum metricarum genera laudas? A. Hoc? ſolutam orationem, ſive dictum elegans & grave, ſive hiſtoriam, ſive fabulam ad carmen redigere, poeticaque libertate uti, & flores,

flores, fucos, ubertatem qnandam verborum atque rerum adhibere. C. Arbitror contra etiam fieri poſſe, ut ſolvatur carmen, fiatque libera pedibus oratio. A. Poteſt maxime. Deinde unum genus carminis apud auctorem aliquem inventum, nos mutatis numeris in aliud transferemus, hexametrum in elegiacum, & hoc in phaleucium, & iſtud in ſapphicum: ne ignoremus tamen uniuscujusque generis ſuam ac propriam ideam eſſe. Curabimus præterea, ut nobis verſus alieni proponantur, aut ipſimet eos diligemus, quibuscum noſtra Muſa decertet, ut ſupra in epiſtolis faciendum dicebamus. C. Vellem hac tempeſtate in ſcholis vigerent certamina poetica, ut adoleſcentes ſe mutuo non tantum numero verſuum (nam id parvi duco, brevi tempore ſexcentos verſus evomere: & tamen id in uſu eſt pene ſolum) ſed acumine, lepore, elegantia, artificio ſuperare contenderent. A. Ego & iſtuc, & alia complura optaverim: ſed pergam ulterius. Centonum & parodiarum ſcriptio inprimis jucunda & frugifera eſt, nosque apiculas imitari cogit, quæ ex diverſis floſculis ſuccum ad mel gignendum colligunt. Quomodo centones & parodiæ fiunt, cum multis exemplis quidam Gallus docuit. C. Novi librum, & legi. A. Satis erit nos ſeptem, aut octo communiora genera uſurpare, & in illis excellere: illa alia non æque vulgata, nimium otioſis & oſtentatoribus relinquantur. C. Quanquam mirifice capior poetis & legendis & audiendis, cupioque ardentiſſime capiti meo quoque ex Helicone coronam pe-

Digitized by Google

tere, tamen nunquam cogitationem ſuſcepi, quo pacto centum genera verſuum poſſem condere, aut verſibus etiam extemporaneis loqui, quod quidam ſe poſſe gloriati ſunt, & quidem de rebus Philoſophicis, Theologicis, Mathematicis, idque quocunque tandem genere quis poſtulaviſſet. Res inaudita. Quam rotundos & venuſtos putabimus illos verſus eſſe potuiſſe? Nec idem lyricus, elegiacus, comicus, heroicus una ſimul eſſe deſidero: ſat erit, ſi fecero non malos heroicos, ad quod genus me natura blandiſſime invitat. A. Optimum eſt naturam ſequi in hoc ſtudio, quod natura prope ſola conſtat.

ANNOTATIONES.

Cum Roſcio Principe) *Tanta fuit hujus actoris excellentia, ut qui in aliqua arte præſtaret, is in ſuo genere Roſcius diceretur. Cicer. 1. de Orat. Eundem laudat Orat. pro Quint. Feſtus. Roſcii appellabantur in omnibus perfecti artibus, quod Roſcius quidam perfectus unus in arte ſua, id eſt, comœdia judicatus ſit. Horat. epiſt. 1. lib. 2. Quæ gravis Æſopus, quæ doctus Roſcius egit. Vide & Macrob. l. 3. c. 14. Diſputavimus de variis exercitationum ſcriptionumve generibus in duobus antegreſſis progymnaſmatis, & quæ adoleſcentum viribus æqua videbantur, attulimus. Nunc robuſtioribus alium magiſtrum doctiorem. Plinium ſcilicet ſecundum dabimus, qui eos varietatem exercitationis tam oratoriæ, quam poeticæ admodum erudite ac diſerte doceat epiſt. 9. lib. 7. quam ſubſcribemus per capita diſtinctam, quo omnia dilucidiora fiant.*

C. PLI-

Digitized by Google

C. PLINIUS FUSCO S.

Quæris quemadmodum in ſeceſſu, quo jamdiu frueris, putem te ſtudere oportere.

EXERCITATIONES ORATORIÆ.

I. Genus.

Utile inprimis, & multi præcipiunt, vel ex Græco in Latinum, vel ex Latino vertere in Græcum: quo genere exercitationis proprietas, ſplendorque verborum, copia figurarum, vis explicandi: præterea imitatione optimorum ſimilia inveniendi facultas paratur: ſimul quæ legentem fefelliſſent, transferentem fugere non poſſunt: intelligentia ex hoc, & judicium acquiritur.

II. Genus.

Nihil obfuerit, quæ legeris hactenus, ut rem argumentumque teneas quaſi æmulum ſcribere lectisque conferre, ac ſedulo penſitare, quid tu, quid ille commodius. Magna gratulatio, ſi nonnulla: tum magnus pudor, ſi cuncta ille melius.

III. Genus.

Licebit interdum & notiſſima legere, & certare cum electis. Audax hæc, non tamen improba, quia ſecreta contentio. Quanquam multos videmus hujusmodi certamina ſibi multa cum laude ſumpſiſſe, quosque ſubſequi ſatis habebant; dum non deſperant, anteceſſiſſe.

IV. Genus.

Poteris & quæ dixeris, poſt oblivionem retractare; multa retinere, plura tranſire, alia interſcribere, alia reſcribere. Laborioſum iſtud, & tædio plenum, ſed difficultate ipſa fructuoſum re-

Digitized by Google

caleſcere ex integro, & reſumere impetum fractum omiſſumque. Poſtremo nova velut membra peracto corpori intexere, nec tamen priora turbare.

V. Genus.

Scio nunc tibi eſſe præcipuum ſtudium orandi. Sed non ideo ſemper pugnacem hunc, & quaſi bellatorium ſtylum ſuaſerim. Ut enim terra variis mutatisque ſeminibus, ita ingenia noſtra nunc hac, nunc illa meditatione recoluntur. Volo interdum aliquem ex hiſtoria locum apprehendas.

VI. Genus.

Volo epiſtolam diligentius ſcribas. Nam ſæpe in oratione quoque non hiſtoriæ modo, ſed prope poeticæ deſcriptionis neceſſitas incidit, & preſſus ſermo purusque in epiſtolis petitur.

EXERCITATIO POETICA,

qui dicuntur Luſus.

Fas eſt & carmine remitti: non dico continuo & longo (id enim in otio perfici non poteſt) ſed hoc arguto & brevi, quod apte quantaslibet occupationes curasque diſtinguit. Luſus vocantur, ſed hi luſus non minorem interdum gloriam, quam ſeria conſequuntur: atque adeo (cur enim te ad verſus verſibus non exhorter)

Ut laus eſt ceræ, mollis cedensque ſequatur
Si doctos digitos, juſſaque fingat opus,
Et nunc informet Martem, caſtamve Minervam,
Nunc Venerem affingat, nunc Veneris puerum:

Utque

Utque ſacri fontes non ſola incendia ſiſtunt:
Sæpe etiam flores, vernaque prata juvant:
Sic hominum flecti ingenium, ducique per artes,
Non rigidas docta nobilitate decet.

Itaque ſummi Oratores ſummi etiam viri ſic ſe aut exercebant, aut delectabant, imo delectabant, exercebantque. Nam mirum eſt, ut his opuſculis animus intendatur, remittatur. Recipiunt enim amores, odia, iras, miſericordiam, urbanitatem: omnia denique, quæ in vita, atque etiam in foro cauſiſque verſantur. Ineſt his quoque eadem, quæ aliis carminibus utilitas, quod metri neceſſitate devincti ſoluta oratione lætamur, & quod facilius eſſe comparatio oſtendit, libentius ſcribimus.

EPILOGUS, ET PAUCA DE LECTIONE.

Habes plura etiam fortaſſe, quam requirebas. Unum tamen omiſi: non enim dixi, quæ legenda arbitrarer: quanquam dixi, cum dicerem quæ ſcribenda. Tu memineris ſui cujuſque generis auctores diligenter eligere. Aiunt enim multum legendum eſſe, non multa. Qui ſint hi, adeo notum promulgatumque eſt, ut demonſtratione non egeat: & alioqui tam immodice epiſtolam extendi, & dum tibi, quemadmodum ſtudere debeas, ſuadeo, ſtudendi tempus abſtulerim. Quin ergo pugillares reſumis, & aliquid ex his, vel iſtud ipſum quod cœperas, ſcribis? Vale.

Digitized by Google

PROGYMNASMA CENTESIMUM.

Actio ſcenica.

CONRADUS. HELISÆUS.

Conradus. Accenditur mihi animus haud mediocriter, Heliſæe, ad perſonam in theatro agendam, ſive id in comœdia, ſive in tragœdia, ſive in dialogo, (nam hoc tertium quoddam dramatis genus noſtri faciunt) non, inquam, parva cupido hujus rei mihi creſcit in pectore, cum obſervo ſpectatores vultus atque ora in ludionibus defigere, & non modo primarum, ſecundarum, ac tertiarum partium, ſed in ſuo genere optimum quemque actorem intueri continenter, admirarique maxime, & alios collatis capitibus percunctari, quinam ſit ille, aut ille adoleſcens, cujus filius, quod ei nomen. H. At mihi cum hac, tum aliis de cauſis ſemper jucundum fuit obligari Sacramento hujus militiæ. C. Recenſe cauſas illas, niſi oneroſum eſt, & adde currenti calcar. H. Plerique de ſtudioſis literarum aliena miſericordia, liberalitateque indigent; qui quidem cum ſuas partes egerint egregie, & ita ſe populo probaverint, a divitibus ac nobilibus viris ſumptum in ſingulos annos, quo victum tollerent, facile hac ratione, etiam non rogantes, conſequuntur. Exempla complura commemoraverim, & ex illis ego ipſe unus ſum, qui quoniam in comœdia, quæ inſcribitur Salomon coronatus, puerum Salomonem non male videbar egiſſe, illuſtri & opulento viro annuos aureos quinquaginta in acceptis refero. C. Pro tantula

opera

opera tanta merces? H. Non illi operam & laborem, ſed ingenium, quod ſeſe in hujuſmodi comicis actionibus mirabiliter oſtendit ac prodit, ſpectare ſolent. Videmus præterea parentes admodum deſiderare, ut filii doceantur bene geſtum agere, moderari manus, vultum, corpus totum, ac vocem etiam inflectere, atque variare, & in his omnibus poſthabito pudore ſubruſtico liberi eſſe, nihil metuere. Hoc nuſquam commodius majoreque cum eorum, & aliorum voluptate fit, quam in theatro. C. Quam vera ſunt hæc? nam quod mihi mei, hoc aliis perinde ſuos parentes credo facere. Quærunt ſæpe: dabiturne comœdia? quæ partes mandatæ ſunt tibi? putant, credo, etiam ad ipſorum gloriam pertinere, ſi filii placuerint. H. Et ad Gymnaſii quoque decus atq; gloriam vehementer ſcito intereſſe: laudatur enim locus, & Magiſter, ubi, & a quo tam præclara indole, tam apti ad res pulcherrimas adoleſcentes inſtituantur. Quin noſmetipſos, condiſcipulos, populum, magiſtratus, totas civitates liberaliſſima & honeſtiſſima voluptate cumulamus, ſi nos ex poetæ ſententia gerimus. C. Ac me quoq; doctiorem factum ſentio, tam multis egregiis ſapienterq; ſcriptis verſibus ediſcendis: & memoriam non parum exercui; ſiquidem trecentos, quingentos aliquando, ut digitos meos, ut nomen meum recitare potui. H. Si fabula quæ datur, latine ornateque compoſita fuerit, neceſſe eſt omnino actores, cum eam ediſcunt, omnes omnium perſonas propemodum memoria tenere (quippe quos toties cum exer-

centur audiunt) in latinitate, & orationis virtutibus nonnihil proficere: atque ad ſcribendum, loquendumque aliquam ſibi ſupellectilem comparare. Augetur adhæc prudentia, & cognitione τȣ̃ πρέποντος, cum animadvertimus ſcilicet, in œconomia adhibitum judicium, & cum perſonæ cujusque eum ſermonem audimus, qui ad naturam, ingenium, mores illius καθ' ὅλȣ eſt appoſitus. In quo quidem officium poetæ inprimis conſumitur, qui univerſa in ſingulis imitari, atq; exprimere debet. C. Cur igitur apud veteres probro dabatur hiſtrionicam facere? H. Si cogitemus qualia priſcarum comœdiarum argumenta fuerint, non mirabimur: levia, litigioſa, nugatoria, impura: quales item verſus ſpurcidici, ut inquit Plautus, & immemorabiles. Ibi lenones, meretrices, paraſiti, ſervi callidi, adoleſcentes aſoti. Hujusmodi perſonas agere honeſtum hominem jure pudeat: ſcurram autem, circulatorem, male feriatum ac triobolarem non pudeat. Dramatum noſtrorum longe diverſa eſt ratio, quæ ferme illuſtres, graves, notas hiſtorias, & frequenter e ſacris literis petitas continent, quo populo & notiores ſint, & placeant magis. Quam autem tales hiſtorias, tot annis præſertim, tamq; diſtantibus locis geſtas recte deligamus, & quam easdem materias præceptis & exemplis antiquorum ſeu comicorum, ſeu tragicorum convenienter tractemus, non eſt meum diſputare, doctioribus relinquo. Cum igitur res ſint honeſtæ & ſacræ, perſonæ etiam civilibus honoratiores, aut ſaltem, non viles atq; abjectæ, tantum apud nos

abeſt,

abeſt, ut ſit ignominiæ hiſtrionem profiteri, ut ſit commendationi ac laudi potius. C. Illud ſupereſt, ut Roſcios atque Æſopos habeamus, qui nos in hoc artificio ipſi artifices celebratiſſimi inſtituant. H. Bene optas. Nulla ars ſine magiſtro diſcitur: quanquam noſter doctor non eſt poſtremus in hac palæſtra.

ANNOTATIONES.

Si fabula quæ datur) *Dare fabulam uſitatum eſt Terentio. Sic autem dicitur, data eſt fabula, ut data eſt cœna, datum eſt prandium: Et dari dicitur fabula, cum agitur; ſtare, cum placet. Hæc Donat. in prolog. Hecyr. Cicer. Tuſculan.* 1. *Annis enim fere CCCCX poſt Romam conditam, Livius fabulam dedit. Et in Bruto: Minor fuit aliquanto is, qui primus fabulam dedit. Utitur etiam verbo docere, ut eodem libro: Annis XXX. poſt, quam eum fabulam docuiſſe, & Atticus ſcribit. In eodem libro. Ennius cum Thyeſten fabulam docuiſſet, mortem obiit. Sic Horat. ad Piſon. Vel qui prætextas, vel qui docuere togatas.* Apud veteres probro dabatur) *Apud Romanos, at non apud Græcos. Itaque Æmilius Probus præfat. docens, non eadem omnibus eſſe honeſta atque turpia, ſed omnia majorum inſtitutis judicari, commemoratis aliis: in ſcenam vero prodire, inquit, & populo eſſe ſpectaculo, nemini in iiſdem gentibus fuit turpitudini: quæ omnia apud nos partim infamia, partim humilia, atque ab honeſtate remota ponuntur: contra ea pleraque noſtris moribus ſunt decora, quæ apud illos turpia putantur, &c. Lege Lambin. in eundem locum. Rem ergo hiſtrionicam*

apud Romanos non alii ferme, quam ſervi & venalitii tractabant, erantque non ita magno in pretio & honore. Hinc Cic. pro Quint. de Q. Roſcio. Etenim, cum artifex ejusmodi ſit, ut ſolus dignus videatur eſſe, qui in ſcena ſpectetur; tum vir ejusmodi eſt, ut ſolus dignus videatur, qui eo non accedat. Ibi lenones, meretrices) *Quales comœdiarum veterum perſonæ ut plurimum eſſent, indicavit Terentius quoque in prolog. Heaut.*

Ne ſemper ſervus currens, iratus ſenex,
Edax paraſitus, ſycophanta autem impudens,
Avarus leno, aſſidue agendi ſint mihi.

Certe cum Plautus Captivos laudet etiam ob hoc, quod ibi non ſit meretrix mala, intelligimus nullam pene ſine infamibus illis perſonis dari ſolitam. Unde totam gravitatem, & ſanctimoniam dramatum illorum æſtimare licet. Addam iſtuc corollarii loco. Intermedia quæ hodie vocantur in comœdiis, & tragœdiis, diverbia ſcilicet, quibus ſpectatorum animi actoribus e theatro, poſt actum finitum digreſſis recreantur, a veteribus dicta exodia, & actores ipſos exodiarios, qua de re legendus Tur. l.3.c.17. & l.10.c.27. Addam alia: Primarum partium actores ſeu perſonas in dramatis eas dici poſſe, quæ plurimum verſantur in dramate, ſeu quarum major habetur ratio, quas potiſſimum reſpicit fabula, & a quibus plerumq; nomen fabulæ imponitur, ut Hecuba, Oreſtes, Hippolytus, Andromacha Euripidis, Andria Ter. Amphitruo Plauti. Ex hoc intelligitur, quæ ſint ſecundarum, aut tertiarum partium. Deſignator is dicitur, qui loca ſpectatoribus deſignat in theatro.

EX

EX HIEROCLE, ET PHILARGIO GRAMMATICO,

SCHOLASTICORUM,

SIVE

LITERIS STUDENTIUM,

ET ALIORUM

RIDICULE DICTA ET FACTA.

Scholaſticus, ſive literatus argentario lucernam faciendam locavit. Eo quærente, quantam vellet, reſpondit, quaſi pro octo hominibus. *Si de pane interrogatus ſic reſpondiſſet piſtori, recte reſpondiſſet.*

Scholaſticus dum natare tentat, pæne ſubmerſus eſt. Juravit igitur, non ingreſſurum de cætero aquas, ni prius bene natare didiciſſet.

Scholaſticus quidam medicum conveniens, dixit: Medice, quoties de ſomno ſurgo, per dimidium horæ adhuc mihi tenebræ ſunt, atque ita demum reſtituor. Tum medicus, ſerius igitur dimidio horæ expergiſcere.

Cum Scholaſticus equum venderet, interrogavit quiſpiam, num πρωτοβόλος eſſet, *hoc eſt, num primos dentes emitteret,* βόλος *enim Ariſtoteli eſt dentitio*) & illo reſpondente, δευτεροβόλον eſſe, quæſivit ille rurſum, quonam modo? Quia inquit, ſemel me, ſemel patrem meum dejecit. *Jocus eſt in ambiguo* βόλος, *a* βάλλω, *quod cum* πρῶτον, *&* δεύτερον *junctum, alium atque alium ſenſum efficit, reſpondens quaſi a* βάλλω, *projacio, interro-*

Digitized by Google

terrogans a βάλλω, *pro emitto*, πρωτοβόλον *accepit.*

Quidam Scholaſtico obvius factus dixit: Domine Scholaſtice, per ſomnium te vidi, & compellavi. Tum Scholaſticus, per deos, inquit, occupatus non attendi. *Aliter hunc jocum in ſuo codice legit Anonymus, & ordine inverſo, ut ex ejus interpretatione apparet, quam ſubjicio. Scholaſticus amico obviam factus, inquit, in ſomno te viſum allocutus ſum. Cui ille, da mihi veniam, quod non auſcultaverim.*

Scholaſticus conſpicatus medicum pro conſuetudine venientem, cooperuit ſe, ne videretur. Interrogatus a quodam ſodali ſuo, cur id faceret; reſpondit: diu eſt quod non ægrotavi, & me coram illo pudet.

Scholaſtico, cui ſecta erat vena, præceperat medicus ne loqueretur, qui famulo mandavit, ut ſuo loco ſalutantibus reſponderet. Deinde ipſe cuilibet dicebat: ne pro injuria reputes, ſi pro me ſervus meus te reſalutat, medicus enim vetuit me loqui.

Scholaſticus volens murem libros ejus aſſidue arrodentem comprehendere, carnes mandens in tenebris ſedebat.

Scholaſticus volens aſinum ſuum docere, ne multum comederet, illi pabulum non apponebat. Moriente autem aſello præ fame, ajebat, magnam feci jacturam: quando enim didicit non multum comedere, tunc extinctus eſt.

Scholaſticus equum vendens, interrogabatur: num eſſet timidus: non, per ſalu-

tem

tem patris mei, inquit, nam in ſtabulo ſolus ſtetit.

Scholaſticus volens videre, an decore dormiret, clauſis oculis ſpeculum intuebatur.

Scholaſtico peregre proficiſcenti amicus dixit, quæſo mercare mihi duos pueros, ſive ſervos, utrumque annorum quindecim. Sed ſi non invenero, inquitille, duos: mercabor tibi unum, annos natum triginta.

Scholaſtici duo parricidæ indignabantur inter ſe, quod patres illorum adhuc viverent. Altero itaque dicente, visne igitur ut uterque ſuum provocet? abſit, inquit alter, ne parricidæ audiamus. Sed, ſi placet, tu meum, ego tuum occidam.

Scholaſticus, cum putaret ſe in ſomnis clavum calcaſſe, pedem circumligavit. Sodalis autem ejus cauſa quæſita & cognita, jure inquit, fatui vocamur, cur enim non dormimus calceati?

Scholaſticus multis diebus libro requiſito, nec invento, cum forte lactucam comederet, converſus in angulum, vidit ibidem jacere librum. Poſtea amico occurrens lamentanti, ut qui veſtimentorum ornatum amiſiſſet, ne doleas, inquit, ſed lactucas eme, & eas comedens in angulum converſus attende oculos, & veſtem invenies.

Scholaſtico amicus peregre abſens ſcripſit, ut ſibi libros coemeret. Is re neglecta, reverſo inquit, miſiſti epiſtolam de libris emendis, quam non accepi.

Scho-

Scholaſticus viſis ſuper arbore multis paſſeribus, ſenſim ſubiens, veſtis ſinum expandit, & arborem concuſſit, quaſi decidentes excepturus.

Quidam in Scholaſticum incidens, ſervus, inquit, quem vendidiſti mihi, mortuus eſt. Tum Scholaſticus, per deos, quando mecum erat, tale nihil fecit.

Scholaſtici duo a cœna ſe invicem domum comitantes, honoris cauſa illa nocte non dormierunt.

Scholaſticus cum haberet villam multis milliaribus diſtantem, ut eam propinquiorem faceret, ſeptem millia nummum decrevit.

Scholaſticus ſomnum capere cupiens, cum pulvinum non haberet, ſervo mandavit, uti amphoram ſupponeret. Quo dicente, nimis duram eſſe, juſſit eam plumis impleri.

Scholaſticus occurrens amico, dixit: audivi, te eſſe mortuum. Reſpondit amicus: atqui vides me vivere. Et Scholaſticus, at qui mihi hoc narravit, fide eſt te longe dignior.

Scholaſticus, ut primum apertum eſt balneum, ingreſſus, cum neminem intus inveniſſet, ad pediſſequum converſus infit, nemo hic lavat, ut video.

Scholaſticus cum patre ſuo litigans, dixit ei: male ſerve, an non vides, quantum mihi nocueris? Si enim tu natus non eſſes, ego avi mei hæres eſſem.

Scholaſtico canis digitum momordit, tum ille, ſi veſtem, inquit, corripuiſſet, laceraſſet.

Scho-

Digitized by Google

Scholaſticus atroci tempeſtate navigans, miniſtris flentibus, nolite flere, inquit, nam ego vos omnes in teſtamento liberos ſcripſi.

Scholaſticus inquirens, ubinam ſibi monumentum, ſive ſepulchrum conderet, affirmantibus quibusdam hic fore commodum; ſed iſte locus, inquit, eſt contagioſus.

Scholaſticus ægrotans pactus eſt mercedem medico, ſi convaleſceret. Cum itaque in febri vinum bibentem uxor objurgaret, an tu, inquit, ſanum me ad dandam medico mercedem cogi vis?

Ex gemellis fratribus altero defuncto Scholaſticus vivo occurrens, ſic eum appellat, tune an frater tuus obiit?

Scholaſticus fluvium trajicere volens, navim equo inſidens conſcendit. Percunctante autem quopiam cur id faceret: feſtino, inquit.

Scholaſticus naufragio periturus tabellas poſtulabat, ut teſtamentum conderet.

Scholaſticus ad cœnam vocatus, non edebat. Interrogatus a convivis, cur non comederet, ne comedendi cauſa, inquit, adeſſe exiſtimer.

Scholaſticus ad patrem Athenis ſcribens, & de progreſſu in ſtudiis glorians, adjecit, opto autem & te invenire cum lite, ſeu cauſa capitali, ut me tibi oratorem oſtendam.

Scholaſtici filius pila ludebat. Lapſa igitur in puteum pila deſpiciens, & ſuum ipſius ſimulacrum videns, pilam ab eo repetebat. Deinde id apud patrem accuſabat, quod ſibi pilam non

non redderet. Ille in puteum ſimiliter deſpiciens, & ſuam quoque imaginem ibidem intuens, pilam repetebat: paterfamilias, inquiens, redde puero ſuam pilam.

Scholaſticus amicum in morbo viſens, de morbo ex eo quærebat. Quo tacente, iratus, ſpero, inquit, me quoque ægrotaturum, nec tibi reſpondebo.

Scholaſticus cum illi quidam narraſſet, ſe heri gallinam ſaginatam cœnaſſe, ad ſaginatorem accedens, pridianam ſibi gallinam occidi petivit.

Scholaſticus occurrentium veſtimenta honorabat: Id cum ex quopiam pater ejus audiviſſet, eumque objurgaret: reſpondit: a calumniatore perſuaſus es, & fortaſſis nec ab homine. Patre excipiente, ille mihi dixit. Et tu (inquit filius) ei aures das, qui nec quinquaginta drachmarum veſtem habet?

Scholaſticus equum vendebat. Accedente autem quodam, & quantum dentes prodiiſſent conſiderante, quid, inquit, dentes ejus conſideras: utinam quemadmodum bene comedit, ita etiam bene ambularet.

Scholaſtici duo ambulabant. Conſpicatus alter horum gallinam nigram, frater, inquit, fortaſſis hujus gallus eſt mortuus.

Scholaſticus declamator, rogatus uti in mortuos funebres orationes haberet, cuidam adhuc vivo funebrem compoſuit. Qui cum eum idcirco in jus vocaſſet; reſpondit demens, ne mihi prædixeritis, quando moriimini. Ergo ex tempore dico. Vultis, ut me indecore geram?

Scho-

Digitized by Google

Scholaſticus parvo amiſſo filio, cum cerneret, multos ad exequias ejus concurrere, dixit, erubeſco puſillum puerum in tantam turbam efferre.

Scholaſticus domum proſcribens, lapidem ex ea pro exemplo circumferebat.

Scholaſticus audito a quibusdam barbam jam ſibi venire, abiens ad portam urbis, exſpectabat ipſam. Cauſam dum alius quærit, & cognoſcit, merito, inquit, ſtultus æſtimaris. Unde enim ſcias, annon per illam portam veniat?

Scholaſticus cum patre dormiens, noctu ſuper lectum ſurgens, uvas deſuper ſuſpenſas devorabat. Cum autem illo ſurgente, pater ſub olla lumen abſconditum repente protuliſſet, ille erectus ſtans, & rhonchos trahens, dormire ſe ſimulabat.

Scholaſtico negotiator renuntiavit, agrum ejus a flumine inundatum. Exclamans ille, vim inquit, & injuriam flumen nobis facit.

Scholaſticus in agrum profectus, pecudes in paſcua exire vidit. Quas cum ut conſueverant, avide pabula carpentes aſpiceret, cauſam quæſivit. Hic œconomo per jocum reſpondente, ſalutant te, ſalutem meam: mea cauſa, inquit, vacationem ipſis da, & triduo ad paſcua ne educito.

Scholaſticus conſpecta luna percunctatus eſt patrem ſuum, an & aliis urbibus tales lunæ eſſent?

Scholaſticus fœnerator cum nauclero deberet, juſſit eum ſortem recipere, & duas ancil-

lulas, quas octennibus filiis ſuis daret uxores, ut juſtæ menſuræ auctarium videlicet.

Scholaſticus in agro ſuo profundum cernens puteum, quærebat, num bona eſſet aqua: agricolis autem reſpondentibus, bonam eſſe, nam & parentes ejus inde bibiſſe: & quam longa, inquit, habebant colla, ſi e tam profundo bibere potuerunt?

Scholaſticus in ſcrobem lapſus, frequenter clamabat, & ſibi auxiliarios invocabat. Ut autem nemo vociferantem audivit, dixit ad ſemetipſum: fatuus ſum, niſi aſcendens omnes flagello, ut me audiant, & ſcalas apportent.

Scholaſticus cum patre cœnans, appoſita lactuca magna, & habente thyrſos folioſos, age pater, inquit, comede tu filios, nos matrem comedemus.

Scholaſticus facetus, ſumptibus egens, libros ſuos vendebat, ſcribensque ad patrem, dicebat: gratulare nobis, jam enim libri nos alunt.

Scholaſticus, & calvus, & tonſor una iter facientes, & in ſolitudine quadam manentes, pepigerunt, ut quatuor horas viciſſim vigilarent, & vaſa unusquisque cuſtodiret. Cum autem tonſor ſorte ductus vigilare primus deberet, volens laudari, ſcholaſticum dormientem raſit. Et horis transactis expergefecit. Tum Scholaſticus caput fricans, ut a ſomno fieri ſolet, & illud nudum inveniens, malam peſtem tonſori, inquit, errans enim pro me calvum excitavit.

Scholaſticus in flumine Cymbam frumento onuſtam, & gravatam videns, ſi paulum flumen increverit, inquit, Cymba ſubmergetur. Scho

Digitized by Google

Scholaſticus ex peregrinatione reverſus, ſocero occurrens, rogatusq; ab eo, ut condiſcipulus ejus valeret: admodum bene nunc, inquit, & læto animo eſt: ſocerum quippe ſuum ſepelivit.

Scholaſticus mortuo condiſcipulo inviſit parentes ejus. Lamentante autem patre, dicenteq; ſuper exanimem, ad inopiam redegiſti me, matre autem, excœcaſti me, ad utrosque ſcholaſticus, ſi hæc fecit, inquit, etiam vivum deflere oportebat.

Scholaſticus ægrotans, cum eſuriret, quoniam quartam horam horologium non edebat, non credens, illud ad ſe apportari juſſit.

Scholaſticus cum filium funere extuliſſet, & poſtea magiſtro ejus occurreret, ignoſce, inquit, quod filius in ludum non venit, eſt enim mortuus

Scholaſtico navigante, navis ex tempeſtate in diſcrimen veniebat. Cum autem vectores de oneribus ad levandam navem ejicerent, hortabantur eum, ut idem præſtaret. Ille vero chirographum habens centum quinquaginta myriadum, quinquaginta delevit, dixitque, en! quantis navim levavi.

Scholaſticus vectoribus tempeſtate jactatis, & plorantibus, quid, inquit, puſillanimes eſtis? Ego qui dedi decem drachmas Atticas amplius periculo gubernatoris navigo.

Scholaſticus navigans percunctabatur gubernatorem: Quota hora eſſet? Eo reſpondente, ſe neſcire. Quæſivit, quamdiu eſſet, quod navim gubernaret? Triennium inquit: Quomodo igitur ego (ſubjicit Scholaſticus) qui ante ſemeſtre domum emi, cum in atrium ſol deſcendit, horam

conjicio: Tu verò tanto tempore navim regens, ex ea quota ſit hora, conjicere non potes?

Scholaſticus militibus, cras, inquit, longam inire viam opus erit? Hodie igitur crebrius ſedere.

Scholaſticus ex peregrinatione revertens, & clivum aſcendens, mirabatur, dicebatque, cum prius hac iter facerem, deſcenſus erat, & quomodo tam cito in aſcenſum mutatus eſt?

Scholaſticus condiſcipulos ad cœnam vocavit. Qui cum caput porci laudaſſent, petiiſſentque, ut apud eum etiam poſtridie cœnarent, adiens ille cocum, appone nobis, inquit, de eodem porco, caput alterum, nam heſternum perquam ſapuit.

Scholaſticus percunctabatur patrem ſuum, lecythus πεντακότυλος, (quinquaginta heminarum) quantum caperet.

Scholaſticus audiens de ſcalis quibusdam, eas habere in aſcenſu gradus vicenos, quæſivit, num etiam in deſcenſu totidem haberent.

Scholaſticorum meticuloſorum unus quidem in puteo ſe abſcondit: alter in arundineto. Submittentibus igitur galeam militibus, ad aquam hauriendam, ratus militem deſcendere, ſupplicans comprehenſus eſt. Ut autem dixerunt milites, ſi tacuiſſet, præterituros ipſos fuiſſe; qui latebat in arundineto. Me igitur, præterite, inquit, taceo enim.

Scholaſtico dicebat quidam: Rè vera, tertius eſt dies, cum te in ſomnis vidi. Tum ille, mentiris, ait, in agro enim eram.

EX

EX SCHEDA INTERPRETIS ANONYMI paucarum ex his Facetiarum XXIX. videlicet, deſcripta paucula, quibus Codex Auguſtanus carebat.

I. *Scholaſticus cum audiviſſet corvum ultra ducentos annos vivere, ut periculum faceret, corvum emit, & aluit.*

II. *Scholaſticus tempeſtate oborta navigans, cum cæteri vectores obvia quæque arma, quibus enatarent, arriperent, ille unam ex anchoris arripuit.*

III. *Scholaſticus vas vinarium, quod habebat, obſignaverat. Quod cum famulus ſubtus perforaret, vinumque demeret, mirabatur ille, ſalvis ſignis vinum imminui. Cui alter quidam, vide, inquit, non infra, ſed ſupra deficit.*

IV. *Scholaſticus empta domo de feneſtra deſpiciens, prætereuntes interrogabat, an ſe illa deceret?*

E PHILOGELO, aut PHILAGRIO fortaſſe.

Avarus teſtamentum condens, ſeipſum hæredem ſcripſit.

Pauper de magnis divitiis gloriatur, cum plane eſſet inops, forte ægrotabat. Ad eum viſendum amicus improviſo ingreſſus, ſuper ſtoream jacentem offendit. Ille pudore ſuffuſus, accuſare medicos, ac dicere: iſti boni & probati hujus civitatis medici me in ſtorea jacere juſſerunt.

Abdera urbs in duas partes erat diviſa; Quidam enim verſus Orientem, quidam verſus Occidentem habitabant. Hoſtibus igitur impro-

Digitized by Google

viſo urbem adortis, Orientales inter ſe ſic loquebantur: Quid turbamur, cum hoſtes per occidentales partes irruant.

Abderis aſinus latenter Gymnaſium ingreſſus, oleum (*quo paleſtritæ & luctatores corpora perungebant*) effudit. Cives coeuntes, accerſitis omnibus quotquot in urbe erant aſinis, & unum in locum coactis, ad ſibi in poſterum cavendum, & ad exemplum ſtatuendum, coram ipſis aſinum illum reum diflagellarunt.

Abderites dum ſe vellet ſuſpendere, fracto fune decidens, capite graviter offendit. Emplaſtro igitur ſibi a chirurgo impoſito, abiit, & denuo ſe ſuſpendit.

Abderites eunuchum cum muliere familiarius colloquentem cernens, ab alio quæſivit, num uxor αὐ τοῦ ejus eſſet. Eo reſpondente eunuchum uxorem habere non poſſe. Non igitur inquit, ἀυτοῦ ἐστὶ ejus eſt. *Jocus eſt in pronomine maſculino, & ſimul in ambiguo. Nam eunuchus non tam eſt αὐτὸς, quam ἀυτῆ, quia, ut quidam dixit, eunuchi ſunt inter mulieres viri, inter viros mulieres. Terentius loquens de eunucho in comœdia ejusdem nominis, illum mulierem ſenem, &c. Et cum videatur jocuſus hic confirmare, quod alter dixit, eunuchum non eſſe aptum ad rem uxoriam, ſalſe ejus, eorumve naturam effeminatam tangit.*

Abderites quendam curſorem ſuſpenſum videns, per deos, inquit, hic non jam currit, ſed volat.

Abderites pelvim aures (anſas) non habentem vendens, cauſam dixit eſſe, ne ſi vendi audiret, aufugeret.

Abde-

Abderites in ſomnis porculum vendebat, poſtulabatque pro eo denarios centum. Cum emptor numeraſſet quinquaginta, ille nolens accipere, evigilavit, captusque pœnitudine, & compreſſis rurſum oculis, in ſpeciem dormientis, ac iterum protenſa manu dixit: Des igitur ſaltem quinquaginta.

Abderitæ mortuus eſt paſſer. Aliquanto igitur poſt conſpecto ſtruthiocamelo, dixit: Si vixiſſet paſſer meus, jam tantus eſſet. *Struthiocamelus avis genus, a paſſere & camelo appellatum, quaſi paſſer magnitudine camelum æquans, de quo Plinius lib. 10. cap. 1. alias ſtruthio.*

Abderites Rhodum profectus, ipſo nomine deceptus (*a roſis factum putans*) muros olfaciebat.

Sidonius mercator una cum alio iter faciens, cum alvus urgeret, paululum hæſit, & retro remanſit. Interea comes ipſo relicto proceſſit, & in cippo, quo milliaria definiuntur, inſcripſit, feſtina, præveni me. Ille, ut legit, ſubſcripſit & ipſe, maneamus.

Sidonio cuidam cocus ait: Mutuare mihi gladium usque Smyrnam. Reſpondit Sidonius: non habeo gladium, qui Smyrnam usque pertingat.

Sidonius medicus a patiente ſuo (ut vocant) legatum poſt ejus mortem mille drachmarum conſecutus, cum in funus prodiret, de exiguitate legati conquerebatur. Poſtquam igitur a filio demortui quoque in morbum lapſo ad curationem adhibendam, ac morbum depellendum vocatus eſt, reſpondit: ſi mihi quinquaginta drachmarum millia reliqueris, ego te, ut patrem, curabo.

Homo

Homo lepidus videns Grammaticum imperitum docere, accedens ſciſcitabatur, cur non doceret citharam pulſare? Illo reſpondente, quia neſcio, quomodo igitur, inquit, literas doces, cum neſcias?

Homo feſtivus animadvertens citharædum cantu fidium, & voce abſurdum, ſalutans eum, inquit, ſalve galle. Quærente illo cauſam, cur ſe ſic appellaret? quia, inquit, quanto tu coccyzas, omnes excitantur.

Cumanus amicum quæritans, ante ædes ipſum nominatim evocabat. Alio autem dicente, ὑψηλότερον (hoc eſt, altius) clama, ut exaudiat, relicto ejus nomine, quod norat, clamavit, ὑψηλότερε. *Nam ὑψηλότερον accepit, ut nomen proprium, accuſandi caſu: quaſi moneretur, ut ὑψηλότερον nominaret, quem vocabat, & quidem vero ac proprio nomine.*

Cumanus fœneratoris domui inſidians, volensque ei majores uſuras furari, chartulas graviores deligebat.

Cumanis urbem cingentibus, unus civium, Lollianus nomine, duo propugnacula ſuis ſumptibus ædificavit. Hoſtibus poſtea urbem adortis, irati Cumani conſpirarunt, ut Lullianos muros nemo, præter illum ſolum defenderet.

Cumanus dum natatu ludit, pluvia decidente, ne complueretur, in aqua ima ſe abſcondit.

Cumanus feneſtras emens, interrogavit, utrum ad meridiem poſſent reſpicere?

Cumanus aſino inſidens, juxta hortum vehebatur. Conſpiciens igitur ramum ficulneum maturis

turis ficubus gravidum, aſino ſubtercurrente, hæſit. Hortulano autem quærente, quid feciſſet, cur penderet? ex aſino, inquit, decidi.

Cumanus cernens ovem pedibus colligari, atque ita tonderi, ago, inquit, gratias domino meo, quod nunquam me ligavit, ac totondit.

Cumanus interrogatus, ubi maneret Dracontides Rhetor? ſolus ſum, inquit. Sin autem vis, cuſtodi interim officinam, & ego abiens oſtendam, ubi habitet.

Cumanus conſpecto gladiatore, multis ſaucio vulneribus, quærebat, unde haberet? Reſponſum eſt a Myrmece. Quare, inquit, humi dormit? *Μύρμηξ etiam formica eſt, jocus in ambiguo inſecti, & gladiatoris.*

Cumanus mel vendebat. Cum quidam adveniens id guſtaſſet, dixiſſetque admodum bonum eſſe; ille, ſi enim mus, inquit, in id cecidiſſet, non venderem.

Cumanum ægrotantem viſebat medicus. Qui cum convaluiſſet, declinabat occurrentem medicum. Quæſitus cauſam, reſpondit: cum tu dixeris me moriturum, erubeſco me adhuc vivere.

DE MOROSIS.

Ad moroſum medicum quidam adiens, dixit: Vir erudite, non poſſum recumbere, nec ſtare, nec ſedere. Tum medicus, ſolum tibi reliquum eſt, ſuſpendi. *Græce melius:* ἀναλεῖσθαι ού δύναμαι, οὐδε ἑστάναι, ἀλλ' οὐδὲ καθεῦδαι, καὶ ὁ ἰατρός, οὐδὲν σοι λοιπόν, ἢ κρεμασθῆναι.

Moroſus medicus, & unoculus ægrotum interrogabat, ut haberet. Ille, ut vides. Et medicus,

dicus, ſi habes, ut ego video, dimidium tui mortuum eſt.

Moroſum quendam medicus ubi acceſſit, tacta ejus vena, male febricitas, ait. Et ægrotus, ſi tu potes melius febricitare, en lectulum, recuba, & ſebricita.

Cum moroſus quidam mellis amphoram emiſſet, & a neſcio quo interrogaretur, quanti emiſſet, everſa amphora dixit, ita ſanguis meus effundatur, ſi tibi dixero.

Ad ægrotum moroſum veniens medicus, juſſit fruſtula, ſeu offulas cum paſſere comedere. Tum moroſus, quo pacto caveam poſſum ingredi, ut cum paſſerculo offulas comedam?

Moroſum quærebat quispiam, qui ait: non ſum hic. Ridente altero ac ſubjiciente, mentiris: an non ego non audio vocem tuam; reſpondit, heus, nequam: ſi ſervus meus dixiſſet, crederes illi: & ego illo fide dignior tibi non videor?

DE INEPTIS.

Ineptus Grammaticus interrogatus, qui vocaretur mater Priami, hæſitans, ait: nos eam honoris cauſa, dominam appellamus?

Imperitus tonſor, quibus ſtigmata feciſſet, iis emplaſtra imponebat. Reprehenſus deinde ab uno: ingrate, inquit, fruſtra indignaris. Pro uno enim denario tonſus, quatuor denariorum emplaſtra abjicies?

Timidus venator, quem ſingulis noctibus urſus in ſomnis inſequebatur, conductos canes juxta ſe dormire fecit.

Timidus pugil prædium emens, indigenas interrogabat: num formicas haberet?

FINIS.

Bayerische Staatsbibliothek MÜNCHEN
Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

9.9.83 (1-3) 1500,-

Digitized by Google

Digitized by Google